

A-18292

V. KONKO

**NÕUKOGUDE KOOPERATIIVKAUBANDUSE
ORGANISEERIMINE JA TEHNIKA**

(LÜHENDATUD KURSUS)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1950

ARH

Ente. 18/10/1917

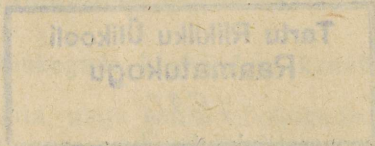
A-18292

V. KONKO

NÕUKOGUDE KOOPERATIIVKAUBANDUSE ORGANISEERIMINE JA TEHNIKA

ARHIIVKOGU

(LÜHENDATUD KURSUS)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

TALLINN 1950

Kinnitatud Tsentrosojuzi Õppeasutiste Valitsuse poolt õpperaamatuna kaugõppe-tehnikumidele.

Tõlgitud teose järgi: В. М. Конко, Организация и техника советской кооперативной торговли, выпуск I. Всесоюзный заочный кооперативный техникум Центросоюза СССР и РСФСР. Москва — 1947.

ARHIIVKOGU

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

7586

„Nõukogude kooperatiivkaubanduse organiseerimise ja tehnika” lühendatud kursuse I anne haarab õppeprogrammi kahe osa sisu: „Nõukogude kaubanduse organisatsioonilised vormid” ning „Tarbijate kooperatiiv ja tema töö organiseerimine”.

Programmi viimast osa — „Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit ja tema töö organiseerimine” — käsitletakse lühendatud kursuse teises andes.

Kursuse üksikute küsimuste täiendavaks läbitöötamiseks tuleb kasutada „Kirjanduse ja materjalide juhti”, mis on toodud raamatu lõpus.

Käesolevasse õpperaamatusse on paigutatud ka kontrollülesanne, mille lahenduse peab õppija saatma Tsentrosojuzi kooperatiivsesse kaugõppe-tehnikumi ja kaugõppe-kursustele.

I OSA.

NÕUKOGUDE KAUBANDUSE ORGANISATSIOONILISED VORMID.

1. teema.

Nõukogude kaubanduse organisatsiooniline ehitus.

1. Nõukogude kaubanduse kanalid.

„Oleks ekslik arvata, nagu saaks nõukogude kaubandust arendada ainult mingi üheainsa kanali kaudu, näiteks kooperatsiooni kaudu. Nõukogude kaubanduse arendamiseks on vajalik kasutada kõiki kanaleid: nii kooperatiiv- ja riikliku kaubanduse võrku kui ka kolhoosikaubandust” (Stalin) ¹.

Riiklikku kaubandust korraldavad kaubandusministeeriumid, samuti ka tööstuslikud ja mittetööstuslikud ministeeriumid.

Kooperatiivkaubandust korraldavad tarbijate kooperatsiooni, tööndusliku kooperatsiooni ja invaliidide kooperatsiooni süsteem.

2. NSV Liidu Kaubandusministeeriumi süsteemi kaubandus.

Kaubandusministeeriumi süsteemi kaubandusele on pandud linnaelanikkonna ja mõnede tarbijate erikontingentide (näiteks sõjaväelaste jt.) kaubanduslik teenindamine.

¹ J. Stalin, Esimese viisaastaku tulemused. Aruanne ÜK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni ühendatud pleenumil 7. jaanuaril 1933. RK „Poliitiline Kirjandus”, Tallinn 1945. — Tõlk.

Linnaelanikkonna kaubanduslik teenindamine toimub jaemüügi võrgu kaudu, mis oma alluvuse tunnuste järgi jaguneb kohaliku alluvusega, vabariikliku ja liidulise alluvusega jaevõrguks.

Kohaliku alluvusega võrgu juhtimist teostavad kohalikud kaubastud, mis alluvad liiduvabariikide kaubandusministeeriumide kohalike kaubastute peavalitsustele (peakaubastuile); seal aga, kus peakaubastuid ei ole — liiduvabariikide kaubandusministeeriumide ja oblastite (kraide) kaubandusosakondade kohalike kaubastute valitsustele.

Tegevusrajooni järgi jagunevad kaubastud oblastilisteks, krai- listeks, vabariiklikeks, rajoonidevahelisteks (ühe oblasti, krai või vabariigi piires), üldlinnalisteks, rajoonidevahelisteks (ühe linna piires) ja rajoonilisteks kaubastuiks.

Kaupade sortimendi järgi jagunevad kohalikud kaubastud universaalkaubastuiks, mis kauplevad nii toidu- kui ka tööstuskaupadega; spetsiaalkaubastuiks, mis kauplevad ainult toidu- või ainult tööstuskaupadega; kitsalt-spetsialiseeritud kaubastuiks, mis kauplevad ainult ühe kaubaliigi kaupadega (näiteks mööbliga, leivaga jne.).

Vabariikliku ja liidulise alluvusega kaubanduslik jaevõrk organiseeritakse eeskujulike kaubandusettevõtete võrguna, mis peab kaasa aitama kultuurse nõukogude kaubanduse paremate eeskujude levimisele ja rakendamisele.

Seoses ettevalmistamisega sõjajärgseks üleminekuks normitud varustamiselt ulatuslikumalt arenenud nõukogude kaubandusele, organiseeriti juba Suure Isamaasõja ajal kaubandus kommertshindadega. See kaubandus, kui üleminekuvorm, säilis ka lähemal sõjajärgsel perioodil.

Vabariikliku ja liidulise alluvusega jaevõrgu juhtimist teostatakse kaubandusministeeriumide aparaadis asjaomaste kontorite ja valitsuste, oblastites ja kraides aga oblasti-, krai- ja vabariiklike kontorite poolt.

Nende kaupade alal, millede jaoks ei ole riikliku tööstuse kauba- baase, organiseerib Kaubandusministeerium omaenda hulgikaubandust, mida teostavad Kaubandusministeeriumi aparaadis organiseeritud kontorid, mis omavad kohtadel osakondi ja baase.

Hulgikontorite kõrval organiseeritakse NSV Liidu Kaubandus-ministeeriumis mõnede kaupade alal hulgi-jaemüügikontoreid, mis korraldavad hulgikaubandust ja omavad spetsialiseeritud jaemüügi võrku.

3. Tööstuslike ja mittetööstuslike ministeeriumide riiklik kaubandus.

Tööstuslikud ja mittetööstuslikud ministeeriumid korraldavad hulgi- ja jaekaubandust oma toodangu turustamiseks ja oma kontingentide teenindamiseks (näiteks toiduainete, kala-, liha-piima-, kerge-, tekstiiltööstus, tervishoiuministeerium jt.). Hulgi- ja jaekaubanduse juhtimiseks valmistatava toodangu alal organiseeritakse nende ministeeriumide aparaadis turustusosakonnad või turustuspeavalitsused.

Kohtadel toimub hulgikaubandus baaside (väljamis- ja kaubandusbaasid) või kontorite kaudu.

Väljamisbaasid paigutatakse tootmisrajoonidesse ja on määratud spetsialiseeritud vabrikute ja tehaste toodangu kokkukogumiseks ja sortimiseks. Kaubandusbaasid paigutatakse tarbimisrajoonidesse hulgikaubanduse teostamiseks neis rajoonides.

Mõnedel tootmisaladel (liha- ja piimatööstus, leivaküpsetus) organiseeritakse turustusosakonnad trustide või tootmiskombinaatide juures. Müügiaparaadi viimase lülina tuleb märkida jaevõrku, mida juhitakse baaside või kontorite poolt.

Oma kontingentide (töölised, insener-tehniline personal, teenistujad) teenindamist teostavad ministeeriumid tööliste varustamise osakondade (TVO-de) kaudu, mis organiseeritakse tööstusettevõtete juures. TVO-de tegevuse juhtimist teostavad ministeeriumides tööliste varustamise peavalitsused (TV PV-d).

4. Kooperatiivkaubandus.

Kooperatiivkaubandust korraldavad kolm süsteemi: tarbijate kooperatsioon, töenduslik kooperatsioon ja invaliidide kooperatsioon.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu oma määruses 9. novembrist 1946. a. „Kooperatiivkaubanduse arendamise kohta toiduainete ja

tööstuskaupade alal linnades ning töölisasulates ja toiduainete ning laiatarbekaupade tootmise suurendamise kohta kooperatiivsete ettevõtete poolt" tunnustas tarbijate ja tööndusliku kooperatsiooni töö tarbimisesemete tootmise ja nendega kauplemise laiendamise alal äärmiselt ebarahuldavaks.

Määrus märgib järgmised põhimised vead ja puudused kooperatsiooni töös:

1) Tarbijate kooperatsioon on õigupoolest lakanud kauplemast ja piirdub oma tegevuses riigilt saadavate defitsiitsete kaupade jaotamisega. Töönduslik kooperatsioon ei müü oma toodangut tavaliselt omade kaupluste ja poodide kaudu, mispärast ta on kaotanud sideme tarbijatega ega vasta nõukogude turu nõudeile.

2) Kooperatsioon ei osta kokku linnaelanikkonna varustamiseks põllumajandussaaduste ülejääke, mis jäid kolhoosidele ja talupoegadele pärast riiklike normide täitmist. Seetõttu kooperatsioon organiseerib halvasti kaubakäivet linna ja maa vahel.

3) Tarbijate kooperatsioon ja töönduslik kooperatsioon ei võistle linnades riikliku kaubandusega, milline siin kaubanduse huvide kahjuks on omandanud monopoolse seisundi. Terve võistluse puudumine riikliku ja kooperatiivkaubanduse vahel linnades pidurdab kauplemise laiendamist põllumajandussaaduste ja laiatarbekaupadega.

4) Riiklik tööstus on sõjaeelseil aastail, samuti ka Suure Isa-maasõja aastail, hiiglaslikult kasvanud. See riikliku tööstuse kasv ei kaota aga vajadust kohaliku ja kooperatiivse tööstuse kõige laiemaks arendamiseks.

Ometi ei ole kooperatiivsed ettevõtted ja organisatsioonid seni tarvilikul määral arendanud laiatarbekaupade ja toiduainete tootmist, ei ole taganud oma toodangu sortimendi laiendamist ega selle kvaliteedi parandamist. Kooperatsioon kasutab oma tootmistöös halvasti kohalikku toorainet ja kohaliku tööstuse ettevõtete jäätmeid. Kooperatiivsed ettevõtted puuduvad täiesti paljudes linnades ja alevites, kus riiklik tööstus ei ole veel küllaldasel määral arenenud. Kooperatsioon ei osuta algatuslikkust mittetöötava linnaelanikkonna töölevärbamises.

Kooperatiivsete ettevõtete ja organisatsioonide töötajad tundu-

vad olevat meelestatud „ülalpeetava“ mentaliteedist, lootes töötada peaausjalikult riigilt saadava tooraine ja ressursidega. Nad on lakanud töötamast liikmetega ja suurendamast kooperatiivseid vahendeid. Revideerimistöo ja kontrolli nõrgenemine tarbijate kooperatsioonis kooperatiivi liikmete ja töõnduslikus kooperatsioonis artelli liikmete poolt viib kooperatiivi varade suurtele raiskamistele ja kõrvaldamistele.

Valitsus peab vajalikuks lõpetada kõige lähemal ajal need moõnutused nõukogude kaubanduse organiseerimises ja ümber korraldada tarbijate kooperatsiooni ning töõndusliku kooperatsiooni töõ.

a) Tarbijate kooperatsioon, mis siiamaaani korraldas kaubandust ainult maal, peab arendama kauplemist toiduainete ja laiatarbekaupadega ka linnades ja töõliskasulates.

Tarbijate kooperatsiooni organisatsioonilised vormid ja tema töõ sisu tulevad käsitlusele järgnevates teemades.

b) Tõõnduslik kooperatsioon peab oma ettevõtted ümber korraldama põõhimiselt laiatarbekaupade tootmiseks elanikkonnale ja arendama uute ettevõtete võõrku. Tootmiseks peab ta kasutama kohalikku toorainet, riikliku töõstuse jätõmeid, samuti ka riigi poolt eraldatavat toorainet.

Tõõndusliku kooperatsiooni poolt valmistatav toodang realiseeritakse tema artellide ja liitude poolt oma jaevõõrgu (kauplused, kioskid, telgid) kaudu linnades, töõliskasulates ning maal turgudel ja laatadel, samuti ka hulгимүүõgil riiklikele ja kooperatiivsetele organisatsioonidele.

c) Invaliidide kooperatsioon peab laialdaselt arendama laiatarbekaupade ja tojdukaupade tootmist, peamiselt kohalikust toorainest ja riikliku töõstuse jätõmeist.

Invaliidide kooperatsiooni poolt valmistatava toodangu, samuti ka põõllumajandussaaduste realiseerimiseks, mis ostetakse kokku kolhoosidelt ja talupoegadelt pärast riiklike normide täitmist, avavad invaliidide kooperatsiooni artellid ja liidud linnades, töõliskasulates, raudteejaamades ja sadamates oma jae-ettevõtted.

Peale selle realiseerivad invaliidide kooperatsiooni artellid ja liidud nende poolt valmistatud toodangut hulгимүүõgil riiklikele ja kooperatiivsetele organisatsioonidele.

5. Nõukogude kaubanduse reguleerimine.

Kaubanduse reguleerimist teostab NSV Liidu Ministrite Nõukogu NSV Liidu Kaubandusministeeriumi kaudu, kes oma kompetentsi piirides annab välja käskkirju ja instruksioone kehtivate seaduste, samuti ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste alusel ja täitmiseks, kontrollides ka nende täitmist.

Liiduvabariikides teostab Kaubandusministeerium kaubanduse juhtimist vabariikide kaubandusministeeriumide kaudu. Kaubandusministeeriumide kohalikeks organeiks on oblastite, kraide, linnade ja maakondade (rajoonide) kaubandusosakonnad, kes reguleerivad kaubandust oma tegevusrajooni piirides.

Kontrolli teostamiseks kaubanduse üle ning võitluse tugevdamiseks moonutuste ja kuritarvituste vastu kaubanduses on NSV Liidu Kaubandusministeeriumi koosseisus moodustatud Riikliku Kaubandus-Inspeksiooni Peavalitsus.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 9. novembrist 1946. a. on NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures loodud Töõndusliku Kooperatsiooni ja Tarbijate Kooperatsiooni Peavalitsus.

Selle peavalitsuse ülesandeks on kaasa aidata kooperatsiooni edasisele arenemisele ja teostada kontrolli tema töö üle, et rangelt kinni peetaks tarbijate kooperatiivide, töõndusliku kooperatsiooni ja invaliidide kooperatsiooni artellide põhikirjast.

2. teema.

Tarbijate kooperatsiooni süsteemi organisatsiooniline ehitus.

1. Tarbijate kooperatsiooni ülesanded.

Tarbijate kooperatsiooni põhimiseks ülesandeks on laiendada kaubakäivet linna ja maa vahel.

Selleks peab tarbijate kooperatsioon arendama maakaubandust ja organiseerima maaelanikkonna olustikulist teenindamist.

Tarbijate kooperatsioon peab mobiliseerima kohalikke kaubaressursse ja nende baasil laiendada toidukaupade ja tööstuslike laiatarbekaupade tootmist.

Tarbijate kooperatsioon peab arendama kaubandust linnades ja töölisasulates, parandades sellega töölistarbija varustamist ja aidates kaasa hindade alanemisele linna laatadel ja turgudel ning sealt spekulantide väljatõrjumisele.

Selleks, et lahendada kõiki neid ülesandeid, arendab tarbijate kooperatsioon mitmekesisest majanduslikku tegevust, nagu:

hulgikaubandust;

jaekaubandust maa-asulates, linnades, töölisasulates, raudteejaamades ja sadamates;

põllumajandussaaduste ja toorainete varumist, mis kolhooside ja talupoegade poolt ära antakse riiklike normide täitmiseks;

põllumajandussaaduste ja toorainete ülejääkide kokkuostu kolhoosidelt ja talupoegadelt pärast riiklike normide täitmist;

põllumajandussaaduste ümbertöötamist ja laiatarbekaupade tootmist kohalikust toorainest;

organiseerib ühiskondlikku toitlustamist (teemajad, restoranid, sööklad) ja leivaküpsetust;

organiseerib ettevõtteid elanikkonna olustikulise teenindamise alal (õmblus-, saapaparandus- ja remonttöökojad, juuksetööstused jne.);

organiseerib põllumajanduslikke abimajandeid.

2. Tarbijate kooperasiiooni süsteemi lülid (joon. 1).

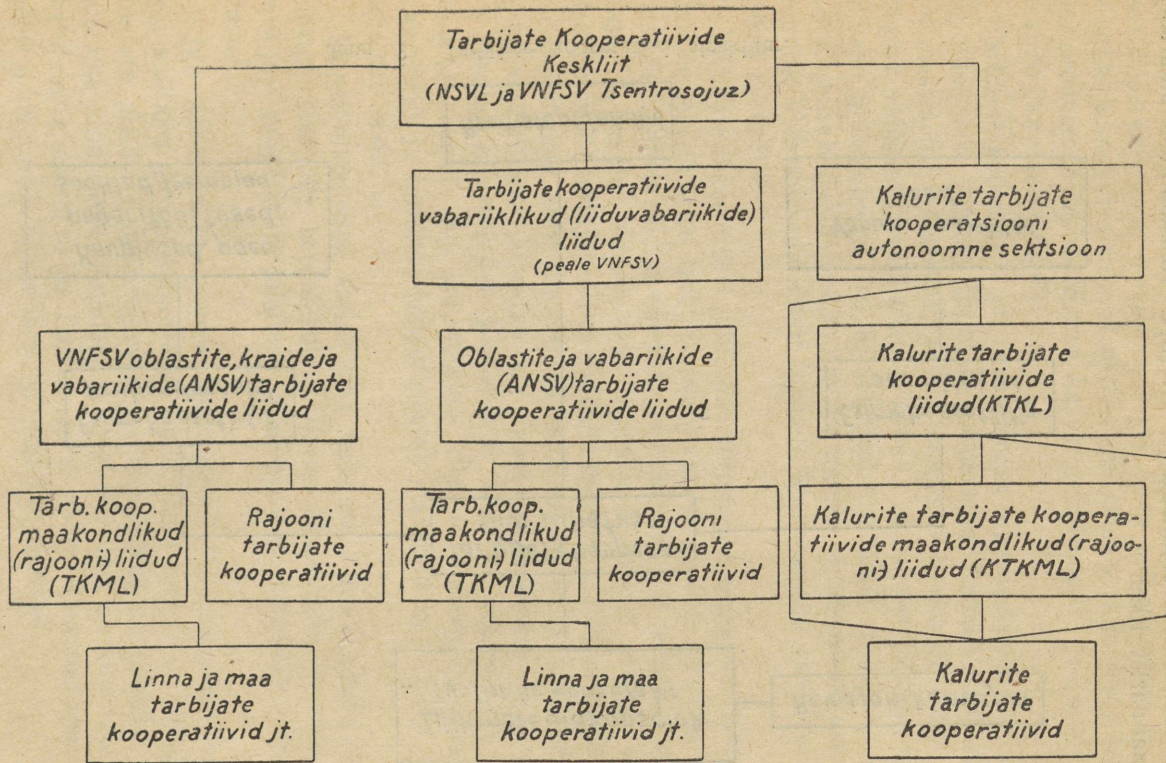
Tarbijate kooperasiiooni süsteemi algrakukeseks ja põhilüliks maal on tarbijate kooperatiiv.

Maa tarbijate kooperatiivide kõrval on tarbijate kooperasiiooni süsteemi algülideks veel kalurite tarbijate kooperatiivid (teenindavad kalandust) ja linna tarbijate kooperatiivid (neis linnalistes asustatud punktides, kus tarbijate kooperasiioon ei ole linnaelanikkonna teenindamise funktsioone riiklikule kaubandusele üle andnud). Majanduslikult nõrgemates rajoonides aga, kus on väike arv poode (5—8) ja kus järelikult ei ole baasi mitme tarbijate kooperatiivi tegutsemiseks, organiseeritakse erandina rajooni tarbijate kooperatiivid.

Maa ja linna tarbijate kooperatiive ühendavad tarbijate kooperatiivide maakondlikud (rajooni-) liidud (TKML). Tarbijate kooperatiivide maakondlikud (rajooni-) liidud ja rajooni tarbijate kooperatiivid kuuluvad vastava oblasti (krai) tarbijate kooperatiivide liidu või autonoomse NSV tarbijate kooperatiivide liidu süsteemi. Liiduvabariigi piires ühendab ja juhib tarbijate kooperasiiooni vabariiklik kooperatiivide keskus. Tarbijate kooperasiiooni süsteemi organisatsiooniline ehitus lõpeb Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu — NSV Liidu Tsentrosojuz'iga, kes täidab ühtlasi ka Vene NFSV kooperatiivide keskuse funktsioone.

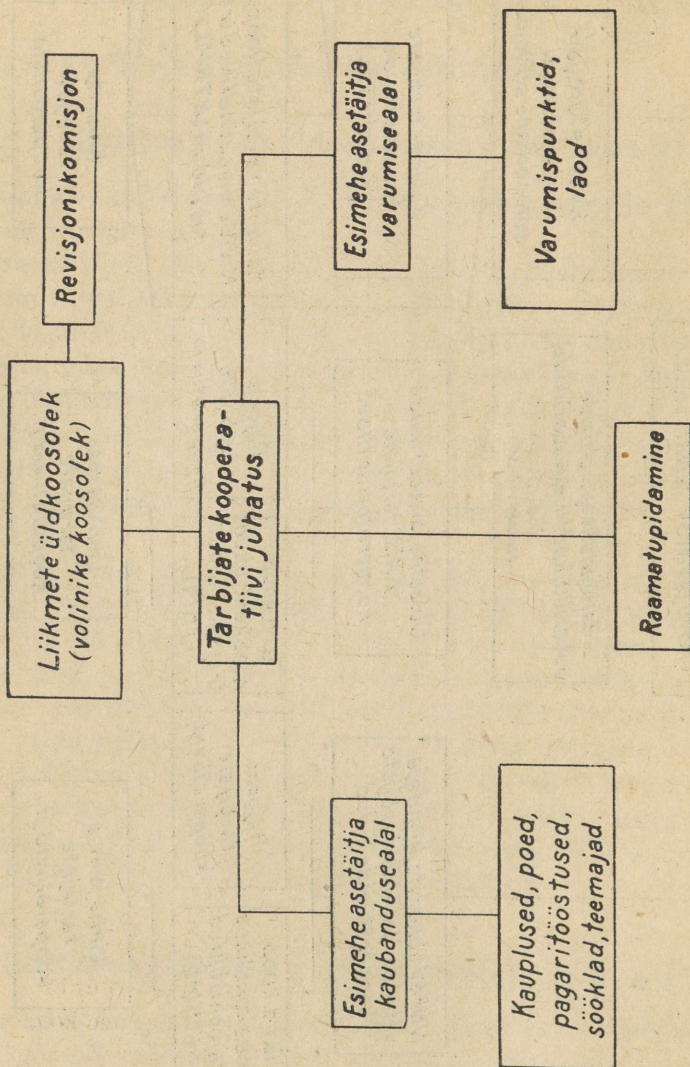
3. Tarbijate kooperatiivi organisatsiooniline ehitus (joon. 2).

Tarbijate kooperasiioon on rajatud kodanike vabatahtliku liikmeksoleku põhimõttele tarbijate kooperatiivides. Tarbijate kooperatiivi kogu tegevuse organiseerimise aluseks on tema põhikiri.

Joon. 1. Tarbijate kooperatsiooni süsteemi organisatsiooniline ehitus.

Tarbijate kooperatiivi normaalpõhikiri on kinnitatud NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrusega 25. jaanuarist 1939. a.

Joon. 2. Tarbijate kooperatiivi struktuur.

„Kolhoosikorra lõpliku ja täieliku võidu, kolhoosnike jõukuse ja kultuursete huvide pideva kasvu tingimustes külas seab tarbijate kooperatiiv oma ülesandeks rahuldada kolhoosnike ja kõigi töötajate kasvavat nõudmist neile vajalikkudes kaupades ning sellega soodustada kolhoosikorra kasvu ja õitsengut” (tarbijate kooperatiivi normaalpõhikiri).

Tarbijate kooperatiiv on isemajandav organisatsioon ja kasutab juriidilise isiku õigusi. Tarbijate kooperatiivi liikmeiks võivad olla mõlemast soost kodanikud, kes on ületanud 16-nda eluaasta, välja arvatud valimisõiguse kaotanud isikud. Liikmeks võtmine toimub liikmete üldkoosoleku (volinike koosoleku) poolt. Liikmeks vastuvõetu maksab sisseastemaksu ja osamaksu. Liikmeskonnast väljaheitmine võib toimuda ainult liikmete üldkoosoleku (volinike koosoleku) otsusel.

Tarbijate kooperatiivi juhtimise kõrgemaks organiks on liikmete üldkoosolek. Suurtres tarbijate kooperatiivides, kus on raske kokku kutsuda liikmete üldkoosolekut, asendatakse see volinike koosolekuga. Liikmete üldkoosolek (volinike koosolek) arutab läbi ja otsustab kõik tarbijate kooperatiivi tegevuse põhiküsimused, võtab vastu põhikirja, selle muutmised ja täiendamised, valib juhatuse ja revisjonikomisjoni, kinnitab töö plaanid ja aruanded.

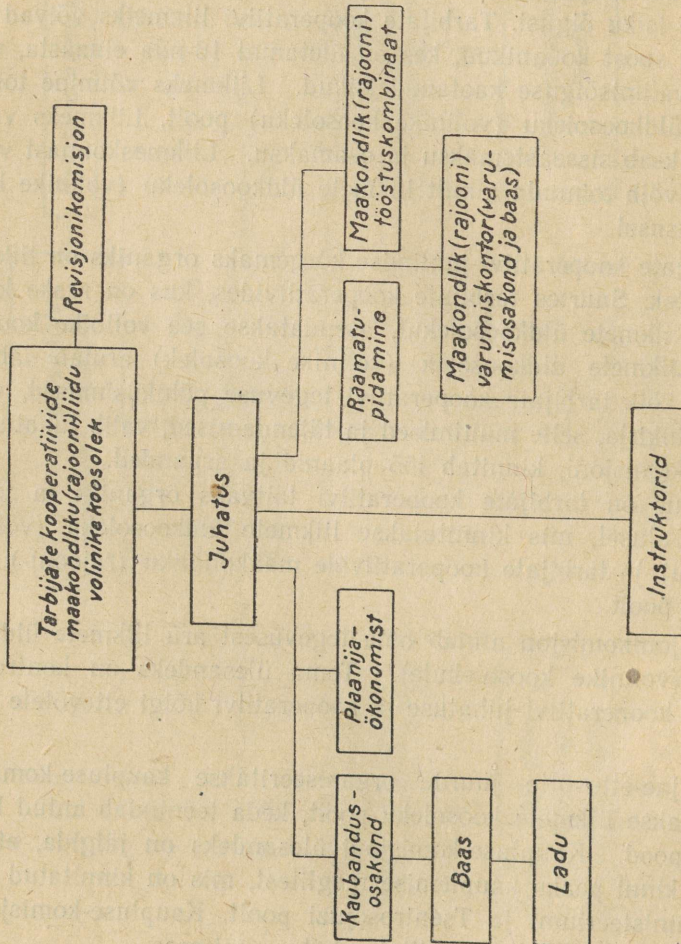
Juhatus on tarbijate kooperatiivi täitvaks organiks ja töötab plaanide alusel, mis kinnitatakse liikmete üldkoosoleku (volinike koosoleku) ja tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse poolt.

Revisjonikomisjon annab oma tegevusest aru liikmete üldkoosolekule (volinike koosolekule). Tema ülesandeks on kontrollida tarbijate kooperatiivi juhatuse ja kooperatiivi kõigi ettevõtete tegevust.

Iga jae-ettevõtte juurde organiseeritakse kaupluse-komisjon, kes valitakse liikmete koosoleku poolt, keda teenindab antud kauplus või pood. Kaupluse-komisjoni ülesandeks on jälgida, et jae-ettevõtte kinni peaks kauplemise reeglitest, mis on kinnitatud Kaubandusministeeriumi ja Tsentrosojuzi poolt. Kaupluse-komisjonide tööd juhivad tarbijate kooperatiivi juhatuse esimees.

4. Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu organisatsiooniline ehitus (joon. 3).

Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit, nagu teisedki tarbijate kooperatsiooni süsteemi liidulised lülid, täidab kaheguseid funktsioone, esinedes:

Joon. 3. Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu struktuur.

organisatsioonilise keskusena, kes juhib oma rajooni tarbijate kooperatsiooni tööd;

majandusliku organisatsioonina.

Tarbijate kooperatiivide tegevuse juhtimine seisab selles, et maakondlik (rajooni-) liit suunab tarbijate kooperatsiooni süsteemi tööd vastavalt partei ja valitsuse direktiividele kooperatiivkaubanduse arendamise kohta ning kontrollib pidevalt nende direktiivide täitmist. Aidates arendada massilist organisatsioonilist tööd ja sotsialistlikku võistlust, mobiliseerib maakondlik (rajooni-) liit kogu süsteemi plaaniülesannete täitmiseks ja ületamiseks, tarbija teenindamise kvaliteedi edasiseks parandamiseks. Aidates parandada mahajäävate kooperatiivide tööd, organiseerib maakondlik (rajooni-) liit nõukogude kaubanduse parimate inimeste töömeetodite praktika laialdast juurutamist.

Majanduslike organisatsioonidena korraldavad maakondlikud (rajooni-) liidud hulgikaubandust ja varumistööd, organiseerivad kaupade omatootmist, abimajandeid ja omavad vajalikku materiaal-tehnilist aparati (laod, transport). Maakondlik (rajooni-) liit on põhimiseks hulgilüliks oma süsteemi jaoks.

Maakondlik (rajooni-) liit korraldab samuti ka jaekaubandust.

See jaekaubandus toimub rajooni universaalkauplustes ja teistes rajoonilise tähtsusega erikauplustes. Peale selle organiseerib maakondlik (rajooni-) liit eri laost metsa- ja ehitusmaterjalide jae-müüki.

Vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele 9. novembrist 1946. a. avab tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit linnades ja töölisasulates jae-ettevõtteid nii tööstuskaupade kui ka toidukaupade müümiseks linnaelanikkonnale.

Maakondliku (rajooni-) liidu kogu tegevuse organiseerimise aluseks on tema põhikiri. Maakondliku (rajooni-) liidu normaalpõhikiri on kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi määrusega 12. augustist 1946. a.

TKML juhtimise kõrgemaks organiks on volinike koosolek; volinikud valitakse tarbijate kooperatiivide volinike koosolekutel või liikmete üldkoosolekutel. TKML volinike koosolek tuleb kokku

vähemalt kaks korda aastas, kinnitab TKML juhatuse aruanded möödunud aasta eest ja TKML majandusliku tegevuse plaanid. Volinike koosolek valib juhatuse ja revisjonikomisjoni. Juhatus töötab plaanide alusel, mis kinnitatakse TKML volinike koosoleku ja oblasti (krai, vabariikliku) tarbijate kooperatiivide liidu juhatuse poolt.

Revisjonikomisjon kontrollib juhatuse ja kõigi TKML ettevõtete (laod, universaalkaubastud jne.) tööd.

5. Tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-) liitude organisatsiooniline ehitus (joon. 4).

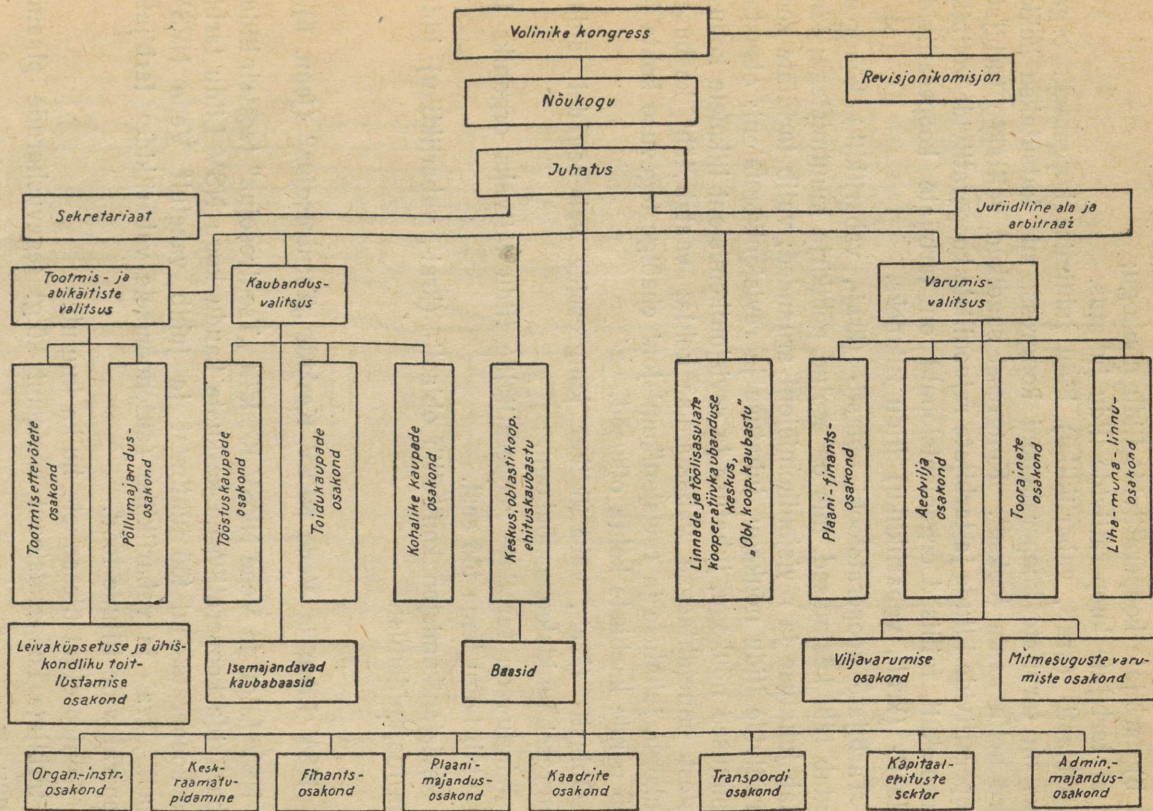
Tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-) liidud juhivad oma tegevusrajooni tarbijate kooperatsiooni kogu tööd, korraldavad hulgikaubandust ja varumistööd, organiseerivad kaupade omatootmist kohalikust toorainest, samuti omavad ka vajalikku materiaal-tehnilist aparati.

Hulgilülina organiseerib oblasti- (krai-, vabariiklik) liit oma süsteemi otseseid sidemeid riikliku tööstusega ja korraldab süsteemi hulgivarustamist kaupadega. Kaubandust korraldavad hulgi-baasid: kesk-hulgibaasid (teenindavad kogu oblastit, kraid, vabariiki) ja rajoonidevahelised hulgi-baasid (teenindavad mitut naaberrajooni). Oma kaupade sortimendilt on hulgi-baasid universaalsed või spetsialiseeritud.

Oblasti- (krai-) liit juhib maakondlike (rajooni-) liitude ja tarbijate kooperatiivide tööd kooperatiivkaubanduse arendamise alal linnades ja töölisasulates ning avab oma jaemüügi-ettevõtteid põllumajandussaaduste ja laiatarbekaupade müümiseks linnaelanikkonnale.

Oblasti- (krai-) liidu kogu tegevuse aluseks on tema põhikiri. Oblasti- (krai-) liidu normaalpõhikiri on kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi määrusega 12. augustist 1946. a.

Oblasti- (krai-, vabariikliku — autonoomse vabariigi) liidu juhtimise organiteks on:

Joon. 4. Tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu struktuur.

a) tarbijate kooperatsiooni oblasti- (krai-, vabariiklik) kongress;

b) tarbijate kooperatiivide liidu nõukogu;

c) tarbijate kooperatiivide liidu juhatus.

Oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu juhtimise kõrgemaks organiks on tarbijate kooperatsiooni kongress, mis kutsutakse kokku kord nelja aasta jooksul. Kongressi saadikud valitakse tarbijate kooperatiivide liitude ja tarbijate rajooniliste kooperatiivide volinike koosolekuil, millised organisatsioonid on tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu liikmeks.

Tarbijate kooperatsiooni oblasti- (krai-, vabariiklik) kongress arutab läbi küsimused, mis on seotud põhikirja muutmistega; kinnitab juhatuse ja revisjonikomisjoni aruanded; valib tarbijate kooperatiivide liidu nõukogu, juhatuse ja revisjonikomisjoni; otsustab küsimused nõukogu, juhatuse ja revisjonikomisjoni liikmete kohustustest ennetähtaegse vabastamise kohta; vaatab läbi kaebused nõukogu, juhatuse ja revisjonikomisjoni ebaõige tegevuse kohta ja teeb nende kaebuste kohta otsused.

Oblasti- (krai-, vabariiklike) kongresside vaheaegadel täidab kongressi funktsioone nõukogu.

Juhatus on tarbijate kooperatiivide liidu täitvaks organiks ja vastutab kogu tema töö eest.

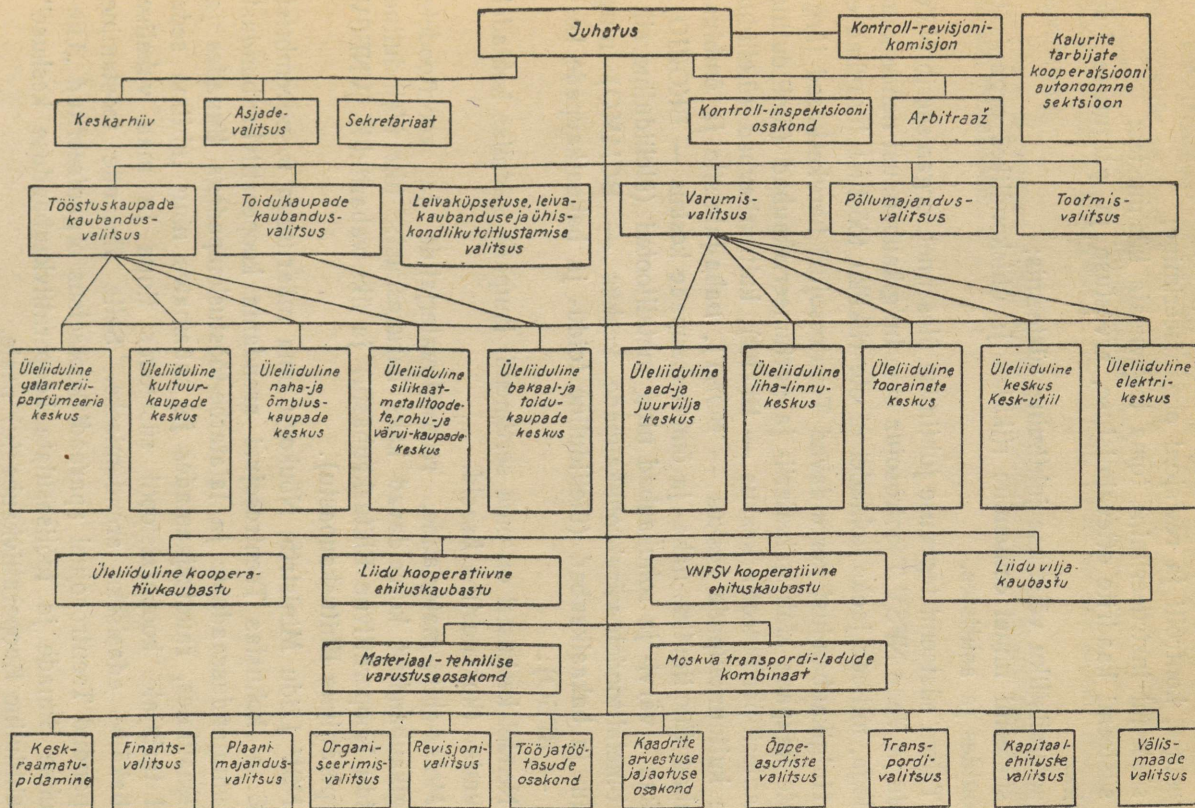
Revisjonikomisjon kontrollib oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu oma majapidamist.

6. NSV Liidu ja Vene NFSV Keskliit „Tsentrosojuz” (joon. 5).

NSV Liidu ja Vene NFSV Keskliit „Tsentrosojuz” teostab liidu- vabariikide kooperatiivsete keskuste kaudu kogu NSV Liidu tarbijate kooperatsiooni töö juhtimist ja juhib vahetult Vene NFSV oblasti-, krai- ja vabariiklike (autonoomsete vabariikide) tarbijate kooperatiivide liitude tööd.

Tsentrosojuzi ülesannete hulka kuulub:

tarbijate kooperatsiooni süsteemi kõigi tegevusharude plaanimine;

Joon. 5. Tsentrosojuzi aparadi struktuur.

tarbijate kooperatsiooni süsteemi organisatsioonide tegevuse arvestuse, kontrolli ja revisjoni organiseerimine;
süsteemi instrueerimine tema tegevusala küsimustes;
süsteemi kaadrite ettevalmistuse, arvestuse ja paigutuse juhtimine;
sotsialistliku võistluse juhtimine süsteemis;
süsteemi nimel esinemine riiklikes ja ühiskondlikes organisatsioonides ja asutistes.

Täites süsteemi tegevuse juhtimise ülesannet, organiseerib NSV Liidu ja Vene NFSV Tsentrosojuz oma hulgikaubandust nende kaupadega, millede jaoks kohtadel ei ole riikliku tööstuse hulgibaase.

Hulgikaubandust korraldavad Tsentrosojuzi harukeskused järgmiste kaupade alal: galanterii- ja parfümeeriakaubad (üleliiduline galanterii-parfümeeria keskus — ВГПО), kultuurkaubad (üleliiduline kultuurkaupade keskus — БОКТ), naha-jalatsite ja õmbluskaubad (üleliiduline naha- ja õmbluskaupade keskus — БКОЛНО), silikaat-, värvi- ja rohukaubad ning metalltooted (üleliiduline silikaat-metalltoodete-värvi-rohukaupade keskus — БСММО) ning toidu- ja bakaalkaubad (üleliiduline toidu- ja bakaalkaupade keskus — ВГБО).

Nendel keskustel on oma sortimendi kaupade tootmise kohtadel varumis- (kokkuostu-) baasid.

Metsa-ehitusmaterjalide, remondimaterjalide ja vooritoodete hulgikaubandust korraldavad kaks harukeskust: üks üleliiduline (Liidu Kooperatiivne Ehituskaubastu) ja üks vabariiklik (VNFSV Kooperatiivne Ehituskaubastu).

NSV Liidu Ministrite Nõukogu oma määrusega 9. novembrist 1946. a. kohustas Tsentrosojuzi arendama kooperatiivkaubandust põllumajandussaaduste ja laiatarbe-tööstuskaupadega linnades ja töölisasulates, raudteejaamades ja sadamates ning juhtima seda tööd tarbijate kooperatsiooni süsteemis linna ja maa vahelise kaubakäibe edasiseks arendamiseks. Selle ülesande teostamine on pandud Tsentrosojuzi aparaadi koosseisus organiseeritud „Üleliidulise linnade ja töölisasulate kooperatiivkaubanduse keskuse” (Üleliiduline Kooperatiivkaubastu) peale.

Tsentrosojuzi koosseisu kuulub veel autonoomne kalurite kooperatiivide sektsioon, mis ühendab kalurite tarbijate kooperatiivide süsteemi. Sektsiooni eesotsas seisab juhatus, kes valitakse sektsiooni volinike kongressil. Kongress valib ka sektsiooni revisjoni-komisjoni.

Oma tegevuses allub kalurite kooperatiivide sektsioon Tsentrosojuzi juhatusele.

II OSA.

TARBIJATE KOOPERATIIV JA TEMA TÖÖ ORGANISEERIMINE.

3. teema.

Jaevõrk ja tema paigutus.

1. Jaekaubanduse sortiment maal ja tema kaubanduslik karakteristika.

Selleks, et õigesti koostada kaubandusliku jaemüügi-ettevõtte sortimenti, tuleb tundma õppida temas leiduvate kaupade karakteristikat. Seda karakteristikat võib anda rea tunnuste järgi, mis on tähtsad küsimuse otsustamisel, kas seda või teist kaupa on otsustarbekohane sisse võtta käesoleva konkreetse jae-ettevõtte sortimendi hulka.

1) **Liht- ja liitsortimendi-kaubad.** Kohaldatult jaemüügi-ettevõttele, tähendab sortiment teatavat kaupade valikut. Kohaldatult kaubale aga tähendab sortiment käesoleva kauba variantide ja sortide valikut.

Mõnda kaupa toodetakse võrdlemisi piiratud hulgal teiseis, nagu näiteks sool, suhkur, tuletikud ja õmblusnõelad. Teiste kaupade teisendite hulk ulatub kümnetesse ja sadadesse nimetustesse (riidekangad, valmisrõivad jt.).

Kaupu, mida iseloomustab vähene hulk teiseis, nimetatakse lihtsortimendi-kaupadeks.

Kaubad, mida iseloomustab suur hulk teiseid, nimetatakse liitsortimendi-kaupadeks.

2) **Igapäev ja suhteliselt harva nõutavad kaubad.** Ühete kaupade sisseostu toimetab tarbija igapäev (sool, seep, suhkur, tubakas jt.), teiste sisseostu aga enam või vähem kestvate ajavahemike järel (riietus, jalatsid, tekstiilkaubad jne.). Igapäev nõutavad kaubad kuuluvad tavaliselt liitsortimendi-kaupade või liitsortimendi-kaupade üksikute teisendite juurde. Viimase juhtumi näiteks võivad olla mõned vorstide („teevorst“), kompekkide jt. sordid.

Suhteliselt harva nõutavad kaubad kuuluvad harilikult liitsortimendi-kaupade hulka.

3) **Kaasaskäivad kaubad.** Mõnesid kaupu saab tarbida või kasutada ainult koos teiste kaupadega, näiteks saapapaelad, kreemjalatsite puhastamiseks, saapa- ja riideharjad, nõõbid jne. Kõiki loeteldud, samuti ka teisi nende sarnaseid kaupu nimetatakse kaasaskäivateks. Kaubanduses tuleb laialdaselt praktiseerida kaasaskäivate kaupade sissevõtmist sortimendi hulka neis jae-ettevõtteis, kus kaubeldakse kaasaskäivatega täiendamist nõudvate kaupadega. Näiteks saapapaelad, kreemjalatsite puhastamiseks, saapaharjad, sokid ja sukad peavad olema müügil jalatsite kauplustes, nõõbid, riideharjad ja rõivaõlpmed — valmisriiete kauplustes jne.

Kõrvuti sellega tuleb kauplemist kaasaskäivate kaupadega arendada ka teistes tarbijate kooperatiivi jae-ettevõtteis, nagu erikauplustes (näiteks majapidamistarvete kauplustes), poodides ja laialiveokauplustes, vastavalt nende jaoks kindlaksmääratud sortimendile.

Niisugune nõue on seletatav sellega, et paljud kaasaskäivad kaubad kuuluvad igapäev nõutavate kaupade hulka ja peavad olema tarbijale maksimaalselt kättesaadavad.

4) **Komplektkaubad.** Mõned kaubad koosnevad üksikutest osadest, mida müüakse ka iseseisvalt. Niisuguse kauba näiteks on lamp, mille osi — reservuaari, pead, tahti ja klaasi ostetakse ka üksikult. Müügikohas peavad tingimata olema kõik niisuguste kaupade osad.

5) **Nõudmise hooajalised kõikumised.** Hooajalisuse all mõistetakse ostjate nõudmise kõikumisi üksikute kaupade alal.

Nõudmise kõikumisi põhjustavad kas vastavate kaupade kasutamise tingimused, näiteks talverõivad, karusnahast peakatted, näärikuuse ilustused jne., või üksikute kaupade tarbimise suurenemine, mis on seotud pühade perioodidega (pühade-eelne nõudmine) või olustikuliste vajadustega.

Nende juhtude hulka kuulub nõudmise suurenemine niisugustele kaupadele, nagu toidu- ja kondiitrikaubad, samuti ka suhkrule ja soolale seoses keediste valmistamise ja juurvilja sissetegemisega.

2. Sortimendi täielikkus ja püsivus.

Sortimendi täielikkuse all mõistetakse niisugust üksikute kaupade valikut, mis tagab ostjale vajalikku valimisvõimalust. Sortimendi täielikkus on saavutatav teatava kauba kõigi mõõtude (jalatsid, valmisrõivad), põhimiste värvide ja fassongide (riidekangad, jalatsid, valmisrõivad) ning põhimiste variantide (küpsised, kompekid, vorstid, konservid) olemasoluga.

Mitmesugust tüüpi kaubandusettevõtteis on sortimendi täielikkus ühtede ja samade kaupade alal mitmesugune. Nii näiteks on kantseleikaupade sortimendi täielikkus sootuks erinev maapoes ja kultuurkaupade kaupluses. Samuti on erinev küpsiste või kompekkide sortimendi täielikkus samas maapoes ja toiduainete kaupluses. Ühel juhul on küllaldane tagada mõne põhikauba (näiteks maapoes mõnede enamlevinud kompekisortide) olemasolekut, teisel juhul suureneb nende kaupade loend kaks-kolm korda jne. Seejärel tuleb igalt kaubandusettevõttelt nõuda niisugust sortimendi täielikkust, mis on omane just temale ja tema sarnastele ettevõtetele.

Püsiva sortimendi all mõistetakse niisugust sortimenti, millega on tagatud kõigi temasse kuuluvate kaupade pidev müügilolek. Sortimendi püsivusel on tohutu tähtsus kultuurse nõukogude kaubanduse arendamiseks. Ostja peab olema alati kindel, et ta leiab

kaupluses või poes kõik need kaubad, milledega nad peavad kaup-
lema.

3. Jaekaubanduslike ettevõtete kohuslik ja normaalne sortiment.

Kohuslik sortiment on nende kaupade loend, mis peavad pide-
valt müügil olema antud tüüpi jaemüügi-ettevõttes (näiteks tarbi-
jate kooperatiivi maapoes, universaalkaupluses, rajoonikaupluses
jne.).

Kohusliku sortimendi töötab välja Tsentrosojuz, kusjuures hil-
jem seda täpsustavad liiduvabariikide kooperatiivsed keskused, tar-
bijate kooperatiivide oblasti- ja krailiidud ning autonoomsete vaba-
riikide tarbijate kooperatiivide liidud. Selle täpsustamise üles-
andeks on arvesse võtta kohalikke olustikulisi ja rahvuslikke eri-
nevusi ning neid kajastada kohuslikus sortimendis.

Kohuslik sortiment trükitakse erilisele plakatlehele ja riputa-
takse üles nähtavale kohale igas ettevõttes, mille jaoks ta on kind-
laks määratud. Niisugune kord tagab ostjate endi kaasatõmba-
mist kontrollimisele, et kohuslikust sortimendist kinni peetaks.

Peale pideva kontrolli tarbijate kooperatiivi juhatuse ja koo-
peratiivi liikmete poolt, kontrollitakse kohuslikust sortimendist
kinnipidamist ka tarbijate kooperatsiooni liiduliste organisatsioo-
nide ja Kaubandusministeeriumi organite poolt.

Vahel määratakse jae-ettevõtte jaoks kohusliku sortimendi ase-
mel normaalne (või tüüp-) sortiment.

Normaalne sortiment kujutab endast rakendamiseks soovitava
sortimendi koosseisu skeemi. Igal konkreetset juhul seda skeemi
täpsustatakse vastavalt kohalikele tingimustele. Normaalset sorti-
menti võib koostada ka ainult mingi ühe kaupade rühma, näiteks
medikamentide alal, mida on lubatud omada maapoodide sorti-
mendis.

4. Jaekaubandus-ettevõtted maal.

Kuni 1935. aastani kauplesid maapood nii liht- kui ka liitsorti-
mendi-kaupadega. Tulemusena pihustusid liitsortimendi-kaubad
kõigi kaupluste vahel, mis aga ei olnud kohastatud nendega kaup-

lemiseks ega suutnud tagada ostjale ei nende kaupade väärilist valikut ega ka väärilist teenindamise kvaliteeti. Nende puuduste vältimiseks ei pea maapoed kaupleva liitsortimendi-kaupadega, vaid need tuleb koondada tarbijate kooperatiivide rajooniliitude rajoonilistesse kauplustesse (rajoonikauplustesse), samuti ka tarbijate kooperatiivide maakauplustesse. Selleks pidi tarbijate kooperatsioon igas rajoonis avama üks või kaks universaalkauplust.

Maa kaubakäibe tormiline arenemine stalinlike viisaastakute aastail võimaldas teha järgmise otsustava sammu universaalkaupluste võrgu arendamiseks.

Igas tarbijate kooperatiivis pidi avatama üks või mitu universaalkauplust, olenevalt tarbijate kooperatiivi poolt teenindatava rajooni majanduselust.

Suure Isamaasõja perioodil vähenes suuresti nii üldine kui ka spetsialiseeritud kaubandusvõrk maal ja see kauples vaid kaupade üldise sortimendiga. Saksa fašistlike anastajate poolt ajutiselt okupeeritud rajoonides sai kaubandusvõrk nende poolt hävitatud. Pärast sõja lõppemist kerkis tarbijate kooperatsiooni ette ülesanne — kõige kiiremas korras taastada maa jaekaubanduse võrk ja seda edasi arendada.

NSV Liidu Ülemnõukogu poolt vastuvõetud „Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946—1950” määrab kindlaks sellel alal järgmised ülesanded: „Taastada ja suurendada riikliku ja kooperatiivkaubanduse võrku linnades ja maal... Taastada ja laiendada linnades spetsiaalkaupluste võrku ja maal rajoonide universaalkauplusi ning kauplusi talurahvale vajalike kaupade müügiks...”¹

Vastavalt sellele seadusele, on välja töötatud maa jaekaubanduse võrgu taastamise ja edasise arendamise viie aasta plaan.

Esitame arvud, mis iseloomustavad maa jaekaubanduse võrgu seisukorda plaanitava perioodi alguseks ja lõpuks:

¹ Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946—1950. RK „Poliitiline Kirjandus”, Tallinn 1946. — Tõlk.

	Kogu võrk	Selle hulgas:			
		Maakondlike liitude universaalkauplused	Kooperatiivide kauplused	Kultuurkaupade kauplused	Majapidamistarvete kauplused
1. I 1946. a.	123 972	1 704	10 539	105	337
1. I 1951. a.	255 000	3 300	26 000	2 000	2 000

Toodud andmete kõrvutamine iseloomustab küllaldaselt seda tohutut tööd maa jaekaubanduse võrgu taastamise ja edasise arendamise alal, mille tarbijate koöperatsioon peab läbi viima neljanda viisaastaku aastatel.

Maa jaevõrk sisaldab endas järgmisi ettevõtteid:

1) Maakondlikud universaalkauplused, mis kauplevad tööstuskaupade liitsortimendi laiendatud valikuga. Maakondlikud universaalkauplused avatakse tarbijate koöperatsiooni poolt teenindatavates rajoonikeskustes ja on tarbijate koöperatiivide maakondlike liitude (rajooniliitude) ettevõtted.

2) Koöperatiivide kauplused, mis kauplevad samasuguse kaupade sortimendiga, nagu maakondlikud universaalkauplusedki.

3) Kauplused ja poed, mis kauplevad spetsialiseeritud sortimendiga (kultuurkaupade, majapidamistarvete kauplused, leivapoed jt.).

4) Poed, mis kauplevad segasortimendiga.

5) Jaemüügi-metsalaod, mis kauplevad metsa- ja ehitusmaterjaliga. Jae-metsaladusid avavad tarbijate koöperatiivide rajooniliidud ja suured tarbijate koöperatiivid.

6) Väikejaemüügi kaubandusvõrk — telgid, paviljonid, kioskid, laialiveo- ja -kandekauplused.

Väikejaemüügi-ettevõtted kauplevad peamiselt igapäev nõutavate liitsortimendi-kaupadega.

5. Maa jaevõrgu paigutus.

Jaevõrk peab olema õigesti paigutatud. Õigena mõistetakse niisugust paigutust, mille juures:

- 1) kui jae-ettevõtte teenindab mitut asustatud punkti, peab ta asuma selles punktis, millel on kõige suurem majanduslik tähtsus;
- 2) kui suurt asustatud punkti teenindavad mitu ühetüübilist ettevõtet (näiteks mitu kauplust segasortimendiga), siis ei tule neid kõiki paigutada ühte kohta (näiteks keskväljakule), vaid asustatud punkti mitmesugustesse osadesse, lähendades neid seega ostjaile.

Igas rajoonis tuleb kindlaks teha võrgu edasise arendamise vajadus. Eriti kiires tempos tuleb taastada jaevõrk saksa fašistlike anastajate okupatsiooni läbi kannatada saanud rajoonides. Kuid ka ülejäänud rajoonides tuleb selgitada, milliseid jaemüügi-ettevõtteid, kui palju ja kus tuleb avada. Neljanda viisaastaku esimestel aastatel kauba jaekäive mitte ainult et jõuab järele, vaid ületab sõjaeelse taseme. Jaevõrk peab olema selleks ette valmistatud, et ilma takistusteta viia kaubamasse tarbijani. Määrates kindlaks jaevõrgu edasise arendamise vajaduse, tuleb otsustada, missugustel turgudel ja missugustes suurtes küldes tuleb avada spetsiaalkauplusi, nagu maakauplusi, kultuurkaupade ja majapidamistarvete kauplusi. Kauplusi ja poode segasortimendiga tuleb esmajärjekorras avada asustatud punktides, mis:

- 1) on kõige kaugemal lähimast kaubandusettevõttest;
- 2) võivad elanikkonna arvult jae-ettevõttele tagada tasuvat tööd.

Kaubandusettevõttest kaugel asuvaid ja elanikkonna arvult väikesi asustatud punkte peab teenindama liikuv kaubandus.

6. Kooperatiivsed jaemüügi-ettevõtted linnades ja töölisasulates.

Peale maa jaevõrgu peab tarbijate kooperatsioon, vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele 9. novembrist 1946. a., organiseerima jaevõrku ka linnades ja töölisasulates, linna elanikkonnale toiduainete ja tööstuslike laiatarbekaupade müümiseks.

Tsentrosojuzi presiidiumi poolt kinnitatud ülesande järgi moodustab kooperatiivne jaemüügi võrk linnades, töölisasulates, raudteejaamades ja sadamates 1. jaanuariks 1948. a. 9 700 kauplust, paviiljoni ja kioskit.

Peale statsionaarse jaevõrgu tuleb arendada ka laialiveo- ja -kandekaubandust.

Jaemüügi-ettevõtted avatakse:

a) oblastite, kraide ja vabariikide keskustes — tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblasti-liitude ning kalurite tarbijate kooperatsiooni liitude poolt; nendes linnades lubatakse avada ka üksikute tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude, rajooni tarbijate kooperatiivide, linna tarbijate kooperatiivide, maa tarbijate kooperatiivide ja kalurite tarbijate kooperatiivide kaubanduslikke ettevõtteid;

b) ülejäänud linnades ja töölisasulates, samuti ka raudteejaamades ja sadamates — tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude, linna tarbijate kooperatiivide, maa tarbijate kooperatiivide ja kalurite tarbijate kooperatiivide poolt.

Tarbijate kooperatsiooni kaubandusvõrgu linnades ja töölisasulates kinnitavad liiduvabariikide (kus ei ole oblastilist jaotust) ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud, kraide ja linnade täitevkomiteed. Kinnitamine toimub kaubandusvõrgu avamise plaanide alusel, mis esitatakse tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblasti-liitude juhatuste ja Tsentrosojuzi kalurite tarbijate kooperatsiooni sektsiooni juhatuse poolt.

4. teema.

Maa jae-ettevõtete korraldamine, planeerimine ja seadistamine.

1. Kaupluse välisilme.

1) Hoone välisseinad peavad olema krohvitud (telliskivist ehitustel) või värvitud. Katused olgu korda seatud ja varustatud rentsliite ning veetorudega.

2) Aknaid fassaadseinas kasutatakse vitriinideks, millest tingitult nende suurused peavad olema järgmised: laius 1,5—2,25 meetrit, kõrgus 1,5—2,25 meetrit, sügavus vähemalt 0,5 meetrit.

Kui akende suurused ruumidel on väiksemad osutatuid, tuleb aknad ümber teha. Seejuures tuleb akna sügavuse suurendamine läbi viia aknalaudade laiendamisega ruumi sisesuunas.

Sisemised aknaraamid peavad olema ette pandud hingedega, kergesti avatavad vitriini pääsemiseks ja lukustatavad. Aknaklaaside jäätumise vastu tuleb välistes raamides teha õhu ringvooluks ülal ja all õhuaugud. Aknalaudade kõrgus üle kõnnitee taseme ei pea ületama 0,6 meetrit.

3) Ostjate sisse- ja väljakäimiseks tuleb ehitada kahe poolega tiibuksed, laiusega vähemalt 1,4 meetrit.

Kui on võimalik teha eraldi sisse- ja väljakäimise ukсед, siis peab iga ukse laius olema vähemalt 0,8 meetrit. Kahe ukse korral nad avanevad: sissetuleku-uks — sissepoole, väljamineku-uks — väljapoole. Tõmbetuulte ja temperatuuri järsu languse vastu varustatakse ostjate jaoks määratud ukсед tuulekojaga, mille sügavus on 1,2 kuni 1,5 meetrit. Suveks tuulekoda kõrvaldatakse. Kui müü-

gisaali sügavus on üle 6 meetri, tehakse tuulekoda sisemine, müügi-
saali vähema sügavuse korral aga väline.

Kahe ukse puhul seatakse tuulekoja keskele barjäär, mis eral-
dab sisse- ja väljakäiguteed.

Uste ja tuulekoja ülemised osad klaasitakse, alumised osad
tahveldatakse (paneelidega).

4) Kaubandus-ettevõtte fassaad peab olema kaunistatud silti-
dega. Põhisilt paigutatakse sissekäigu-ukse kohale. Tema pikkus
olgu 1,0—2,0 meetrit, laius 0,25—0,5 meetrit. Sildid valmistatakse
klaasist, plekist või puust. Sildil märgitakse jaemüügi-ettevõtte
tüüp (maakauplus, kultuurkaupade, majapidamistarvete kaup-
lus, pood jne.) ja tema number (kui number talle on omistatud),
samuti ka tarbijate kooperatiivi nimetus, kellele jae-ettevõtte
kuulub.

Foon ja kirja värvid valitakse niiviisi, et oleks tagatud parem
loetavus. Kiri peab olema lihtne, selge ja ilma ilustusteta. Peale
põhisildi võib akendevahelistel seintel üles panna lisasilte. Lisa-
siltidele märgitakse põhimised kaubad, milledega ettevõtte kaupleb.

Piki hoone fassaadi tuleb ehitada kividest, tellistest või lauda-
dest kõnnitee. Kõnnitee ette, piki hoonet, tuleb istutada puid. Hoone
lähedusse tuleb üles seada lasipuud.

2. Hoovimajandus.

Kaubandus-ettevõtte hoovil asetsevad abiehitised. Nii peavad
tarbijate kooperatiivi poed ja toiduainete kauplused omama jää-
ruumi või keldrit, soolaladu, varjendit taara ja küttepuude jaoks,
tulekindlat ruumi petrooleumi ja määrdematerjalide hoidmiseks ja
väljaandmiseks, käimlat. Kauplused ja poed, kes korraldavad varu-
mistööd, peavad peale selle omama veel ladu varutava tooraine
jaoks. Universaalkauplustel ja kultuurkaupade kauplustel peab
olema varjend taara ja küttepuude hoidmiseks, samuti ka käimla.
Majapidamistarvete kauplused peavad omama tulekindlat ruumi
petrooleumi ja määrdematerjalide hoidmiseks ja väljaandmiseks,
varjendit taara ja küttepuude jaoks, käimlat. Hoov peab olema

aiaga piiratud. Ehitiste paigutamisel hoovis tuleb kasutada Tsentrosojuzi poolt kinnitatud tüüpprojekte.

3. Müügi ruumi sisemine korraldamine.

Müügi ruumi sisemise korraldamise all mõistetakse põrandate, seinte ja lagede viimistlemist, valgustuse, kütte ja uste korraldamist.

1) Põrandad peavad olema siledad, pragude ja kühmudeta. Kui põrandad on tehtud soojajuhtivaist materjalidest (betoon jm.), siis käigutee leti taga peab olema varustatud 5—10 sm kõrguse puukattega, mis kaitseb müüjaid külma eest.

2) Seinad ja laed peavad olema siledad, hästi puhastatavad, värvitud liimivärviga.

3) Kauplus peab olema tagatud küllaldase valgustusega, nii loomuliku kui ka kunstlikuga. Müügisaaalis ja kontoriruumis peab valguspind (akende ja uste klaasitud pind) olema põrandapinnaga vahekorras 1 : 6. Teistes kaupluse ruumides see suhe võib moodustada 1 : 8 või 1 : 10.

Elektri- või petrooleumi-valgustuse sisseseadmisel arvestatakse üks 50-vatiline elektrilamp või üks 20-liiniline petrooleumilamp „Молния” iga 20 ruutmeetri põrandapinna kohta. Lambid peavad olema varustatud sirmidega, olles paigutatud niiviisi, et kõige suuremal määral oleksid valgustatud lett ja riiulid kaupadega.

4) Müügi ruumis tuleb talvel hoida ühtlast temperatuuri, tavaliselt $+12^{\circ}$ kuni $+14^{\circ}$ C piires. Ahjud tuleb ehitada alalised. Ajustite ja ülekantavate ahjude kasutamine on keelatud. Sõltuvalt pindala suurusest ja tema planeerimisest, peab kaupluses olema 1 või 2 ahju. Kaupluse pindala üldise suuruse korral kuni 60 m² jätkub ühest ahjust.

Ahjud tuleb asetada niiviisi, et tagakülg väljuks müügisaaali, kütteavaus aga abiruumi.

Hoone puuosadest ja seadistusest peavad ahjud olema eraldatud telliskivist vaheseinaga. Ahju tagakülge ei tule varjata seadmetega, samuti kui põrandat ahju kütteava ees ei tule täis kuhjata kaupade, inventari ja taaraga.

Ahjude paigutamisel tuleb arvesse võtta planeeritavat kaupade paigutust müügisaalis, selleks et ära hoida ahjude lähedat naabrust niisuguste kaupadega, milledele kõrge temperatuur mõjub kahjustavalt (näiteks jalatsid, toidukaubad).

5) Kaupade vastuvõtmiseks tuleb ehitada hoovist abiruumi ukсед, laiusega 1,5 meetrit. Uksed ruumi sisemuses, mis ühendavad tema mitmesuguseid osi, ehitatakse laiusega 0,8—1 meeter.

4. Müügiroom.

1) Kaupluse või poe müügiroom koosneb kahest põhiosast: müügisaalist, milles toimub kauplemine, ja abiruumist, milles säilitatakse kaupade tagavarasid ning toimub nende vastuvõtmine ja müügiks ettevalmistamine. Suurtes jae-ettevõtteis paigutatakse abiruumidesse ka töökoda valmisrõivaste väikesteks parandusteks, kontor ja tuba kaupluses töötajate olustikuliseks teenindamiseks. Tuba olustikulise teenindamise jaoks organiseeritakse kauplustes, kus on 5 ja rohkem töötajat. Müügisaal jaguneb ostjate ruumiks ja töökohtade ruumiks (s. o. ruumiks, mis on seadmete, kaupade ja müüjate läbikäiguteede all). Ruumi kõrgus müügisaalis peab olema vähemalt 2,7 meetrit ja abiruumis vähemalt 2,5 meetrit.

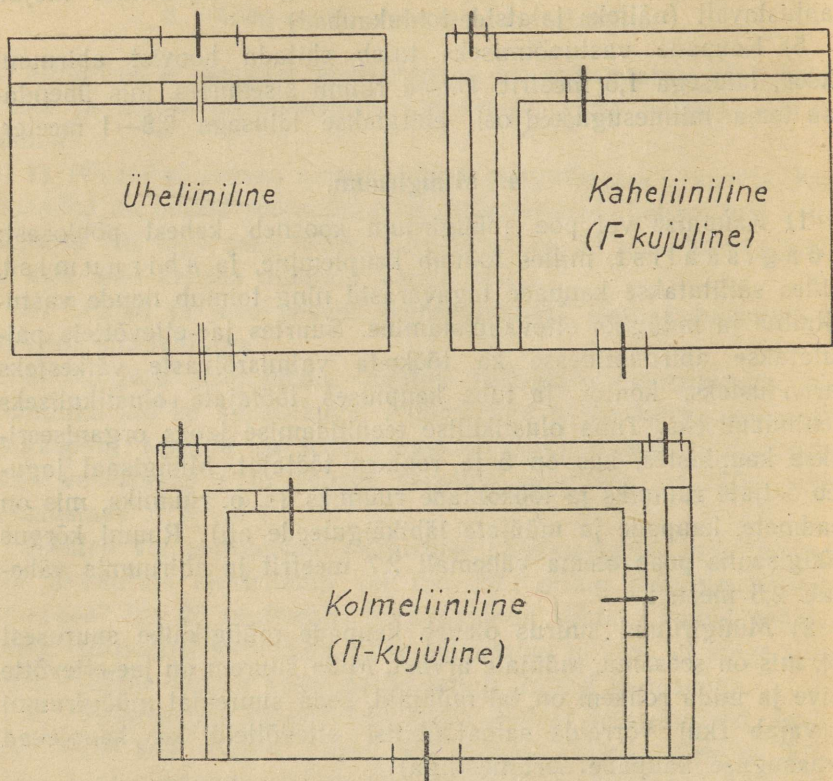
2) Müügiroomi suurus oleneb kaupade müügikäibe suurusest või, mis on seesama, müüjate arvust. Mida suurem on jae-ettevõtte käive ja mida rohkem on tal müüjaid, seda suuremat müügiroomi ta vajab (kui võrrelda samatüübilisi ettevõtteid, kes kauplevad samasuguse kaupade sortimendiga).

Arvesse tuleb võtta ka ruumi minimaalset suurust, mis on nõutav kaubandusliku ettevõtte organiseerimiseks.

Tsentrosojuz määras kindlaks järgmised pindala minimaalsed suurused: maapoele ühe müüjaga — 30 m², sellest müügisaal 20 m² ja abiruum 10 m²; maakauplusele ühe müüjaga — 40 m², sellest abiruum 12 m²; kahe müüjaga — 64 m², sellest abiruum 15 m²; kolme müüjaga — 83 m², sellest abiruum 24 m².

3) Seadistus müügiroomis paigutatakse (sõltuvalt sortimendist, ruumi suuruselt ja planeerimisest, müüjate arvust) ühe, kahe või kolme seina äärde. Ühe müüjaga ja vähendatud kaupade sor-

timendiga kauplemisel on otstarbekohane seadistus paigutada ühe seina, kõige sagedamini fassaadi vastas oleva seina äärde. Ühe

Joon. 6. Sisseseade paigutamise skeemid maapoodides ja -kauplustes. Üheliiniline — ühe müüjaga; kaheliiniline (Γ-kujuline) — ühe ja kahe müüjaga; kolmeliiniline (Π-kujuline) — kahe, kolme ja enama müüjaga.

müüja korral, kes kaupleb täie kaupade sortimendiga, samuti ka kahe müüja korral, on sisseseade parem paigutada kahe naaberseina — külgliseina ja fassaadi vastas oleva seina äärde.

Kolme ja suurema müüjate arvu korral võib sisseseade paigutada kolme naaberseina äärde vaid tingimusel, et vahemaa kahe paralleelse letirea vahel on vähemalt 6 meetrit (joon. 6).

4) Kaubandusvõrgu arendamine toimub nii uute ehituste kui ka olemasolevate ruumide kohastamise teel. Tsentrosojuzi poolt on kinnitatud maakondlike kaupluste, kooperatiivide kaupluste ja teiste kaupluste (poodide) tüüpprojektid, mida tulebki rakendada kohtadel (joon. 7).

5. Kaubarühmade paigutuse järjestus müügisaalis.

Kaupade paigutus kaupluses peab tagama nende nõuete täitmist, mis on tingitud kaupade füüsikalise-keemilistest omadustest, ostja kaubandusliku teenindamise sobivusest ja müüja töö hõlbustamisest.

1) Mõnedel kaupadel on omadus avaldada kahjulikku mõju teistele läheduses olevatele kaupadele. Niisuguste omaduste hulka kuuluvad kange hais (petrooleum, tubakas, heeringad, värske kala), niiskus (värske kala), omadus määrida või värvida (taimevõi, värvid, tõkat, petrooleum, heeringad).

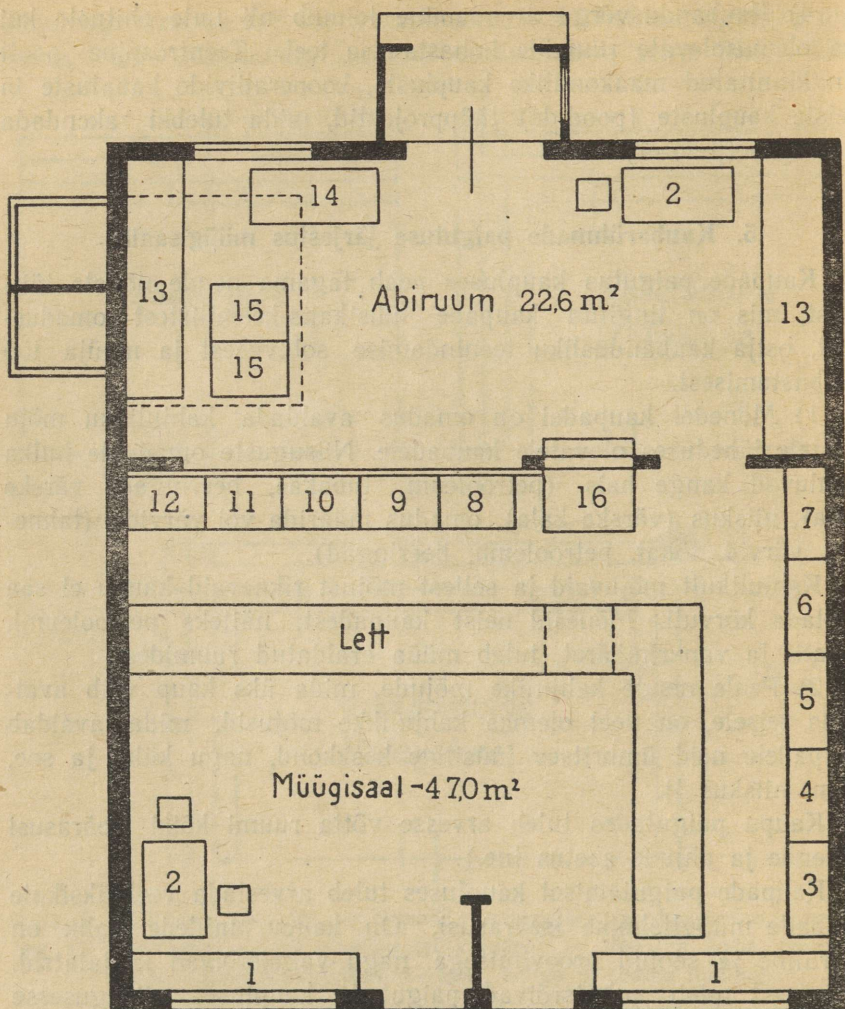
Kahjulikult mõjuvaid ja sellest mõjust riknevaid kaupu ei saa asetada kõrvuti. Mõnesid neist kaupadest, näiteks petrooleumi, tõkati ja vankrimääret, tuleb müüa eraldatud ruumidest.

2) Peale nende kahjulike mõjude, mida üks kaup võib avaldada teisele, on veel olemas kahjulikke mõjusid, mida avaldab kaupadele neid ümbritsev füüsiline keskkond, nagu külm ja soe, tolm, niiskus jt.

Kaupu paigutades tuleb arvesse võtta ruumi kõiki iseärasusi (akende ja ahjude asetus jne.).

Kaupade paigutamisel kaupluses tuleb arvestada veel üksikute kaupade müügitehnika iseärasusi. On kaupu, millede valik on keeruline ja seotud proovimisega, nagu valmisrõivad ja jalatsid. Seepärast tuleb valmisrõivad paigutada kaupluses niisugusesse kohta, kus saab eraldada nurgakese nende proovimiseks; jalatsid aga tuleb asetada eemale ostjate voolust, kus ei segataks ostjaid, kes proovivad jalatseid. Vastupidi, parfümeeriaaadusi, pudukaupu ja raamatuid, kui piisavaid kaupu, on vaja tutvustada ja asetada ostjate voolu nähtavusse.

3) Ühe kauba ostule järgneb väga sageli teise kaasaskäiva

Joon. 7. Tarbijate kooperatiivi kaupluse tüüpplaneerimine. 1 — vitriin; 2 — laud; 3 — majapidamistarbed; 4 — parfümeeriakaubad; 5 — pudukaubad; 6 — kultuurkaubad; 7 — tubakas; 8 — kondiitrisaadused; 9 — toidukaubad; 10 — leib; 11 — gastronoomiakaubad; 12 — veinid; 13 — riiulid; 14 — kastid; 15 — luuk keldrisse; 16 — ahi.

kauba ost. Sellist nõudmise seotust esineb paljude kaupade ostmisel.

Kaubarühmade paigutamine nõudmise seotuse tunnuse järgi, kusjuures samal ajal tingimata arvesse võetakse kaupade lubatavat naabrust, annab ostjale võimaluse osta kaupa ühes kohas, vältides ülearuseid käimisi kauplust mööda. Samal ajal kergendab niisugune kaupade paigutus müüja tööd ja suurendab tema töö viljakust.

4) Tsentrosojuz soovitab maapoodide ja -kaupluste jaoks järgmist kaubarühmade paigutamist.

Segasortimendi-kaupadega kauplevate maapoodide jaoks:

1-ne variant.

Heeringad ja kala.
Veinid ja viinasaadused.
Toidukaubad.
Leiva-saiatooted.
Kondiitrisaadused.
Tubakasaadused.
Vahe.

Kultuurkaubad.
Pudukaubad.
Parfümeeria.
Silikaadid.
Metalltooted.
Muud majapidamistarbed.
Värvi-, rohu- ja keemiakaubad.

2-ne variant.

Leib.
Kondiitrisaadused.
Bakaalkaubad.
Tubakasaadused.
Veinid ja viinasaadused.
Toidukaubad.
Heeringad ja kala.
Vahe.

Kultuurkaubad.
Pudukaubad.
Parfümeeria.
Silikaadid.
Metalltooted.
Muud majapidamistarbed.
Värvi-, rohu- ja keemiakaubad.

Kooperatiivi kaupluse jaoks.

Valmisrõivad.
Jalatsid, peakatted.
Pesu, trikotaaž.

Tekstiilkaubad.
Pudu- ja parfümeeriakaubad.
Kultuurkaubad, mänguasjad.
Sööginõud, majapidamistarbed.
Sadulsepatooted.
Mööbel.

5) Müüjate töökohad erinevad oma korraldamisviisi, sortimendi ja töö organiseerimise poolest.

Korraldamisviisi järgi jagunevad töökohad kinnisteks ja lahtisteks. Kinnises töökohas on kaup ostjatest lahutatud letiga, nõoriga või barjääriga. Lahtises töökohas ei ole ostja juurdepääs kaubale millegagi takistatud. Lahtised töökohad organiseeritakse maakaubanduses mööbli alal.

Sortimendi järgi eristatakse spetsialiseeritud töökohti, mis on ette nähtud kauplemiseks ühe kaubaliigi kaupadega, ja universaalseid, mis on määratud kauplemiseks mitmesuguste kaubaliikide kaupadega.

Spetsialiseeritud töökohtades saab kaupu paremini paigutada ja välja panna; ostjal on kergem orienteeruda kaupade valikus, müüjal aga on rohkem võimalusi oma töö õigesti organiseerimiseks. Maa jae-ettevõtteis, kus kaupleb üks, kaks kuni kolm müüjat, saab töökohtade spetsialiseerimist läbi viia ainult osaliselt. Nii tuleb suurtes maakondlikes kauplustes ja kooperatiivide kauplustes eraldada spetsialiseeritud töökohad kõigis neis kaubaliikides, kus on võimalik tagada täit koormatust. Ülejäänud kaubarühmad tuleb kombineerida universaaltöökohtade kohaselt (näiteks trikoo-, pudu- ja parfümeeriakaubad jne.).

Maapoodides, kus kaupleb kolm müüjat, on võimalik eraldada üks spetsialiseeritud töökoht, näiteks leiva alal. Ülejäänud töökohad oleksid universaalsed. Kauplustes, kus kaupleb üks või kaks müüjat, on töökohad samuti universaalsed.

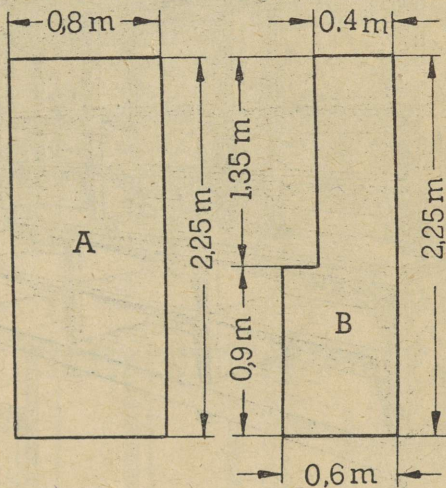
Töö organiseerimisel selle iseloomu järgi eristatakse individuaalseid ja rühmalisi töökohti. Individuaalne töökoht kinnistatakse ühele kindlale müüjale. Rühmalisi töökohti teenindab mitu müüjat.

Maapoodides tuleb rühmaliste töökohtade organiseerimisele asuda neil juhtudel, kui individuaalsete töökohtade eraldamine ei taga müüjate ühtlast töökoormatust.

6. Töökohtade sisseseade.

Töökohtade sisseseade koosneb kappidest, lettidest, sahtlitest ja vitriinidest. Valmisrõivaste kauplustes seadistatakse erilised proovimiskohad. Suurtes kauplustes, millede koosseisus on kassapidaja ametikoht, seadistatakse kassakabiinid. Sisseseade soovitatakse valmistada seksioonide viisi, selleks et võimalik oleks kergesti ja kiirelt toimetada vajalikke ümberplaneerimisi. Ühe seksiooni pikkus oleks 2—1,5—1 meeter.

1) Tehakse vahet püst-kappide ja puhveti-kappide vahel. Püstkappidel on ühesugune sügavus kogu kapi ulatuses, puhvetikapid omavad aga mitmesugust sügavust: alumises osas (niinimetatud puhvetiosas) suuremat ja ülemises osas väiksemat (joon. 8 ja 9).

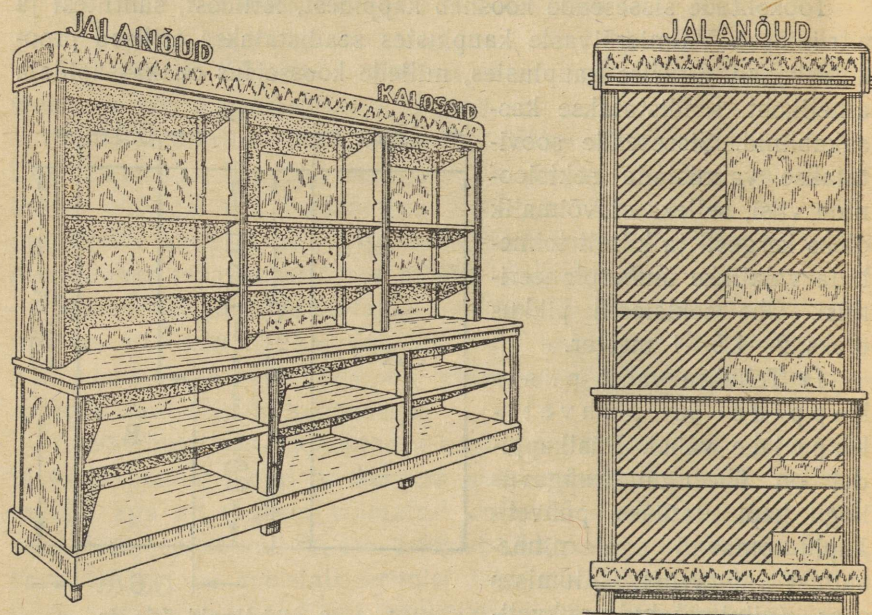
Joon. 8. Püstkapid (A) ja puhvetikapid (B).

Tsentrosojuzi poolt soovitatakse kappide järgmisi suurusi: kõrgus — 2,25 meetrit, selle hulgas puhvetiosa 0,9 meetrit, ülemine osa 1,35 meetrit;

sügavus — tekstiilkaupade ja valmisrõivaste jaoks 0,8 meetrit, ülejäänud kaupade jaoks puhvetiosas — 0,6 meetrit, ülemises osas — 0,4 meetrit.

Olenevalt sortimendist, varustatakse kapid riulitega, kastidega, sahtlitega, eraldatakse neis riuliteta osakonnad jms. Mitmesuguste kaupade jaoks ehitatavate kappide iseärasused on järgmised:

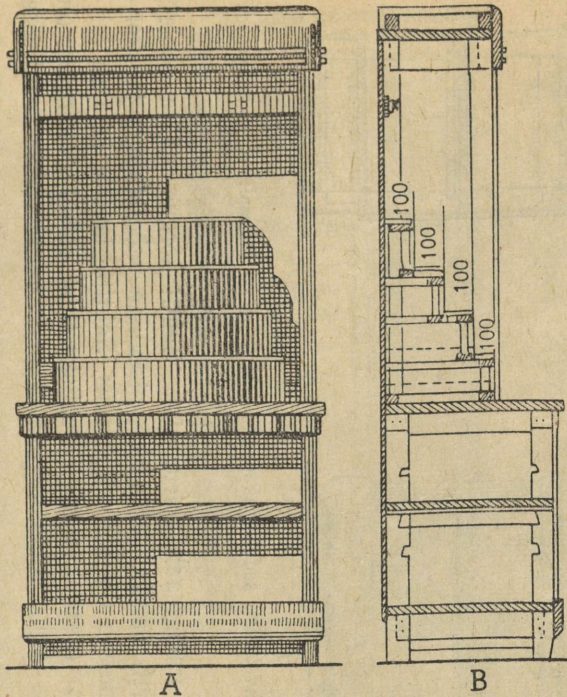
Valmisrõivaste kapp peab olema vertikaali mööda jagatud kaheks osaks: üks kitsam on ette nähtud pükste ja tolstovkade jaoks ning varustatakse riiulitega; teine laiem on määratud mantlite ja kostüümide jaoks ning varustatakse põikpuudega, millel kaup riputatakse üles õlpmel kahes korruses.

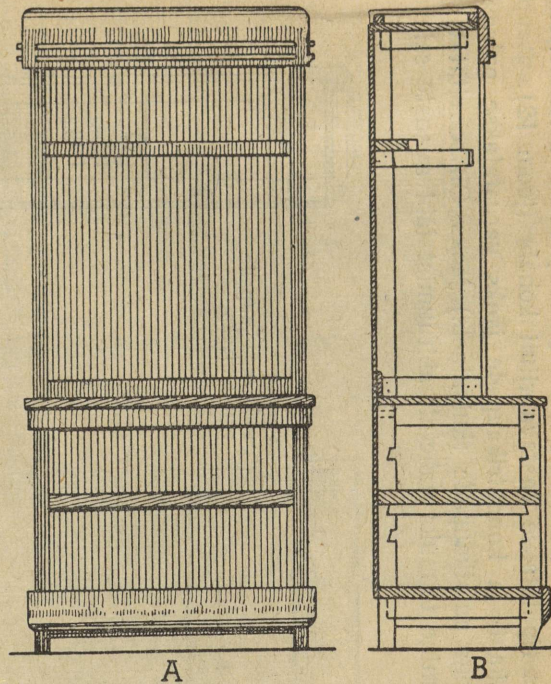
Joon. 9. Universaalne puhvetikapp.

Kultuurkaupade kapp peab olema kohastatud niisuguste kaupade väljapanemiseks, nagu muusikariistad (milleks eraldatakse riiuliteta sektsioon kõrgusega kuni 1,2 meetrit), grammofoniplaadid (milleks üks osa riiulist või terve riiul eraldatakse lahtriteks vertikaalsete vineerist või kartongist vaheseintega), raamatud, kantseleitarbed jne. (joon. 10 ja 11).

Kapp majapidamistarvete jaoks peab olema kohastatud mõnede sadulsepa- ja laastkaupade proovide väljariputamiseks. Selleks tehakse kapi ülemises osas riiulite asemel puust toendid, millele riputataksegi kaup. Peenmetallkaupade hoidmiseks varustatakse

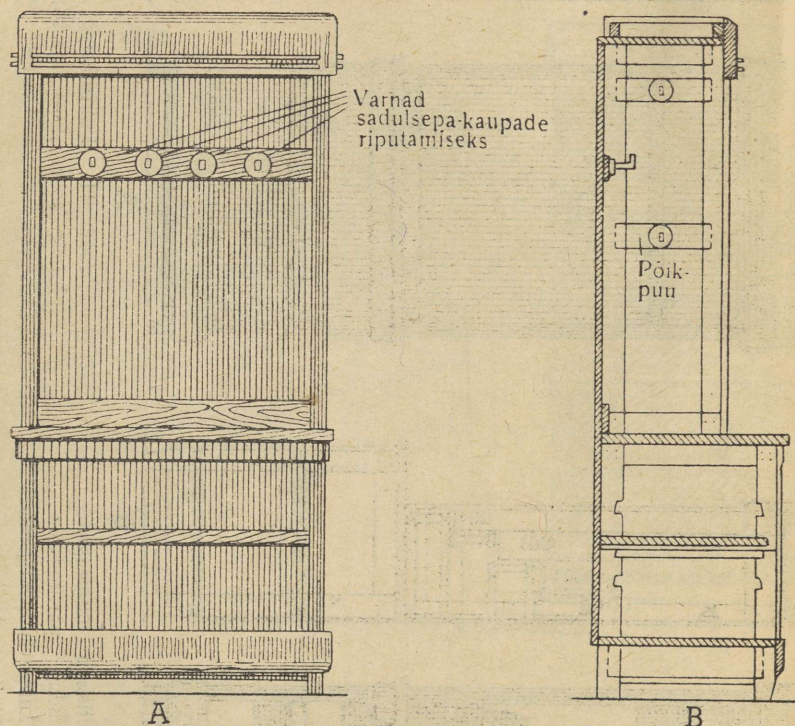
Joon. 10. Puhvetikapp mitmeastmelise alusega pudu-, parfümeeria-, majapidamis- ja kultuurkaupade jaoks.
A — fassaad; *B* — läbilõige.

Joon. 11. Puhvetikapp muusikariistade jaoks. *A* — fassaad; *B* — külgs-vaade.

üks riuleist kastikestega. Metallkaupade proovid monteeritakse tahvlile, mis riputatakse vastava riuli kohale (joon. 12).

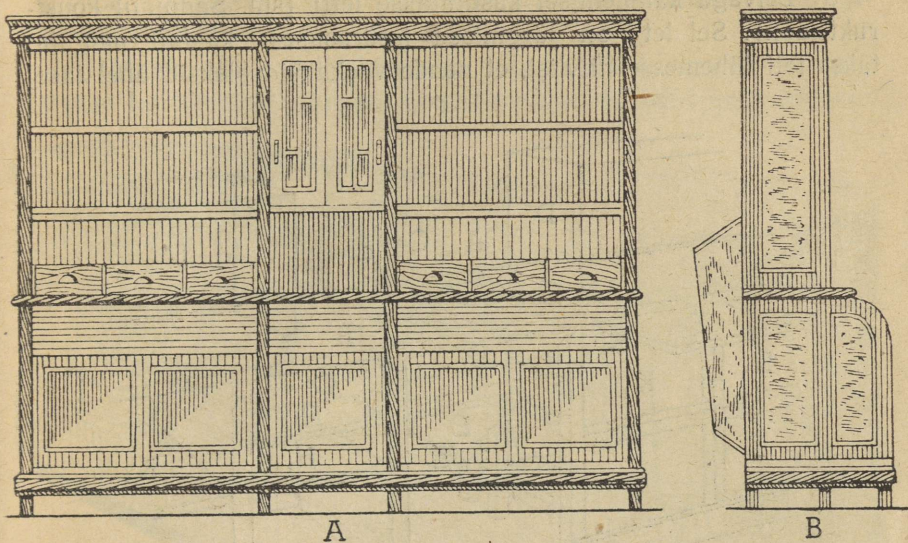
Kapp bakaal- ja kondiitrikaupade jaoks varustatakse puhveti- osas sahtlitega puistkaupade (kuivainete) jaoks. On soovitatav, et sahtlite täitmine toimuks vahetult abiruumist läbi avauste seinas,

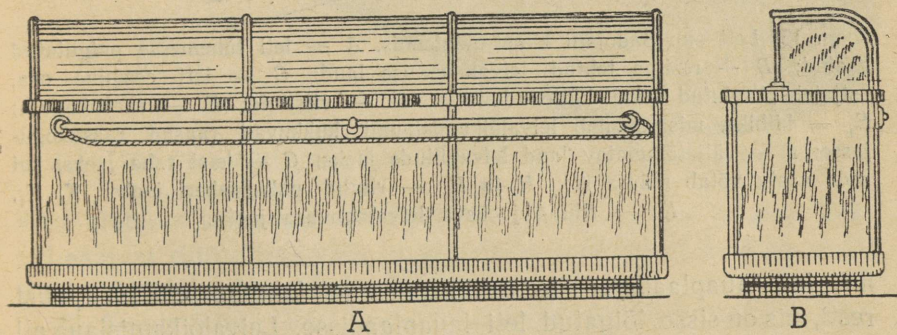
Joon. 12. Puhvetikapp sadulsepakaupade jaoks. A — fassaad; B — külgvaade.

mis eraldab müügisaali abiruumist. Sahtli kõrgus müüja poolelt on 0,5 meetrit. Sahtlid jaotatakse sisemiste vaheseintega jaoskondadeks, pikkusega 0,4 meetrit igaüks. Sahtlite kohale tehakse lahised kastid (pealiskastid). Pealiskastide esikülje kõrgus on 0,1 meetrit. Muu ülemine osa kapist varustatakse riulitega (joon. 13).

2) Letid konstrueeritakse 0,9 meetri kõrguse ja 0,6—0,8 meetri laiusse. Suurem laius määratakse tekstiil- ja niisuguste kaupade

Joon. 13. Puhvetikapp sahtlitega. *A* — fassaad; *B* — külgvaade.

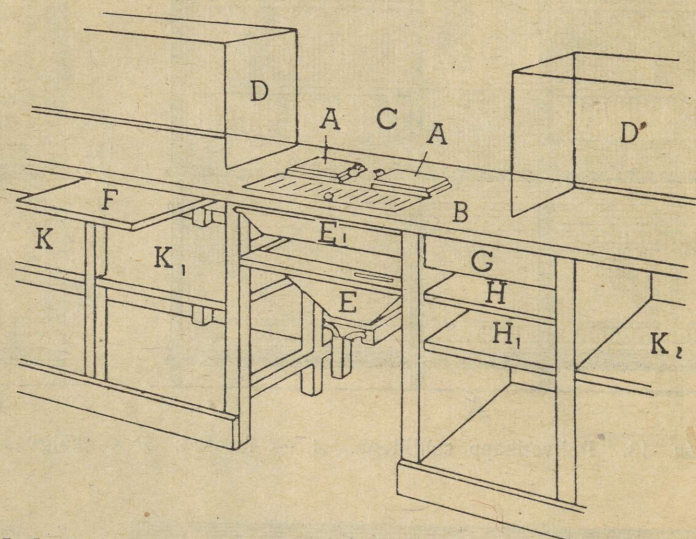

Joon. 14. Kumera klaasiga varjutatud lett. *A* — fassaad; *B* — külgvaade.

jaoks, millede varud pannakse välja ja hoitakse letil. Müüja küljelt varustatakse lett riiulite või väljatõmmatavate sahtlitega. Kui toidukaubad on letile välja pandud (leiva-saiatooded, kondiitri-

saadused, gastronoomiakaubad jt.), siis seatakse letile ostja poolt klaasist tõkend püstküljega müüja poole (joon. 14).

3) Leivaga kauplemisel kasutatakse letti (sm. Sadojani konstruktsioon). Sel letil on järgmised iseärasused: kaalud paigutatakse leti tühemesse niiviisi, et nende vaekausid oleksid ühel tase-

Joon. 15. Lett sm. Sadojani konstruktsioonis. A — leti tühemesse paigutatud kaalud; B — restina tehtud leivalõikamise laud; C — leti eesmine osa, ostjatele kaalutud leiva kätteandmiseks; D — vitriinid; E — raasukoguja; E₁ — kilbike, mis suunab leivalõikamislaualt kukkuvad raasud raasukogujasse; F — väljatõmmatav laud leivaviilude jaoks; G — kast raha jaoks, kui seda vastu võtab müüja ise; H ja H₁ — riulid pakkepaberi jaoks; K, K₁, K₂ — riulid jooksva leivatagavara jaoks.

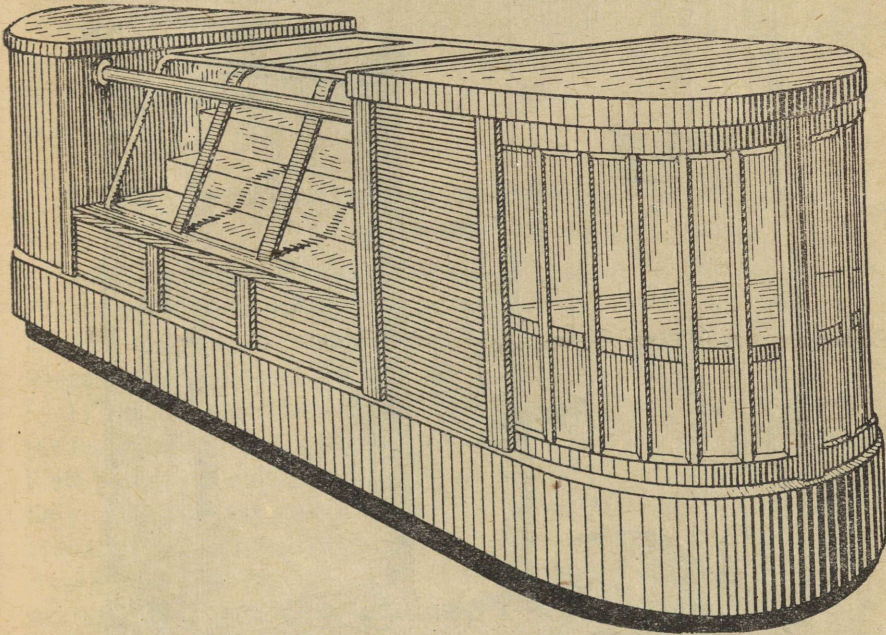
mel leti lauaplaadiga. Leivalõikamislaua kujutab endast puust resti, mis on sisse lõigatud leti lauaplaadisse. Leivalõikamislaua all asetseb kast („raasukoguja”), millesse langevad läbi resti leivaraasud (joon. 15).

4) Pudu-, parfümeeria-, sanitaar-hügieeniliste ja kooli-kirjutuskaupade väljapanemiseks letil kasutatakse pulte. Puldid konstrueeritakse 0,2 meetri kõrguses, 1—1,5 meetri pikkuses ja lauses,

mis võrdub leti laiusega. Puldi pealne kaas ja külgseinad klaasitakse.

Puldid konstrueeritakse tagasikäänatavate kaantega või väljakäivate sahtlitega.

5) Maakondlikes kauplustes ja kooperatiivide kauplustes kasutatakse lett-vitriine, millel eespoolne osa on ülalt kahe kolman-

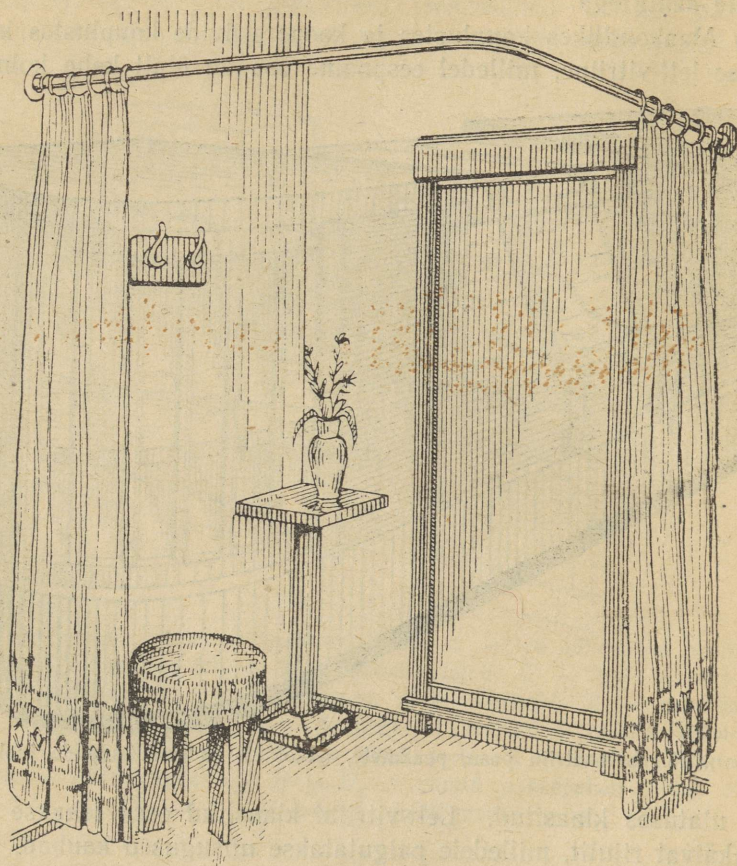
Joon. 16. Lett-vitriin pesu, peakatete, trikootaž- ja pudukaupade jaoks.

diku ulatuses klaasitud. Lett-vitriini klaasitud ossa tehakse kaks väljakäivat riulit, milledele paigutatakse niisugused kaubad, nagu pesu ja pudukaubad (joon. 16).

6) Seinte ääres oleva sisseseade ja lettide vahele jäetakse läbikäigutee 0,8—1,0 meetri laiuses. Läbikäik lettide tagant müüisaali tehakse 0,6—0,8 meetri laiune.

7) Kauplustes eraldatakse proovimiskohad. Proovimiskoha seadistamiseks võib kasutada ümmargust metallvarrast, mis on painutatud poolringiks. Poolringi otsad kinnitatakse 2 meetri kõrgusel

põrandast seina külge. Poolringi külge kinnitatakse rõngaste abil riie, mis eraldab proovimiskoha. Proovimiskohta pannakse seinapeegel ja tool (joon. 17).

Joon. 17. Valmisrõivaste proovimiskoht.

8) Kauplustes, kus raha ostjailt võtab vastu kassapidaja, ehitatakse kassakabiin. Kassakabiin varjab kassapidaja töökohta. Selles on tool ja laud, millel asetsevad kassa-aparaat ja kontoriarvelaud. Kabiini alumine osa on tahveldatud, ülemine klaasitud. Viimases on avaus arvete õiendamiseks ostjatega.

7. Abiruumi planeerimine ja seadistamine.

Väikestes jae-ettevõtteis kasutatakse abiruumi ainult kaupade hoidmiseks.

Suurtes kauplustes kasutatakse abiruumi ka remont-parandustöökojaks, kontoriks ja olustikulise teenindamise toaks. Sel juhul tuleb abiruum planeerida nii, et laoruum ja töökoda ei oleks läbikäidavad. Laoruum seadistatakse aluslattidega (kaupade hoidmiseks kottides), riiulitega, põikpuudega (valmisrõivaste hoidmiseks õlpeil), kastidega soola jaoks ja lauaga (kaupade vastuvõtmiseks).

8. Väike-jaemüügi-ettevõtete korraldamine, planeerimine ja seadistamine.

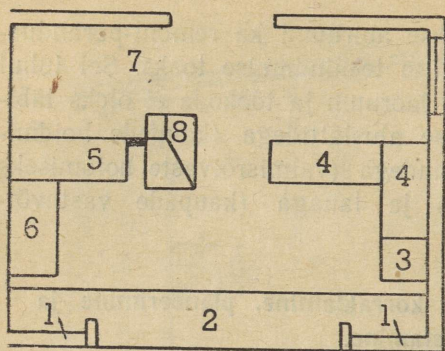
Väike-jaemüügi-ettevõtete korraldamisel, planeerimisel ja seadistamisel tuleb kasutada Tsentrosojuzi poolt kinnitatud telkide ja kioskite tüüpprojekte ning Tsentrosojuzi poolt soovitatud tarbijate kooperatiivi laialiveokaupluse seadistamise projekti.

1) **Kiosk** konstrueeritakse raamistikulistest seintest. Soojendatavais kioskites pannakse voodri vahele täidis. Lagi määratakse ülalt saviga ja aetakse täidis peale. Kütmiseks tarvitatakse alalist ahju. Ühe inimese jaoks arvestatud kioski mõõted on järgmised: pindala $3,9 \times 2,8$ m, kõrgus 2,5 m. Kioski üldine põrandapind, mis moodustab $10,9$ m², on vaheseinaga jaotatud kahte ossa: kauplemisruumiks ($7,0$ m²) ja abiruumiks ($3,9$ m²).

Fassaadseina ette korrastatakse platsike ostjate jaoks. Fassaadseina alumine osa on umbsein, ülemine osa leti tasemelt alates klaasitud. Fassaadi ülemises, klaasitud osas tehakse liikuva raamiga aken, mille kaudu toimub kaupade müük. Mõlemal akna küljel tehakse vitriinid. Kauplemiskoht on varustatud $0,6$ m laiuse letiga. Osa sellest letist $0,2$ m laiuses ulatub väljapoole. Kaupade paigutamiseks ja hoidmiseks kasutatakse riiuleid. Abiruumi valgustab aken külgseinas. Mittetööajal suletakse aknad ja vitriinid mahavõetavate kaitselaudadega (joon. 18).

2) **Laialiveokauplus**. Veokaubanduse jaoks on vaja erilisi seadmeid, millele abil oleks võimalik laiali vedada kaupu neid rikku-

mata, mitte raisates palju aega nende müügiks ettevalmistamisele ja sissepakkimisele pärast kauplemist. Veokaubanduse lihtsaimateks seadmeteks on kastid, mis on kohastatud kaupade paigutamiseks, laialivedamiseks ja kauplemiseks. Täiuslikum vahend on mahavõetav korvmaja, mis seatakse kaupade laialivedamiseks vankrile või reele. Nõukogude kaubanduse teadusliku uurimise keskinstituudi projekti järgi on korvmaja varustatud kappidega, vitriinidega kaubaproovide jaoks, kastidega pudelite, puist- ja tükikaupade jaoks ning väljatõmmatavate lettidega. Kauplemine võib toimuda nii tänaval (vahetult vankrilt või reelt) kui ka suletud ruumis, kuhu sel juhul kantakse üle sisseseade vastavad osad koos kaupadega.

Joon. 18. Ühe töökohaga kioski planeerimine. 1 — vitriinid; 2 — väljapoole ulatuv lett; 3 — veinid ja gastronoomikaubad; 4 — bakaalkaubad; 5 — kondiitrisaadused; 6 — leib; 7 — riiulid; 8 — ahi.

9. Kaalumise-mõõtmise mehhanismid ja aparaadid.

Kaubanduslikud ettevõtted realiseerivad tohutuid kaupade masse, millede kogust tuleb mõõta nii nende saabumisel kui ka müümisel. Seoses sellega kasutatakse kaubanduses erilisi mehhanisme ja aparate kaalu, mahu ja pikkuse mõõtmiseks, nagu kaale, petrooleumimõõtjat, möödukruuse, meetrit jt. Kaupade õigesti mõõtmisel on suur tähtsus rahvamajanduse, kaubandusliku ettevõtte ja ostja jaoks. Seepärast tuleb pöörata kõige tõsisemat tähelepanu sellele, et jae-ettevõttes kõik mõõtmismehhanismid ja -aparaadid oleksid heas seisukorras ja et nende eest kantaks vajalikul määral hoolt.

1) **Kaalud** peavad olema stabiilsed, tundlikud, oma näitamistes muutumatud ja õiged.

Stabiilsuse all mõistetakse niisugust kaalude omadust, kui tasakaalust väljaviidud kaalud pärast mõningaid kõikumisi pöörduvad automaatselt tagasi oma esialgsesse seisukorda.

Tundlikkuse all mõistetakse lastiga koormatud kaalude omadust tasakaalu seisukorrast välja minna tühise lisalasti mõjutusel.

Näitamiste muutumatuse ja konstantsuse all mõistetakse kaalude omadust anda ühtesid ja samu näitamisi nendel kaalult võrdsete lastide kaalumisel.

Õigsuse all mõistetakse kaalude omadust lasti kaalu kindlaks määrata sellise kõrvalekaldumisega õigest kaalust, mis ei ületa lubatavat ebatäpsust.

Peale selle esitatakse kaaludele järgmised nõuded: kaalumise kiirus, kaalu osutuste näitlikkus, kaalude kasutamise hõlpsus.

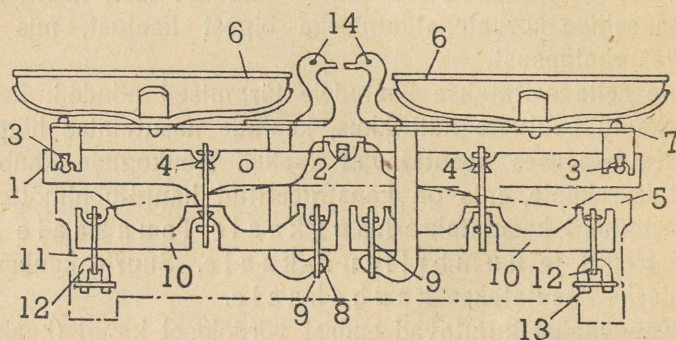
2) **Kaubanduses kasutatavad kaalud.** Nõukogude kaubanduses kasutatakse kaale, mis on konstrueeritud kangi-põhimõttel. Kaupade jaemüügil kasutatakse **k a n g k a a l e**, **l a u a k a a l e** (Beranger' süsteemi) ja **n u m b r i l a u d - k a a l e**. Suurte kaubamasside kaalumiseks kasutatakse **k a u b a k a a l e**.

3) **Kangkaalud** kujutavad endast võrdõlgset kangi (kaalukangi), mille mõlema otsa külge riputatakse kettidega vaekausid. Tasa-kaal tehakse kindlaks osuti abil, mis on kinnitatud kaalukangi keskpäika. Kangkaalud on jaekaubanduses ebasobivad (kohmakad, lähevad aeglaselt tasakaalu), ja sellepärast tarvitatakse neid harva.

4) „**Beranger'**” **lauakaalud** kujutavad endast võrdõlgse põhikangi (kaalukangi) ja kahe abikangi süsteemi. Abikangid asetsevad põhikangi all ja on temaga ühendatud sideraudade abil, mis ülal lõpevad ristjalgedega, milledele seatakse vaekausid. Sõltuvalt otstarbest, on kausid mitmesuguse konstruktsiooniga, nagu taldrikud, plaadid jms. Beranger' kaale konstrueeritakse kandejõuga 2, 5, 10 ja 20 kilogrammi (joon. 19 ja 20).

5) **Numbrilaud-kaale** nimetatakse teisiti ka **pendel- ehk kvadrant-kaaludeks**. Need kaalud kujutavad endast põhikangi (kaalukangi) ja kvadrandiks nimetatava põlvik-võlli süsteemi. Kvadrandi ühele õlale on kinnitatud vastukaal, teine õlg on

sideraua abil ühendatud kaalukangiga. Kvadrandi külge kinnitatakse kaks osütit, mis näitavad numbrilaua kahekülgsel skaalal kaalu numbreid (mõnedes konstruktsioonides tehakse kaks skaalat ja nende vahele üks osuti). Kiiremaks tasakaalu-viimiseks on numbrilaud-kaalud varustatud õli- või õhkpidualriga (summutajaga). Kaalude õige seade saavutatakse kruijialakeste (seadejalakeste) abil, kontrollides seda kaaludel oleva vesiloe järgi. Numbrilaud-kaalude tasakaalustamiseks on nad varustatud tareerimiskambriga.

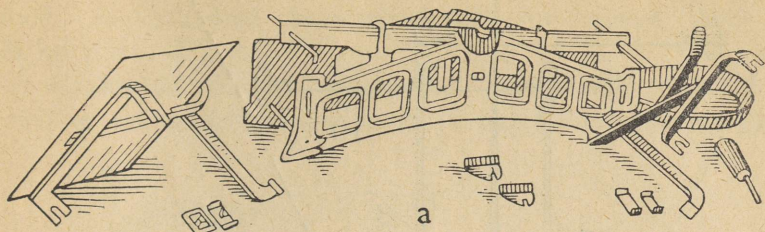

Joon. 19. Beranger' süsteemi lauakaalud. 1 — võrdõlgne kaalukang; 2 — tugiprisma; 3 — lasti vastuvõtmise prisma; 4 — ühendusprisma; 5 — kaalude kandekere; 6 — kaalukausid; 7 — klambrid; 8 — jalg; 9 — abikangide ripatsid; 10 — abikangid; 11 — ripatsid; 12 — liikumatud sangad; 13 — kaalude kandekere plaadid; 14 — tasakaalu-näitajad.

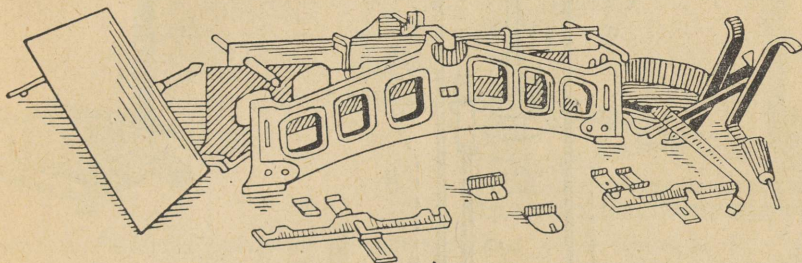
Oma paremuste tõttu, milledeks on kaalumise kiirus, kaalu näitamiste selgus ja müüja töö kergenevamine, on numbrilaud-kaalud kaubanduses laialdaselt kasutusel.

Meie kaubanduses kasutatakse numbrilaud- (laua-) kaale kandejõuga kuni 10 kg. Kuni 1 kg raskuse kaalumisel märgitakse kaal osuti näitudega numbrilaual. Raskuste kaalumisel üle ühe kg kasutatakse kaaluvihte. Nõukogude leiutaja sm. Lapido esitas numbrilaud-kaalude konstruktsiooni kaaluvihtide sisemise külge-monteerimisega. Nendel kaaludel, millede kandejõud on 5 kg, toimub kaalumine ilma kaaluvihtideta (joon. 21).

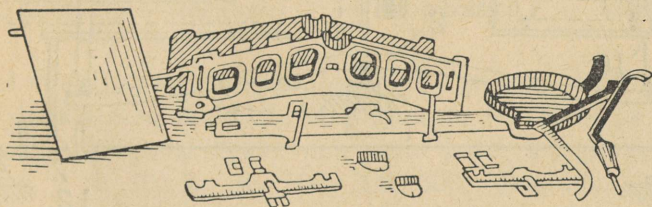
6) Kaubakaalud kujutavad endast iseõlgsete kangide — välise kangi ja platvormialuste kangide — süsteemi. Olenevalt kangide

a

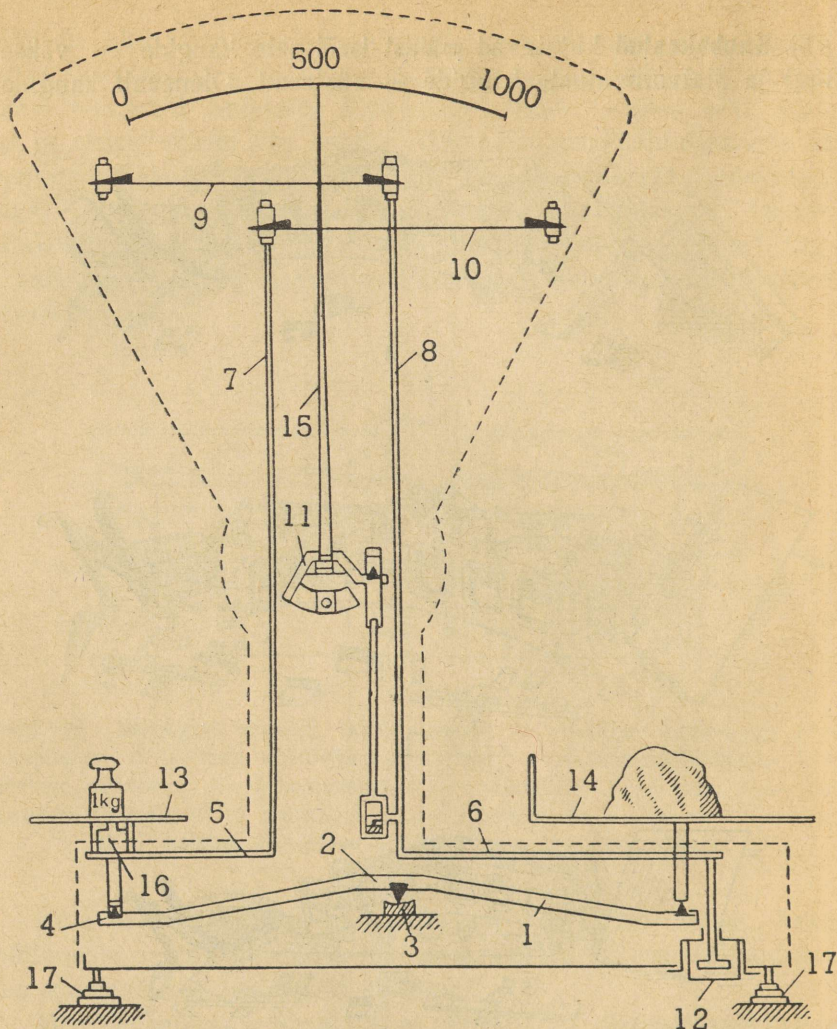
b

c

Joon. 20. Beranger' kaalude lahtivõtmise kord. a) Jalgade ja ristjalgade äravõtmine, b) kangide väljavõtmine ja ripatsite äravõtmine, c) kaalukangi äravõtmine.

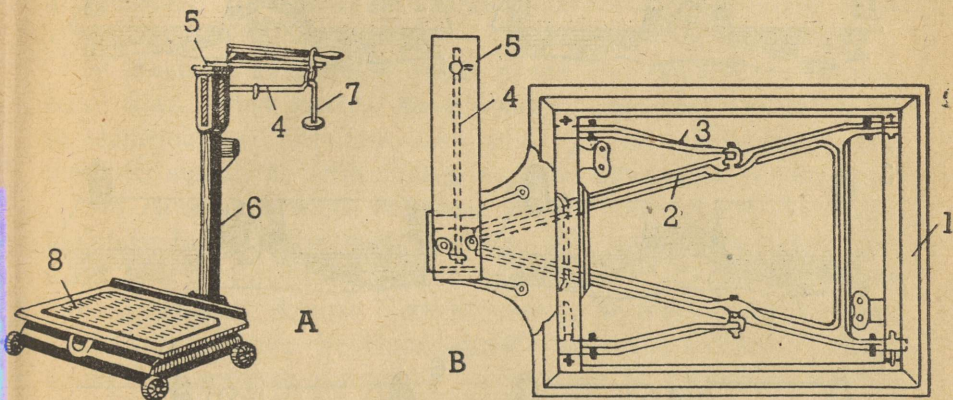
õlgade vastastikusel suhtel, määratakse kindlaks suhtumus vihtide kaalu ja kaalutava lasti kaalu vahel. Kaubanduslikus prakti-

Joon. 21. Kahe vaekausiga numbrilaud-kaalu skeem vabrikust „Automaat”.
 1 — võrdõlgne põhikang (kahekordistatud); 2 — tugiprismad; 3 — padjad;
 4 — lasti vastuvõtmise prismad; 5 ja 6 — jalgade horisontaalosal, mis on alusteks plaatidele; 7 ja 8 — jalad; 9 ja 10 — horisontaal-tõmborad (vardad), mis kangi kõikumistel tagavad vaekausside püsivust horisontaalses asendis;
 11 — kvadrant; 12 — summutaja (pidur, kaalu kõikumiste vaigistaja); 13 ja 14 — kaalukaunid (plaadid); 15 — osuti, tasakaalu ja kaalu näitaja skaalal; 16 — tareerimiskarp; 17 — kohalepaigutamise kruvi-jalad.

kas on kõige enam levinud kaalud kangide õlgade suhtega 1:100, niinimetatud sajandikkaalud. Nendel kaaludel toimub kaalumine vihtidega, millede kaal on sada korda väiksem lasti kaalust. Kaubakaalud konstrueeritakse kandejõuga 200 kuni 3000 kg (joon. 22).

7) **Kaaluvihid.** Kaubanduspraktikas kasutatakse harilikke kaaluvihite (kangkaalude, Beranger' ja numbrilaud-kaalude jaoks)

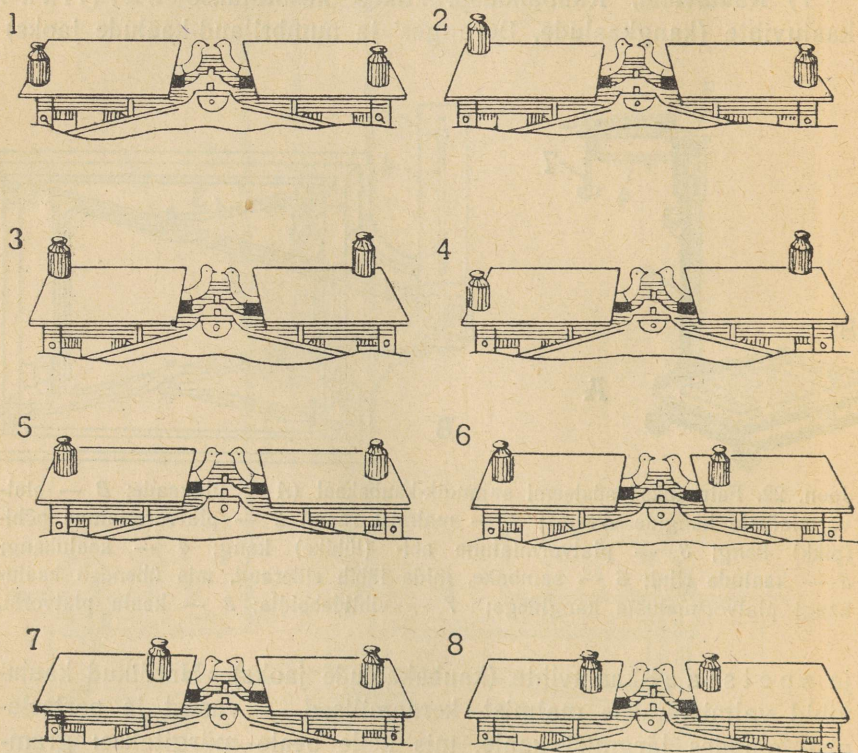

Joon. 22. Fairbanks'i süsteemi sajandik-kaubakaal (A — üldvaade; B — platvormialuste kangide skeem); 1 — malmist raam; 2 — platvormialune põhi- (pikk) kang; 3 — platvormialune abi- (lühike) kang; 4 — kaalukang; 5 — kaalude riul; 6 — sambake, mida läbib sideraud, mis ühendab kaalukangi platvormialuste kangidega; 7 — vihtidehoidja; 8 — kaalu platvorm.

ja spetsiaal-kaaluvihite (kaubakaalude jaoks). Harilikud kaaluvihid valmistatakse malmist, keraamilised — vasest ja portselaniist, omades järgmisi kaale, mis neile peale märgitakse: grammid — 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500; kilogrammid — 1, 2, 5, 10, 20. Iga kaalu juures peab olema täielik vihtide komplekt, kusjuures 20- ja 200-grammilisi ning 2-kilogrammilisi kaaluvihite peab komplektis olema igat tükk.

Spetsiaal-kaaluvihitidele märgitakse nende nominaalkaal, mida nad tasakaalustavad. Peale selle märgitakse neile, missuguste kaalude jaoks nad on määratud (näiteks sajandikkaalude jaoks: $\frac{1}{100}$).

8) **Kaalude ja kaaluvihtide kasutamine.** Kõik kaalud ja kaaluvihid kuuluvad kohuslikule riiklikule kontrollimisele ja ümbertembeldamisele NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures oleva Mõõtude ja Mõõduaparaatide Komitee organite poolt üks kord kahe aasta jooksul. Keraamilised kaaluvihid tembeldatakse nende valmista-

Joon. 23. Raskuste asetus Beranger' kaalude kontrollimisel.

misel ja neid lubatakse kasutamiseks senikaua, kuni nad kontrollimisel näitavad õiget kaalu.

Kaalud peavad olema kohale seatud täiesti horisontaalselt. Kaale kontrollitakse nende täies ja $\frac{1}{10}$ -s kandejõus (kaaluvihtide ja lasti kaheksas erinevas asendis) (joon. 23).

Kaaludel saab kaaluda raskust, mis ei ületa nende kandejõudu.

Kõige väiksem last, mida kaaludel saab kaaluda, on: Beranger' kaalude jaoks $\frac{1}{50}$ nende kandejõust, numbrilaud-kaalude jaoks $\frac{1}{20}$ kaalude skaala äärmisest näidust, harilikkude kangkaalude ja kaubakaalude jaoks $\frac{1}{20}$ nende kandejõust. Kaalud ja kaaluvihid peavad olema kuivad ja peetama puhtuses. Kaalude eest hoolitsemise ja nendel kaalumise reeglid määratakse kindlaks juhenditega, mis on kinnitatud Keskliidu, Tsentrosojuzi presiidiumi poolt 21. jaanuaril 1944. a. Igale kaalule koostatakse ja peetakse passi (joon. 24).

9) **Meetreid** kasutatakse riiete, paelte jne. mõõtmisel. Tarvitatakse kõva puust meetrit metallotstega. Meetreid kontrollitakse ja tembeldatakse üks kord kahe aasta jooksul. Kokkupandavate meetrite, samuti ka letile tehtud õnarate tarvitamine on keelatud.

10) Mõnede vedelate kaupade, näiteks petrooleumi ja piima mõõtmist toimetatakse **mõõdukruuside** abil, mis valmistatakse 0,25, 0,5, 1 ja 2 liitri mahutavusega. Kruusi mahutavus märgitakse tema välisele küljele. Kruuse kontrollitakse ja tembeldatakse üks kord kahe aasta jooksul. Vedelate kaupade mõõtmine mõõdukruusidega ei ole hügieeniline, suurendab kauba kadu ja raskendab võitlust ostjate petmise vastu mõõtmisel.

Seepärast hakatakse kaubanduses vedelate kaupade müümiseks ikka laialdasemalt kasutama erimehhanisme. Üks niisuguseid aparate, mis on levinud maakaubanduses, on **petrooleumimõõtja**, valmistatud „Смычка” vabrikus. Petrooleumi saamiseks lastakse mehhanismi avausse eriline žetoon (mis ostetakse müüja käest või kaupluse kassast). Pärast žetooni allalaskmist keeratakse mehhanismi käepidet, ja petrooleum jookseb mõõdunõust (mis asetseb mehhanismi sees ja täitub automaatselt) läbi mehhanismi valamistoru ostja nõusse. Petrooleumimõõtja on toru abil ühendatud reservuaariga (joon. 25).

10. Kassaseadistus.

Ostjaga õiendab arveid müüja või kassapidaja. Arvete õiendamised kassa kaudu tagavad suuremal määral kaupluse läbimüügi summa kontrollimist. Selleks et kassas ametisse panna eri

töötajat, kes oleks rakendatud täie koormatusega, peab kaupluses olema vähemalt 4—5 müüjat. Kuna aga enamikus maa jae-ettevõtteis töötab vaid 1—2, harvemini 3 müüjat, siis õiendavad neis ostjatega arveid tavaliselt müüjad ise.

Kassaseadistusena kasutatakse rahakaste ja kassa-kontrollaparaate.

1) **Rahakastid** ehitatakse leti sisse ja varustatakse sisemise lukuga. Kast on väljatõmmatav. Tema põhi on vertikaalsete vaheseintega (vineerist) jaotatud sektsioonideks mitmesuguste paberraha kupüüride jaoks. Ülemises osas tehakse lükatav tahvel (mis katab umbes 0,25 põhja pindalast) pesakestega metallraha jaoks.

2) **Kassa-kontrollaparaadid** kujutavad endast keerulisi mehhanisme, milledest mõnedel on kuni 8000 detaili. Kassa-kontrollaparaadid võivad toimetada järgmisi operatsioone: registreerida ja kokku võtta kõiki rahalisi sissetulekuid, samuti ka rahalisi sissetulekuid osakondade ja müüjate järgi; trükkida kontroll-lindile kõik rahalised sissetulekud; trükkida tšekke; registreerida väljastatud tšekkide arvu.

Sõltuvalt konstruktsioonist, toimetavad kassa-kontrollaparaadid kas kõiki loeteldud operatsioone või mõningaid neist.

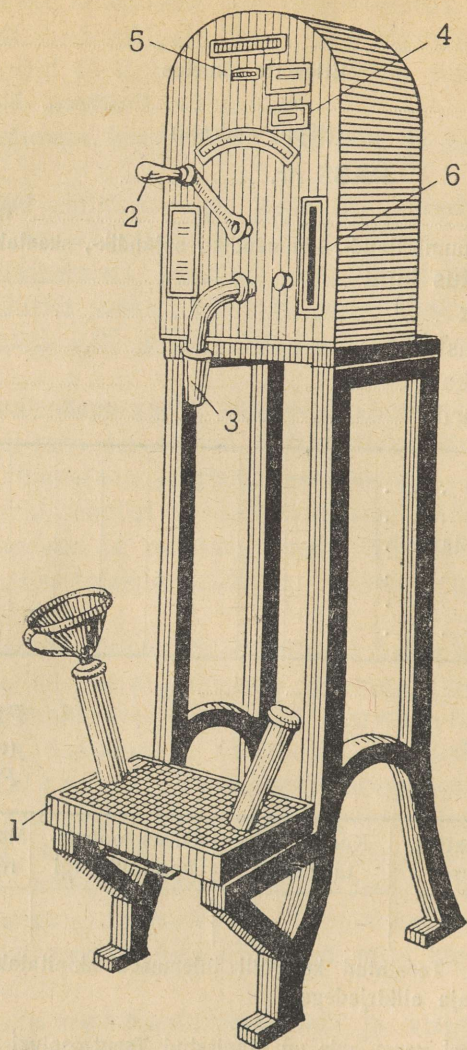
3) **Kassa-kontrollaparaadi põhiosad:** arvutus-mehhanism, trükkimismehhanism, ladumisosa, indikaator ja rahakast (joon. 26).

Arvutusmehhanism koosneb arvestitest, mis on omavahel seotud hammasratas-ajamiga. Operatsioonide järgi jaotatakse arvesteid: sektsiooni- (võtavad kokku rahalisi sissetulekuid osakondade ja müüjate järgi), kokkuvõtte- (summeerivad kõiki rahalisi sissetulekuid), operatsiooni- (registreerivad operatsioonide arvu) ja kontrollarvestid (registreerivad, mitu korda teised arvestid viidi üle nullile).

Trükkimismehhanism trükkib ja viskab välja tšekke, trükkib kontroll-lindile kõigi tšekkide summad selles järjestuses, milles nad läksid läbi kassa.

Ladumisosa on ostja poolt makstud summa ladumiseks. Ladumisosa konstrueeritakse klahvide või vinnakute näol.

Indikaator on kassa poolt laotud tšeki summa näitaja.

Joon. 25. Petrooleumimõõtja üldvaade. 1 — koht ostjate nõude jaoks; 2 — käepide, mis paneb tegevusse petrooleumimõõtja mehhanismi; 3 — väljavoolutoru; 4 — avaus žetoonide sisselaskmiseks; 5 — arvuti vaateava; 6 — lood petrooleumimõõtja õige ülesseadmise kontrollimiseks.

Indikaator paigutatakse kassa-aparaadi ülaossa. Indikaator on kahekülgne ja tema näidud on nähtavad üheaegselt nii kassapidajale kui ka ostjale.

R a h a k a s t. Mõnedes kassa-aparaatides konstrueeritakse üks rahakast, teistes aga mitu. Viimasel juhul on need määratud mitme müüja jaoks (kui kaupluse koosseisus ei ole kassapidajat ja raha võtavad ostjailt vastu müüjad ise).

5) **Kassa-kontrollaparaatide eest hoolitsemine.** Kassa-aparaate tuleb hoida niiskuse ja tolmu eest. Iga tööpäeva algul ja lõpul tuleb tolmu pehme harjaga aparraadi välisosadelt eemaldada. Iga nädal on vaja aparraati määrda. Tööpäeva lõpetamisel kaetakse aparraat kattega.

11. Külmutusseadmed.

Rutturiknevate kaupade kvaliteedi säilitamine nõuab nende hoidmiseks erilisi tingimusi. Jaekaubanduses luuakse vajalikud hoidmise tingimused külma kasutamisega, mis takistab toodetes roiskumis-mikroorganismide arenemist. Külmu kaitseb tooteid riknemise eest, muutmata nende toite- ja maitseomadusi.

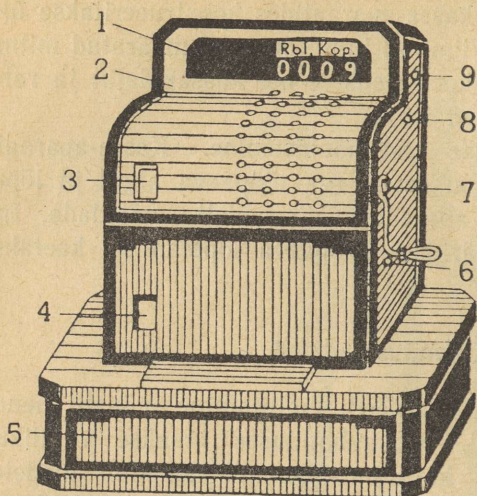
1) **Jahutusabinõud**, mida rakendatakse maa jaekaubanduses, on rajatud loomuliku jää ning jää ja soola segu kasutamisele.

2) **Jää varumine** toimub põhimiselt looduslikes veekogudes. Veekogud vaadatakse eelnevalt üle sanitaarinspeksiooni esindaja poolt, kes annabki loa varumiseks. Jää saetakse lahti pankadena ja veetakse kas vahetult jäähoidlasse, mis on ette nähtud saaduste hoidmiseks, või selleks eriliselt ettevalmistatud platsidele. Neil platsidel laotakse jääpangad üles püramiidina ja kaetakse seejärel kinni, et teda hoida sulamise eest soojal aastaajal. Katmiseks tarvitatakse kohalikke isolatsioonimaterjale (mättaid, õlgi, saepuru jne.). Neilt platsidelt võetakse jääd vajaduse järgi.

3) **Maakaubanduses** tarvitatakse järgmisi **külmutusseadistusi**: keldreid ja jääkeldreid, lette ja kappe külmutusseadmetega.

4) **Keldrid** kujutavad endast jääga täidetud auke. Augu kohale ehitatakse koor. Saadused paigutatakse kas vahetult jääle või puust restile, mis pannakse üle jää. Keldrid on saaduste hoidmi-

seks ebasobivad, sest külm õhk jääb kauaks seisma alla, jää pinna lähedusse, ja sellepärast saadused jahtuvad ebaühtlaselt. Kuna vee äravoolu juhtmete ehitamine on seotud raskustega, siis ei jõua

Joon. 26. Kassa-aparaat „Avangard-5”. 1 — eesmine indikaator; 2 — summade klahvid; 3 — kontroll-lindi vaateava; 4 — tšekiava; 5 — rahakast; 6 — lukk nr. 2; 7 — käepide; 8 — lukk nr. 1; 9 — kontroll-arvuti ava.

jää hoidmise ruumist (jäähoidlast) ja saaduste hoidmise ruumist (kambrist). Vajaduse korral võib jääkeldris olla mitu kambrist mitmesuguste saaduste hoidmiseks. Jäähoidla suuruse määramisel võetakse arvesse tema täitmise vajadust jäävaruga kogu hooajaks. Vaheseinas, mis lahutab jäähoidlat saaduste hoiukambrist, tehakse ülal ja all aknad õhu ringvooluks. Vesi jää sulamisest jookseb välja erilise veejuhtme kaudu (joon. 27).

6) Külmutuslettides ja -kappides kasutatakse jahutamise abinõuna jääd või jää segu keedusoolaga. Jääga jahutamisel saab temperatuuri hoida $+3^{\circ}$ — $+4^{\circ}$ C piirides. Madalama temperatuuri

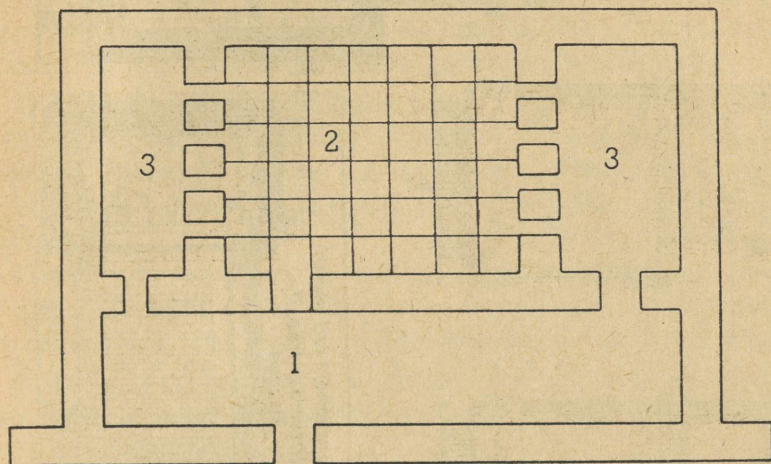
sulavast jääst tekkinud vesi maasse imbuda ja jääb kauaks seisma, mis soodustab suuremat õhu niiskumist. Jää sulab keldrites kiiresti (isolatsioon puudumise tõttu jää ning põhipinna ja seinte vahel). Kokkupuutumisest maapinnaga ja saaduste taaraga tekib jääl hallitus, millest riknevad ka saadused.

Tsentrosojuz soovib ehitada mitte keldreid, vaid niinimetatud Kanada jääkeldreid.

5) Kanada jääkelder kujutab endast pealmaaehitist, mis koosneb kahest põhiosast:

vajadusel kasutatakse jää ja soola segu. Sõltuvalt jää ja soola vahekorrast segus muutub ka temperatuur. Näiteks kui soolasisaldus segus on 5%, saab temperatuuri hoida $+1^{\circ}$ kuni 0° piires. Kui soolasisaldust segus tõsta kuni 20%-ni, saab temperatuuri hoida $-5,3^{\circ}$ kuni $-10,6^{\circ}$ piires.

Jää või jää ja soola segu pannakse erilistesse reservuaaridesse, niinimetatud taskutesse, mis asetsevad kapi ja leti keskel või külge-

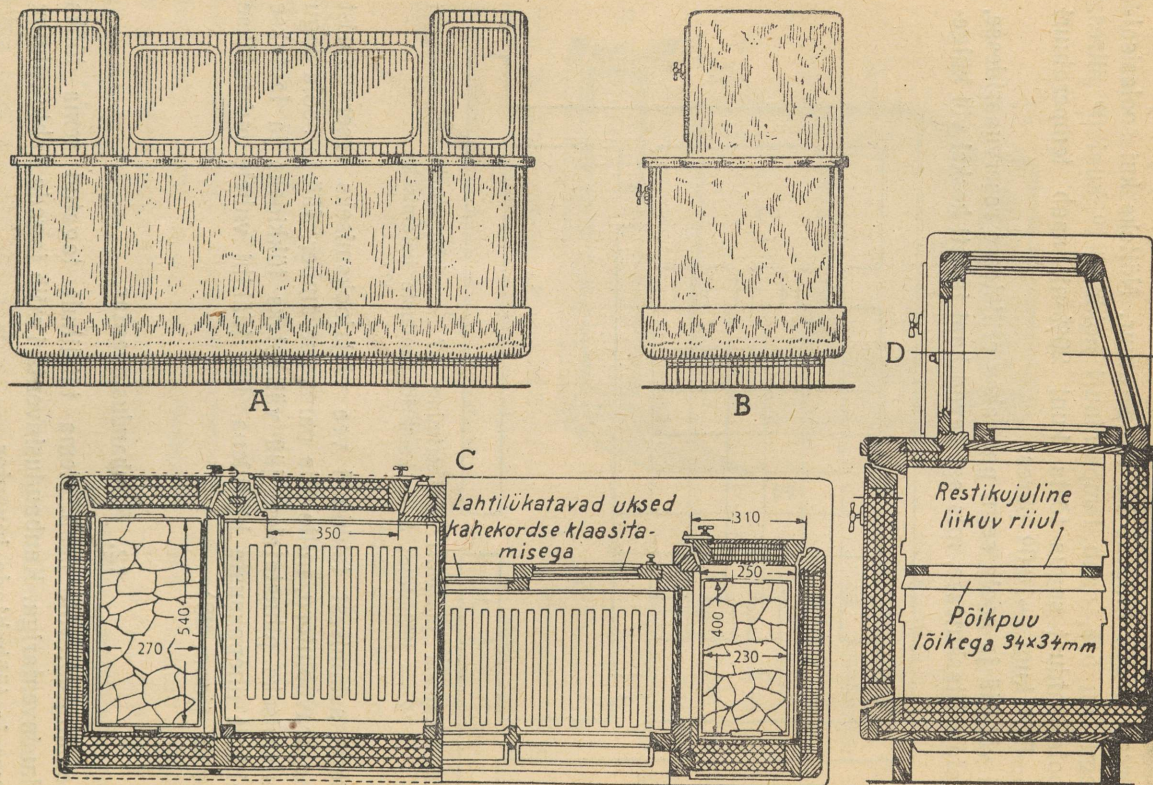
Joon. 27. Kanada jääkeldri planeerimine. 1 — külmutushoone eesruum; 2 — jäähoidla; 3 — kambrid saaduste hoidmiseks.

del. Segu sulamisest tekkinud vee väljajooksmiseks reservuaarist tehakse äravoolutoru, mille alla pannakse ämber. Jää ja soola segu valmistamiseks pihustatakse jää väikesteks tükkideks ja laotakse võimalikult ühepaksuste kihtidena. Iga jääkihi vahele puistatakse kiht soola (joon. 28).

12. Kaubandusinventar.

Jaemüügi-ettevõtte peab olema täielikult tagatud tema tööks vajaliku inventariga. Kaubandusinventari võib jagada kahte rühma: kaupluse ja töökohtade inventar.

1) **Kaupluse inventar:** tööriistad taara avamiseks — naelatõm-

Joon. 28. Jahutatav lett-vitriin. A — fassaad; B — külgvaade; C ja D — läbilõiked.

baja, haamer, lõiketangid (traadi lõikamiseks), postipulk (tunnidelt vitste äravõtmiseks); majapidamisriistad — saag, kirves, puulõhkumiskirves; sanitaar-tehniline ja tulekaitse-inventar, kaupluse taarainventar (tunnid, kastid, kotid), seadised lastide ülestõstmiseks ja allalaskmiseks (lauad, rullid, köied), kell ja termomeeter.

2) **Inventar toidukaupade jaoks.** Kaupade hoidmiseks ja väljapanemiseks töökohas kasutatakse anumaid, pütte, kandmikke, vaagnaid ja klaaspurke. Kaupade müümisel kasutatakse: kühvlikesi, nuge (leiva-, gastronoomiakaupade, lihalõikamis-), kahvleid (puu- ja metall-), näpitsaid ja labidakesi kondiitrisaaduste jaoks.

3) **Inventar mittetoidukaupade jaoks.** Kauplused peavad omama seinapeeglit, küllaldase hulga õlpmeid valmisrõivaste väljapanemiseks ja riideharja nende puhastamiseks. Peakatete osakonnas on vajalikud seinavõi lauapeegel, võru peakatete mõõtmiseks ja riidehari.

Tekstiil- ja pudukaupade osakonnas on vajalik omada meetrit ja kääre. Tekstiiltoodete näitamiseks kasutatakse erilisi trafareete, mis demonstreerivad, kuidas riidematerjal välja näeb valmistootes.

Jalatsite proovimiseks peab olema tool, vaibake, aluspink jalgade jaoks, eriline seadis ostja jala suuruse mõõtmiseks, kingaluu jalatsite jalgapanemiseks.

Petrooleumiga kauplemisel tuleb omada imitoru (sifoon), lehtreid ja mõõdukanne (kui ei ole petrooleumimõõtjat).

13. Tulekaitse-seadmed.

Kaupluse tulekaitse-seadmed koosnevad tulekustutajaist, mis paigutatakse ühekaupa igasse üksikusse ruumi (müügisaali, kaupade hoiuruumi, hoovil olevasse lattu).

Tulekustutajad peavad asetsema nähtavais ja kergesti kättesaadavais kohtades (vahetult uste juures), mis millegagi ei ole tõkestatud. Tulekustutajad peavad olema täiesti korras ja õigeaegselt ümber laetud. Peale tulekustutajate kuuluvad tulekaitse-seadmete hulka: aamid veega, mis seatakse kaupluse hoone juurde (tänaval ja hoovis), kastid liivaga, pootshaagid ja redel. Kõiki tulekaitse-

seadmeid tuleb hoida täielikus korras ja paigutada nende jaoks määratud kohtadele.

14. Maa jae-ettevõtete ruumide ja seadmete kapitaal- ja jooksev remont¹.

1) Kõik remonttööd jagatakse kahte rühma: kapitaalremondi ja jooksva remondi tööd. Kapitaalremondi hulka kuuluvad tööd, mis on seotud hoonete ja seadmete põhimiste konstruktiivosade olulise ümbertegemisega.

Jooksva remondi hulka kuuluvad tööd seoses ruumide ja seadmete väikeste parandamiste ja ümbertegemisega.

2) Vajaliku kapitaal- ja jooksva remondi kindlakstegemiseks vaadatakse kaupluse hoone igas kvartalis kord üle väljast- ja seestpoolt, samuti kaubanduslikud seadmed, hooviehitised ja ümbritsev aed. Ülevaatuse tulemusena koostatakse remonttööde nimestik ja selle alusel seatakse kokku kulude eelarve.

3) Kapitaalremondi töö hoone sisemuses nõuab kaubandusliku töö katkestamist. Sellepärast peab neid töid toimetama kõige vaikesematel kauplemise perioodidel. Samaaegselt tuleb teostada ka kõik need jooksva remondi tööd, mida saab edasi lükata selle tähtjani. Ülejäänud tööd jooksva remondi alal, mis oma läbiviimiseks ei nõua kaupluse sulgemist, teostatakse otsekohe, kui on kindlaks tehtud nende tarvilikkus.

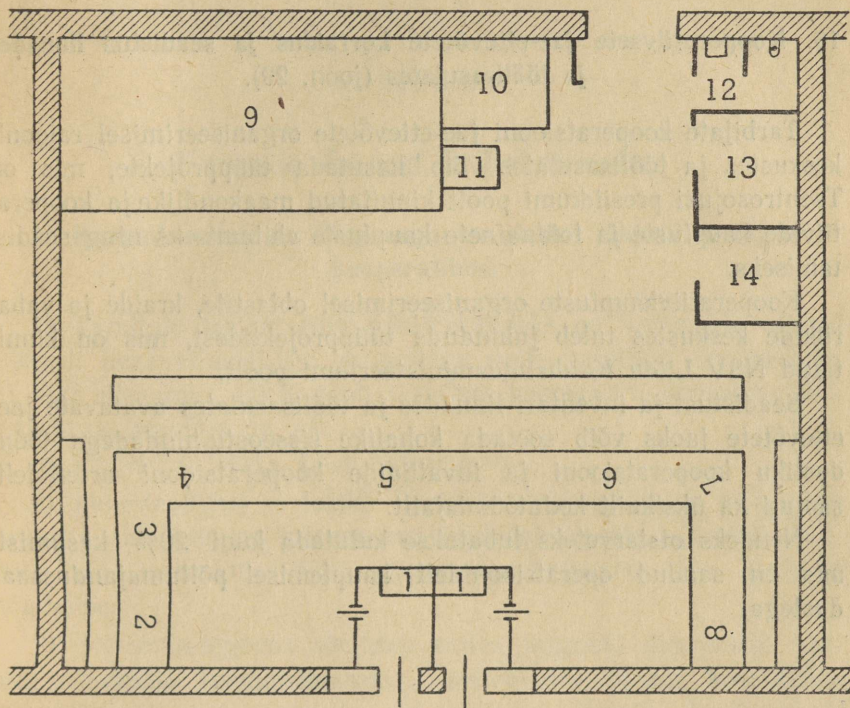
Täiesti lubamatu on viivitus niisuguste jooksva remondi töödega, mis on seotud väikeste vigastuste parandamisega (purunenud klaas, leti küljest murdunud piit jne.).

4) Pärast remonttööde lõpetamist võetakse nad erilise akti järgi vastu komisjoni poolt, mille koosseisu määrab tarbijate kooperatiivi juhatus, maakondliku (rajooni-) liidu jaemüügi-ettevõtetele aga maakondliku (rajooni-) liidu juhatus.

¹ Kapitaal- ja jooksva remondi hulka kuuluvate tööde üksikasjaline loetelu on toodud „Lühidates juhendites tarbijate kooperatsiooni süsteemi kapitaal-ehituse alal töötajaile”, mis on koostatud Tsentrosojuzi kapitaal-ehituse osakonna poolt, 2-ne väljaanne, 1945. aastal (vene k.).

15. Uuesti ehitatud või kaupluste jaoks kohastatud ruumide vastuvõtmine ja kasutamiseks andmine.

Kaubandusruumid, mis on uuesti ehitatud või teistest kaubandus- või mittekaubandusruumidest kohastatud, peab enne nende

Joon. 29. Linna kooperatiivse toidukaupade kaupluse planeerimine: 1 — kassad; 2 — piimasaadused; 3 — puuvili, veinid; 4 — leib; 5 — toidu- ja maitseained; 6 — liha; 7 — köögiviljad ja kartul; 8 — kala; 9 — spetsiaal-kaubalaod; 10 — kontor; 11 — kaubakaalud; 12 — pesulaud ja tualettruum; 13 — töötajaskonna tuba; 14 — spetsiaal-kaubaladu.

kasutamiseks andmist vastu võtma eriline komisjon. Ruumide vastuvõtmise kohta koostab komisjon akti kindlaksmääratud vormis. Aktis antakse ruumide ja seadistuse seisukorra üksikasjaline iseloomustus ning tehakse kindlaks nende kasutamise võimalus

teatud tüüpi kaubandus-ettevõtteks (maakauplus, kultuurkaupade kauplus, kauplus segasortimendiga jms.).

Koos sellega loetellakse aktis komisjoni poolt avastatud puudused ja märgitakse, millisteks tähtaegadeks need puudused peavad olema kõrvaldatud.

16. Kooperatiivsete jae-ettevõtete korraldus ja seadistus linnades ja töölisasulates (joon. 29).

Tarbijate kooperatsiooni jae-ettevõtete organiseerimisel rajooni-keskustes ja töölisasulates võib kasutada tüüpprojekte, mis on Tsentrosojuzi presiidiumi poolt kinnitatud maakondlike ja kooperatiivide kaupluste ja toiduainete kaupluste ehitamiseks ning seadistamiseks.

Kooperatiivkaupluste organiseerimisel oblastite, kraide ja vabariikide keskustes tuleb juhinduda tüüpprojektidest, mis on kinnitatud NSV Liidu Kaubandusministeeriumi poolt.

Seadistust ja inventari linnades ja töölisasulates avatavate jae-ettevõtete jaoks võib soetada kohalike sisseostu-hindadega töondusliku kooperatsiooni ja invaliidide kooperatsiooni artellidelt, samuti ka üksikuilt kodutöondajailt.

Nendeks otstarveteks lubatakse kulutada kuni 20% kasumist, mis on saadud operatsioonidelt kauplemisel põllumajandussaadustega.

5. teema.

Kaupade sisseost ja kohalevedu.

1. Kaupade sisseostu õige organiseerimise tähtsus tarbijate kooperatiivis.

1) Tarbijate kooperatiivi põhiülesandeks on varustada ostjaid pidevalt heakvaliteediliste kaupadega neile vajalikus sortimendis. Et seda ülesannet täita, peab tarbijate kooperatiiv kaupade sisseostu organiseerima nii, et:

a) kaubad ostetaks sisse õigeaegselt;

b) jae-ettevõtteis ei tekiks kaupade seismajäämist niisuguste kaupade sisseostmise tulemusena, milledele ei ole rajoonis nõudmist, või sisseostmise tõttu niisugustes kogustes, mis ületavad nõudmise.

2) Sisseostu-tegevus sisaldab endas järgmisi ülesandeid: ostjate nõudmise tundmaõppimine, sisseostude plaani koostamine (kindlaksmääratud kaupade müügiplaani alusel), kaubavarude jälgimine jae-ettevõtteis, vastastikuste majanduslikkude vahekordade vormistamine hankijatega, sisseostude plaani täitmise kontrollimine.

3) Selle ülesande kõrval peab tarbijate kooperatiiv NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse alusel 9. novembrist 1946. a. veel turul kujunevate hindade alusel kokku ostma põllumajandussaaduste ja toorainete ülejääke maal pärast riiklike müügikohustuste täitmist kolhooside ja talupoegade poolt. Selle korralduse eesmärgiks on arendada kooperatiivkaubandust linnades ja töölisasulates

ning parandada linnatarbijate varustamist, samuti ka arendada kaupade omatootmist.

4) Sisseostu-tegevuse eest vastutab tarbijate kooperatiivi esimees. Suurtes tarbijate kooperatiivides määratakse selle töö juhtimiseks sisseostja ametikoht. Isemajandamisele üleviidud maa- ja kooperatiivide kaupluste direktorid korraldavad sisseostutööd iseseisvalt.

Põllumajandussaaduste ja toorainete sisseostmiseks linna kooperatiivkaubanduse ja kaupade omatootmise jaoks tuleb täielikult ära kasutada ka tarbijate kooperatiivi varumisaparaati.

2. Ostjate nõudmise tundmaõppimine.

Ostjate nõudmise tundmaõppimisega peavad tegelema müüjad, kaupluste ja poodide juhatajad, sisseostja kui ka tarbijate kooperatiivi esimees. Selles tegevuses tuleb arvesse võtta nii vahetuid vaatlusi kauplemise käigu üle kui ka jae-ettevõtete aruandematerjale. Sellele tööle tuleb tingimata kaasa tõmmata ka liikmete aktiivi. Ostjate nõudmine ei püsi muutumatuna. Teisest küljest aga meie tööstus laseb välja kaupu üha suuremal hulgal ja mitmekesisemas sortimendis. Seepärast tuleb ostjate nõudmise tundmaõppimise tööd teha iga päev.

1) Ostjate nõudmise tundmaõppimist peavad müüjad toimetama järgmistes suundades:

- a) missuguseid kaupu, mis puudusid müügil, küsisid ostjad;
- b) missuguseid märkusi ja ettepanekuid (kvaliteedi, hinna jne. suhtes) tegid ostjad kaupade kohta.

Ostjate nõudmise tundmaõppimise tehnika seisab selles, et müüja märgib süstemaatiliselt erilisse vihku kõik juhud, mil tuli loobuda kaupade müümisest nende puudumise tõttu. Märge peab sisaldama kauba nimetust ja tema lühikest iseloomustust (sort, suurus, värv, hind jne.). Sessesamasse vihku kirjutab müüja ostjate märkused ja ettepanekud müügil olnud kaupade kohta. Koostades kauba tellimusi, peab kaupluse juhataja tingimata arvesse võtma vihkus olevaid märkmeid. Peale selle tuleb need vihud iga

nädal esitada läbivaatamiseks tarbijate kooperatiivi juhatusse, esimehele või sisseostjale.

2) Tarbijate kooperatiivi juhatuses toimub ostjate nõudmise tundmaõppimine jae-ettevõtete materjalide, tarbijate kooperatiivi poolt teenindatavate kolhooside ja asutiste nõudeavalduste ning liikmete nõupidamiste materjalide alusel.

a) Müüjate märkmeid vihus peab juhatuse esimees või sisseostja eelkõige kasutama jae-ettevõtete viibimatuks täiendamiseks nende kaupadega, mis kuuluvad nende ettevõtete sortimendi hulka, mida aga mingisugustel põhjustel müügil ei ole. Peale selle kirjutatakse neist vihkudest välja kõik need kaubad, mis ei kuulu jae-ettevõtete sortimendi hulka, mida aga ostjad leiavad soovitava olevat müügil pidada. Sortimendi hulka uute kaupade võtmise küsimuse üle tuleb tarbijate kooperatiivi juhatusel nõu pidada maakondliku (rajooni-) liiduga. Müügil olevate kaupade kohta ostjate poolt tehtud märkused ja ettepanekud arutatakse läbi tarbijate kooperatiivi juhatuses. Need märkused ja ettepanekud, mis tunnustatakse õigeaks, teeb juhatus teatavaks varustajaile ja taotleb nende teostamist;

b) ostjate nõudmise tundmaõppimisel peab tarbijate kooperatiivi juhatus ära kasutama kaubavarude inventeerimise materjale jae-ettevõtteis. Kaubavarude kõrvutamise raamatupidamise andmetega, millest nähtub, missugused kaubad, millises koguses ja missugustel tähtaegadel saabusid jae-ettevõttesse ajavahemikus kahe inventuuri vahel, võimaldab kindlaks teha, missuguseid kaupu müüakse kiiremini, missuguseid aeglasemalt ja missugused jäävad hoopis seisma;

c) väärtuslikuks materjaliks ostjate nõudmise tundmaõppimisel on kolhooside ja asutiste nõudeavaldused kaupadele, mida need ostjad soovivad soetada, näidates ära nende kaupade koguse ja nõutavad saabumise tähtajad;

d) ostjate nõudmise tundmaõppimisel tuleb ära kasutada ka liikmete nõupidamiste materjale. Neid nõupidamisi kutsutakse kokku kaubanduslike küsimuste arutamiseks, muuseas selle küsimuse kaalumiseks, missuguseid kaupu tuleb soetada.

3. Sisseostude plaani koostamine.

Sisseostutöö peab toimuma plaani järgi. Selleks koostatakse aastaplaane ja nende piires kvartaliplaane.

Sisseostude maht ja sortiment määratakse tarbijate kooperatiivile kinnitatud kaupade müügiplaani alusel. Juhatus peab kindlaks määrama ka, mis ajal ja missuguses koguses peavad kaubad saabuma tarbijate kooperatiivi. Kauplusi ja poode tuleb tagada kaubavarudega kevadiseks ja sügiseks teedelagunemise ajaks. Hooaja ja pühade-eelse nõudmise kaupu tuleb muretseda aegsasti ja neid täiendada kogu hooaja kestel. Sisseostude plaan tuleb üksikasjaliselt läbi arutada liikmete või aktiivi koosolekuil. Pärast seda tehakse temas vajalikud täiendused ja parandused ja kinnitatakse tarbijate kooperatiivi juhatuse poolt.

4. Kaubahankijad.

Tarbijate kooperatiiv võib kaupu sisse osta mitmesuguseilt hankijalt, nagu maakondlikust (rajooni-) liidust, oblastiliidu baasist, riikliku tööstuse ja riikliku kaubanduse baasidest, kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni ettevõttest, kolhoosidest ja talupoegadelt. Üheks kaupade saamise allikaks on ka kaupade omatootmine.

1) Ühed kaubad ostab tarbijate kooperatiiv oma TKM Liidult või TKO Liidult (meil ETKV Liidult. Tõlkija) või teistelt organisatsioonidelt ja ettevõttest TKM Liidu lepingute alusel või tema müügi-korralduste järgi. Nende sisseostude aluseks on maakondliku (rajooni-) liidu organisatsiooniline tegevus. Niisuguseid sisseoste nimetatakse tsentraliseeritud sisseostudeks. Teised kaubad ostab tarbijate kooperatiiv iseseisvalt. Nendele sisseostudele ei eelne TKM Liidu organisatsioonilist tegevust, hankijaiks aga on kaupade otsest tootjad (näiteks kohaliku tööstuse ettevõtted, tööndusliku kooperatsiooni artellid, kolhoosid, talupojad). Niisuguseid sisseoste nimetatakse detsentraliseeritud sisseostudeks. Detsentraliseeritud sisseostud aitavad kaasa kohapeal toodetud kaupade käibesse tõmbamisele, kohalike töönduste ja tööstuste arendamisele ning kaubakäibe

suurendamisele. Tarbijate kooperatiivid peavad detsentraliseeritud sisseostudele osutama tõsist tähelepanu. Tarbijate kooperatsiooni aktiivi üleliidulisel nõupidamisel 22. juunil 1939. a. peetud kõnes ütles M. I. Kalinin: „Teie peate ergutama ja kergitama tööstust, nagu pärm, nagu tekitaja-mikroob. Teie peate sundima tööstust ja käsitöenduslikku kooperatsiooni tootma kõige mitmekesisemaid kaupu, mis on vajalikud elanikkonna tarbimisharjumiste rahuldamiseks. Teie peate isegi looma ja ellu kutsuma uusi tootmisharusid.”

2) Tarbijate kooperatiiv peab kaupu sisse ostma sealt, kus see on kõige soodsam, kus leidub temale vajalikku kaupade sortimenti. Tarbijate kooperatiiv peab tõmbama käibesse kohaliku tööstuse kaupu, püüdma sinna poole, et laiendada sortimenti ja suurendada kaubakäibe mahtu.

3) Tarbijate kooperatiivi põhimiseks hankijaks on maakondlik (rajooni-) liit. Maakondlik (rajooni-) liit on huvitatud sellest, et tarbijate kooperatiiv töötaks hästi, et tal ei jääks kaupu seisma ja et ta ostaks ainult neid kaupu, millele on elanikkonna poolt nõudmist. Maakondliku (rajooni-) liidu kaubandusala vilunud töötajad osutavad tarbijate kooperatiivi töötajaile abi kaupade valimisel ja uute kaupade sisseostmisel, annavad neile nõu, kuidas paremini organiseerida kaupade müüki.

Suured tarbijate kooperatiivid, samuti oblastiliitude (vabariiklike liitude — tõlkija) kaubanduslike baaside lähedal asetsevad tarbijate kooperatiivid võivad kaupade sisseoste toimetada ka neis baasides. Tavaliselt niisuguseid sisseoste tehakse plaanide arvel või maakondliku (rajooni-) liidu müügikorralduste järgi.

Suured tarbijate kooperatiivid võivad kaupu sisse osta ka riikliku tööstuse baasidest, kui nende kaubakäibe suurus lubab neid kaupu sisse osta niisugustes partiides, mis on nendest baasidest müümiseks kindlaks määratud.

Kui tarbijate kooperatiivi tegevusrajoonis või tema lähedal töötab kohaliku tööstuse või töendusliku kooperatsiooni ettevõtteid, peab tarbijate kooperatiiv kaupu sisse ostma neilt. Täpselt samuti peab tarbijate kooperatiiv põllumajanduslike kaupade alal organiseerima sisseostu kolhoosidelt ja talupoegadelt.

4) Kaupade ost vormistatakse lepinguga. Leping sõlmitakse teatud tähtajaks (aastaks, kvartaliks, kuuks jne.) või kannab ühekordse tehingu iseloomu.

Kaupade sisseost maakondlikust (rajooni-) liidust vormistatakse Tsentrosojuzi poolt kindlaksmääratud korras. Tarbijate kooperatiiv sõlmib maakondliku (rajooni-) liiduga kaupade sisseostuks aasta-lepingu. Ostetavate kaupade üksikasjaline sortiment osutatakse lepingule lisatavas sortimendi nimekirjas. Sortimendi nimekirja täpsustatakse igas kvartalis. Lepingu sõlmimisel määratakse kindlaks, milliseid kaupu tarbijate kooperatiiv saab maakondliku (rajooni-) liidu laost ja milliseid vahetult oblastiliidu (meil ETKV Liidu — tõlkija) baasidest (maakondliku (rajooni-) liidu müügikorralduste järgi).

Kümme päeva enne iga kuu algust esitab tarbijate kooperatiiv maakondlikule liidule nõudeavalduse kaupade saamiseks. Nõudeavalduses näidatakse kaupade sortiment, nende kogus, hind, välja-valimise kord (isiklik väljavalimine laos või ärasaatmine nõudeavalduse järgi), kohaletoimetamise kord (maakondliku (rajooni-) liidu laost või vahetult maakondliku (rajooni-) liidu hankija juurest) ja kelle transpordiga toimetatakse kaubad kohale. Kõik need tingimused kooskõlastatakse maakondliku (rajooni-) liiduga.

Kaupade saamiseks kuulise nõudeavalduse piires koostab tarbijate kooperatiiv kaupade ühekordsed nõudeavaldused. Ühekordsed nõudeavaldused koostatakse järgmises korras.

Kaupade vajaduse piires koostavad jae-ettevõtete juhatajad nõudeavaldused ja esitavad need tarbijate kooperatiivi juhatusse. Nõudeavalduses näidatakse kaupade nimetus ja kogus ning tähtaeg, milleks nad peavad olema kohale toimetatud jae-ettevõttesse. Nende nõudeavalduste alusel koostatakse tarbijate kooperatiivi ühekordne koondnõudeavaldus. Jae-ettevõtete juhatajate nõudeavaldusi tuleb hoolikalt kontrollida selles mõttes, kas nad ei ole üleliiga suureks paisutatud või kas ei ole neis mõnesuguseid kaupu vahele jäetud. Sel otstarbel peab tarbijate kooperatiivi juhatuse tähelepanelikult jälgima ettevõtete kaubavarusid ja ära kasutama tarbijate nõudmise tundmaõppimise materjale.

Liitsortimendi-kaupade sisseostmisel on vaja, et tarbijate kooperatiivi esindaja ise valiks neid välja hankija laos.

5. Saaduste kokkuost linna kooperatiivkaubanduse jaoks.

Määrusega 9. novembrist 1946. a. lubati NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt tarbijate kooperatsioonile turul kujunevate hindade alusel kokku osta põllumajandussaaduste ülejääke maal pärast riiklike müügikohustuste täitmist kolhooside ja talupoegade poolt.

Kokkuostu peab tarbijate kooperatsioon toimetama tarbijate kooperatiivide ja maakondlike (rajooni-) liitude kaudu. Põllumajandussaaduste ülejääkide kokkuostu peab tarbijate kooperatiiv toimetama niihästi müümise jaoks oma jae-ettevõtteis, mida ta võib avada linnas, töölisasulas, raudteejaamas ja sadamas, kui ka maakondliku (rajooni-) liidu ülesandel.

Arvete õiendamine kolhooside ja talupoegadega nendelt kokkuostetud põllumajandussaaduste eest toimub sularahas või sularahata arvlemise teel.

20 kuni 25% kokkuostetud põllumajandussaadustest peavad tarbijate kooperatsiooni organisatsioonid ära andma Kaubandusministeeriumi organitele müümiseks riikliku plaani järgi. Saadused antakse Kaubandusministeeriumi organitele ära kokkuostu-hindadega, kaasa arvestades lisakulude katmist. Kaubandusministeeriumi organitele äraandmisele kuuluv saaduste hulk määratakse kohapeal kindlaks oblasti- (krai-, vabariiklike) liitude poolt, kooskõlastatult oblastite (kraide) täitevkomiteedega ja vabariikide ministrite nõukogudega.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu kohustas seejuures vabariikide ministrite nõukogusid, oblastite, kraide ja linnade nõukogude täitevkomiteesid:

a) reguleerima põllumajandussaaduste ja toorainete kokkuostu rajooni, mitte lubades ühes rajoonis varujate rohkust ja ebatervet võistlust nende vahel;

b) kontrollima kooperatsiooni tööd põllumajandussaaduste kokkuostu ja müügi alal, samuti ka tema poolt kokkuostu- ja jae-hindade määramist.

6. Kaupade omatootmine.

Kaupade sisseostmise kõrval mitmesuguseilt hankijailt peab tarbijate kooperatiiv laialdaselt organiseerima ka oma tootmistegevust põllumajandussaaduste töötlemise ja laiatarbekaupade tootmise alal kohalikust toorainest.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu oma määrusega 9. novembrist 1946. a. lubas tarbijate kooperatsiooni ettevõttele:

a) takistamatult teostada kolhoosidelt ja talupoegadelt jõhvi, harjaste, udusulgede ja sulgede, sarvede, sõrgade ja kontide kokkuostu;

b) teostada toornaha, lühikiulise lina, kanepi ja kareda villa kokkuostu pärast seda, kui rajooni kolhooside ja talumajapidamiste poolt on täidetud nende toorainete varumise ja kokkuostu riiklik plaan;

c) kokku osta igal pool tubakat ja mahorkat kolhoosidelt ja talupoegadelt, kes määratud tähtaegadel on täitnud oma kohustused riiklike müüginormide järgi.

Kokkuostu on lubatud toimetada kohalikel turgudel kujunevate hindadega.

See määrus annab tarbijate kooperatsioonile võimaluse laiendada olemasolevate ettevõtete tootmistegevust ja arendada laialdast uute ettevõtete võrku toidukaupade ja tööstuslike laiatarbekaupade valmistamiseks.

Vastavalt valitsuse ülesandele, pidi tarbijate kooperatsioon 1947. aastal valmistama oma ettevõtteis 2 miljardi rubla eest (väljalaske-hindades) tööstuslikke laiatarbekaupu: mööblit, voori-, laast- ja taaratooteid, lambanaha-kasuka-, trikotaaž- ja õmblustooteid, jalatseid, majapidamisnööri, vankrimääret, ehitusmaterjale jm.

Kooperatiivide töötajad peavad hästi tundma oma rajooni kohalike ressursse, sihikindlalt ja oskuslikult taotlema nende ärakasutamist elanikkonnale vajalike kaupade tootmiseks.

Tootmistegevust arendavad juba paljud meie tarbijate kooperatiivid. Nüüd aga tuleb seda maa tarbijate kooperatiivide tegevust tunduvalt laiendada.

Tuleb ära kasutada kohalikke veekogusid kala püüdmiseks ja organiseerida osa saagi ümbertöötamist. Tuleb suurendada vorsti-

toodete valmistamise ulatust, laiendada selle toodangu sortimenti, parandada tema kvaliteeti. Tarbijate kooperatiivid peavad laiendama gaseeritud alkoholita jookide, morsside ja siirupite tootmist ning põllumajandussaaduste ümbertöötamist.

„Tarbijate kooperatsioon ei pea talupojale kätte toimetama ainult riiklikest fondidest eraldatavaid kaupu, vaid tagama ka laialdast kauplemist omatoodetud kaupadega. Mida rohkem esmajärgulise tähtsusega tööstuskaupu ja esemeid saab talupoeg kooperatiivist, seda meelsamini ta müüb kooperatiivile oma toidukaupade ülejääke. Tööstuskaupadega kauplemise hoogustamine maal on tähtsaimaks tõukeks kaubakäibe laiendamisel üldse.”¹

7. Hankijatega sõlmitud lepingute täitmise kontrollimine.

Tarbijate kooperatiivi juhatus peab süstemaatiliselt kontrollima, kuidas hankijad täidavad lepinguid. Lepingu mittetäitmise juhtudel tuleb viibimata pöörduda hankija poole nõudmisega lepingu täitmiseks. Kui hankija keeldub lepingut täitmast, peab tarbijate kooperatiivi juhatus esitama lepingus ettenähtud pretensioonid.

Selleks, et kontrollida lepingute täitmist, peab tarbijate kooperatiiv arvesse võtma kõik nende lepingute arvel saabunud kaubad. See-sugust arvestust peetakse kaartidel või erilises vihikus.

8. Kaupade kohaletoimetamise organiseerimine.

Kaupu tuleb jae-ettevõtteisse kohale toimetada ilma üleliigse ümberlaadimiseta. Seepärast on kõige parem, kui kaup hankija laost veetakse vahetult kauplustesse ja poodidesse. Kui see on võimatu, toimetatakse kaup algul tarbijate kooperatiivi peakaupluste või lattu (mõned suured tarbijate kooperatiivid omavad ladusid), sealt aga veetakse see laiali jae-ettevõtteisse.

1) Kaubad toimetatakse vahetult jae-ettevõtteisse kõigil neil juhtudel, kui need ettevõtted asetsevad teel kaupade saamise kohast

¹ „Pravda” 28. novembrist 1946. a. „Kooperatiivkaubandus linnades ja asulates”.

kuni tarbijate kooperatiivi peakaupluse või laoni. Kaupade väljaandmine neile ettevõtetele toimub hankija poolt tarbijate kooperatiivi üksikute nõudeavalduste järgi ja tema volituse põhjal. Väljaantud kauba kohta koostatakse eraldi saatekiri, mille järgi kaupluse (poe) juhataja võtab kaubad vastu.

2) Kaupade kohaletoometamine tarbijate kooperatiivi peakauplusest või laost jae-ettevõtetele toimub nende ettevõtete juhatajate nõudeavalduste järgi. Korralduse kaupade väljaandmiseks annab juhatuse esimees või sisseostja.

3) Linna kooperatiivkaubanduse jaoks kokkuostetud põllumajandussaaduste veoks on kehitatud eri tingimused.

Põllumajandussaaduste auto-vedudeks lubatakse palgata transporti tasuga poolte kokkuleppel. Raudteejaamade ülemad on kohustatud tarbijate kooperatsiooni organisatsioonidele, laadungi esitamisel vedamiseks kauba-, suurendatud kiirusega ja kauba-reisijate rongides, andma vaguneid põllumajandussaaduste laadimiseks, mis on määratud müümiseks või tööstuslikuks ümbertöötamiseks linnades.

Jõe laevanduse Ministerium on kohustatud tarbijate kooperatsioonilt vastu võtma laevadega vedamiseks põllumajandussaadusi, mis suunatakse müügiks linnadesse, ja korraldama vabariikide ministrite nõukogude ning oblastite, kraide ja linnade täitevkomiteede taotlusel navigatsiooni-perioodil aurikute ja kaatrite eri reise põllumajandussaaduste vedamiseks.

6. teema.

Kaupade müük.

Kultuurse nõukogude kaubanduse organiseerimine ei seisa ainult selles, et jae-ettevõttel on püsiv kaupade sortiment, mis vastab ostjate nõudmisele, et ta on hästi seadistatud ja peetakse puhtuses. Täienduseks kõigele sellele on veel vajalik, et jae-ettevõtte kultuuriselt organiseeriks kaupade müüki — kultuuriselt teenindaks ostjaid.

1. Kauplemise päevad ja tunnid.

Jae-ettevõtete kauplemise päevad ja tunnid määrab tarbijate kooperatiivi juhatus kooskõlastatult kohalike organisatsioonidega — külanõukogude ja kolhoosidega. Määrates kauplemise tunde ja päevi, peab juhatus lähtuma otsustest, mis selles küsimuses vastu on võetud tarbijate kooperatiivi liikmete üldkoosoleku (volinike koosoleku) poolt. Kui asustatud punktis töötab üks jae-ettevõtte, määratakse tema puhkepäev harilikult esmaspäevale või teisipäevale. Kui asustatud punktis töötab mitu ühetüübilist jae-ettevõtet (näiteks kaks segasortimendiga kauplust), siis määratakse nende puhkepäevad nädala mitmesugustele tööpäevadele. Kauplemist aasta- ja revolutsioonipühadel ning nende eel käivatel päevadel toimetatakse vastavate nõukogude organite juhendite alusel. Kauplemise tunnid määratakse väljudes kohalikest tingimustest ja nõudmistest iseärasustest mitmesugustele kaupadele. Igapäev nõutavate toidukaupadega kauplevad jae-ettevõtted peavad kauplemist alustama varem, selleks et ostjad saaksid neile vajalikke tooteid omandada enne oma tööpäeva algust. Mitte igapäev nõutavate kaupadega

kauplevad jae-ettevõtted võivad kauplemist alustada hiljem. Lõunavaheaja tunnid määratakse sellele ajale, mil jae-ettevõttes on kõige vähem ostjaid.

Põllutööde perioodil määratakse kauplemise tunnid sellise arvestusega, et kolhoosnikud võiksid jae-ettevõtteid kasutada enne töö algust, töö vaheajal ja pärast töö lõpetamist. Elanikkonnale tuleb teadustada iga jae-ettevõtte kauplemise päevadest ja tundidest. Selleks riputatakse kaupluse ustele näiteks järgmine kuulutus:

Kauplus kaupleb kella 7-st hommikul kuni kella 5-ni päeval.

Lõunavaheaeg kella 12-st kuni kella 2-ni.

Puhkepäev esmaspäeval.

2. Töökoha ja kaupade ettevalmistamine müügiks.

Töokohta ja kaupu müügiks ette valmistada tähendab: töökohta kaupadega täiendada, kaupu müügiks ette valmistada, kaupu töökohale paigutada ja välja panna, inventar oma kohale paigutada, organiseerida süstemaatilist hoolitsemist töökoha eest.

Kaupade hulk, mis peab olema koondatud töökohale, sõltub sortimendi keerukusest ja antud kauba müügi päevase käibe suurusest. Peenkaupu (pudu-, parfümeeriakaubad jt.) tavaliselt ei hoita maa jae-ettevõtte abiruumis (välja arvatud suured maa- ja rajoonikauplused), vaid nende saabumisel kauplusesse paigutatakse täielikult töökohale. Mahukaid kaupu (sool, tangud, mööbel ja teised) ei saa täielikult paigutada töökohale ja osa neist hoitakse abiruumis, kust neid vajaduse järgi tuuakse töökohale.

1) **Töökoha täiendamine kaupadega.** Olenevalt käesoleva kauba müügi iseärasustest, võib täiendamine toimuda üks või mitu korda päevas. Kui täiendamine toimub üks kord päevas, siis valitakse selleks aeg enne kaupluse avamist või pärast selle sulgemist. Täiendamise tehnikat tuleb ratsionaliseerida. Selleks tuleb toidukaupade alal ära kasutada võimalused kaupade kätteandmiseks läbi eriliste avauste seinas, mis lahutab müügisaali abiruumist. Läbi niisuguste avauste puistatakse kaup sahtlitesse või paigutatakse kastides riiulitele.

2) **Kaupade ettevalmistamine müügiks.** Paljud kaubad saabuvad jae-ettevõttesse niisugusel kujul, et neid ei saa otsekohe müügile lasta. Ühed neist on vabrikupakendis, millest neid tuleb vabastada; teised on tolmunud, saanud väikesi vigastusi ning neid tuleb puhastada ja korda seada. Mõningaid toidukaupu (peamiselt puistkaubad jt.) on otstarbekohane enne valmis kaaluda ja pakkida, et neid hõlpsamini ja kiiremini saaks müüa. Kõik tööd, mis sooritatakse kaupadega enne nende müüki, võib jaotada järgmistesse rühmadesse: a) viimistlemine, b) valmiskaalumine ja pakkimine, c) märkimine.

Tööd kaupade müügiks ettevalmistamisel (välja arvatud eelkaalumine) tehakse abiruumis. Kui neist ruumidest ei jätku, tehakse osa ettevalmistustöid töökohal. Kaupade valmiskaalumist ja pakkimist soovitatakse maa jae-ettevõtteis toimetada töökohal neil ajavahemikudel, mil ei ole ostjaid.

a) Kaupade viimistlemine seisab nende pressimises (valmisrõivad), rullimises (tekstiilkaubad), väikeste defektide parandamises, sortimises, puhastamises ning tolmu, mustuse ja hallituse kõrvaldamises.

b) Kaupade valmiskaalumine ja pakkimine kiirendab müügiprotsessi ja lühendab aega, mida ostjal tuleb kulutada ostmisele. Valmis kaaluda ja pakkida tuleb esmajärjekorras igapäev nõutavaid massikaupu. Enne valmiskaalumist ja pakkimist tuleb kindlaks teha, missugustes mõõtudes antud kaupa ostetakse ja missugune on nende mõõtude osatähtsus päeva ostude üldises arvus.

Kaalu järgi jaotades tuleb pakkida sellise arvestusega, et valmis pakitud kauba varu ei ületaks päevast tarvidust. Iga kaalu liigi jaoks peab olema alaline koht, et kauba väljaandmisel mitte segamini ajada mitmesuguse kaaluga pakke.

c) Kaubal peab olema märgitud tema hind ja sort, mõnedel juhtudel ka nimetus. Mõningaid kaupu kaupluses ei märgita, näiteks raamatuid, vihikuid jt., kuna kõik vajalik märgitakse neile juba nende valmistamisel. Teised kaubad saabuvad kauplusse vabriku markeerimisega, mis nõuab mõnede andmete, näiteks jaehinna täiendavat juurdelisamist. Lõpuks toimub paljude kaupade märkimine täielikult jae-ettevõttes. Märkimist võib toimetada vabriku tootmismärgil (valmisrõivad, jalatsid jne.), kaubal endal (jalatsid jt.)

ning kaupluse erilistel etikettidel. Neil juhtudel, kui märkimine ei ole eemalt nähtav, riputatakse ühenimeliste ja ühesordiliste kaupade rühma peale etikett hinna märkimisega, mis on kirjutatud suuremate numbritega. Toidukaupade etiketid kinnitatakse kauba enda külge, riuli külge, millele need kaubad on paigutatud, taarainventari külge, milles kaubad on välja pandud, leti kaitseklaasi külge. Etikettide kinnitamiseks kasutatakse sedelihoidjaid.

3) **Kaupade paigutamine töökohal.** Kaubad paigutatakse töökohal leti peale, leti sisse ja seinäärsele seadistusse. Mõningaid kaubarühmi (tekstiilkaupu, valmisrõivaid jt.) paigutatakse ainult seinäärsele seadistusse, letti aga kasutatakse kaupade näitamiseks ja väljamiseks. Universaaltüüpi töökohtades paigutatakse seinäärsele seadistusse ja neile vastavatele leti osadele ühtesid ja samu kaubarühmi. Kui töökoha piiratus ei luba teostada niisugust paigutust, siis kasutatakse letti niisuguste kaupade jaoks, mis pannakse välja letil endal või pealisosas (väikesed pudukaubad, kantselitarbed, mõned bakaalkaubad jt.). Sel puhul paigutatakse seinäärse seadistuse vastavatesse osadesse naaber-kaubarühmad (trikotaaž-pudukaubad; raamatud-kantselitarbed; veinid-toidukaubad jne.). Kaupade paigutamisel töökohale tuleb kinni pidada kaupade naabrusreeglitest.

Kaubad peavad olema töökohale paigutatud nii, et müüja kuluks nende müümisel vähem jõupingutusi, et ei oleks ülearuseid liigutusi, et tööliigutused oleksid lühemad.

Kaupade töökohale paigutamise põhinõude võib formuleerida müüja-stahaanovlase sm. L. L. Petrovi sõnadega: „Kaubad paigutatakse ma letile nii, et ma igähte neist võiksin kiiresti ja kergesti kätte saada”.

Laiendades seda nõudmist kaupade paigutamisele kogu töökohal, võib üles seada järgmised juhtlauseid:

kõige sagedamini küsitavad kaubad paigutatakse letil müüjale lähemale ja seinäärse seadistuse põhimisele riulile;

rasked ja mahukad kaubad — alumistele riulilete;

uued kaubad, reklaamitavad kaubasordid ja peenkaubad paigutatakse ostjale lähemale;

suuremate mõõdetega kaubad ei tohi varjata väikesi kaupu; kaasaskäivad kaubad paigutatakse kõrvuti põhikaupadega.

Kaupu tuleb töökohale paigutada teatavas järjestuses, mis kergendab ostjal valikut ja müüjal tööd. Mittetoidukaubad paigutatakse fassongide, värvide, suuruste ja hindade järgi.

Toidukaubad paigutatakse nimetuste, sortide ja hindade järgi.

Igale kaubale peab kinnistatud olema tema alaline hoiukoht töökohal.

4) **Kaupade väljapanemine töökohal.** Kaubad pannakse töökohal välja nii, et nad paremini säiliks, oleksid ostjale hästi nähtavad ja omaksid meeldivat välimust. Nii näiteks tekstiilkaubad asetatakse riiulile nurgi sirgekstõmmatud virnadena, et ostjale oleks näha kauba värvikus; heeringad pannakse välja püttides, purkides või vaagnatel; konservid ja paberossid seatakse välja mitmesuguste geomeetrislike figuuride (püramiidi jt.) kujul; pesuseep laotakse üles püramiidina või kaevuna.

5) **Inventari paigutamine töökohal.** Müüja töökohale tuleb peale kaupade paigutada veel temale müümisel vajalikud seadmed (näiteks kaalud), inventar ja abimaterjalid (arvelaud, pliiats, pakkepaber, torkevarras tšekkide jaoks — kauplustes, kus arvete õiendamine ostjatega toimub kassa kaudu). Kõigi nende esemete nomenklatuur on väga mitmekesine, olenevalt kaupade sortimendist töökohal. Paigutades töökohale kõike tööks vajalikku, tuleb kinni pidada järgmistest reeglitest:

tööriistade kogu kaupade võtmiseks (kühvlid, kahvlid, labidakesed jt.) on selles taarainventaris, milles hoitakse vastavaid kaupu (sahtlites, kastides, püttides jms.);

tööriistade kogu kaupade doseerimiseks (annusteks jagamiseks) on selles töökoha osas, millel toimub doseerimine (leiivalõikamise ja gastronoomilised noad — lõikamislaudade juures jms.).

Kehistatud korrast seadmete, inventari ja abimaterjalide paigutamisel tuleb kinni pidada kogu tööpäeva jooksul.

6) **Hoolitsemine töökoha eest.** Enne töö algust peab müüja veenduma, et tema töökohal on kõik vajalikud kaubad olemas ja täielikult müügiks ette valmistatud, et kõik seadmed, inventar ja abimater

jalid on asetatud oma kohtadele ja samuti kasutamiseks ette valmistatud, et töökohti ei ole tolmunud ega prahti täis.

Tööpäeva jooksul peab müüja pidama töökohal puhtust ja korda, mitte lubama letti täis kuhjuda kaupadega, mida hoitakse seinäär-ses seadistuses ja võetakse sealt vaid ostjaile näitamiseks.

3. Kaupade müügi tehnika.

Kaupade müügi tehnika all mõistetakse ostja käsitlemist, kaupade näitamist, kaupade valikut ja proovimist, kaupade doseerimist ja pakkimist, arvlemisi ostjatega.

1) Sageli ütleb ostja ise müüjale kauba nimetuse, mida ta tahab omandada, samuti selle sordi või hinna. Teistel juhtudel on tarvis ostjat küsitella, et välja selgitada, missuguseid kaupu nimelt tuleb ostjale valikuks näidata (näiteks tekstiilkaubad, valmisrõivad, jalatsid jne.).

2) Kaupade näitamisel peab müüja kinni pidama järgmistest reeglitest:

kaupa tuleb näitamiseks ette valmistada kiiresti;

näidata tuleb mitut mustrit;

näidata tuleb mitte ainult küsitavat kaupa, vaid ka kõrgemaid ja uusi sorte;

kauba näitamine peab alla kriipsutama tema põhiomadusi (riide pehmust ja värvikust, rõivaste fassongi ja viimistlemist jne.). Näitamise ei tohi kaup kortsuda, määrduda jne.

3) Proovimist rakendatakse niisuguste kaupade juures, nagu valmisrõivad, peakatted ja jalatsid. Müüja peab osutama ostjale abi kauba proovimisel ja veenduma selles, et kaup sobib ostjale.

4) Kaalutavaid kaupu (toidu- ja maitseained, leib jt.), kui neid ei müüda ette valmispakitud kujul, tuleb müügiprotsessi kestel puistata, lõigata, kaaluda. Tekstiilkaupu ja osa pudukaupu (lindid, pitsid) mõõdetakse ja lõigatakse.

Kogu kaupa tuleb müüa täpse mõõdu ja täie kaaluga.

Müüdüd kaup peab olema sisse pakitud.

5) Arvlemisi ostjatega toimetavad maa jae-ettevõtteis tavaliselt kaupluste juhatajad. Suurtes maa- ja rajoonikauplustes toimub

arvete õiendamine kassa kaudu. Neil juhtudel võtab müüja kokku ostusumma ja annab kauba kätte ostjalt saadava tšeki vastu.

6) Kaubad võetakse tagasi või vahetatakse ümber, kui nad osutsid halvakvaliteedilisteks. Tööstuskaupu võib peale selle veel tagasi anda ja ümber vahetada, kui suurus ei sobinud jms. Tööstuskaupade vastuvõtmisel ja ümbervahetamisel peab kaupluse juhataja veenduma selles, et kaup on tõeliselt ostetud samast ettevõttest ja et ostja seda ei ole kasutanud. Mõnedele kaupadele (jalatsid, ajanäitajad) määratakse nende kasutamise garantii-tähtajad. Kui kaup muutus kõlbmatuks või riknes enne garantii-tähtaega, on kauplus kohustatud kauba ümber vahetama või tegema omai arvel remondi.

7) Liikmete eelisõigus kaupade ostmiseks on ette nähtud tarbijate kooperatiivi normaalpõhikirjas, kinnitatud NSV Liidu Rahvakomisaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee poolt 25. jaanuaril 1939. a.

Tarbijate kooperatiivi juhatus peab koostama nimekirja kaupade kohta, mida ta peab vajalikuks müüa esmajärjekorras liikmeile, ja andma selle nimekirja kinnitamiseks liikmete üldkoosolekule (volinike koosolekule).

Nimekiri ei tarvitse haarata suurt kaupade arvu ega sisaldada hädatarvilikke kaupu. Esmajärjekorras liikmeile müüdavate kaupade nimekiri riputatakse üles jae-ettevõttes. Nende kaupade müük toimub korras, mis on tavaline küllaldaselt saadaolevate kaupade korral: ilma järjekorra määramiseta, ilma märkegeteta liikmeraamatuis jms.

4. Ostjate kaubandusliku teenindamise lisavormid.

Jae-ettevõtted peavad ära kasutama kõik need kaubamüügi meetodid, mis on rakendatavad konkreetseis tingimustes ja tõstavad ostjate teenindamise kvaliteeti. Maakaubanduses kuuluvad niisuguste teenindamise lisavormide hulka: eeltellimuste vastuvõtmine, kaupade koju kättetoimetamine, ostetud kaupade ümbertegemine ja remont.

1) Eeltellimuste vastuvõtmist praktiseeritakse maakaubanduses peamiselt neile kaupadele, mis antud momendil puuduvad kaup-

luse või poe sortimendis, kuid mida on maakondliku (rajooni-) liidu laos.

Sageli annavad eeltellimusi nii üksikud ostjad kui ka kolhoosid, koolid ja teised revolutsiooni- ja olustiku-pühadeks (näit. uus aasta), õppeaasta alguseks ja lõpuks, lõikuspühaks jne. Põllumajanduslike tööde teenindamisel võtab eeltellimusi vastu kaupadele, mis on saadavad kaupluses või maakondliku (rajooni-) liidu laos, laialiveo- või -kandekaupluse müüja.

2) Kojutoimetamist võib maakaubanduses praktiseerida kogukate kaupade puhul (näit. mööbel). Kui seda kaupa kaupluses ei ole ja tuleb kohale vedada varustaja juurest, siis toimetatakse ta ostjale kätte ilma kaupluse toomata.

3) Real juhtudel vajab ostja väikest kauba ümbertegemist (valmisrõivad, peakatted jne.). Niisuguste tööde tegemiseks organiseeritakse suurte universaalkaupluste juures eri töökojad. Kui kaubakäibe suurus ei luba pidada koosseisus selleks otstarbeks eri töötajat, siis arvatakse vastav spetsialist (näit. rätsep) müüjate üldise koosseisu hulka ja kasutatakse teda nii müüjana kui ka oma otsese ametioskuse alal.

5. Liikuva kaubanduse organiseerimine.

Liikuvat kaubandust — laialiveo- ja -kandekauplusi — organiseerib tarbijate kooperatiiv nende asustatud punktide teenindamiseks, milledes ei ole tasuv avada alalisi kaubandus-ettevõtteid, samuti ka kolhoosnikute teenindamiseks väljal põllumajanduslike tööde perioodidel.

Liikuva kaubanduse organiseerimisel tuleb tähelepanu pöörata laialiveo- ja -kandekaupluste liikluskavade ning kauplemise päevade ja tundide plaani õigele koostamisele.

Liikluskavade ja kauplemisplaani koostamine on tarvilik nii ostjate kui ka kaubandus-ettevõtte enda huvides. Ostjad peavad täpselt teadma, millal nende juurde saabub veo- või kandekauplus, et nad sellele ajale saaksid kohastada ka oma kaubaoste. Omakorda peab müüja oma sõite või teekondi seadma nii, et kauplemiskohal olla

ostjate jaoks soodsal ajal, tagades sellega ühtlasi ka võimalust suuremateks läbikäikudeks kaupade müügis.

Põllutööde teenindamisel tuleb tähelepanu pöörata sellele, et kauplemine toimuks ainult lõunavaheaegadel, samuti ka enne põllutööde algust ja pärast nende lõpetamist, teiste sõnadega, et kauplemine milgi viisil ei kallutaks kolhoosnikuid kõrvale nende tootmistööst.

Liikluskava kinnitab tingimata tarbijate kooperatiivi juhatus, mille järele igas veo- ja kandekaupluse poolt teenindatavas punktis riputatakse üles kuulutus kauplemise päevade ja tundide kohta.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse alusel 9. novembrist 1946. a. peab tarbijate kooperatsioon organiseerima laialiveo- ja -kandekaubandust kaupade müümiseks ka linnades ja töölisasulates.

6. Toogi äraandmine.

Jae-ettevõtted ja tarbijate kooperatiivid peavad kindlaksmääratud tähtaegadel toogi (müügist saadud raha) ära andma Riigipanga osakonda. Viivitus toogi äraandmises, tema kuhjumine kajastub kahjutoovalt tarbijate kooperatiivi finantsidel, kahandab tema võimalusi kaupade sisseostmiseks, luues samal ajal soodsa olukorra kuritarvitusteks ja raiskamisteks.

Tookide äraandmiseks Riigipanga osakondadesse on kehistatud järgmised tähtajad:

Ettevõtted, mis asetsevad asustatud punktides, kus on olemas panga osakond või postiasutis, annavad toogi ära hiljemalt järgmisel päeval; ettevõtted, mis asetsevad panga osakonnast või postiasutisest 10 kuni 30 km kaugusel, annavad toogi ära hiljemalt kolme päeva pärast; ettevõtted, mis asetsevad panga osakonnast või postiasutisest üle 30 km kaugusel, annavad toogi ära mitte harvemalt kui üks kord viie päeva eest.

Mägirajoonides ja Kaug-Põhja rajoonides määratakse üksikute tarbijate kooperatiivide ja nende jae-ettevõtete tookide äraandmise tähtajad Riigipanga kohalike osakondade poolt, kooskõlastatult kauplevate organisatsioonidega.

Seal, kus see võimalik, on tarbijate kooperatiiv kohustatud iga päev süstemaatiliselt kontrollima tookide äraandmist oma ettevõtete poolt.

Kui poodide juhatajad ei saa tooke vahetult ära anda panga osakonda või neid üle kanda postiasutise kaudu, siis kogutakse toogid tarbijate kooperatiivi kasseerija või välissideme poolt või tuuakse poe juhataja poolt tarbijate kooperatiivi juhatusse.

7. Sanitaar-hügieeniline miinimum tarbijate kooperatiivi jae-ettevõtteis.

Kõigis jae-ettevõtteis tuleb kinni pidada nende jaoks määratud sanitaarala ja hügieeni reegleist. Need reeglid näevad ette:

- a) ruumide, kaupluse ees oleva platsi ja hoovi puhtuses pidamist;
- b) seadistuse, inventari ja tööriistade kogu sanitaarset seisukorda;
- c) sanitaarsetest reeglitest kinnipidamist kaupade (eriti toidu-kaupade) vedamisel ja hoidmisel;
- d) kõigi töötajate, kes on seotud kaupade müügiga, igakuulist meditsiinilist läbivaatust;
- e) isikliku hügieeni reeglitest kinnipidamist kaupluste müüjate poolt.

8. Ostjate kaebuste ja avalduste läbivaatamise kord.

Igas jae-ettevõttes peab olema raamat, millesse ostjad kirjutavad oma kaebused ja avaldused. See raamat hoitakse kassas; seal aga, kus kassat ei ole — kaupluse juhataja juures ja tema äraolekul teda asendava isiku käes. Raamat antakse ostjale välja esimesel nõudmisel. Kaupluse juhataja on kohustatud igale ostja kaebusele kindlaksmääratud tähtajal andma põhjaliku vastuse. Tarbijate kooperatiivi juhatuse peab süstemaatiliselt jälgima kirjendite sisu kaebuste raamatus, kontrollima kaupluse juhataja vastuste õigsust, võtma tarvitusele abinõud kirjendites märgitud puuduste kõrvaldamiseks töös ja töö parandamisele suunatud ettepanekute elluviimi-

seks. Kirjendite materjalid tuleb läbi arutada juhatuse istungeil kaupluste juhatajate osavõtul.

9. Reklaam maakaubanduses.

NSV Liidu Kesktäitevkomitee VII kokkukutse II sessioonil iseloomustas sm. Mikojan oma ettekandes nõukogude kaubandusliku reklaami tähtsust ja ülesandeid järgmiselt:

„... me tahame, et meie töölistel, kolhoosnikutel ja töötajail areneks maitse, et nad lihtsatelt tarbimissaadustelt läheksid üle kõrgematele ja toitvamatele. Selleks otstarbeks me peame rakendama kõiki propaganda viise, selle hulgas ka parimaid reklaami eeskujusid.”

Nõukogude reklaam peab ostjat tutvustama uute kaupadega, nende iseärasuste ja kasutamisiisiga, populariseerima parimaid kaubasorte, uusi fassonge, meelde tuletama juba tuntud kaupu jne.

Nõukogude reklaami organiseerimisel kasutatakse kõige mitmekesisemaid vahendeid: kaubandus-ettevõtte välisilmet, aknavitriine (vaateaknaid) ja kaupade väljapanekut kaupluse sees, mitmesugust laadi kuulutusi, nimesedeleid ja etikette, hinnakirju.

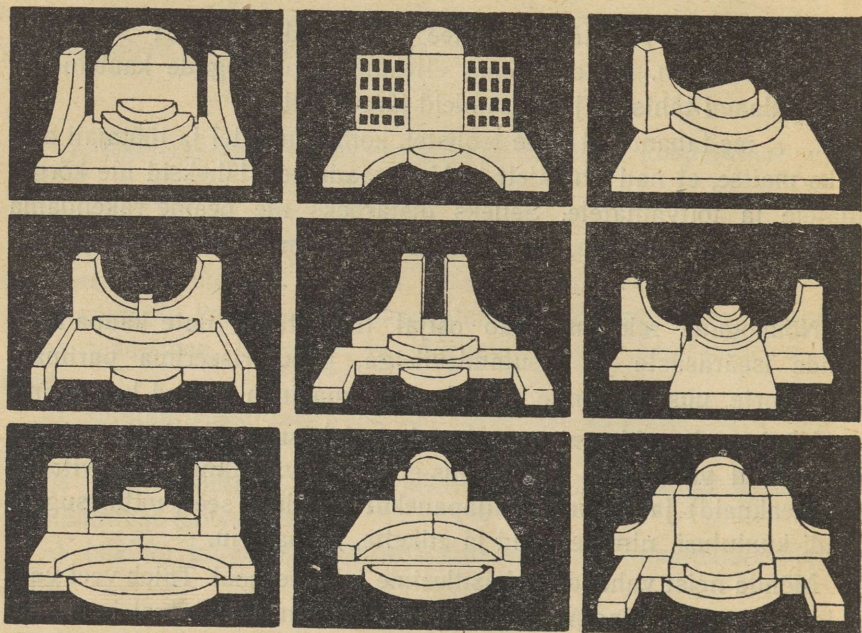
Mõnda neist vahendeist käsitlesime juba eespool. Tuleb veel vaadelda järgmisi reklaamivahendeid: aknavitriine, kuulutusi ja hinnakirju.

1) **Aknavitriinid.** a) Aknavitriinis tuleb reklaamida: uusi ja hooajakaupu; kaupu, milledega kauplemises oli seisak; igapäev nõutavaid põhikaupu; muid kaupu, mis nende müügi hoogustamiseks nõuavad reklaami.

Väljapanek ei tarvitse enda alla võtta üle ühe kolmandiku akna kõrgusest, selleks et kaubandusruumi valgustamine loomuliku valgusega oleks küllaldane.

Kaup paigutatakse vitriini nii, et ta ei jätaks korratult laialipillatud esemete muljet, et kõik kaubad oleksid hästi nähtavad, et suuremad esemed ei varjaks väiksemaid.

Kõigil kaupadel vitriinis näidatakse tingimata müügihinnad, kui see aga osutub vajalikuks, näidatakse ka kauba nimetus ja sort. Üksikutel juhtudel pannakse vitriinis reklaami otstarbel välja lehekese, mis sisaldavad kauba kasutamise tegelikke juhendeid.

Joon. 30. Puust lahtivõetav konstruktsioon vitriini seadistuse jaoks. Puust raamistik on kanditud värvitud vineeriga, millele on antud tammepuu imiteering. Lamedate ristkülikute suurused on: $100 \times 50 \times 10$ sm, $75 \times 40 \times 10$ sm, $55 \times 25 \times 10$ sm ja $50 \times 25 \times 15$ sm. Lamedate poolringide raadiused võrduvad 30, 22, 5 ja 15 sm. Poolsõõrikute väljalõigetega lamedate ristkülikute suurus on: $45 \times 45 \times 10$ sm; väljalõike raadius — 30 sm. Resti suurus — $70 \times 45 \times 10$ sm; restiaukude suurus — 8×14 sm.

Vitriinis pannakse välja ainult müügilolevad kaubad. Niipea kui kaup on läbi müüdud, võetakse väljapanekust ära ka tema proovid.

Vitriinid võivad olla universaalsed, kui välja pannakse mitme

kaubarühma kaubad, ja spetsialiseeritud, kui välja pannakse ainult ühe kaubarühma kaubad.

b) Vitriini inventar ja rekvisiidid. Kaupade hõlpsamaks näitamiseks kasutatakse vitriinis erilisi seadistusi, nagu alused ja lahti võetavad seadmed, mis võimaldavad kergesti muuta kaupade paigutust vitriinis (joon. 30).

Mõnede tükikaupade näitamiseks vitriinides (konservid, veinid, paberossid jt.) on otstarbekohane kasutada rekvisiite, rutturiknevate saaduste näitamiseks aga mulaaže.

c) Vitriine tuleb süstemaatiliselt uuendada, sest muidu nad lakavad äratamast ostjate tähelepanu. Vitriini võib uuendada tervikuna või osaliselt. Uuendamisel tuleb kas või osaliselt muuta ka vitriini välist kujundamist. Vitriini täielik uuendamine peab toimuma mitte harvemini kui üks kord kuus.

d) Hoolitsemine vitriini eest. Puhas vitriin kaupade sobiva väljapanekuga ja läbipaistva klaasiga on suurepärane vahend ostja tähelepanu äratamiseks. Sellepärast on tarvis regulaarselt vitriini klaase nühkida kriidiga, kaupu ja vitriini seadmeid aga puhastada tolmust.

2) **Kuulutused** riputatakse üles kaupluses ja väljaspool kauplust. Nendes teadustatakse ostjaile kaupade müügile jõudmisest, osamakside vastuvõtmisest jne. Maakaubanduse tingimustes riputatakse kuulutused väljaspool kauplust üles laadaplatsile, külanõukogu või kolhoosi juhatusse ruumide ette. Kuulutuste jaoks paneb tarbijate kooperatiivi juhatus üles puust tahvli, mille ülemises osas tehakse värviga alaline pealkiri (tarbijate kooperatiivi ja kaupluse nimetus ning eri reaga: „Kuulutused”). Kuulutused peavad olema kirjaoskuslikult koostatud, selgesti ja korralikult kirjutatud.

3) **Hinnakirjad.** NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee oma määruses 25. jaanuarist 1939. a. kohustasid tarbijate kooperatiivide rajooniliite varustama kõiki tarbijate kooperatiivide jae-ettevõtteid hinnakirjadega, mis on trükitud suure trükikirjaga.

10. Kaubakaod jaemüügil ja teed nende vastu võitlemiseks.

Kaupade hoidmise, ümberpaigutamise ja müümise käigus võivad jae-ettevõttes esineda järgmised kaubakaod:

a) akteeritavad kaod — purunemine, murdumine, pudenemine, kvaliteedi alanemine, riknemine, kaubapraak, kauba külgekleepumine taarale, sisseimbumine taarasse, taara kaaluvahe;

b) loomulik kahanemine — kuivamine (lendumine, auramine, külmumine), tuuldumine, väljajooksmine (läbiimbumine, sulamine), varisemine (pihustumine), pudenemine (kauba lõikamisel ja raiumisel).

1) Akteeritavad kaod vormistatakse aktiga, mis koostatakse tarbijate kooperatiivi juhatuse esindaja juuresolekul. Aktis tehakse kindlaks kadude suurus, nende konkreetsed põhjused ja näidatakse süüdlased isikud, kelledelt tuleb kahjusumma niisuguste kadude eest sisse nõuda.

2) Kõigile kaupadele, millede juures esineb loomulikku kahanemist, on NSV Liidu Kaubandusministeeriumi poolt kinnitatud normid, millede piires lubatakse puudujäägi mahakirjutamist, kui seda tegelikult esines. Loomuliku kahanemise eelnevat mahakirjutamist ei lubata. Loomuliku kahanemise normid ei laiene valmiskaalutud ja tükikaupadele. Olenevalt arvestuse organiseerimisest kaupluses, määratakse normid:

a) kaubalised (igale kaubale eraldi), b) rühmalised (samalaadsete kaupade rühmale) ja c) üldised (kauplusele tervikuna). Normide suurus kõigub hooegade järgi (nendel kaupadel, millede loomulikku kahanemist mõjutavad hooajalised kõikumised). Külmutusseadmeid omavate jae-ettevõtete jaoks on rutturiknevatele kaupadele määratud loomuliku kahanemise alal madalamad normid.

3) Praktika on näidanud, et nii akteeritavate kaubakadude kui ka loomuliku kahanemise suurus erinevais ettevõtteis kõigub. Niisuguste kaupade alal, nagu näiteks vene taimevõi ja jahu, tekivad kaubakaod selle tulemusena, et osa saadustest jääb tünnide seinte külge või koti riidesse. Taara hoolikas puhastamine vähendab neid kadusid.

Puistkaupade ja kaalutava leiva hooletul ja oskamatul käsitsemi-

sel suurenevad kaod (varisemisel ja pudenemisel). Habraste kaupade hooletu ja oskamatu käsitlemine suurendab kadusid murrus ja purunemises, vedelatel kaupadel — ülekallamises. Mõnede kaupade hoidmisel niisugustes tingimustes, mis ei vasta nende füüsikalise-keemilistele omadustele (näiteks temperatuur), suureneb nende kuivamine ja riknemine. Niisuguseid näiteid võiks tuua väga palju. Kõik nad tunnistavad seda, et kaupakadude suuruse vähendamiseks on tarvis: tähelepanelikult ja ausameelselt suhtuda töösse, tundma õppida kaubandusliku töö tehnikat ja rakendada tema kõige ratsionaalsemaid võtteid kaupade hoidmisel, ümberpaigutamisel ja müümisel. Kaod, mis on üksikute töötajate süü tulemuseks, kantakse nende kontole.

7. teema.

Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivis.

1. Töö ja juhtimise õige organiseerimise tähtsus.

Töö ja juhtimise õige organiseerimine aitab kaasa tarbijate kooperatiivi töö kõigi põhimiste näitajate parandamisele, nagu tööviljakuse tõusule, käibekulude vähenemisele, kaubakäibe kasvule, ostjate teenindamise kvaliteedi paranemisele jne.

Tegevus töö ja juhtimise organiseerimise alal tarbijate kooperatiivis sisaldab endas järgmisi põhiküsimusi:

- a) töötajate valik;
- b) kindlaksmääratud töötasu süsteemi rakendamine;
- c) töö süstemaatiline juhtimine;
- d) sotsialistliku võistluse arendamine ja stahaanovlike töömeetodite juurutamine;
- e) võitlus sotsialistliku omandi säilivuse eest.

2. Töötajate valik.

„Nõukogude kaubandus on meie oma, bolševistlik üritus ja kaubandustöölised, sealhulgas ka leti taga olevad müüjad, kui nad ainult ausalt töötavad, — on meie idee, revolutsioonilise, bolševistliku idee teostajad.”¹ Sellest seltsimees Stalini juhendist nähtub, milline tohtu tähtsus on nõukogude kaubanduses õigel töötajate valikul.

¹ J. Stalin. Aruanne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVII kongressile 26. jaanuaril 1934. a. Leninismi küsimusi. RK „Poliitiline Kirjandus”, Tallinn 1945. a.

Seltsimees Stalin õpetas, et inimesi peab tööle valima kahe tunnuse, nimelt poliitilise ja asjatundmise tunnuse järgi. See tähendab, et inimesi tööle valides tuleb kindlaks teha, kas nad tulevad tööga toime ja kas need inimesed väärivad poliitilist usaldust.

1) **Töötajate töölevõtmise, ümberpaigutamise ja vallandamise korra** määravad kindlaks kehtivad seadused ja nende selgituseks väljaantud instrueerivad materjalid. Töötajate töölevõtmine vormistatakse tarbijate kooperatiivi juhatuse otsusega. Mõnede töötajate kategooriate ametisemääramine kinnitatakse liikmete üldkoosoleku (kaupluste juhatajad) või maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse poolt (universaalkaupluse direktor, tarbijate kooperatiivi pearaamatupidaja).

Suur tähtsus on küsimusel kaadrite valiku allikaist. Maa kooperatiivkaubanduse tingimustes tuleb orienteeruda kohalikele allikaile — kolhoosi noorsoole, nais- ja meeskolhoosnikuile. Eriti suurt tähelepanu tuleb kooperatiivkaubanduses pöörata naistööjõu laialdasemale kasutamisele. Tarbijate kooperatiivi juhatuse peab igati osa võtma Suure Isamaasõja invaliidide ja demobiliseeritute töölerakendamise eest. Äsja tööle astunutega korraldavad tarbijate kooperatiivi juhatuse esimees ja vastava tööala või ettevõtte vahetu juhataja (tarbijate kooperatiivi pearaamatupidaja, kaupluse juhataja) vestluse, selleks et kindlaks teha kandidaadi vastavus temale esitatavatele nõudmistele tööalase kõlblikkuse ja poliitilise usaldatavuse mõttes ning tutvustada kandidaati tema eelseisva töö tingimustega.

Tarbijate kooperatiivi juhatuse esimehe isiklik kõnelus on tarvilik ka töötajate ümberpaigutamise ja vallandamise juhtudel.

Vastavalt kehistatud korrale esitab tööle astuja tööraamatu ja passi. Esmakordselt tööle astuvaile koostatakse tööraamat hiljemalt 5 päeva jooksul pärast nende töölevõtmist.

Tööle võetavatele määratakse tähtajaline katseaeg:

a) materiaalselt vastutavaile töötajaile ja normimata tööajaga töötajaile — 24 tööpäeva;

b) müüjaile, kassapidajaile, kontoritöötajaile (arveametnikud jt.) — 12 tööpäeva;

c) teenindavale personalile — 6 tööpäeva.

Tarbijate kooperatiivi juhatuse otsustes, mis vormistavad tööle võtmist, näidatakse töö koht, amet, töötasu suurus, ametisse võtmise kuupäev ja katseaja kestus.

Kõik järgnevad töötajate ümberpaigutamised ja vallandamised vormistatakse samuti juhatuse otsustega ja märgitakse tööraamatuisse.

Tööraamatuisse kantakse kõik töötaja ergutamised ja autasustamised, mis on seotud tööga tarbijate kooperatiivis (sisse ei kanta preemiaid, mis ette on nähtud töötasu süsteemiga).

Materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste, poodide ja ladude juhatajad) töölevõtmisel peab tarbijate kooperatiivi juhatus nendega sõlmima lepingu. Lepingus näidatakse materiaalselt vastutava isiku õigused ja kohused, samuti määratakse kindlaks tema vastutus kauplemise reeglite rikkumise ja tema poolt vastuvõetud materiaalsete ja rahaliste väärtuste täieliku säilivuse eest.

2) **Töökoha vastuvõtmise ja üleandmise kord.** Tarbijate kooperatiivide esimeeste ja kaupluste (poodide) juhatajate vahetusel toimub kõigi kaupade ja muude materiaalsete ning rahaliste väärtuste, samuti kõigi asjatoimetuste üleandmine, mis iseloomustavad organisatsiooni või ettevõtte seisukorda. Üleandmine peab olema nii korraldatud, et ta kaasa aitaks riikliku distsipliini tugevdamisele ja juhatajate vastutuse suurendamisele sotsialistliku omandi puutumatuse, samuti ka asutiste ja ettevõtete asjaajamise seisukorra eest.

Tsentrosojuzi instrueerivate materjalide põhimised juhtlauseid selle küsimuse kohta seisavad järgnevas.

a) Kaubandusorganisatsioonide ja ettevõtete juhatajate vahetusel peab endine juhataja asjaajamise üle andma uuele.

b) Asjaajamise üleandmine toimub kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja osavõtul. Nii võtab tarbijate kooperatiivi esimehe vahetusel asjaajamise vastuvõtmisest-üleandmisest osa maakondliku (rajooni-) liidu esindaja; kaupluste (poodide) juhatajate vahetusel — tarbijate kooperatiivi juhatuse esindaja.

c) Asjaajamise vastuvõtmine-üleandmine vormistatakse vastuvõtmine-üleandmise aktiga, millele kirjutavad alla vana ja uus juhataja, kõrgemalseisva organisatsiooni ja revisjonikomisjoni esindaja.

d) Vastuvõtmine-üleandmise akt „peab sisaldama põhimisi andmeid, mis iseloomustavad ettevõtte töö tegelikku seisukorda, olemasolevaid saavutusi, samuti ka täielikult kajastama kõiki olulisi puudusi töös, kinnitatud plaanidest ja valitsuse ülesandeist üleastumisi ning avastatud fakte ebamajanduslikkusest ja kuritarvitustest”.

e) Asjaajamise vastuvõtmine-üleandmine toimub tähtajal, mis on määratud kõrgemalseisva organisatsiooni poolt, kuid mitte hiljem kui kuu aja pärast, arvates määruse andmise päevast juhataja vahetuse kohta. Tarbijate kooperatiivide jaoks on Tsentrosojuzi poolt määratud järgmised asjaajamise vastuvõtmine-üleandmise tähtajad:

tarbijate kooperatiivide esimeeste vahetusel — 20 päeva;

iseseisvale bilansile eraldatud kaupluste, poodide ja ladude juhatajate vahetusel — 10 päeva;

iseseisvale bilansile mitte eraldatud kaupluste, poodide ja ladude juhatajate vahetusel — 5 päeva.

f) Enne allakirjutamist arutatakse vastuvõtmine-üleandmise akt läbi antud organisatsiooni või ettevõtte tööliste ja teenistujate üldkoosolekul.

g) Kõrgemalseisva organisatsiooni juhataja on kohustatud isiklikult asjaajamise vastuvõtmine-üleandmise akti läbi vaatama ja hiljemalt kuu aja jooksul kinnitama tarvitusele võetavad abinõud aktis märgitud puuduste ja moonutuste likvideerimiseks, plaani ja valitsuse ülesannete täitmise tagamiseks, samuti vastutusele võtma süüdlasi selgunud moonutustes, kuritarvitustes ja ebamajanduslikkuses.

3. Töötasu.

1) Töö tasumise süsteemid nõukogude kaubanduses. Töötasu on töö viljakuse tõstmise ja töö kvaliteedi parandamise võimaks hoovaks.

Missuguseid nõudeid esitatakse töötasu süsteemile jaekaubanduses?

Eelkõige — ja see on peaasi — peab töötasu süsteem olema rajatud sotsialistlikule põhimõttele — tasuda töö eest töö hulga ja kvaliteedi järgi.

Teine nõue seisab selles, et töötasu süsteem oleks lihtne ja võimaldaks igal kaubandusala töötajal aru saada tema töötasu arvestamise tehnikast.

Jaekaubanduses rakendatakse mitut töötasu maksmise süsteemi, nimelt: tükitasu, ajatasu (palgamäära) ja aja-preemiatasu süsteemi.

Tükitasu maksmise süsteemi rakendatakse nende töötajate suhtes, kelle töö vahetult mõjub kaubakäibe suurusele, nagu kaupluste ja poodide juhatajad (kes ei ole vabastatud tööst leti taga) ja müüjad.

Tükitasu maksmise süsteem võib olla individuaalne, kui seda arvestatakse sõltuvalt üksiku töötaja töö tulemustest, ja kollektiivne, kui seda arvestatakse sõltuvalt kogu kaupluse, poe või osakonna töötajate kollektiivi töö tulemustest.

Edasi võib tükitasu olla otsene, kui tasumäär tööühiku eest ei muutu kaubakäibe plaani ületamisel, ja progressiivne, kui tasumäär tööühiku eest suureneb kaubakäibe plaani ületamisel. Kõige otstarbekohasem ja kaubakäibe arendamise ülesandeile vastavam on individuaalne progressiivne tükitöö. Tema kõrvaldab tasu maksmises võrdsustamise ja stimuleerib võitlust plaani ületamise eest, ergutades seda ületamist progressiivselt suureneva hindega.

Ajatasu (palgamäära) maksmise süsteemi rakendatakse töötajate suhtes, kelle töö ei avalda vahetult mõju kaubakäibe suurusele. Siia kuuluvad töölised, valvurid jt.

Selle süsteemi järgi määratakse töötajatele kindlad tasumäärad vastavalt töötatud ajale. Tarbijate kooperatiivi juhatuse otsusel, mis on kooskõlastatud tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu kohaliku komiteega, võib siin nimetatud töötajaid premeerida hea töö eest.

Aja-preemiatasu maksmise süsteem on sisse seatud tarbijate kooperatiivide esimeeste suhtes. Selle süsteemi järgi saavad

tarbijate kooperatiivide esimehed lisaks kindlatele palgamääradele preemiat, kui nende poolt juhitud tarbijate kooperatiivides on head koguselised ja kvaliteedilised töötulemused.

NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrusega 25. jaanuarist 1939. a. „Tarbijate kooperatsiooni tööst” sai aja-preemiatasu maksmise süsteem edasise arendamise osaliseks ja teda laiendati jaekaubanduse töötajate järgmistele kategooriatele:

tarbijate kooperatiivi (rajooni tarbijate kooperatiivi) esimees, esimehe asetäitja, sisseostja (kaubandusala juhataja), raamatupidaja (arvepidaja), kaupluse juhataja, kes on vabastatud tööst leti taga.

2) **Töötasu maksmine tarbijate kooperatsiooni süsteemi jae-ettevõtteis.** Tarbijate kooperatsiooni jae-ettevõtteis rakendatakse kõiki kolme töötasu maksmise süsteemi, kusjuures põhimise tähtsusega on: tükitasu süsteem, mille järgi makstakse tasu müüjaile ja kaupluste juhatajaile, kes ei ole vabastatud tööst leti taga;

aja-preemiatasu süsteem, mille järgi makstakse tasu suurte kaupluste juhatajaile, kes on vabastatud tööst leti taga, samuti ka eespool loeteldud tarbijate kooperatiivi (rajooni tarbijate kooperatiivi) töötajate kategooriaile.

Töötasu maksmine müüjaile ning kaupluste ja poodide juhatajaile (kes ei ole vabastatud tööst leti taga) toimub diferentseeritud hinnete järgi, mis on kindlaks määratud Tsentrosojuzi ja tarbijate kooperatiivi töötajate ametiühingu keskkomitee poolt.

Käibe iga tuhande rubla eest on määratud erinevad hinded mitmesugust tüüpi jae-ettevõtteile:

kaugelasuvate poodide töötajaile;

maakondlike ja kooperatiivide universaalkaupluste ning kooperatiivide peakaupluste töötajaile;

suurte, eriosakondadega universaalkaupluste ja spetsialiseeritud kaupluste töötajaile;

kommertskaupluste töötajaile, kus kaubeldakse ehitus- ja remon-
materjalidega ning värvi-rohu- ja majapidamiskaupadega;

kommerts-leivakaupluste töötajaile;

kooperatiivsete linnakaupluste töötajaile¹.

Kommerts-leivakaupluste töötajaile makstakse töötasu otsese
tükitasu süsteemi järgi. Nende jaoks kindlaksmääratud ühtne hinne
käibe tuhandelt rublalt ei muutu kinnitatud kaubakäibe plaani üle-
tamisel. Ülejäänud jae-ettevõtete tüüpide töötajaile makstakse töö-
tasu progressiivse tükitasu süsteemi järgi: kinnitatud kaubakäibe
plaani ületamisel suurenevad hinded 20% võrra iga üleplaani-
lise käibe tuhande rubla pealt.

Eriosakondi omavate ettevõtete nimekiri kinnitatakse tarbijate
kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu poolt koos tarbijate
kooperatsiooni töötajate ametiühingu oblasti- (krai-, vabariikliku)
komiteega.

Neil juhtudel, kui kaupluste osakondades on hinnete mitmesuguse
suurusega kaubarühmi, makstakse ületatud osa eest, lähtudes antud
osakonna keskmisest hindest. Niisugustel juhtudel kasutatakse järg-
mist töötasu arvestamise korda:

iga kaubarühma tegelik käibe korrutatakse vastava hindega, mille
tulemusena saadakse üldine töötasu summa põhihinde järgi;

saadud üldine töötasu summa põhihinde järgi jagatakse osakonna
tegeliku käibega tervikuna, mille tulemusena saadakse antud osa-
konna keskmine hinne;

seejärel arvutatakse välja 20% keskmisest hindest ja saadud tule-
mus korrutatakse kaubakäibe ületatud osaga. Näiteks: keskmine
hinne osakonna kohta on — 4 rbl.; 20% hindest moodustab
($400 \times 20 : 100$) — 80 kop. Kui käibeplaani ületamine on
12 tuh. rbl., siis tasu ületamise eest moodustab ($0,8 \times 12$) —
9 rbl. 60 kop.

Kaupluste ja poodide töötajaile, kus kuuline kaubakäibe plaan
on 20 tuhat rubla ja enam, määratakse kaubakäibe plaani mittetäit-
mise juhul mitte töötaja süü läbi garanteeritud töötasu miinimum.

¹ Töötasu maksmise korda kooperatiivsete linnakaupluste töötajaile käes-
olevas teemas ei puudutata; seda selgitatakse edaspidi täiendavalt.

Garanteeritud töötasu miinimum määratakse ka kinnise võrgu kaupluste ja poodide töötajaile, sõltumata kaubakäibe plaanist. Neis ettevõtteis makstakse garanteeritud miinimum välja neil juhtudel, kui töötasu hinnete järgi tegeliku käibe pealt on madalam garanteeritud töötasu miinimumist.

Peale töötasu maksmise kaupade müügi käibe pealt saavad müüjad ja kaupluste juhatajad (kes täidavad müüjate ülesandeid) lisatasu:

töö eest väike-hulgimüügi alal kaupade väljaandmisel kaugel asuvasse poodidesse ja väike-jaemüügi võrku (väike-hulgimüügi käibe iga tuhande rubla pealt);

lattu äraantud teraviljaviina-nõude eest, kindlaksmääratud hinnete järgi (nende maksumuse summa pealt);

peale selle töö eest elanikkonnalt nõude vastuvõtmisel (vastuvõetud nõude maksumuse iga tuhande rubla pealt).

Töötasu kogusumma, kaasa arvatud ka lisatasu, jaotatakse töötajate vahel proportsionaalselt:

koefitsientidele, mis on kindlaks määratud iga töötajate kategooria jaoks;

iga töötaja poolt töötatud ajale.

Tariifi-kokkulepe määrab üksikuile töötajate kategooriaile (olenevalt nende kvalifikatsioonist) järgmised osavõtu-koefitsiendid üldisest töötasust:

algaja müüja — 1,0

II järgu müüja — 1,3

I järgu müüja — 1,7.

Kaupluste juhataja, kes ei ole vabastatud tööst leti taga, võrrutatakse I järgu müüjaga.

Töötajaile kuuluva üldise töötasu jaotamise korda nende vahel illustreerime järgmise näitega.

Oletame, et töötajaile kuuluva töötasu üldsumma moodustab 750 rubla. Kuu jooksul töötasid: kaupluste juhataja — 25 päeva, I-järgu müüja — 22 päeva, II järgu müüja — 15 päeva ja algaja müüja — 17 päeva. Vastavalt määratud koefitsientidele ja igapäev poolt töötatud päevade arvule, teeme kindlaks iga töötaja osavõtu

määra üldisest töötasu summast. Selleks tuleb töötajale määratud koefitsient korrutada tema poolt töötatud päevade arvuga:

kaupluse juhataja	$1,7 \times 25 = 42,5$
I järgu müüja	$1,7 \times 22 = 37,4$
II järgu müüja	$1,3 \times 15 = 19,5$
algaja müüja	$1,0 \times 17 = 17,0$

Saadud arvud kujutavad endast osade hulka; mida iga töötaja peab saama üldisest töötasu summast. Selleks, et kindlaks teha, kuipalju töötasu langeb ühele osale, tuleb üldine töötasu summa jagada nende osade summaga: $750 \text{ rbl.} : (42,5 + 37,4 + 19,5 + 17,0) = 6 \text{ rbl. } 44 \text{ kop.}$ Korrutades ühe osa suuruse osade üld-
arvuga, mis kuulub ühele töötajale, teeme kindlaks tema töötasu:

Kaupluse juhataja	— 6 rbl. 44 kop. $\times 42,5 = 273 \text{ rbl. } 70 \text{ kop.}$
I järgu müüja	— 6 rbl. 44 kop. $\times 37,4 = 240 \text{ rbl. } 86 \text{ kop.}$
II järgu müüja	— 6 rbl. 44 kop. $\times 19,5 = 125 \text{ rbl. } 58 \text{ kop.}$
algaja müüja	— 6 rbl. 44 kop. $\times 17,0 = 109 \text{ rbl. } 48 \text{ kop.}$

Kuna jaotamisele seejuures kuulub mitte kogu töötasu summa (750 rbl.), vaid veidi vähem (749 rbl. 62 kop.), siis vahe liidetakse järgmise kuu töötasu fondiga.

Eespool olid loeteldud need töötasu liigid, mis moodustavad kaupluse või poe töötajate **üldise töötasu fondi**. Peale nende on olemas veel teisi väljamaksete liike, mida ei arvata üldise töötasu fondi hulka ja makstakse välja vahetult vastavaile töötajaile. Nende väljamaksete liikide hulka kuuluvad:

a) **lisatasu kaupluste ja poodide juhatajaile juhtimise eest**, mida määratakse sel juhul, kui nad täidavad ühtlasi ka müüjate funktsioone. Selle tasu suurus on määratud kindla kuutasuna, olenevalt müüjate arvust ettevõttes:

Müüjate puudumisel kaupluses	— 30 rbl.,
ühe müüjaga	— 70 rbl.,
kahe ja enama müüjaga	— 100 rbl.

Seejuures õpilasi müüjate hulka ei arvata;

b) **lisatasu töötamise eest kinnistatud õpilasega**, mida määratakse vastavaile töötajaile 20 rubla suuruses igä kuu eest, mille kestel õpilane võtab läbi praktilise õppuse, ja 100 rubla suuruses

praktilise õppuse lõpetamisel ja pärast eksami õiendamist õpilase poolt;

c) **töötasu maksmine vastavalt Töökoodeksi nõuetele:** inventeerimise eest puhkepäevadel ja mittekauplemise tundidel; ületunnitöö seoses pühade-eelse kauplemisega; töö pühade päevadel. Nende tööliikide eest tasutakse ainult müüjaile. Kaupluste ja poodide juhatajail tasu maksmise asemel nende tööliikide eest suureneb neile määratud järjekorraline puhkeaeg 6 tööpäeva võrra, kuid ei tohi ületada 24 tööpäeva;

Töötasu maksmine tarbijate kooperatiivide juhatuste esimeestele, kaupluste juhatajaile, kes on vabastatud tööst leti taga, ning maa tarbijate kooperatiivide, rajooni tarbijate kooperatiivide, linna tarbijate kooperatiivide ja kalurite tarbijate kooperatiivide kontoritöötajaile.

Tarbijate kooperatiivide juhatuste esimehed ja nende asetäitjad, maa tarbijate kooperatiivide, rajooni tarbijate kooperatiivide ja linna tarbijate kooperatiivide sisseostjad (kaubandusala juhatajad) ja raamatupidajad (arvepidajad) saavad kindlat kuupalka ja premia-lisatasu hea töö eest.

Seesama töötasu maksmise süsteem laieneb ka neile kaupluste juhatajaile, kes on vabastatud tööst leti taga.

Tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariiklikud) liidud määravad, kooskõlastatult tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingute komiteedega, kaupluse käibe suuruse, mille korral juhataja vabastatakse tööst leti taga.

Kindlad palgamäärad tarbijate kooperatiivide esimeestele määratakse tariifi-kokkuleppe skaala järgi, väljudes kuukeskmisest käibest kvartaliplaani järgi, kaasa arvatud ka ühiskondliku toitlustamise käive.

Kindlad palgamäärad raamatupidajaile (arvepidajaile) määratakse samuti tariifi-kokkuleppe skaala järgi, väljudes aasta plaanilisest jaekäibest, kaasa arvatud ka ühiskondliku toitlustamise käive.

Kindlad palgamäärad kaupluste juhatajaile, kes on vabastatud tööst leti taga, makstakse välja üle töötasu fondi, mis kuulub müüjaile hinnete järgi.

Preemia-lisatasu arvutatakse igas kvartalis ja määratakse kõigile loeteldud kategooriate töötajaile järgmistel alustel:

kinnitatud kaubakäibe kvartaliplaani täitmisel antakse preemiat 20% suuruses kuuliste töötasude summast kvartalis;

kaubakäibe kvartaliplaani ületamisel antakse peale ülalnäidatud preemia veel preemiat 2% suuruses kuu töötasust kvartaliplaani iga ületamis-protsendi eest.

Juurdearvutatavate preemia-lisatasude summat võib vähendada poole võrra, kui puudub tõsine edu võitluses raiskamiste ja varguste likvideerimisel. Üslikud kaupluste juhatajad võivad preemiast hoopis ilma jääda, kui nad oma isikliku tööga ei ole pälvitud ergutamist.

Kõik ülejäänud tarbijate kooperatiivi kontoritöötajad ja teenindav personal saavad kindlat kuupalka ja neid võidakse premeerida hea töö eest. Nende töötajate premeerimiseks eraldatakse summa, mis võrdub 40%-ga juhatuse juhtivaile töötajaile ja kaupluste juhatajaile kuuluvate preemia-lisatasude summast. Premeerimist toimetatakse igas kvartalis tarbijate kooperatiivi (rajooni tarbijate kooperatiivi, linna tarbijate kooperatiivi, kalurite tarbijate kooperatiivi) juhatuse otsuse järgi, mis on kooskõlastatud tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu kohaliku komiteega.

3) Töötasu maksmine väike-jaemüügi töötajaile. Töötajaid kauplustes, kioskites ja telkides, millede käive on kuni 15 tuhat rubla kuus, võidakse üle viia töötasule protsendi näol käibest, kusjuures selle protsendi arvel saavad töötajad töötasu ja katavad ka järgmised kauplemise kulud:

ruumide korrashoid (küte, valgustus, põrandate pesemine);

ruumide üür sel juhul, kui ruumid ei kuulu tarbijate kooperatiivile;

kaupade loomulik kahanemine nende vedamisel tarbijate kooperatiivi peakauplusest või laost kuni kaubandus-ettevõtteni, nende hoidmisel ja jaemüügil;

pakkimis- ja sidumismaterjalid;

sanitaar-eririietuse maksumus, selle pesemise ja parandamise kulud, samuti ka kulud isikliku hügieeni alal (käterätt, seep);

kaupade veokulud laost või peakauplusest (sel juhul, kui kaubad tuuakse kohale väike-jaemüügi võrgu töötaja poolt);

kaubandusliku ettevõtte valve (sel juhul, kui valvet ei korraldata tarbijate kooperatiivi juhatuse poolt).

Tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariiklikud) liidud, kooskõlastatult tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu oblasti- (krai-, vabariiklike) komiteedega, määravad protsendilise tasu suuruse sellise arvestusega, et ta oleks kõrgem odavatelt ja aeglase käibega kaupadelt, kui kallimatelt ja kiire käibega kaupadelt.

Niiviisi tuletatud protsendimäärade alusel käibest määravad maakondlikud (rajooni-) liidud kindlaks protsendilise tasu suuruse iga üksiku kaubandusettevõtte jaoks, kooskõlastades seda tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu maakonna- (rajooni-) komiteedega.

4. Töö juhtimine.

Tarbijate kooperatiivi juhatusel lasub ülesanne teostada oma ettevõtete töö juhtimist, taotelles kaubakäibe järjekindlat kasvu, tasuvuse tõstmist, ostjate teenindamise laitmatut taset, kaubakadude vähenemist ning varguste ja raiskamiste likvideerimist. Selleks, et neid ülesandeid edukalt lahendada, on kõigepealt vajalik, et tarbijate kooperatiivi ja tema üksikute ettevõtete töö aluseks oleks võetud plaan, mis on hoolikalt läbi töötatud ja nõutaval viisil kinnitatud. Edasi on tähtis, et kaubandusvõrgu juhtimise tähelepanu keskuses oleks võitlus plaani täitmise ja ületamise eest, et juhtimine oleks alaline, konkreetne ja operatiivne, mis arvesse võtab iga ettevõtte töö iseärasusi ja kiiresti reageerib selle praktikale. On tähtis, et see juhtimine kõrvalekaldumatult teostaks poliitilis-kasvatusliku töö ülesandeid kaubanduskaadrite keskel, halastamatult puhastades nende ridu kõlbmatuist elementidest, tähelepanelikult kasvatades ja edutades kõiki ausaid töötajaid, kes andumusega ja hästi oma tööd teevad. Lõpuks on vaja, et tarbijate kooperatiivi juhatajad oma kaadreid õpetades samal ajal õpiksid ise ka neilt, võtaksid eesrindlikelt töötajailt üle

nende parimaid töökogemusi ja juurutaksid neid kogemusi oma võrgu tööpraktikasse.

Partei ja valitsus seavad ettevõtete ja organisatsioonide juhatajate ette ülesande oma kaadrite süstemaatiliseks ja sihikindlaks kasvatamiseks. Igal töötajal peab olema selge, et tema ettevõtte on ühise sotsialistliku majanduse orgaaniline osa, ta peab mõistma selgusele jõuda meie sotsialistliku ehitustöö põhiküsimustes. Selleks, et meie kaadrid vastaksid neile nõuetele, tuleb nende kasvatamise alal teha süstemaatilist tööd.

1) Töötajate instrueerimine on üks juhtimise põhimeetodeid. Instrueerimist teostatakse individuaalsete vestluste kujul, töö tehnika näitamisega, nõupidamiste ja kirjaliku instrueerimise teel.

Kaubandustöötajad puutuvad oma tööprotsessis, selle kõige mitmekesisemate küsimuste alal, kokku tarbijate kooperatiivi juhtivate töötajatega, nagu esimehega, sisseostjaga ja raamatupidajaga. Seda asjaolu tulebki ära kasutada kaubandusala töötajate instrueerimiseks. Niisuguse instrueerimise paremus seisab selles, et ta toimub lahutamatus seoses just nende üksikute küsimustega, mis esile kerkivad kaubandustöö praktikas.

Niisugune instrueerimine ei pea piirduma ainult jutlemisega. Vajalikkudel juhtudel peab sellele järgnema ka näitamine, kuidas tuleb teha, kuidas tuleb parandada märgatud puudust. Kaubalisrahalise aruande esitamine, kaupade paigutamine ja väljapanemine, müügitehnika, nõudeavaldused kaupade saamiseks ja palju muud on sobivad objektid instrueerimiseks.

Tarbijate kooperatiivi juhatus korraldab perioodiliselt kaupluste juhatajate ja müüjate nõupidamisi. Neil nõupidamistel arutatakse kaubandusliku töö konkreetseid küsimusi, nagu: ettevõtetel puuduvad põllumajanduslike tööde teenindamiseks, jae-ettevõtete kaubavarud ja sortiment, kaubakäibe suurendamise võimalused kohapeal toodetud kaupade arvel, ostjate teenindamise parandamine. Niisugused nõupidamised on nende õigel organiseerimisel väga heaks kooliks tarbijate kooperatiivi rea- ja juhtivaile töötajatele. Positiivseid tulemusi annavad nõupidamised siis, kui nad on enne hästi ette valmistatud, asjalikult läbi viidud ja kui nõu-

pidamiste materjale kasutatakse operatiivselt tarbijate kooperatiivi jooksvas töös.

2) Täitmise kontroll — on üks kõige tähtsamaid juhtimise momente.

Milles seisab ja kuidas peab olema organiseeritud täitmise kontroll tarbijate kooperatiivi tegelikus töös? Tarbijate kooperatiivi juhatus peab kavastama põhimised töönäitajad oma jae-ettevõttele ja tarbijate kooperatiivile tervikuna, määrates ära ka kontrolli teostamise viisid nende täitmise üle.

Võib tuua järgmise näitelise loetelu näitajaist, millede täitmise käigu süstemaatiline kontrollimine on hädavajalik. Need on: kaubakäive, müügist saadud raha (took), kaubavarud, kohuslik sortiment, mitteminevad ja seismajäänud kaubad, hinnad, arvutus, mõõt ja kaal müümise juures, kaupade müügi suurus ühele ostjale. Normitud varustamise tingimustes on tähtsaimaks näitajaks kontrollimisel — rangeim kinnipidamine kõigist reegleist, mis on kehtima pandud Kaubandusministeeriumi ja Tsentrosojuzi poolt normitavate kaupade müümise alal.

Kontrollimise tehnika kõigi nende näitajate alal on erinev.

Kaubakäibeplaani täitmist kontrollitakse järgmist vormi operatiivse arvestuskaardi abil:

Kaubakäibeplaani täitmine jae-ettevõtteis.

Jrk. nr.	Jae-ettevõtted	Plaan		Tegelik täitmine						
		kuu-	päeva-keskmise	1	2	3	4	jne.	kokku kuus	

Selleks, et kaart ei oleks suuremahuline, võib tegeliku täitmise jagada kahte ossa: 1-st kuni 15-ni ja 16-st kuni kuu lõpuni.

Sama kaart võimaldab kontrollida müügist saadud summa äraandmist.

Kohuslikust sortimendist kinnipidamist kontrollitakse süstemaatilisel nii tarbijate kooperatiivi juhatajate kui ka kaupluse- ja revisjonikomisjoni liikmete poolt. Juhatus peab viibimata läbi arutama kõik kohusliku sortimendi kaupade müügil puudumise juhud, välja selgitama seisakute põhjused kauplemises ja tarvitusele võtma abinõud nende kiiremaks likvideerimiseks. Kaubavarude jälgimist ning seismajäänud ja mitteminevate kaupade väljaselgitamist teostatakse peamiselt inventeerimise materjalide põhjal. Peale selle on otstarbekohane jae-ettevõtteis toimetada valik-kontrollimisi.

Inventeerimise ja valik-kontrollimise tulemuste põhjal peab tarbijate kooperatiivi juhatus samuti viivitamatult tarvitusele võtma vajalikud abinõud: liigsed kaubavarud tuleb üle viia teistesse ettevõtetesse, milledes kaubavarud on alla ettenähtud normatiivide; täiendamises nende kaupadega aga, mida on üleliigses koguses, tuleb vahet pidada. Seismajäänud ja mitteminevad kaubad tuleb üle paisata teistesse ettevõtetesse, kus nendele on nõudmist; allahinnata (hankija ja rahandusorganite loal, akti koostamisega kindlaksmääratud vormis); hankijale tagasi saata; võtta tarvitusele abinõud realiseerimise kiirendamiseks (reklaamiva ja informatsioonilise tegevuse tugevdamine jne.).

Määratud hindadest kinnipidamine, kaupade müük õige arvutuse, mõõdu ja kaaluga, kaupade müük ühele ostjale koguses, mis ei ületa seatud määra — nende nõuete täitmist kontrollitakse tarbijate kooperatiivide juhatajate ja aktiivide (kaupluste komisjonid) esindajate süstemaatiliste vaatluste teel. Tuleb süstemaatiliselt valvata selle üle, et kaalumise ja mõõtmise aparaadid oleksid täiesti korras, et peale kaupluse üldhinnakirja oleksid hinnad märgitud kõigil kaupadel. Tuleb kontrollida, kas müüjad tunnevad üksikute kaupadega kauplemise reegleid, eriti nende hindu ja müügi ülemmäära ühele ostjale. Tuleb kontrollida, kas müüjad oskavad õigesti käsitada kaalumõõtmise aparate, mõõta, lõigata ja kaaluda kaupu.

Lisaks niisugusele vaatlusele on otstarbekohane müüjate töö kontrollimist praktiseerida kontroll-ostude teel. Kontroll-ostusid korraldatakse umbes üks kord kuus igas jae-ettevõttes. Neid ostu-

sid toimetavad kooperatiivi aktiivist kutsutud isikud. Ükski jaevõrgu töötajaist ei pea teadma kontroll-ostude tähtaegadest ega isikuist, kes neid ostusid teevad. Kaupluses tehtud ostu kontrollitakse kaupluse juhataja juuresolekul ja selle kohta koostatakse akt, milles märgitakse, missuguseid kaupu osteti, missugune kaupade kogus müüja poolt tegelikult müüdi ja missuguse hinnaga. Kui avastatakse valesti mõõtmist, kaalumist või arvutamist, on tarbijate kooperatiivi juhatus kohustatud viibimata süüdi olevate isikute suhtes tarvitusele võtma ettenähtud karistusabinõud.

Koopererimise ja osamaksu kogumise plaani täitmine

..... 194..... a.

Plaan		Tegelik täitmine								Kokku kuus			
koopererimine	osamaksu kogumine	1—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—31	koopererimine	osamak- su kogu- mine				
		koopererimine	osamaksu kogumine	koopererimine	osamaksu kogumine	koopererimine	osamaksu kogumine			koopererimine	osamaksu kogumine		
		arv	% plaanist	summa	% plaanist								

Koopererimise ja osamaksude kogumise plaani tegelikku täitmist võib jälgida sel viisil, et pidevalt märgitakse, kuidas areneb plaani täitmine kooperatiivis tervikuna ja tarbijate kooperatiivi üksikuil töötajail, kellele see töö on ülesandeks tehtud.

Koopererimise ja osamaksude kogumise plaani täitmist võib märkida tabelis, mille vorm on näidatud eespool.

3) Võitlus töödistsipliini korrastamise eest. Töödistsipliin kaubanduslikes ettevõtteis ja organisatsioonides tähendab niisugust töökorrast kinnipidamist, kus ei ole töölt puudumisi ega hilinemisi, kus õigeaegselt, enne töö algust, valmistatakse ette

(seatakse korda) töökohad, kus töötajate tööaeg kasutatakse ära täielikult. Kauplused ja poed peavad kauplema täpselt kindlaksmääratud päevadel ja tundidel. Kindlaksmääratud kauplemistundidest kinnipidamist tuleb süstemaatiliselt kontrollida nii tarbijate kooperatiivi töötajate kui ka kaupluse-komisjonide liikmete poolt.

5. Sotsialistliku võistluse organiseerimine ja stahaanovlike töömeetodite juurutamine.

Töö organiseerimise põhimeetodiks nõukogude kaubanduses, samuti kui kõigis sotsialistliku rahvamajanduse harudes, on sotsialistlik võistlus.

„Kõige tähelepanuväärsem võistluses seisab selles, et ta tekitab pöörde inimeste vaadetes tööle, sest ta muudab töö häbistavast ja raskest koormast, milleks teda peeti varem, a u asjaks, kuuluse asjaks, vahvuse ja sangarlikkuse asjaks” (Stalin).

Sotsialistlik võistlus areneb nii individuaalse võistluse kui ka kollektiivide (kaupluste, poodide, tarbijate kooperatiivide) võistluse kujul. Kohustused, mida endile võtavad võistlejad, peavad olema konkreetsed ja aktuaalsed. Kui kõne on võistlemisest teiste kollektiividega, tuleb see küsimus hoolikalt ja igakülgselt läbi uurida tootmisnõupidamisel: mida kujutab endast võistlema kutsuja ettevõtte, missugused kohustused esile tuuakse, missuguseid abinõusid peab tarvitusele võtma, et tagada kohustuste täitmist.

Oluline tähtsus sotsialistliku võistluse arendamises on ka süstemaatilisel ja tõhusal kontrollil kohustuste täitmise üle, mis endale on võtnud üksikud töötajad, kauplus ja tarbijate kooperatiiv tervikuna. Kontrollimisel ei saa piirduda ainult asja tegeliku olukorra kindlakstegemisega. Kontrollimine peab aitama vabanda töös esinevatest puudustest ja soodustama positiivsete kogemuste omaksõtmist.

Sotsialistliku võistluse juhtimise ülesandeks on stahaanovliku liikumise arendamine.

„Milles seisab stahaanovliku liikumise tähtsus? Eelkõige selles, et see väljendab sotsialistliku võistluse uut tõusu, sotsialistliku võistluse uut, kõrgemat etappi” (Stalin).

Töökoha organiseerimine, töövõtete ratsionaliseerimine, tööaja tihendamine — need on peamised suunad, milledes jaekaubanduse stahaanovlased on saavutanud kõrget tööviljakust, ostjate kõrgekvaliteedilist teenindamist.

Stahaanovliku liikumise juhtimise ülesanded jaekaubanduses seisavad selles, et kindlustades üksikute stahaanovlaste saavutusi, laialdaselt juurutades praktikasse nende töökogemusi, süstemaatiliselt laiendada stahaanovliku liikumise massilist baasi.

6. Tarbijate kooperatiivi massi-organisatsiooniline töö.

Tarbijate kooperatiiv on ühiskondlik massi-organisatsioon, mis on rajatud vabatahtliku liikmeksoleku põhimõttele.

On tarvis, et liikmed võtaksid osa tarbijate kooperatiivi tööst, kontrolliks juhatuse tööd, abistaks teda töös. Igas tarbijate kooperatiivis tuleb luua kooperatiivi aktiiv liikmete hulgast, kes kõige enam on huvitatud kooperatiivsest tööst. Sellele aktiivile peabki tarbijate kooperatiivi juhatus toetuma oma töös. Kooperatiivi aktiivi koosseisu arvatakse kõigepealt kaupluste (sööklate) komisjonide liikmed.

Juhatus peab süstemaatiliselt kokku kutsuma kooperatiivi aktiivi nõupidamisi oma tegevuse tähtsamate küsimuste arutamiseks.

Kirjanduse ja materjalide juht kursuse I ja II osa juurde.

A. Direktiivsed materjalid kogu kursuse kohta.

1. NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrus 29. septembrist 1935. a.: „Tarbijate kooperatsiooni tööst maal”.
2. NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrus 25. jaanuarist 1939. a.: „Tarbijate kooperatsiooni tööst”.
3. „Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946.—1950. a.”
4. NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 9. novembrist 1946. a.: „Kooperaatiivkaubanduse arendamise kohta toiduainete ja tööstuskaupade alal linnades ning töölisasulates ja toiduainete ning laiatarbekaupade tootmise suurendamise kohta kooperatiivsete ettevõtete poolt”.
5. NSV Liidu ja Vene NFSV Tsentrosojuzi presiidiumi määrus 22. novembrist 1946. a. „Abinõude kohta NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse 9. novembrist 1946. a. täitmiseks”.

B. Kirjandus ja materjalid üksikute teemade kohta.

2. teema. Tarbijate kooperatsiooni süsteemi organisatsiooniline ehitus.

1. Tarbijate kooperatiivi normaalpõhikiri, kinnitatud NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrusega 25. jaanuarist 1939. a.
2. Määrus tarbijate kooperatiivi revisjonikomisjoni kohta (lisa Tsentrosojuzi presiidiumi määrusele 8. septembrist 1943. a.).
3. Määrus kaupluskomisjonide kohta tarbijate kooperatsioonis (lisa Tsentrosojuzi presiidiumi määrusele 4. veebruarist 1943. a.).
4. Глаголев. Опыт ревизионной работы в Павловском сельпо. Госторгиздат, 1939 года.
5. Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu (TKML) normaalpõhikiri, kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi määrusega 12. augustist 1946. a.

6. Tarbijate kooperatiivide oblasti-, krai-, vabariikliku (autonoomse vabariigi) liidu normaalpõhikiri, kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi määrusega 12. augustist 1946. a.

3. teema. Jaevõrk ja tema paigutus.

1. Матвеев и Целебровский. Торговая работа сельпо. Госторгиздат, 1940 г., lk. 7—9, 33—36.

2. Курнин и Строгов. Раймаг и сельмаг. Госторгиздат, 1939 г., lk. 7—12.

4. teema. Maa jae-ettevõtete korraldamine, planeerimine ja seadistamine.

1. Матвеев и Целебровский. Торговая работа сельпо. Госторгиздат, 1940 г., lk. 9—23, 32—33.

2. Курнин и Кузьменко. Лавка сельпо. Госторгиздат, 1938 г., lk. 18—56.

3. Курнин и Строгов. Раймаг и сельмаг. Госторгиздат, 1939 г., lk. 33—55.

4. „Abinõude kohta mõõdamajanduse korrastamiseks tarbijate kooperatsiooni süsteemis.” Tsentrosojuzi presiidiumi ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu juures oleva Mõõtude ja Mõõduaparaatide Komitee käskkiri 21. jaanuarist 1944. a.

5. „Juhendeid kontrolli organiseerimise kohta kaalu-mõõtmise aparaatide üle ja nende tehnilise järelevaatuse kohta tarbijate kooperatsiooni ettevõteteis ja organisatsioonides.” Kooskõlastatud NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu juures oleva Mõõtude ja Mõõduaparaatide Komiteega ja kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi poolt.

6. Лившиц и Соколовский. Механизмы в продовольственной торговле. Госторгиздат, 1939 г., lk. 7—42, 72—105.

7. Высоцкий. Керосиномер. Госторгиздат, 1939 г.

8. Ильинский. Организация холодильного дела в райпотребсоюзах и сельпо. Госторгиздат, 1938 г.

9. Комаров. Холодильное оборудование продовольственных магазинов.

10. Kaupluste tüüpprojekte, kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi poolt.

11. Seadistuse tüüpprojekte kauplemiseks toidu- ja tööstuskaupadega tarbijate kooperatiivide kauplustes (kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi poolt).

5. teema. Kaupade sisseost ja kohaletoimetamine.

1. М. И. Калинин. Кõне tarbijate kooperatsiooni aktiivi üleliidulisel nõupidamisel 22. juunil 1939. a.

6. teema. Kaupade müük.

1. Матвеев и Целебровский. Торговая работа сельпо, lk. 63—85.
2. Курнин и Кузьменко. Лавка сельпо, lk. 70—103.
3. Курнин и Строгов. Раймаг и сельмаг, lk. 105—158.
4. Улучшение техники торговли промтоварами, вып. 1 и 2. Госторгиздат, 1938 г.
5. Садоян. Рабочее место продавца хлеба. Госторгиздат, 1938 г.
6. Лившиц. Витрина магазина. Госторгиздат, 1946 г.

7. teema. Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivis.

1. Tegevuse vastuvõtmise-üleandmise kord asutiste, ettevõtete, majanduslike organisatsioonide ja ehituste juhatajate vahetusel.

2. „Tegevuse vastuvõtmise-üleandmise korra kohta tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide ja ettevõtete juhatajate vahetusel.” Tsentrosojuzi presiidiumi määrus 14. märtsist 1938. a.

3. Käsiraamat töötasude maksmise alal tarbijate kooperatiivide liitude ja tarbijate kooperatiivide jaoks. Tsentrosojuz, 1945. a.

4. Tsentrosojuzi presiidiumi ja tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu Keskkomitee määrused 14. oktoobrist 1946. a.:

a) Hinnete muutmise kohta tarbijate kooperatsiooni süsteemi kaupluste, poodide, maakaupluste, rajoonikaupluste ja muu spetsialiseeritud võrgu müüjate töötasude alal.

b) Leivaga kauplevate kommertskaupluste töötajatele töötasu maksmise kohta.

c) Ehitus-remontmaterjalide ja värvi-rohu-majapidamiskaupadega kauplevate kommertskaupluste töötajatele töötasu maksmise kohta.

d) „Teatmematerjale töötajatele tarbijate kooperatsiooni organisatsioonides.” Tsentrosojuz, 1946. a., lk. 210—272.

KONTROLLTÖÖ nr. 1

nõukogude kooperatiivkaubanduse organiseerimise ja tehnika alalt.

A. Metoodilisi juhendeid.

I. Kontrolltöö nr. 1 haarab programmi järgmiste teemade ja õppematerjali sisu:

- 1) tarbijate kooperatsiooni süsteemi organisatsiooniline ehitus;
- 2) jaevõrk;
- 3) jae-ettevõtete korraldamine, planeerimine ja seadistamine;
- 4) kaupade sisseost ja kohaletoimetamine;
- 5) töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivis.

II. Kontrolltöö iga osa tuleb läbi uurida järgmises korras:

- 1) tähelepanelikult läbi lugeda õppematerjali tekst ja konspekteerida tema põhisätted;
- 2) eraldi välja kirjutada õpperaamatus toodud allpealkirjad;
- 3) endakontrolli korras vastata väljakirjutatud allpealkirjade järgi iseendale;
- 4) raskuste puhul vastustes veel kord tähelepanelikult läbi lugeda õppematerjali vastavad osad.

III. Pärast seda, kui iga osa on hästi kätte õpitud ja vastused kõigile allpealkirjadele ei tekita enam raskusi, võib asuda kontrolltöö koostamisele, s. o. kontrolltöös ülesseatud küsimustele kirjalikkude vastuste sõnastamisele. Vastuseid koostada ei tule peast, vaid kasutades kõiki käepärast olevaid õppematerjale.

Vastused peavad olema lühikesed, selged ja korralikult kirjutatud.

B. Kontrolltöö sisu.

I. Tarbijate kooperatsiooni süsteemi organisatsiooniline ehitus.

1) Kelle poolt ja kudas on kinnitatud tarbijate kooperatiivi, tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu ja oblastiliidu normaalpõhikirjad;

2) loetelge tarbijate kooperatiivi, tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu ja oblastiliidu juhtimis- ja kontrollorganid ning tähtjad, milledeks nad valitakse;

3) missugustel juhtudel ja missuguses korras asendatakse tarbijate kooperatiivi liikmete üldkoosolekut volinike koosolekuga;

4) missugustel tähtaegadel ja missuguse nõudmise järgi kutsutakse kokku tarbijate kooperatiivi liikmete üldkoosolekud (volinike koosolekud), tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu volinike koosolekud, tarbijate kooperatsiooni oblasti-, krai- ja vabariiklikud kongressid ning tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai- ja vabariiklike) liitude nõukogud;

5) kes on tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu ja oblastiliidu liikmed; nende liikmeks astumise ja liikmete koosseisust lahkumise ja väljaheitmise kord;

6) missuguseid ülesandeid täidab Tsentrosojuz kui NSV Liidu tarbijate kooperatsiooni keskus;

7) loetelge Tsentrosojuzi harukeskused, kes korraldavad hulgikaubandust;

8) iseloomustage ülesandeid, mida täidab Tsentrosojuzi aparadi koosseisus organiseeritud „Üleliiduline keskus kooperatiivkaubanduse alal linnades ja töölisasulates“ (Üleliiduline Kooperatiivkaubastu).

II. Jaevõrk.

1. Määrake ära, missuguseid kaupu nimetatakse liht- ja liitsordimendi kaupadeks, igapäev ja suhteliselt harva nõutavateks kaupadeks, kaasaskäivateks ja komplektkaupadeks; tooge üks või kaks näidet iga määrangu illustreerimiseks.

2. Missugune sortimendi piiritus on määratud maakauplustele, maa-poodidele ja rajoonikauplustele?

3. Missuguste põllumajandussaadustega peavad kauplema kooperatiivkauplused linnades ja asulates NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse alusel 9. novembrist 1946. a.?

4. Missugused tarbijate kooperatsiooni organisatsioonid avavad jae-ettevõtteid linnades ja töölisasulates?

III. Jae-ettevõtete korraldamine, planeerimine ja seadistamine.

1. Koostage kokkuvõtte ühe konkreetse kooperatiiv-ettevõtte planeerimise alalt. Kokkuvõttes näidake:

a) ruumide koostusosad ja nende suurused;

b) akende, uste, ahjude paigutus;

c) põrandapiinna ning akende ja uste klaasitud pinna suhe müügisaalis ja abiruumis ning selle suhte vastavus kehtima pandud normatiividele;

- d) töökohtade seadistuse paigutamise kord;
 e) kaubarühmade paigutamise järjestus ja selle paigutuse vastavus Tsentrosojuzi poolt soovitatud variantidele (toodud õperaamatus).

2. Konkreetse jae-ettevõtte materjalide alusel koostage ühe järgneva töökohta (kappide ja lettide) lühike kirjeldus:

tekstiilkaupade, valmisrõivaste ja peakatete,
 parfümeeria- ja pudukaupade,
 kultuurkaupade,
 majapidamistarvete,
 toidu- ja maitseainete jaoks.

Kirjelduses märkige ära põhisuurused (kõrgus, sügavus) ja konstruktsiooni iseärasused.

3. Kaupluses on Beranger' süsteemi kaalud järgmise kandejõuga ja tembeldamise kuupäevaga:

Järjek. nr.	Kandejõud	Tembeldamise aasta
1	10 kg	1936. a.
2	5 „	1937. a.

Määrake ära:

- a) missugune on kõige suurem ja kõige väiksem kaalumine, mida saab sooritada neil kaaludel;
 b) mis aastal peab neid kaalusid uuesti tembeldama.

IV. Kaupade sisseost ja kohaletoimetamine.

- Loetelge, kellelt võib tarbijate kooperatiiv kaupu sisse osta.
- Missugune kord on kehistanud põllumajandussaaduste ülejääkide kokkuostmiseks tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide poolt linna kooperatiivkaubanduse jaoks?
- Missugune kord on kehistanud põllumajanduslike toorainete kokkuostmiseks tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide poolt kaupade omatootmise arendamiseks?

V. Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivis.

- Arvutage välja töötasu, mida tuleb maksta peakaupluse müüjaile.
 Tingimused:

a) kaupluse kaubakäibe suurus detsembris 1946. a.:

Kaubarühmad	Hinne käibe 1 tuh. rublalt	Kaubakäibe suurus	
		plaan	tegelikult
Pudu- ja parfümeeriakaubad raamatud, mänguasjad . .	31 rbl.	8,0 tuh. rbl.	10 tuh. rbl.
Viin	2 "	15,0 " "	15 " "
Kõik muud kaubad	11 "	50,0 " "	57 " "
	—	73,0 tuh. rbl.	82,0 tuh. rbl.

b) detsembrikuu jooksul toimetas peakauplus väike-hulgimüüki kaugel asuvatesse kauplustesse ja väike-jaemüügivõrku kokku 22,0 tuh. rbl. eest, selle hulgas raamatuid ja mänguasju 4,0 tuh. rbl. eest;

c) detsembrikuu jooksul 1946. a. võttis peakauplus elanikkonnalt vastu teraviljaviina nõusid 2,0 tuh. rbl. eest, selle hulgas lattu ära antud 1,8 tuh. rbl. eest;

d) 30. ja 31. detsembril, seoses pühade-eelse kauplemisega, kogu koosis töötas ületunni kaks tundi päevas;

e) detsembrikuus 1946. a. teostati kaupluses puhkepäeval inventuuri. Inventeerimisel olid neli tundi tegevuses kaupluse juhataja ja II järgu müüja;

f) kaupluse koosseis ja iga töötaja poolt töötatud päevade arv.

Amet ja kvalifikatsioon	Töötatud päevade arv
Kaupluse juhataja	24
II järgu müüja	23
Algaja müüja	26

5-nda ülesande täitmise kord.

a) tarvis on kasutada kaasalisatavat väljakirjutust tariifikokkuleppest;

b) alguses arvutatakse välja üldine töötasufond, mis kuulub jaotamisele kaupluse töötajate vahel (kaubakäibeplaani täitmise ja ületamise eest, kaupade väike-hulgimüügi eest, viinanõude vastuvõtmise eest elanikkonnalt);

c) väljaarvutatud üldine töötasufond jaotatakse töötajate vahel proportsionaalselt nende jaoks kindlaksmääratud koefitsientidele ja igaihe poolt töötatud päevade arvule;

d) pärast seda arvutatakse välja lisatasu, mida saavad üksikud töötajad ja mis sellepärast ei lähe üldisse töötasufondi (müüjaile — ületunnitöö eest kaubajääkide inventeerimisel ja puhkepäevadel ning seoses pühade-eelse kauplemisega; kaupluse juhatajale — juhtimise eest).

Arvutuste vormistamine 5-ndas ülesandes.

Kõik arvutused vormistage järgmisel kujul:

- a) üldine töötasufond
 selle hulgas:
 — kaubakäibeplaani täitmise eest
 — kaubakäibeplaani ületamise eest
 — kaupade väike-hulgimüügi eest
 — viinanõude vastuvõtmise eest elanikkonnalt
- b) kuulub arvestamisele:

Töötajad	Üldisest töötasu- fondist	L i s a t a s u					
		kaupluse juh- timise eest	Inventeerimise eest			Pühade-eelse kauplemise eest	
			keskmise tunnitasu suurus	kokku kuluta- tud tun- de	kuulub arvesta- misele	kokku kulutatud tunde	kuulub arvesta- misele
Kaupluse juhataja II järgu müüja . . Algaja müüja . .							

2. Arvutage välja preemia-lisatasu suurus kaupluse juhatajale, kes on vabastatud tööst leti taga.

Tingimused:

- a) kuupalga suurus — 500 rbl.
 b) kaupluse kaubakäive IV kvartalis 1946. a.
 Plaan 410,0 tuh. rbl.
 Tegelik täitmine 448,0 tuh. rbl.

VÄLJAKIRJUTUS

Keskliit „Tsentrosojuzi“ ning Keskuse, Ukraina, Kaukaasia, Ida, Siberi ja Uurali tarbijate kooperasiioni töötajate ametiühingute keskkomitee tariifikokkuleppest 9. märtsist 1939. aastal.

A. Töötasu maksmine kaupluste ja poodide töötajale.

4. Töö eest kaupade väike-hulgimüügi alal kaugel asuvasse poodidesse ja väike-jaemüügi võrku saavad kaupluste ja poodide müüjad lisatasu 1 rbl. 50 kop. suuruses, raamatute ja mänguasjade alal aga 3 rbl. 50 kop. väike-hulgimüügi käibe iga tuhande rubla pealt.

5. Elanikkonnalt vastuvõetud ja lattu ära antud teraviljaviina nõude väärtus arvatakse jae-käibesse ja tasutakse kindlaksmääratud hinnete järgi. Peale selle makstakse kaupluse (poe) töötajale elanikkonnalt nõude vastuvõtmise töö eest 10 rubla iga tuhande rubla pealt vastuvõetud nõude maksumusest.

12. Määrata, et kaubajääkide inventeerimine kauplustes ja poodides toimub puhkepäeval ja mitte kauplemise tundidel.

Töö eest kaubajääkide inventeerimise alal mitte tööajal ja puhkepäeval saavad sellele tööle rakendatud kaupluste müüjad lisatasu järgmistel alustel: ületunnitööde iga tunni eest kahe esimesel tunnil — poolteisekordses suuruses ja iga järgneva tunni eest kahekordses suuruses keskmisest tunnitasust.

Töö eest kaubajääkide inventeerimisel puhkepäeval antakse müüjale puhkust või makstakse iga töötunni eest keskmise tunnitasu kahekordses suuruses.

Märkus. Keskmise tunnitasu arvutatakse välja, lähtudes müüjale hinnete järgi jaekäibe pealt makstud töötasust.

13. Määrata, et kaupluste ja poodide juhatajad töö eest kaubajääkide inventeerimisel mitte töö ajal ja puhkepäeval ning ületunnitöö eest pühadeelse kauplemise päeval erilist tasu ei saa. Selle asemel suureneb neile

määratud järjekorraline puhkeaeg 6 tööpäeva võrra, kuid mitte ületades 24 tööpäeva.

14. Ületunnitöö eest seoses pühade-eelse kauplemisega saavad müüjad tasu, peale töötasu käibe pealt, järgmise hinde järgi: ületunnitöö iga tunni eest kahel esimesel tunnil pooles suuruses ja iga järgneva tunni eest — terve keskmise tunnitasu suuruses, hinnete järgi antud kuu käibe pealt.

15. Töö eest pühapäevadel makstakse kõigile poodide ja kaupluste töötajatele järgmisel viisil:

a) kassat omavates kauplustes makstakse käibe pealt pühapäevadel kahekordsete hinnete järgi, kusjuures tunnitasu suurus töö eest pühapäevadel ei saa olla madalam kahekordsest keskmisest tunnitasust, hinnete järgi antud kuu käibe pealt;

b) kassat mitte omavates kauplustes makstakse töötajatele lisatasu iga töötunni eest pühapäeval 100% suuruses keskmisest tunnitasust, hinnete järgi antud kuu käibe pealt;

c) kaupluste juhatajad, kes on vabastatud tööst leti taga, kassapidajad ja teised töötajad, kellele makstakse kuupalka, saavad töö eest pühapäevadel tasu vastavate seaduste järgi.

III OSA.

TARBIJATE KOOPERATIIVIDE MAAKONDLIK (RAJOOINI-) LIIT JA TEMA TÖÖ ORGANISEERIMINE.

8. teema.

Kaupade hulgisisseost ja hulгимüük.

1. Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu kaupade hulgisisseostu ja hulгимüügi õige organiseerimise tähtsus.

Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit on tarbijate kooperatsiooni süsteemi põhimine hulgilüli, tarbijate kooperatiivide põhimine kaubavarustaja.

Maakondlik (rajooni-) liit kannab vastutust oma süsteemi kaubakäibe arendamise ja elanikkonna kaubandusliku teenindamise parandamise eest. Eriti suured ja austavad on need ülesanded esimese sõjajärgse stalinliku viisaastaku perioodil. Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946.—1950. a. määrab kaubakäibe ja tarbimise alal järgmised ülesanded:

„Suurendada 1950. a. riikliku ja kooperatiivkaubanduse jae-käibe ulatust 28% võrra, võrreldes 1940. a. kaubakäibe ulatusega (võrreldavais hindades).”

„Teostada 1946. ja 1947. a. jooksul üleminek elanikkonna normitud varustamiselt kaartide järgi ulatuslikumalt arenenud nõukogude kaubandusele.”

„Laiendada kõrge kvaliteediliste toiduainete, riide, rõivaste ja jalatsite tootmist ja elanikkonnale müümist.”

„Suurendada laiatarbekaupade tootmist ja elanikkonnale müümist” (toidunõusid, teemasinaid, mööblit, õmblusmasinaid, kelli, grammofone, raadioaparaate, jalgrattaid, fotoaparaate jt.).

„Organiseerida alates 1946. aastast metsamaterjalide, raua, naelte, telliste, aknaklaasi, värvikaupade ning teiste ehitus- ja remondimaterjalide jaemüüki.”

„Taastada ja suurendada riikliku ja kooperatiivkaubanduse võrku linnades ja maal, samuti ka kaubabaaside ja ladude võrku. Taastada ja laiendada ... maal rajooni-universaalkaupluste ning kaupluste võrku talurahvale vajalike kaupade müügiks.”¹

Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit kannab vastutust nende ülesannete selle osa täitmise eest, mis on määratud tema rajooni kooperatiivkaubandusele.

9. novembril 1946. a. NSV Liidu Ministrite Nõukogu võttis vastu määruse „Kooperatiivkaubanduse arendamise kohta toiduainete ja tööstuskaupade alal linnades ning töölisasulates ja toiduainete ning laiatarbekaupade tootmise suurendamise kohta kooperatiivsete ettevõtete poolt.”

Selle määruse alusel peab tarbijate kooperatsioon oma tööd põhjalikult ümber korraldama ja parandama kaubakäibe organiseerimist linna ja maa vahel.² Linnade ja töölisasulate elanikkonna varustamise parandamiseks on tarbijate kooperatsioon kohustatud arendama kauplemist linnades, asulates, raudteejaamades ja sadamates. Esmajärjekorras peab kaubandust organiseerima vabariiklikes, kraide ja oblastite keskustes, samuti ka oblasti tööstuslinnades.

Tarbijate kooperatsioonile on lubatud toimetada põllumajandussaaduste ülejääkide kokkuostu maal pärast riiklike müügi kohustuste täitmist.

¹ Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946.—1950. a. RK „Poliitiline Kirjandus”, Tallinn, 1946. a.

² Vt. teema 1. Nõukogude kaubanduse organisatsiooniline ehitus. § 4. Kooperatiivkaubandus.

Kokkuostu tuleb toimetada ostukohtade turul kujunevate hindade, ja müüki müügikohtade turul kujunevate hindade alusel, kuid mitte üle hindade, mis on määratud riiklikule kommertskaubandusele.

Kokkuostu tuleb toimetada tarbijate kooperatiivide ja maakondlike (rajooni-) liitude kaudu, peamiselt linnadest kaugel asuvates punktides.

Tarbijate kooperatsioon peab laialdaselt arendama põllumajandussaaduste ümbertöötamist ja laiatarbekaupade tootmist kohalikust toorainest, organiseerima elanikkonna olustikulise teenindamise ettevõtteid (õmblustöökojad, kingsepatöökojad, parandustöökojad, juuksuritöökojad).

Oma hulgikaubandust ja oma süsteemi kaubandust peab maakondlik (rajooni-) liit organiseerima niiviisi, et tagada viie aasta plaani seadusega ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 9. novembrist 1946. a. kindlaks määratud ülesannete täitmist ja ületamist.

Selleks peab maakondlik (rajooni-) liit:

1) süstemaatiliselt tundma õppima oma rajooni elanikkonna ning nende linnade ja asulate elanikkonna ostjate nõudmist, kus ta ise ja tema süsteemi tarbijate kooperatiivid korraldavad jaekaubandust;

2) süstemaatiliselt välja selgitama põllumajandussaaduste ja toorainete ülejäägid oma rajoonis, operatiivselt ja oskuslikult organiseerima nende ülejääkide kokkuostu;

3) arendama toidukaupade ja laiatarbeesemete tootmist kohalikest põllumajandussaadustest, toorainest ja tööstuse jäätmeist oma ettevõtteis ja oma süsteemis;

4) suurendama kaubakäivet kohaliku tööstuse, töendusliku kooperatsiooni ja invaliidide artellide poolt toodetud kaupade arvel;

5) taotlema hankijate poolt nende kohustuste õigeaegset täitmist kõigi näitajate järgi, mis lepingutes on kindlaks määratud (kogus, sortiment, kvaliteet jt.);

6) instrueerima tarbijate kooperatiive, aitama neil arendada ja parandada kauplemist, tootmist ja olustikulist teenindamist;

7) kõrvalekaldumatult täitma NSV Liidu Rahvakomissaride Nõu-

kogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrust 25. jaanuarist 1939. a. selle kohta, et kaubajääkide sortiment vastaks kaubakäibe nõuetele, et ei lubataks liigseid varusid ühtede kaupade ja puudujääke teiste alal.

2. Ostjate nõudmise tundmaõppimine.

Ostjate nõudmise tundmaõppimist tuleb süstemaatiliselt teostada selleks, et teada, missuguseid laiatarbekaupu, toidukaupu, ehitus-remondimaterjale ja kaupu põllumajanduse otstarbeks vajab elanikkond, keda teenindab maakondlik (rajooni-) liit ja tema süsteem. Järelikult selleks, et teada, missuguseid kaupu, missuguses koguses ja missugustel perioodidel tuleb sisse osta.

Ostjate nõudmise tundmaõppimist teostab maakondlik (rajooni-) liit kahes suunas:

- a) juhhib tarbijate kooperatiivide tööd ostjate nõudmise tundmaõppimise alal ja kasutab ära nende materjalid;
- b) õpib ostjate nõudmist tundma oma jae-ettevõtete, oma kaubandusosakonna ja kaubaladude materjalide põhjal.

Tarbijate kooperatiivide töö juhtimine.

Tarbijate kooperatiivide töö sisulist külge ostjate nõudmise tundmaõppimise alal käsitlesime juba eespool. Maakondliku (rajooni-) liidu ülesanne seisab selles, et abistada tarbijate kooperatiive selles töös, juhtida seda tööd, jälgida, et seda tehtaks süstemaatiliselt kõigi kooperatiivide poolt.

Seda tööd teostavad maakondliku (rajooni-) liidu töötajad (kaubandusosakonna juhataja, kaubatundja, laojuhataja, instruktor) oma külastamistel tarbijate kooperatiivides ja nende töötoimetuste kestel tarbijate kooperatiivide esindajatega, kes sõidavad maakondlikku (rajooni-) liitu.

Tarbijate kooperatiivide ja isemajandavate jae-ettevõtete nõudeavaldused ja tellimused.

Tarbijate kooperatiivid ning tarbijate kooperatiivide ja maakondliku (rajooni-) liidu isemajandavad jae-ettevõtted esitavad maakond-

likule (rajooni-) liidule nõudeavaldusi ja tellimusi kaupade saamiseks.

Maakondlik (rajooni-) liit peab neid materjale hoolikalt kontrollima ja vajalikkudel juhtudel aitama tarbijate kooperatiividel viia need nõudeavaldused ja tellimused kooskõlla ostjate nõudmistega ning kaubakäibe suurendamise vajadustega.

Ostjate loobumine kaupadest.

Real juhtudel loobuvad tarbijate kooperatiivide esindajad nende või teiste kaupade sisseostust, mida neile maakondliku (rajooni-) liidu laos pakutakse. Niisuguste loobumiste põhjused tuleb kohe siinsamas välja selgitada, sest nende aluseks võib olla pakutavate kaupade mittevastavus ostjate nõudmisele.

Kaupade puudumine laos.

Maakondliku (rajooni-) liidu kaubaladu peab regulaarselt pidama nimekirja nende kaupade kohta, mida tarbijate kooperatiivide sisseostjad nõuavad, mis aga puuduvad lao sortimendis (ajuti-selt või alati).

Andmed niisuguste kaupade kohta (nimetus, sort, kogus, hind) tuleb edasi anda kaubandusosakonda, kes peab viibimata tarvitusele võtma abinõud nende kaupade soetamiseks.

Kaupade tagastamine ostjate poolt maakondliku (rajooni-) liidu lattu.

Tarbijate kooperatiivil on õigus tagastada maakondliku (rajooni-) liidu lattu neid kaupu (mittefondilisi ja detsentraliseeritud korras saadud), mida maakondlik (rajooni-) liit suunas tarbijate kooperatiivi, ilma viimase esindaja poolt välja valimata, kui tarbijate kooperatiiv ei saanud neid kaupu realiseerida. Kaupade tagastamist tuleb arvestada laos ja kaubandusosakonnas. Seejuures tuleb välja selgitada tõelised põhjused, miks niisugustele kaupadele puudub nõudmine (kvaliteet, hind, nende kaupade mittetundmine elanik-

konna poolt, nende kaupade müügi organiseerimise ja tehnika mitte-tundmine tarbijate kooperatiivi töötajate poolt jms.). Kui neile kaupadele selles rajoonis tõepoolest ei ole nõudmist, tuleb nende sisseostmine lõpetada, olemasolevad varud aga realiseerida, müües need teiste rajoonide organisatsioonidele.

Kui elanikkonnas siiski saab nõudmist tekitada neile kaupadele, tarbijate kooperatiivid aga ei oska nendega kaubelda, peab maakondlik (rajooni-) liit viibimata tarbijate kooperatiivide töötajaid selles instrueerima.

Materjalid kaupade liiklemise kohta maakondliku (rajooni-) liidu laos.

Väärtuslikuks materjaliks ostjate nõudmise tundmaõppimiseks on andmed kaupade liiklemise kohta maakondliku (rajooni-) liidu laos.

Üksikute kaubapartiide saamise ja müümise tähtaegade süstemaatiline analüüs võimaldab kindlaks teha nõudmise suuruse neile kaupadele, välja selgitada, missugused kaubad on ruttu realiseeritavad, missugused jäävad lattu seisma. Esimesel juhul peab maakondliku (rajooni-) liidu kaubandusosakond tagama kaupade õigeaegset saamist, nõudmise täielikku rahuldamist ja katkestamatut kauplemist. Teisel juhul peab kaubandusosakond kindlaks tegema kaupade realiseerimise seismajäämise põhjused, võtma tarvitusele abinõud nende kõrvaldamiseks, viima sisseostetavate kaupade koguse, sortimendi ja kvaliteedi kooskõlla nõudmise ja kaubakäibe tõeliste tarvidustega.

Maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse istungite ja kaubanduslike nõupidamiste materjalid.

Maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse üksikutel istungitel ja tema poolt eriliselt kokkukutsutavatel kaubanduslikel nõupidamistel (kõigi tema süsteemi tarbijate kooperatiivide esindajate osavõtul) vaadatakse läbi maakondliku (rajooni-) liidu kaubakäibe-plaanid,

jae-ettevõtete ja ladude kaubajääkide inventeerimise ning muud materjalid, mis iseloomustavad tarbijate kooperatiivide ja maakondliku (rajooni-) liidu kaubavarude sortimenti, kvaliteeti ja suurust. Niisuguste istungite materjale peab maakondliku (rajooni-) liidu kaubandusosakond ära kasutama oma operatiivses töös ostjate nõudmise tundmaõppimisel, tellimuste koostamisel hankijaile, kohaliku tööstuse, tööndusliku kooperasiiooni ja invaliidide kooperasiiooni tootmiskavade uurimisel.

3. Kaupade sisseostu ja saabumise allikad.

Kaupade sisseostu ja saabumise allikaid tuleb eraldada kahe põhitunnuse järgi:

a) hankijatega majanduslike sidemete sõlmimise iseloomu järgi (tsentraliseeritud ja detsentraliseeritud sisseostud);

b) kaupade laadimiskoha järgi (rajoonisisesed ja rajoonivälised sisseostud).

Hankijate juurde kinnistamine tsentraliseeritud kaupade alal.

Tsentraliseeritud kaupade saamiseks kinnistatakse maakondlik (rajooni-) liit teatava hankija ja tema kaubabaasi juurde. Maakondlikud (rajooni-) liidud, kes asuvad kaugel hankijate baasidest ja saavad tsentraliseeritud kaupu väikestes kogustes, võivad neid kaupu saada oma oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu baasist, kui see baas asetseb neile lähemal.

Detsentraliseeritud sisseostude hoogus arendamine.

Maakondlik (rajooni-) liit peab igati ja ulatuslikumalt arendama detsentraliseeritud sisseoste, kaubakäibesse kaasa tõmmates kohapeal, kohalikest toorainest ja tööstuse jäätmeist toodetud kaupu.

Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946.—1950. a. määras järgmised ülesanded: „tagada vabariikliku majanduse, kohaliku tööstuse ja töönduskoo-

peratsiooni igakülgset arenemist, eriti toiduainete ja laiatarbekaupade, ehitus- ja metsamaterjalide, metalltoodete tootmise suurenemist . . . , ette näha, et kohaliku tööstuse ja töenduskooperatsiooni poolt toodetavad laiatarbekaupad kuuluvad täielikult liiduvabariigi käsutusse . . . ”¹

Maakondlik (rajooni-) liit peab ära kasutama kõik allikad kohalike kaupade sisseostmiseks, nimelt kohalikult tööstuselt, töenduslikult kooperatsioonilt ja invaliidide kooperatsioonilt.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 9. novembrist 1946. a. annab tarbijate kooperatsioonile tohutud võimalused kohalike kaubaressursside mobiliseerimiseks ja nende arvel kaubakäibe suurendamiseks. Maakondlik (rajooni-) liit peab seepärast hoolikalt tundma õppima majanduslikku konjunktuuri põllumajandussaaduste ja kohapeal toodetud tööstuskaupade turul oma tegevusrajoonis, samuti ka neis rajoonides, milledes temale on lubatud kokkuostu teostada. Majanduse ja turukonjunktuuri tundmaõppimine peab toimuma järgmistes põhisuundades:

a) üksikute põllumajandussaaduste ja toorainete võimalike ülejääkide kindlakstegemine;

b) põllumajandussaaduste ja toorainete pakkumise (kolhooside ja talupoegade poolt) jälgimine turgudel ja laatadel;

c) põllumajandussaaduste ja toorainete hindade liikumise jälgimine rajooni mitmesugustes punktides.

Seda tundmaõppimist teostavad maakondliku (rajooni-) liidu ja tarbijate kooperatiivide töötajad, kes peavad olema selleks instrueeritud. Turu seisukorrast informeerib maakondlik (rajooni-) liit perioodiliselt oma oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu „Kooperatiivkaubastut”.

Tarbijate kooperatiivide oblastiliidu kauba-
baasid kui kaubahankijad.

Maakondliku (rajooni-) liidu hankijate keskel on eriline koht tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu kaubabaasi-

¹ Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946—1950. RK „Poliitiline Kirjandus”, Tallinn, 1946.

del. Neile baasidele on maakondlik (rajooni-) liit põhimiseks ostjaks. Oma sortimendi komplekteerivad need baasid arvesse võttes maakondliku (rajooni-) liidu ja tema süsteemi tarvidusi. Nad on huvitatud sellest, et iga maakondlik (rajooni-) liit täidaks ja ületaks oma kaubakäibe-plaani, et tema kaubanduslik töö paraneks kõigi näitajate alal.

Kaupade omatootmine.

Üheks kaupade saabumise allikaks on omatootmine, mida maakondlik (rajooni-) liit peab organiseerima kohalikust toorainest ja tööstuse jäätmeist.

4. Majanduslike vahetõrgete organiseerimine hankijatega.

Leping ja tema tähtsus.

Majanduslike sidemete organiseerimise põhivormiks hulgikaubanduses on kirjalik leping, mis sõlmitakse hankija ja ostja vahel.

See vorm on kehtima pandud ja kohustab majanduslikke organisatsioone oma tellimusi ja hankeid vormistama kirjalike lepingute sõlmimise teel. Leping määrab kindlaks kohustused, mida võtavad endile hankija ja ostja: hankija — kaupade koguse, kvaliteedi, sortimendi, hinna, tähtaegade ja muude hankimistingimuste suhtes; ostja — hangitavate kaupade õigeaegse väljavõtmise ja nende eest tasumise suhtes. Leping määrab kindlaks poolte vastutuse kaupade müügi- ja ostutingimustest mittekinnipidamise eest ja on sellepärast isemajandamise vahendiks, mis aitab kaasa hulgikäibe arendamisele ja hulgikaubanduse kvaliteedi tõstmisele.

Kaubakäibe tohutu kasvu ja laialdaselt areneva võitluse tingimustes tasuvuse eest suureneb lepingu tähtsus plaanilis-majandusliku distsipliini ja isemajandamise edasiseks tugevdamiseks

kõigis rahvamajanduse harudes. See majandusliikude lepingute tähtsuse hinnang säilitab oma jõu ka käesoleval ajal.

Kaubahankimise põhitingimused ja nende tähtsus.

Lepinguliste vahekorjade juhtimist teostatakse „kaubahankimise põhitingimuste” rakendamisega, mis on kooskõlastatud hankijate ja ostjate keskuste vahel.

Hankijate keskusteks on näiteks Tekstiilkaupade Turustamise Peavalitsus, Kergetööstuse kaupade Turustus-Peavalitsuste Liit, Tubakasaaduste Peavalitsus, Suhkru Peavalitsus, Soola Peavalitsus, (kohaliku tööstuse ministriumide) kohaliku tööstuse turustus-peavalitsused, (kohaliku tööstuse ministriumi) Kooli-Kirjutustarvete Trust, Töõndusliku Kooperatsiooni Valitsus liiduvabariigi ministrite nõukogu juures jt.

Ostjate keskusteks tarbijate kooperatsioonis on: Tsentrosojuz — liiduvabariiklike süsteemide poolt valmistatava toodangu alal; liiduvabariikide tarbijate kooperatsiooni keskused — vabariiklike tootmissüsteemide (liiduvabariikide ministriumid, töõnduslik kooperatsioon, invaliidide kooperatsioon jt.) poolt valmistatava toodangu alal.

Kaubahankimise põhitingimused ei asenda lepinguid, mis sõlmitakse kohtadel hankijate ja ostjate vahel. Nad määravad kindlaks vaid lepingute tähtsaimad küsimused, nende sõlmimise ja täitmise korra, rajavad kindla baasi hankijate ja ostjate majanduslikele vahekorjadele. Põhitingimused lisatakse lepingutele juurde nende sõlmimisel ja lepingute tekstis ei tule neid enam korrata. Põhitingimustele vastukäivad lepingute punktid tunnus-tatakse kehtetuiks.

Kaubahankimise põhitingimusi kooskõlastavad hankijate ja ostjate keskused iga aasta. Valitsuse määrusega võivad pooled põhitingimuste kehtivust pikendada, tehes neis vajalikke muudatusi ja täiendusi.

Kaubahankimise põhitingimuste sisu.

Kaubahankimise põhitingimused lahendavad näiteks järgmised küsimused:

lepingute sõlmimise kord organisatsioonide vahel, kes alluvad hankijate ja ostjate keskustele;

hangitavate kaupade koguse, sortimendi, kvaliteedi ja hinna kindlaksmääramise kord;

üldised nõuded kompleksuse, markeerimise, taara ja pakkimise suhtes;

arvlemistingimused;

kaupade koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtmise kord;

sanktsioonid lepingu tingimuste mittetäitmise puhul hankija ja ostja poolt.

Otseleping ja tema osavorm.

Lepingute põhivormiks on otselepingud, mida kasutatakse majanduslike vahekordade korraldamisel nii teiste süsteemide kui ka oma süsteemi hankijatega ja ostjatega.

Otselepingut võib koostada ka osalepinguna. Osalepingust võtavad peale põhiostja teatud osadega osa ka teised ostjad-osanikud.

Niiviisi võivad oblastiliidu baasi poolt hankijaga sõlmitavast lepingust osalistena osa võtta maakondlikud (rajooni-) liidud. Maakondliku (rajooni-) liidu poolt sõlmitavas lepingus võivad osalistena esineda tarbijate kooperatiivid ja isemajandavad jaettevõtted (rajooni-universaalkauplused, metsalaod, kooperatiivide universaalkauplused, linnade kooperatiivkauplused jt.).

Osalepingust osavõtmine on vabatahtlik ja teda ei saa kõrgemaiseisvad organisatsioonid ette kirjutada kohuslikuna.

Osalistena kaasatõmmatud organisatsioonid peavad vahetult osa võtma lepingu väljatöötamisest ja sõlmimisest.

Lepingute osavorm lihtsustab lepinguliste sidemete süsteemi ja tugevdab all-lülide majanduslikku iseseisvust.

Lepingute kehtivuse tähtajad.

Lepingute kehtivuse tähtaegade järgi tehakse vahet aasta-, hooaja-, lühiajaliste (tähtajaga alla aasta) lepingute ja ühekordsete tehingute vahel.

Ühekordne tehing sõlmitakse neil juhtudel, kui leping realiseeritakse ühe operatsiooni (näiteks teatava kaubapartii ostmine) täitmisega.

5. Kaupade hulgisisseostu tehnika.

Nagu oli märgitud juba eespool, vormistatakse kaupade hulgisisseost hankija ja ostja poolt sõlmitava lepinguga.

Lepingu sisu.

Lepingu sisu hulka kuuluvad näiteks järgmised põhielemendid („rekvisiidid“):

Sissejuhatav osa: sõlmimise koht; sõlmimise aeg; poolte täielikud ja lühendatud nimetused; lepingu sõlmimiseks volitatud isikud ja nende volitused.

Lepingu objekt, sortiment, kogus ja hankimise tähtaeg.

Hinnad.

Kvaliteet.

Taara ja pakkimine.

Vastuvõtmise ja äraandmise kord ja tähtajad.

Arvlemistingimused.

Vastutus lepingu rikkumise eest.

Eritingimused.

Kohtuallumus.

Poolte juriidilised aadressid ja arveldusarved.

Spetsifikatsioon.

Äraandmisele kuuluvate kaupade sortiment määratakse kindlaks spetsifikatsioonis, mis lisatakse lepingule ja on tema lahutama-

tuks osaks. Nagu lepingulegi, kirjutavad spetsifikatsioonile alla mõlemad pooled.

Spetsifikatsiooni vorm võib olla mitmesugune, olenevalt sortimendist, hankimise tähtajast ja lepingu teistest tingimustest.

Allpool esitatakse üks spetsifikatsiooni vormidest.

Spetsifikatsioon

lepingu nr. juurde „.....”
 ja vahel.

Jrk. nr.	Kaupade nimetus	Mööduühik	Üleliiduliste standardite ja tehniliste tingimuste nr-id	Hind	Kokku aastas		Selle hulgas kvartalites			
					Kogus	Summa	I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Ostja jaotuskava.

Osalepingute järgi peab hankija kaupa ära saatma vahetult igale osalisele, vastavalt tema osa suurusele.

Real juhtudel tuleb hankijal ka ilma osalise osavõtuta lepingute järgi saata kaupu ostja juhendite järgi mitmel aadressil. Näiteks võib maakondlik (rajooni-) liit, liigsete ümberlaadimiste ärahooldamiseks ladudes, anda hankijale juhendi, et teatavas koguses ja sortimendis kaubad laaditaks vahetult vastavate tarbijate kooperatiivide ja isemajandavate jae-ettevõtete aadressil, kellele ta need kaubad müüs.

Kõigil sellistel juhtudel, kui lepingu järgi on mitu kaubasaajat, peab ostja esitama hankijale jaotuskava. Jaotuskavas näidatakse laadungisaaja nimetus, tema postiaadress, sihtkoha raudtee ja jaam (või sadam) ning saadetavate kaupade kogus ja sortiment.

Kui kaubasaaja on osaline ja arleb saadavate kaupade eest vahetult hankijaga, näidatakse jaotuskavas ka laadungi saaja arveldusarve number ja Riigipanga osakond, milles see arve on.

Fondeeritavate kaupade suhtes esitab ostja hankijale plaanitavate kaubafondide jaotusplaani järgmises vormis:

Plaanitavate kaubafondide jaotusplaani

..... tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu süsteemis kvartaliks 194..... a.

Jrk. nr.	Fondidajad	Kauba nimetus			Kauba nimetus			Kauba nimetus		
		mõõduühik	kogus	summa	mõõduühik	kogus	summa	mõõduühik	kogus	summa

Hankija jaotuskava.

Ärasaatmisele kuuluvat kaupa võib ostjale laadida ühest või mitmest kohast. Viimane moodus esineb neil juhtudel, kui hankijatega sõlmitud lepingu arvel kaupu laadivad tema tootmisettevõtted, mis asetsevad mitmesugustes kohtades.

Näiteks oblasti kohaliku tööstuse turustusorganiga sõlmitud lepingu järgi hakkavad vahetult kaupu laadima neid kaupu tootvad tema süsteemi ettevõtted. Töõndus- või invaliidide kooperatsiooni liiduga sõlmitud lepingu järgi laadivad vahetult kaupu nende süsteemi artellid, kes toodavad neid kaupu.

Sel juhul, kui kaupu laaditakse mitmesugustest kohtadest, koostab ja esitab hankija ostjale jaotuskava.

Jaotuskavas hankija näitab: laadungi saatja nimetuse, tema postiaadressi, laadimisele kuuluvate kaupade koguse ja sortimendi.

Kui laadimist toimetatakse mitmele laadungi saajale, siis näidatakse jaotuskavas igale ostjale saadetavate kaupade kogus ja sortiment.

Fondeeritud kaupade alal määratakse kaupade aasta-, kvartali- ja kuukogused täpses vastavuses ostjale eraldatud fondide suurusga.

Kui lepingu sõlmimise momendiks või kvartali alguseks ei ole fondide suurused veel kindlaks määratud, esitab hankija ostjale avansilise jaotuskava, milles saabuval perioodil laadimisele kuuluvate kaupade kogus on määratud vastavalt antud kaupade „Hankimise põhitingimuste” juhendeile.

Pärast fondide kinnitamist esitab hankija ostjale lõpliku jaotuskava.

Lepingujärgsete vaidluste kohtuallumus.

Lepingute sõlmimise ja täitmise käigus võivad hankija ja ostja vahel tekkida mitmesugused lahkarvamused ja vaidlused, mida lahendab kohus või arbitraaž.

Kohus lahendab olenemata summast kõik vaidlused, milledes üheks pooltest on füüsiline isik, kolhoos või Riigipank (tema operatsioonide alal). Peale selle lahendab kohus vaidlused, mis on tingitud pretensioonidest raudtee või veetranspordi (laadungite vedamise alal) vastu ning kõik vaidlused summas alla 1000 rubla.

Kõiki ülejäänud vaidlusi lahendavad riikliku või ametkondliku arbitraaži organid.

Ametkondliku arbitraaži organid vaatavad, olenemata pretensioonide suurusest, läbi kõik vaidlused, mis tekivad ühte süsteemi (ametkonda) kuuluvate ettevõtete ja organisatsioonide vahel.

Tarbijate kooperasiiooni süsteemis funktsioneerib arbitraaž Tsentrosojuzi juhatuse ja tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude juhatuste juures.

Lepingueelsete vaidluste lahendamise üldine kord.

Lahkarvamused, mis tekivad hankija ja ostja vahel sõlmitava lepingu üksikute punktide kooskõlastamisel, fikseeritakse niinimetatud „lahkarvamuste protokollis”. Lõpliku otsuse lahkarvamuste

kohta, mis on pooltele kohuslik, teeb arbitraaž. Lahkarvamuste protokoll koostatakse niisuguses vormis:

Lahkarvamuste protokoll.

Lepingu §§	Hankija sõnastus	Lepingu §§	Ostja sõnastus

Sisseostude plaani täitmise kontrollimine.

Hulgisiseostu õigeks organiseerimiseks on suure tähtsusega süstemaatiline töö sisseostude plaani täitmise juhtimisel. Tarbijate kooperatiivide maakondlikus (rajooni-) liidus seisab see töö järgnevas:

- kontroll lepingute täitmise üle hankijate poolt;
- kontroll tsentraliseeritud kaubafondide õigeaegse ja täieliku väljavõtmise üle.

Töö juhtimine sisseostude plaani täitmise alal peab olema konkreetne ja operatiivne.

Hankijate suhtes, kes rikuvad lepingu tingimusi, on vajalik viibimata tarvitusele võtta lepingus kindlaksmääratud vastuabinõud. Vajalikud vastuabinõud tuleb viibimata tarvitusele võtta ka maakondliku (rajooni-) liidu süsteemi tarbijate kooperatiivide ja isemajandavate ettevõtete suhtes, kes õigeaegselt ja täielikult välja ei võta neile eraldatud kaubafonde.

Lepingute täitmise arvestus.

Lepingute täitmise arvestust on otstarbekohane pidada erilistel kaartidel. Iga lepingu jaoks seatakse sisse eraldi kaart. Kaardi vorm võib olla järgmine:

Kaart

lepingu nr. täitmise arvestamiseks. Lepingu sõlmimise aeg „.....”
 hankija sisseostu kohta.
 Lepingu tähtaeg Summa Kogus

Jrk. nr-id	Kauba saabu- mise kuupäev	Arve nr.	Arve kuu- päev	Kauba nimetus	Möödu- ühik	Hind	Kogus	Summa	Mär- kusi
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Niisuguseid kaarte kasutatakse operatiivses töös. Peale selle koostatakse nende andmete alusel lepingu täitmise tulemuste kuu-, kvartali- või üldteatmed (kogu lühiajalise lepingu kehtivuse aja kohta). Need teatmed võib koostada niisuguses vormis:

Teatmed

..... kaupade hankimise täitmise tulemuste kohta
 aja eest periood lepingu nr. järgi „.....”
 kuupäev
 hankija

Jrk. nr.	Kaupade nimetus	Möödu- ühik	Hind	Pidi hankima		Tegelikult hangitud	
				kogus	summa	kogus	summa
1	2	3	4	5	6	7	8

Jäi puudu		Sanktsioonid		
Kogus	Summa	Viivist kuni päeva	Leppetrahvi üle päeva	Kokku viivist ja leppetrahvi
9	10	11	12	13

Lepingute täitmise süstemaatilisel arvestusel on väga suur tähtsus sanktsioonide (mis on piiratud teatava tähtajaga) rakendamiseks poole vastu, kes rikub lepingu tingimusi, samuti ka pretensioonide esitamiseks raudtee ja hankija vastu kindlaksmääratud tähtaegade kestel.

Fondikaupade väljavõtmise arvestus.

Kontrolli tarbijate kooperatiividele ja isemajandavaile ettevõtetele eraldatud fondikaupade õigeaegse ja täieliku väljavõtmise üle teostatakse sel teel, et võetakse arvele iga fondipidaja poolt väljavõetud fondid. Seda arvestust võib pidada seesuguse vormi järgi:

Väljavõtmise arvelevõtmine: kaup

aja eest süsteemis
periood tarb. kooper. maakondl. (rajooni-) liit

Fondi- pidajad	Määratud fondid	Välja võetud :						Jäi välja võtmata
		kuu- päev	kogus	kuu- päev	kogus	jne.	Kokku	
1	2	3	4	5	6	7	8	9

6. Kaupade hulgemüügi tehnika.

Tarbijate kooperatiivide maakondlikus (rajooni-) liidus korraldavad kaupade hulgemüüki kaubandusosakond ja ladu (kaubaas). Käesolevas teemas käsitletakse ainult kaubandusosakonna tööd. Kaubalao töö tuleb käsitlemisele eri teemana.

Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu ostjad.

Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit müüb kaupu oma süsteemi organisatsioonidele ja ettevõtetele: tarbijate kooperatiividele ja isemajandavaile jae-ettevõtetele, nagu maa-kauplustele, kultuurkaupade kauplustele, rajooni-universaalkauplustele, jaemüügi metsaladudele, linna kooperatiivkauplustele.

Fondikaupade müük.

Omalt tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariiklikult) liidult jaotuskava saamisel teadustab kaubandusosakond fondikaupade müümise korral kaubasaajaile neile eraldatud fondist ja selle väljavõtmise tingimustest (hankija, tähtjad, laadimisvahendid jm.). Järgnevalt teostab kaubandusosakond süstemaatilist kontrolli fondide õigeaegse ja täieliku väljavõtmise üle kaubasaajate poolt, osutab neile vajalikku abi ja mõjutab korratuid kaubasaajaid.

Mittefondikaupade müük.

Mittefondikaupade, eriti aga külluses olevate kaupade müümisel etendab suurt osa süstemaatilise kaubandusliku informatsiooni organiseerimine.

Kaubandusosakond teadustab oma ostjaile, missugused kaubad on saadaval, missuguseid ja kunas oodatakse, nende kaupade hinnad ja nende soetamise tingimused.

Mõnede hooajakaupade alal (näiteks näärikuuse ehted) on

otstarbekohane ostjaile aegsasti meelde tuletada nõudeavalduse esitamise vajadust.

Kaubanduslikku informatsiooni korraldatakse teadete edasiandmise teel telefoni kaudu, kirjade saatmisega ja suuliselt, kui ostjate esindajad külastavad maakondlikku (rajooni-) liitu.

Maakondlik (rajooni-) liit peab oma süsteemis silmas pidama jaekaubanduse varustamist kaupadega küllaldasel määral.

Selle kaubanduse arendamiseks on vajalik parandada reklaami jae-ettevõtteis (aknavitriine, kaupade väljapanekut kaupluse sees, reklaamkuulutusi jt.), ära kasutada kohalikke raadiosaateid, organiseerida nende kaupadega kauplemist laatadel ja turgudel. On vajalik, et maakondliku (rajooni-) liidu vilunud kaubandustöötajad sageli külastaksid jae-ettevõtteid ja aitaksid kohapeal tegelikult parandada kauplemist. Tingimata tuleb ka kas või kord hooaja kestel korraldada eri nõupidamisi kaupluste juhatajate ja müüjatega, selleks et omavahel jagada kogemusi küllaldaste kaupadega kauplemise paremaks korraldamiseks, kavastades ühtlasi konkreetseid abinõusid selle parandamiseks.

Kaupade müümise töö sisu.

Kaupade müüki toimetatakse ostja kirjaliku tellimuse (nõudeavalduse) alusel, olenemata sellest, kas toimub see isikliku väljavalimise teel või ilma selleta.

Eelnevalt saab ostja maakondliku (rajooni-) liidu raamatupidamisest õiendi oma arvelduskonto seisukorra kohta.

Veendunud, et ostja käsutab vajalikke vahendeid arvlemiseks ostetavate kaupade eest, vaatab kaubandusosakond (kaubandusala juhataja või kaubatundja) koos ostjaga tema tellimuse (nõudeavalduse) läbi.

Seejuures kaubatundja või kaubandusala juhataja selgitab välja tellimuse (nõudeavalduse) põhjendatuse sortimendi ja koguse suhtes, veendudes selles, et osta kavatsetakse just neid kaupu ja selles koguses, mis ostjale on tõeliselt vajalikud; ta tuletab meelde teisi laos saadaolevaid kaupu, mida oleks otstarbekohane sisse osta; selgitab, missugused kaubad on ostjal seisma jäänud

ja soovitab abinõusid nende kaupade kiiremaks realiseerimiseks; instrueerib ostjat kauplemise organiseerimise meetodite kohta sisseostetavate kaupadega.

Täpsustades tellimuse (nõudeavalduse) ja viies selle kooskõlla ostja tõeliste vajadustega ja lao võimalustega, annab kaubatundja (kaubandusala juhataja) loa kaupade väljavalimiseks. Luba antakse resolutsiooni näol tellimuslehel (nõudeavaldusel).

7. Kaubavarud ja nende normaliseerimine.

NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määruses 25. jaanuarist 1939. a. „Tarbijate kooperatsiooni töö kohta” osutatakse vajadusele „viia kaubajäägid sortimendi järgi vastavusse kaubakäibe nõuetega, likvideerides üleliigsed varud ühtede kaupade ja puudujäägi teiste alal”.

Tsentrosojuzi presiidium kinnitas abinõude süsteemi kaubajääkide korrastamise alal tarbijate kooperatsiooni organisatsioonides.

Kaupade ja materiaalsete väärtuste inventeerimine.

Kõigis jaemüügi ja laoettevõtteis tuleb süstemaatiliselt toimetada kaupade ja muude materiaalsete väärtuste inventeerimist, mille keskel on vajalik:

- a) kindlaks teha kaupade ja materjalide kvaliteet, mis on varaliselt vastutavate isikute aruandlusel;
- b) välja selgitada, kas ei ole ettevõtteis üleliigseid, mitteminevaid, mittehooajalisi ja seismajäänud kaupu ja materjale.

Kaubajääkide inventeerimise aktid vaatab tingimata läbi kõrgemalseisev organisatsioon, kes peab iga akti kohta vastu võtma otsuse ja ellu viima abinõud kaubajääkide korrastamise alal.

Vastutus alaväärtuslike kaupade vastuvõtmise eest.

Tihti ei saa kaupu realiseerida nende alaväärtuslikkuse tõttu. Kaupade saabumisel on vajalik seepärast rangelt kinni pidada nende

kvaliteedilise vastuvõtmise nõuetest, mis on kehtima pandud Riikliku Arbitraaži instruksiooniga.

Igale hankija arvele peab isik, kes on vastutav vastuvõtmise eest, tegema märkuse selle kohta, et vastuvõetud kaup on heakvaliteediline.

Määruses nr. 888 23. septembrist 1944. a. hoiatas Tsentrosojuzi presiidium tarbijate kooperasiiooni organisatsioonide juhatajaid, et „sotsialistliku võistluse tulemuste kokkuvõtmisel neid baase, ladusid, kauplusi ja poode, kellel on seismajäänud, mitteminevaid kaupu, ei tunnustata võistluses võitjateks, vaatamata kõigi muude tingimuste täitmisele”.

Teadete esitamine realiseerimata kaupade kohta.

Jae-ettevõtete juhatajad peavad iga kuu oma kooperatiivorganisatsiooni juhatusele (tarbijate kooperatiivid aga — maakondlikule (rajooni-) liidule) teadustama „kaupadest, mis kuu läbi olid müügil kaupandusvõrgus, kuid jäid müümata”.¹

Maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse peab „välja selgitama seisaku põhjused kaupade müügis ja tarvitusele võtma abinõud nende realiseerimiseks; kui osutub võimatuks neid kiiresti realiseerida, tuleb sellest viibimata teatada kõrgemalseisva tarbijate kooperatiivide liidu juhatusele, et neid kaupu üle paisata teistesse rajoonidesse ja suundadesse üldiseks realiseerimiseks”.²

Abinõud kaupade realiseerimise kiirendamiseks.

Üleliigsete, mitteminevate, mittehoajaliste ja seismajäänud kaupade kiiremaks realiseerimiseks tuleb tarvitusele võtta järgmised abinõud:

¹ Tsentrosojuzi presiidiumi määrus 9. märtsist 1945. a. (punkt 2).

² Tsentrosojuzi presiidiumi määrus nr. 888 23. septembrist 1944. a.

a) mittetäisväärtuslike ja kõrgendatud hindadega kaupade allahindamine (vormistades allahindamise vastavalt selle kohta kehtivaile reeglitele);

b) vigasaanud kaupade parandamine;

c) täisväärtuses, kuid üleliigses koguses olevate kaupade ümberpaiskamine teistesse tarbijate kooperatiividesse, kus neile on nõudmist;

d) nende kaupade tagastamine oblasti- (krai-, vabariiklike) liitude baasidesse, mida maakondlik (rajooni-) liit ise ei saa realiseerida;

e) „range kontrolli kehtistamine kõigis süsteemi lülides kõigi abinõude tarvituselevõtmise üle, mis on suunatud sihtkaupade kiiremaks realiseerimiseks (kviitungite ja talongide õigeaegne väljaandmine, sissetulnud kaupadest elanikkonnale teadustamine jt.)”¹;

f) vajaduse korral üksikute kaupade sihtotstarbe muutmine ja nende suunamine üldiseks realiseerimiseks (kõrgemalseisva tarbijate kooperatiivide liidu loal);

g) tarbijate kooperatsiooni kaubandusala töötajate ja kohalike kaupade hankijate ühistel nõupidamistel kaubajääkide kontrollimise tulemuste läbiarutamine ja tarvitusele võetavate abinõude kinnitamine kohalike kaupade sortimendi ja kvaliteedi parandamise, nende hindade korrastamise ja praagi vastu peetava võitluse tugevdamise alal.

¹ Tsentrosojuzi presiidiumi määrus nr. 888 23. septembrist 1944. a.

9. teema.

Kaubavedude organiseerimine.

1. Kaupade transiitvedu.

Tarbijate kooperatiivide maakondlikesse (rajooni-) liitudesse, tarbijate kooperatiividesse ja suurtesse spetsialiseeritud jae-ettevõteteisse võivad kaubad saabuda kahel teel:

a) vahetult tootmiskohtadest (vabrikutest, tehastest, artellidest, tööndustest, kolhoosidest jt.);

b) riikliku tööstuse, riikliku kaubanduse või tarbijate kooperatiivide liidu hulgibaasidest.

Esimest teed nimetatakse kaupade transiiditeel saamiseks. Kui transiiti õigesti kasutatakse, pakub ta tunduvaid paremusi nii kauplevaile ettevõtetele ja organisatsioonidele kui ka rahvamajandusele tervikuna. Transiit teeb kaubaliikluse odavamaks, kiirendab teda ja vähendab kaubakadusid.

Transiiditeel võivad kaupu saada ostjad, kes ostavad kaupu sisse kogustes mitte alla transiitlaadimise normide, mis on kindlaks määratud „kaubahankimise põhitingimustes”.

Laadimise minimaalnormid määratakse kindlaks koguses või summas.

Alljärgnevalt esitame näiteks Vene NFSV kohaliku tööstuse ministeeriumi tehaste laadimise minimaalnormid, mis on määratud 1946. aastaks:

lambitooted (põletid, lambipead, reservuaarid, lambid)	1 vagun,
mustad malmnõud	12 tonni,
alumiiniumnõud	0,5 tonni,
kirved	500 tk.,
rauatooted	10 tuh. rbl.

Eesrindlikud maakondlikud (rajooni-) liidud kasutavad oma praktikas eduga transiiditeel kaupade saamist.

Nii sai näiteks Voronovitski rajooniliit (Vinnitsa obl.) enne sõda mõned kaubad, mis ei nõua sortimist, nagu mahorka, suhkur ja tule- tikud, tunduvas osas transiiditeel vahetult tööstusettevõtelt.

„Transiit kiirendab kauba liiklemist ettevõttest tarbijani. Näiteks milleks on vaja, et Krementšugis töödeldav mahorka läheks esiteks Vinnitsasse tubakatööstuse peavalitsuse baasi ja alles sealt rajooni- liidu lattu, kui ta võib vabrikust minna otse Voronovitsõsse, jättes kõrvale tubakatööstuse peavalitsuse baasid. Seesama lugu on ka teiste kaupadega — suhkruga, tuletikkudega, pesuseebiga” (P. A. Polõnski, Tarbijate kooperatiivide rajooniliidu hulgikaubandus, lk. 12—13, vene k.).

Ebaratsionaalsed kaubaveod ja võitlus nendega.

ÜK(b)P XVIII kongress otsustas: „Transpordi tähtsaimaks üles- andeks on kaubaveokäibe plaanimise kordaseadmine, selleks et igati vähendada kaugeid raudteevedusid, likvideerida ristuvad ja ebarat- sionaalsed kaubaveod ning jätkuvalt suurendada vee- ja autotrans- pordi osatähtsust riigi kaubaveokäibes”.¹

Kaubaliiklemise teed peavad olema võimalikult lühemad ja sirg- joonelised. Sellest hoolimata näitab praktika külluses liiga kauge, tagasi- ja ristuvate vedude juhtumeid (joon. 31).

Joonisel lk. 145 on näidatud tüüpiliste ebaratsionaalsete vedude skeemid.

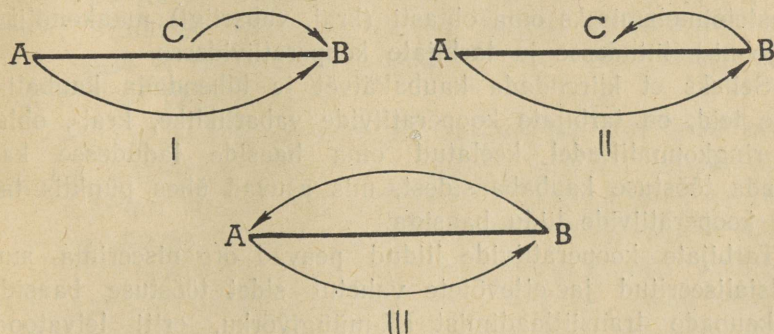
I kujutis näitab, kuidas kaupu, mida võiks punkt B-sse vedada C-s asuvate hankijate juurest, veetakse aga ka hankijate juurest,

¹ ÜK(b)P XVIII kongressi resolutsioon, 1939. a., lk. 22 (vene k.).

kes asuvad kaugemal olevas punktis A. See on näide liiga kaugest veost.

II kujutis näitab, kuidas punktist A punkti B-sse kohaleveetud kaubad veetakse järgnevalt punkti C, mis asetseb A ja B vahel. Selleks et hoiduda tagasivedudest, on tarvis kaubad vahetult vedada punktidesse, mis asuvad kauba liiklemise tee ääres.

III kujutisel on näidatud, kuidas punktist A veetakse kaupu punkti B, samal ajal kui punktist B veetakse samasuguseid kaupu punkti A (teiste hankijate poolt — teistele ostjatele). Selleks et vältida ristuvaid vedusid, mis on kujutatud selles näites, tuleb hästi tunda kaupade turgu, ja enne kui kaupu kohale vedada

Joon. 31. Tüüpilised ebaratsionaalsed veod: I — liiga kauged veod; II — tagasiveod; III — ristuvad veod.

teistest rajoonidest, täielikult ära kasutada kohalikke kaubahankijaid.

Praktikas on külluses ka näiteid sellest, kuidas ebaratsionaalselt koormatakse raudteetransporti, kus kaupade veoks võiks kasutada veeteed või kohalikku autotransporti.

Veetransporti tuleb laialdaselt kasutada navigatsiooni-perioodil masslaadungite vedamiseks.

Autotransporti tuleb kasutada kaupade vedamiseks automagistraalidel ja traktidel.

Kaupade liiklemisteede ratsionaalne organiseerimine ja puuduste kõrvaldamine selles nõuavad maakondliku (rajooni-) liidu,

tarbijate kooperatiivide ja isemajandavate kaubandusettevõtete juhatajate tõsist ja tähelepanelikku suhtumist sellesse töösse.

2. Rajooni kaubavedude organiseerimise näiteline skeem.

Kaubavedude korrastamiseks tarbijate kooperatsiooni süsteemis kinnitas Tsentrosojuzi presiidium „Kaubavedude (kaubaliiklemisteede) korra näitelise skeemi tarbijate kooperatsiooni organisatsioonis”. Selles skeemis määratakse kindlaks tähtsamate kaupade kohaletoimetamise kord. Näitelise skeemi alusel töötavad tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude juhatused välja ja kinnitavad konkreetse korra tähtsamate kaupade kohaletoimetamiseks oma oblasti (krai, vabariigi) maakondlikesse (rajooni-) liitudesse ja tarbijate kooperatiividesse.

Selleks et kiirendada kaubakäivet ja lühendada kaubaliiklemise teid, on tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai-, oblasti- ja ringkonnaliitudel keelatud oma baaside ladudesse kaupu vedada tööstuse kaubabaasidest, mis asuvad ühes punktis tarbijate kooperatiivide liidu baasiga.

Tarbijate kooperatiivide liidud peavad organiseerima suurte spetsialiseeritud jae-ettevõtete vahetut sidet tööstuse baasidega ja kaupade transiitlaadimist all-müügivõrku, eriti leivatoodete alal.

Põhimõtteid, milledest tuleb väljuda rajooni kaubaliiklust organiseerides, võib illustreerida järgmiste näidetega.

Jahu ja tangud veetakse rajoonides, kus on Teraviljasalve baasid, maakondlike (rajooni-) liitude jaotuskavade järgi vahetult tarbijate kooperatiividesse või maakondliku liidu pagari-tööstustesse. Rajoonides, kus Teraviljasalve baase ei ole, realiseeritakse jahu ja tangud maakondlike (rajooni-) liitude ladude kaudu.

Suhkur veetakse tehastest vahetult maakondlikesse (rajooni-) liitudesse, rajooni tarbijate kooperatiividesse, linna tarbijate kooperatiividesse ja suurtesse maa tarbijate kooperatiividesse, kellede tellimused vastavad transiitlaadimise normidele. Maakondlikud (rajooni-) liidud, kellede tellimused on alla tran-

siitlaadimise normide, saavad suhkrut Suhkrutööstuse Peavalitsuse lähimast oblastisisest baasist. Tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baasidesse võib suhkrut vedada ainult neil juhtudel, kui nad asendavad tööstuse baase või teenindavad kaugel asuvaid maakondlikke (rajooni-) liite ja rajooni tarbijate kooperatiive, kes kuuluvad selle raudteejaama juurde, kus asetseb baas.

Sool, valmis kaalumata, veetakse tootmiskohtadelt vahetult maakondlikesse (rajooni-) liitudesse, rajooni tarbijate kooperatiividesse ja suurtesse maa tarbijate kooperatiividesse, kellede tellimused vastavad transiitlaadimise normidele. Valmiskaalutud sool, kui seda võimatu on transiiditeel saada, veetakse maakondlikesse (rajooni-) liitudesse tööstuse baaside kaudu; punktidesse, kus tööstuse baase ei ole, tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baaside kaudu.

Kondiitrikaubad veetakse transiidiga suurtesse maakondlikesse (rajooni-) liitudesse ja rajooni tarbijate kooperatiividesse. Ülejäänud maakondlikud (rajooni-) liidud, samuti ka lähimad maa ja linna tarbijate kooperatiivid ning toidukaupade kauplused saavad kondiitrikaupu tööstuse kaubabaasidest. Tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baasid kauplevad kondiitrisaadustega, mis saabuvad peamiselt detsentraliseeritud sisseostu korras.

Mitmesugused toidu- ja maitseained — tee, kohv, pipar, sinep, kartulijahu — veetakse kohale tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baaside kaudu.

Petrooleum veetakse rajooni tarbijate kooperatiividesse ning linna ja maa tarbijate kooperatiividesse Naftaturustuse Peavalitsuse ladudest. Neis rajoonides, kus Naftaturustuse Peavalitsuse ladusid ei ole, veetakse petrooleum kohale maakondlike (rajooni-) liitude kaudu.

Pesuseep veetakse maakondlikesse (rajooni-) liitudesse transiidiga seebitehastest; kohaletoimetamist tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baaside kaudu lubatakse ainult neil juhtudel, kui baas teenindab kaugelasuvaid ja väikesi

maakondlikke (rajooni-) liite ning rajooni tarbijate kooperatiive, kes kuuluvad selle raudteejaama juurde, kus asetseb baas.

Pudukaubad, sanitaar- ja hügieeniesemed ning kultuurkaubad veetakse vabariiklike, krai- ja oblasti-liitude baasidesse, viimastest aga maakondlikesse (rajooni-) liitudesse, rajooni tarbijate kooperatiividesse, linna tarbijate kooperatiividesse ja suurtesse maa tarbijate kooperatiividesse.

Metsamaterjalid veetakse transiidiga metsaladudesse.

Riidematerjalid veetakse maakondlikesse (rajooni-) liitudesse, rajooni tarbijate kooperatiividesse, linna tarbijate kooperatiividesse, rajoonikauplustesse ja suurtesse maa tarbijate kooperatiividesse vahetult tööstuse kaubandusbaasidest.

Nende kaupade vedu tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baaside kaudu võib toimuda neil juhtudel, kui tarbijate kooperatiivide liidu baasi asukohas ei ole tööstuse baasi ja kui kaupade vedu tööstuse kaubandusbaaside kaudu põhjustab ristuvaid, samuti ka liiga kaugeid vedusid. Neil juhtudel peab kaupade vedu tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baasidesse toimuma transiiditeel tööstuse väljamisbaasidest ja ettevõttest.

Eeltoodud näidete põhjal on kerge teha järeldus, et „Rajooni kaubavedude näitelise skeemi” ülesandeks on õgvendada kaubaliikluse teid ja vähendada kaupade liigseid ümberlaadimisi. Selleks tugevdatakse kaupade vahetut kättetoimetamist tootmiskohtadest ja riikliku tööstuse kaubandusbaasidest tarbijate kooperatiivide all-lülidesse. Tsentraliseeritud saabumisega kaupade kättetoimetamist tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude baaside kaudu kasutatakse neil juhtudel, kui all-lülide telimused ei küüni transiitlaadimise normideni.

3. Laadungite vedude organiseerimine raudteetranspordiga.

Veovahendite saamise kord.

Kõik raudteetranspordiga veetavad laadungid jagatakse, olenevalt nende rahvamajanduslikust tähtsusest, I ja II kategooria laadungiteks.

Esimesse kategooriasse kuuluvad üldriikliku tähtsusega laadungid. Nende vedu plaanib Teedeministeerium tsentraliseeritud korras. Teise kategooriasse kuuluvad kohaliku tähtsusega laadungid. Nende vedu plaanivad raudteede ülemad.

Esimese kategooria laadungite nomenklatuur kinnitatakse keskvallitsuse poolt. Käesoleval ajal kuuluvad esimese kategooria laadungite hulka: jahu, puu- ja aedvili (hooajalise varumise perioodil), elusloomad (tapa- ja tõuloomad), suhkur, sool, liha, kala, tee, looma- ja taimerasvad, piiritus, tekstiil, paber, jalatsid, trikotaaž, õmblustooted, kalossid, metalltooted.

Laadungite vedamiseks koostatakse plaanid: aasta-, kvartali- ja kuuplaanid. Laadungite kuuveoplaanide koostamise ja kiinnitamise kord on järgmine. Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit koostab kuu-nõudeavaldused temale ja tema süsteemile vajalikkude vagunvedude kohta. Nõudeavaldused koostatakse eraldi I ja II kategooria laadungite alal. Nõudeavalduses näidatakse saatja nimetus, saatejaam ja sihtjaam, vajalikkude veovahendite hulk ja nende tüüp. Nõudeavaldused antakse edasi tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariiklikku) liitu, kes pärast kontrollimist koostab koondnõudeavaldused oma süsteemi kohta, eraldi I ja II kategooria laadungite alal. Nõudeavaldus I kategooria laadungite vedamiseks antakse edasi Tsentrosojuzile, kus koostatakse ühine koondnõudeavaldus tarbijate kooperatsiooni süsteemi kohta ja esitatakse Teedeministeeriumile. Pärast seda, kui valitsus on kinnitanud I kategooria laadungite riikliku veoplaani, eraldatakse igale ametkonnale vagunite limiit. Tsentrosojuz jaotab tema poolt saadud limiidi oblasti- (krai-, vabariiklike) liitude vahel, viimased omakorda maakondlike (rajooni-) liitude ja rajooni tarbijate kooperatiivide vahel. Nõudeavalduse II kategooria laadungite vedamiseks esitab oblasti (krai, vabariiklik) tarbijate kooperatiivide liit saateraudtee ülemale. Oma limiitide piires esitavad kauba- ja saatejaama ülemale I ja II kategooria laadungite laadimise kalendrilise plaani.

Eri kord raudtee veovahendite saamiseks on kehistatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 9. novembrist 1946. a. põllumajandussaaduste vedamiseks, mis on määratud müümiseks või

tööstuslikuks ümbertöötamiseks linnades. Raudteejaamade ülemad on kohustatud tarbijate kooperasiiooni organisatsioonidele andma vaguneid niisuguste kaupade laadimiseks, kui esitatakse laadung vedamiseks kauba-, suure kiirusega ja kauba-reisijate rongides.

Laadungite ja veovahendite liigid.

Raudteedel veetakse mitmesuguseid laadungeid, mis nõuavad ka mitmesugust tüüpi veovahendeid. Tehakse vahet järgmiste laadungiliikide vahel: a) mitte ruttu riknevad taarakaubad, mida veetakse pakendis (näiteks kondiitrisaadused, suhkur, jahu, tekstiil- ja pudukaubad jt.); b) lahtised kaubad, mida veetakse ilma pakendita ja mis ei nõua veovahendite erilist kohastamist (küttepuid, kivisüsi jt.); c) puistkaubad, mida veetakse samuti ilma pakendita, mis aga nõuavad veovahendite erilist kohastamist (näiteks kaitselauad viljasaaduste vedamisel); d) vedelkaubad, mida veetakse erilistes vagun-tsisternides (petrooleum jt.); e) rutturiknevad kaubad, mida veetakse erilistes isothermilistes vagunites, milles säilitatakse püsivat temperatuuri, mis kaitseb laadungit riknemise eest (liha, piimasaadused, puuvili jt.).

Kõigi nende laadungite vedamiseks kasutatakse järgmisi veovahendite liike: a) kinniseid vaguneid; b) erivaguneid (tsisterne, isothermilisi vaguneid); c) platvorme, millel võib vedada laadungeid, mis ei nõua kaetud vaguneid, samuti ka laadungeid eritaaras (kontainereis — s. o. standardsuuruses kaubaveokastides platvormidel). Veovahendite mahutavuse ja kandejõu määravad telgede arv (kahe- ja neljateljelised) ja tonnaaz (16,5 kuni 50 tonnini).

Raudteevedude liigid.

Sõltuvalt sellest, kas toimuvad vedod ühe või mitme raudtee piirkonnas, samuti ka sellest, kas võtavad vedudest osa ainult raudteed või ka veetransport, eristatakse ühendusi: a) kohalik ühendus — kui laadungeid veetakse ühe raudtee piires; b) otsene siseühendus — kui laadungite vedamine toimub mitme raudtee piires; c) otsene sega-raudtee-

veeühendus — kui laadungeid veetakse ühe veodokumendi järgi raud- ja veeteedel.

Veopartiide suurus.

Kaubapartiide suuruse järgi eristatakse vedusid: a) väikesed veod, kui saadetav kogus ei täida vagunit; b) vagunveod, kui saadetav kogus täidab vaguni; c) reisikavalised (maršruut-) veod, kui saadetav kogus on küllaldane täie rongi moodustamiseks ja teatud sihtkohta saatmiseks (saatereisikava ehk maršruut).

Mida suurem on kaubapartiide maht, seda vähem kulub raudteel aega korraldustöödeks laadungi ärasaatmisel ja mahalaadimisel, seda otstarbekohasemalt saab ära kasutada raudteetransporti. Sellepärast on väikeste partiide tonni veohind kõrgem vagunsaadetiste tonni veohinnast, kõige odavamad aga on reisikavalised veod.

Laadungite veokiirus.

Laadungeid veetakse raudteel järgmiste kiirustega: a) väikese kiirusega — harilikes kaubarongides; b) suure kiirusega — kiirendatud kaubarongides; c) reisiikiirusega — reisijate rongides.

Laadungit, mida saadetakse reisiikiirusega, nimetatakse kaubapagasiks. Teda võetakse edasitoimetamiseks vastu ilma sõidupileti esitamiseta, kui reisijate rongi pagasivagunis on vaba ruumi. Suure kiirusega ja reisiikiirusega veetakse rutturiknevaid ja kiirendatud kohaletoimetamist nõudvaid laadungeid.

Laadungite kohaletoimetamise tähtajad.

Laadungite kohaletoimetamise tähtaja määravad kehistatud ööpäeva sõidunormid (sõltuvalt kaubapartii suurusest, laadungi liigist, veokaugusest), samuti ka tööaja normid laadungite ärasaatmisel ja läbisõitudel (ärasaatmiseks, laadungi üleandmiseks ühelt raudteelt teisele, laadungite ümberlaadimiseks mitmesuguse

röõpmelaiusega vagunitest, laadungite läbisõitudeks suurtest raudteesõlmedest).

Laadungite veotariifid.

Tasumine laadungite vedamise eest toimub eriliste tariifide järgi, nimelt: a) üldtariifide, b) eritariifide ja c) kohalike tariifide järgi. Üldtariifid määratakse tsentraliseeritud korras ja on kehtivad kogu üldkasutatavas raudteede võrgus. Eritariifid määratakse samuti tsentraliseeritud korras ja on kehtivad konkreetsete laadungite suhtes teatud jaamadest teatud jaamadeni. Eritariifid määratakse selle sihiga, et:

a) raudteetranspordilt laadungeid juhtida veetranspordile (masslaadungitele, nagu vilja- ja metsalaadungid jt.) neil juhtudel, kui veopunktide vahel on nii raud- kui ka veeteid;

b) raskendada laadungite ebaratsionaalseid vedusid, nagu üle-määra kauged veod, ristuvad veod, tagasiveod jt.;

c) ergutada laadungite vedusid teatud suundades.

Kohalikud tariifid määratakse raudteede ülemate poolt ja on kehtivad ühe tee ulatuses. Kohalikud tariifid võivad olla kõrgendatud ja alandatud. Veohinna kindlaksmääramine toimub eriliste tariifjuhendite abil.

Lisamaksud.

Raudtee võtab kaubasaajatelt lisamaksu järgmiste tööde toimetamise eest: a) laadungi kaalumise raudtee vahenditega; b) laadungite peale- ja mahalaadimine; c) laadungite hoidmine pärast maksuvaba hoidmise tähtaja möödumist. Lisamakse võetakse klientuurilt normide järgi, mis on määratud Teedeministeeriumi poolt.

Veokirja vormistamine.

Kaubasaatja näitab veokirjas: kiiruse, saatejaama, sihtjaama ja -tee, kaubasaatja ja -saaja nimetuse ja aadressi, laadungi nimetuse, kohtade arvu ja pakkimisviisi. Täidetud ja allakirjutatud veo-

kiri esitatakse kaubasaatja poolt jaama kaubakontorisse, kes kontrollib veokirja ja annab loa laadungi kohaletoomiseks (teatud päevaks).

Laadungi äraandmine.

Ärasaatmiseks määratud laadung kaalutakse raudtee või kaubasaatja poolt. Raudteel on õigus saatja poolt näidatud kaalu kontrollida. Kaal märgitakse veokirjas, mis antakse jaama kaubakontorisse arvelduste tegemiseks kaubasaatjaga.

Raudteetranspordi vastutus.

Raudtee vastutab: a) kinnitatud veoplaani täitmise eest; b) vedamiseks vastuvõetud laadungi säilivuse eest; c) laadungi kohaleveo eest kindlaksmääratud tähtaegadel; d) veomaksu õigesti võtmise eest.

Klientuuri vastutus.

Laadungite saatjad vastutavad: a) kinnitatud laadimisplaani täitmise eest; b) peale- ja mahalaadimise eest määratud tähtaegadel; c) kliendile antud veovahendite täieliku ärakasutamise eest; d) veokirjas näidatud andmete õigsuse eest.

4. Laadungite vedude organiseerimine veetranspordiga.

Veetranspordiga laadungite vedamise põhitingimused langevad ühte tingimustega, mis on kindlaks määratud raudteevedudele.

Veovahendite saamise kord.

Nõudeavaldused laadungite vedamiseks veetranspordiga esitatakse:

a) I kategooria laadungite alal — tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariikliku) liidu kaudu Tsentrosojuzile, kes esi-

tab koondnõudeavaldused vastavasse (jõe- või merelaevastiku) ministeeriumi.

b) II kategooria laadungite alal — tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariiklikku) liitu, kes esitab koondnõudeavalduse vastavasse laevanduse valitsusse.

Vedude liigid veeteel.

Veeteel veod sooritatakse jõe- või meretranspordiga. Veetranspordiga veod võivad toimuda: a) siseühenduses; b) otseses veeühenduses; c) otseses sega-raudtee-veeühenduses.

Veod siseühenduses toimuvad ühe laevandusettevõtte piiride ulatuses ja ainult tema laevadel. Vedusid otseses veeühenduses toimetatakse mitme laevandusettevõtte poolt. Vedusid otseses sega-raudtee-veeühenduses toimetatakse ühe veodokumendi järgi ühe või mitme laevandusettevõtte, samuti ka raudtee poolt.

Laadungite veokiirus.

Sõltuvalt kasutatavate veovahendite liigist, eristatakse kuivlaadungi-, naftatankimis- ja parvevedusid.

Kuivlaadungiveod jagunevad suure ja väikese kiirusega vedudeks.

Suure kiirusega veetakse kauba-reisijate aurikuil ja mootor-laevadel taaralaadungeid. Mõnikord veetakse neid laadungeid ka mitteisesõitvatel laevadel, kusjuures aga tingimata tuleb kinni pidada kättetoimetamise tähtaegadest, mis on määratud suure kiirusega laadungite jaoks.

Väikese kiirusega veetakse peamiselt taarata masslaadungid (laotult või puistatult). Laadungite vedu väikese kiirusega toimub mitteisesõitvatel laevadel.

Naftatankimis- ja parvevedude kiiruse määravad erilised, spetsiaalselt nende jaoks kehistatavad kohaletoimetamise tähtajad. Suure ja väikese kiirusega vedudeks need veod ei jagune.

Laadungite veotariifid.

Tasumine laadungite vedamise eest toimub eritariifide järgi. Selleks et kaubasaatjad kasutaksid maksimaalselt veetransporti, on laadungite veotariifid veeteel tunduvalt madalamad raudtee tariifidest.

5. Laadungite vedude organiseerimine auto-hobutranspordiga.

Tarbijate kooperatiivide maakondlikud (rajooni-) liidud kasutavad auto-hobutransporti laadungite vedamiseks raudteejaamadest ja sadamatest oma ladudesse ja tootmisettevõtteisse, samuti ka laadungite vedamiseks raudteejaamadest, sadamatest ning oma ladudest ja tootmisettevõtteist tarbijate kooperatiivi (tema jaeettevõtteisse ja pagaritööstustesse). Auto-hobutransporti kasutatakse ka tarbijate kooperatiivi poolt varutud põllumajandusliku toodangu väljavedamiseks.

Auto-hobutranspordi vedude tähtsus on tohutu. Nad vabastavad raudteetranspordi võrdlemisi väikestest vedudest, viivad kaubad kiiresti jaeettevõtteisse ja aitavad seega kaasa kaubakäibe kiirendamisele. Autotransporti on otstarbekohane kasutada vedudeks pikematele vahemaadele, hobutransporti lühematele. Autotranspordi paremaks ära kasutamiseks on suure tähtsusega teede seisukord, samuti ka transpordi tehniline seisund.

Veovahendite liigid.

Maakondlike (rajooni-) liitude autopark koosneb ja moodustatakse mitut liiki kodumaa päritoluga veomasinaist.

Masinate kandevõime on 1,5 ja 3 tonni, harvemini 5 tonni. Massilaadungite (jahu, kartulite jt.) vedamisel on teede hea seisukorra puhul otstarbekohane kasutada haakevankreid.

Erikonstruksiooniga haakemasinaid kasutatakse pikamõõduliste laadungite (saematerjalid, ümmargune puumaterjal) vedamisel.

Maakondlike (rajooni-) liitude hobuveokite park koosneb tavaliselt sama tüüpi vedrudeta vankritest (talvel regedest), milli-

seid antud maakohas tarvitatakse. Vankri kandejõu määrab tema võime välja kannatada ühte või teist koormatust ning hobuveojõu ja teede seisukord. Tavaline vankri kandejõud on 0,5 tonni.

Mõnede laadungite vedamiseks kasutatakse eriliselt seadistatud või kohastatud transporti. Nii veetakse petrooleumi autotsisternides. Autotsisternide puudumisel veetakse petrooleumi raudvaatides harilikel masinatel või vankritel. Kui neilsamadel masinatel ja vankritel veetakse kaupu, mis võivad rikneda petrooleumi lõhnast, tuleb need kaubad isoleerida, kasutades selleks presente.

Leiva-saiatooteid veetakse kinnistes masinates ja veovankrites, mis on varustatud väljatõmmatavate kandekastidega, milledesse pannaksegi leib. Vajaduse puhul kasutada transpordivahendeid teiseks otstarbeks varustatakse neid mahavõetavate keredega. Transpordivahendite kered, mida kasutatakse liha vedamiseks, peavad olema üle tõmmatud tsingitud plekiga. Kõik toidukaubad, mida veetakse lahtist tüüpi transpordivahenditega, peavad olema kaetud eriliste puhaste presentidega.

Auto-hobuvoori veovahendite vajaduse kindlaksmääramine.

Auto-hobuvoori veovahendite vajaduse kindlaksmääramiseks peab maakondlik (rajooni-) liit kindlaks tegema kuu laadungikäibe, s. o. kokku võtma, milline hulk laadungeid tuleb vedada ja samuti, millise hulga laadungeid saab vedada oma transpordiga, selgitama, milline hulk lisa-transpordivahendeid tuleb üürida transporti omavatel organisatsioonidel.

a) Veokäibe kindlakstegemine toimub sel teel, et võetakse kokku vedamisele kuuluva laadungi kogus (kaubakaal pluss taarakaal) ja lisavedude kogus (näiteks veod maakondliku (rajooni-) liidu laost tarbijate kooperatiivi).

b) Omatranspordiga veetavate laadungite koguse kindlakstegemist toimetatakse niiviisi: määratakse ära igat liiki transpordivahendite (autode, vankrite) kandejõud ja selle kandejõu võimaliku ärakasutamise määr mitmesugustes veotingimustes (teede seisukord, kauba kaal ja maht, transpordi seisukord); sel-

gitatakse sõitude arv, mida võib teha päevas — sõltuvalt kaugusest, liikumise kiirusest ja transpordi seisakutest kaupade peale- ja mahalaadimisel. Kui on võimalik teha mitu sõitu päevas, arvu- tatakse välja see laadungite kogus, mida saab vedada ühe transpordiüksusega päevas; korrutades iga transpordiüksusega päevas veetava laadungite kogust oma transpordiüksuste arvuga, saame selle laadungite koguse, mida saab vedada omatranspordiga.

c) Veokäibe ülejäänud osa vedamiseks tuleb kasutada võõrast transporti, mille suurus saadakse selle veokäibe osa jagamise teel ühe transpordiüksuse kandejõuga (võttes arvesse transpordiüksuse kandejõu võimaliku ärakasutamise määra ja sõitude arvu päevas).

Tarbijate kooperatsiooni autotranspordi tehniline teenindamine.

Selleks, et autotransport tagaks laadungite õigeaegset vedu, kusjuures vedude omahind oleks minimaalne, tuleb organiseerida ja kõrvalekaldumatult teostada süstemaatilist tehnilist teenindamist ja õigeaegset remonti.

Autode tehnilise teenindamise elementaarsete reeglite tähelepanemata jätmise tulemuseks on detailide enneaegne kulumine ja auto teenistusaja lühenemine, remontide arvu ja varuosade kulutamise, samuti ka kütte-määrde materjalide kulutamise suuremine. Kõige selle üldtulemuseks aga on autotranspordi puudulik ärakasutamine ja vedude ülemäära kõrge omahind.

„Autotranspordi ekspluaterimise mitterahuldava organiseerimise ning autode tehnilise teenindamise ja remondi nõudmiste rikkumise peamiseks põhjuseks on asjaolu, et paljud tarbijate kooperatsiooni süsteemi automajandite juhatajad ja töötajad ei tunne autode ekspluaterimise, teenindamise ja remondi põhireegleid, mille tulemuseks on nende vähene nõudlikkus autojuhtide suhtes autode õige ekspluaterimise ja korrashoiu küsimustes. Kasutades kontrollita olekut, ekspluaterib autojuhtide kaader pahatihti autosid, ilma et kinni peaks ekspluaterimise elementaar-

seist nõudeist, millega kiirendab autode reast väljalangemist.”¹ Autotranspordi tehnilist teenindamist teostatakse pideva masina eest hoolitsemise ja perioodiliste tehniliste järelevaatustega.

6. Laadungite vedamine kontaineritega.

Paljusid laadungeid tuleb enne vedamist pakkida (pallidesse, kastidesse, vaatidesse), mis on seotud tunduva raha ja aja kulu- tusega.

Neid kulusid saab vältida kontainerite kasutamise teel.

Kontainerid — need on suure mahutavuse ja erilise konstrukt- siooniga kastid, milledes veetakse kaupa ilma eelkäiva pakkimi- seta kastidesse, vaatidesse, pallidesse jne. Kontainereid kasuta- takse vedamiseks raudteel, veeteel ja auto-hobutranspordil.

Kaubanduslikus praktikas veetakse kontainerites niisuguseid kaupu, nagu valmisrõivad, tekstiilkaubad, pudukaubad, raamatud, kantselitarbed jt. Kontainerivedude arenemisega see nomenkla- tuur laieneb tunduvalt.

Kontainerite peale- ja mahalaadimist toimetatakse kaubasaat- jate ja kaubasaajate ladudes või raudteeplatvormidel, mis antakse rööpmeteäärse lao ette. NSV Liidu raudteedel kasutatavate kontai- nerite kandejõud on käesoleval ajal 1,25 kuni 5 tonni (kontaineri kaal pluss laadungi kaal). Seepärast nõuab kontainerite tarvita- mine raudteejaamades eriliste tõstemehhanismide (kraanade) ole- masolu.

Raudtee kontainerivedude organiseerimine on Teedeministee- riumi transpordi-ekspluatatsioonikontorite käes.

7. Laadungite ja kaupade markeerimine.

Kaubad ja laadungid peavad olema markeeritud. Kaupade markeerimine on üks võitluse vahendeid kaupade kvaliteedi eest. Laadungite markeerimine on vajalik selleks, et õigesti toimetada

¹ Tsentrosojuzi presiidiumi määrus 4. detsembrist 1946. a. „Määrustiku kinnitamise kohta tarbijate kooperasiiooni autotranspordi tehnilise teeninda- mise ja remondi alal”.

operatsioone laadungitega nende ümberpaigutamisel mitmesuguste transpordiliikide poolt hankija juurest ostja juurde.

Kaupade markeerimine.

ÜK(b)P Keskkomitee oktoobripleenum (1932. a.) oma resolutsioonis „Laiatarbekaupade tootmise kohta” määras: „Võitluse otsarbel toodete kvaliteedi eest sisse seada laiatarbekaupade toodangu kohuslik märkimine nii tööstuse kui ka tööndusliku kooperasiiooni liinis”.

Laiendati kaupade tootmismarkeerimise kohustavust kogu toodangule, mida lasevad välja riikliku tööstuse, tööndusliku kooperasiiooni, invaliidide kooperasiiooni ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtted. Tootmismärgid ja kaubamärgid peavad olema seaduslikus korras kinnitatud.

Tootmismärgis näidatakse kauba tootja nimetus ja asukoht, kauba nimetus, tema sort ja üleliidulise standardi number.

Tootmisettevõtte toimetab markeerimist kaubal endal, kauba külge kinnitaval etiketil ehk lipikul, või taaral.

Laadungite markeerimine.

Laadungite markeerimist võib toimetada pealkirjade, jooniste ja leppemärkide kujul. Need tehakse värvidega, pressimisega, sissepõletamise ja väljaõmblemisega laadungile endale, laadungi taarale või lipikule (nimesedelile), mis on kleebitud, õmmeldud või seotud laadungi või tema taara külge.

Eristatakse järgmisi laadungite markeerimise liike: laadungi markeerimine, transpordi markeerimine ja erimarkeerimine:

a) laadungi markeerimist toimetab laadungi saatja. See sisaldab endas: koha numbri, tema kaalu, kauba saatja ja saatmispunkti (raudteejaam ja saatmistee, sadam ja laevandusettevõtte), kauba saaja ja sihtpunkti (raudteejaam ja sihttee, sadam ja laevandusettevõtte) nimetust;

b) transpordi markeerimist toimetavad transpordiorganid. Samuti kui laadungi markeeriminegi, kantakse ta igale üksikule kaubakohale. Tal on murru kuju, milles lugeja (murru jagatav) tähendab vedamiseks vastuvõetud partii järjekorra numbrit, nimetaja aga — kaubakohtade arvu antud partiis;

c) erimarkeerimist toimetab kauba saatja taaral neil juhtudel, kui on tarvis ära näidata laadungi käsitlemise viise teel (näiteks „ülalpool“, „mitte kantida“, „konksudega mitte võtta“, „ettevaatust“, „tulehtlik“ jne.).

Erimarkeerimist toimetatakse pealkirjade ja leppemärkide näol.

Tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude kaubalaod, nende korraldus ja seadistus.

1. Kaubaladude otstarve.

Selleks, et tagada jaevõrgu häireteta varustamist, peab maakondlik (rajooni-) liit omama alalisi kaubavarusid (suuruses, mis ei ületa kindlaksmääratud normatiive). Neid varusid tuleb hoida tingimustes, mis kaitsevad neid riknemise eest.

Kondiitri-, pudu- ja paljusid muid kaupu tuleb vabastada hulgipakendist, milles nad on saadud hankijailt, asetada riiulitele, et neid oleks kerge võtta müümisel.

Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit müüb kaupu ladudest.

2. Kaubaladude liigid.

Kaupade sortimendi, nende hoidmise ja müümise tingimuste mitmekesisus tingivad vajaduse omada mitmesugust liiki kaubaladusid, vastavalt nende otstarbele, paigutusele, sortimendile ja ehitus-tehnilistele iseärasustele.

Otstarbe järgi on maakondliku (rajooni-) liidu ladude põhi-liigiks kaubalaod, mida nimetatakse ka sortimisladudeks. Nendes ladudes on tarbijate kooperatiivide ja isemajandavate jae-ettevõtete sisseostjail võimalus kaupu välja valida neile vajalikus sortimendis ja kogustes, jättes arvestamata selle hulgipakendi suuruse, mis antud kauba jaoks kindlaks on määratud.

Sageli ei saa laadungeid raudtee- ja veetranspordi vahenditega

sihtkohani toimetada ilma maakondliku (rajooni-) liidu enda osavõtuta. Neil juhtudel tuleb ühe transpordiliigi (näiteks raudtee) poolt kohaleveetud laadungid vastu võtta maakondliku (rajooni-) liidu lattu ja seejärel edasi saata teise transpordiliigiga (näiteks vee- või auto-hobustranspordiga). Niisugused ladusid nimetatakse ümberlaadimisladudeks ja laadungeid nendes ümber ei pakita. Harilikult organiseerivad ümberlaadimisladusid kaugel asuvad maakondlikud (rajooni-) liidud, kes peavad kaupu raudteejaamadest ja sadamatest transportima oma kaubaladudeni. Ümberlaadimislaod täidavad sageli ka kaubanduslike funktsioone, müües või laadides kaupu vahetult tarbijate kooperatiividele või isemajandavaile kaubanduslikele jaeettevõtetele. Niisugust müüki toimetatakse samuti ilma ümberpakkimise ja sortimiseta.

Suur tähtsus lao töö korraldamiseks on tema asetusel nende teede suhtes, millel toimub kaubamasside ümberpaigutamine.

Selles mõttes tehakse vahet rööpmelähedaste ladude, sadamaladude ja kaugel asuvate ladude vahel.

Sõltuvalt sortimendist, eristatakse spetsialiseeritud ja üldkaubaladusid.

Spetsialiseeritud ladude sortimendi hulka kuuluvad ainult toidukaubad või ainult mittetoidukaubad. Üldkaubaladude sortimendi hulka kuuluvad nii toidukaubad kui ka mittetoidukaubad. Kaupu hoitakse kas üldistes ruumides (kui seda lubavad kaupade füüsikalise-keemilised omadused) või eraldi ladudes.

Kaubaladusid eristatakse ka ehitus-tehniliste tunnuste järgi. Maakondlikes (rajooni-) liitudes kasutatakse kinnisi laoruume, katusealuseid (näiteks taara ja mõnede voo-ri-laastkaupade jaoks) ja lahtisi platse (näiteks metsamaterjalide jaoks).

Kinnised laod ehitatakse kas soojad, soojustatavad, külmad või segatemperatuuriga. Soojadel ladudel on põõningud ja ahjud.

Soojad laod määratakse niisuguste liitsortimendi mittetoidukaupade jaoks, nagu tekstiilkaubad, valmisrõivad, moe- ja pudukaubad, trikootaž, jalatsid, kultuurkaubad jt. Toidukaupadest paigutatakse soojadesse ruumidesse niisugused kaubad, nagu viinamarja-veinid, konservid, kondiitrisaadused, vürtsid jt.

Soojustatavail ladudel on ka pööningud, kuid nendes ei ehitata ahjusid ja neid ei köeta. Nad määratakse mitte ruttu riknevate toidukaupade jaoks, milledele ei ole soovitatavad suured temperatuuri kõikumised (jahu, suhkur jt.). Soojustatud ja külma-
des ladudes ehitatakse laohoidja jaoks köetav kontoriruum. Külmad laod ehitatakse ilma pööninguteta ja määratakse kaupade jaoks, mis ei karda temperatuuri kõikumisi ega õhu niiskust.

Segatemperatuuriga laod koosnevad mitmesugustest ruumidest — soojadest, soojustatuist ja külmadest.

Kinnised laod varustatakse vajaduse korral ka keldriruumidega. Mõned kaubad nõuavad spetsiifilisi hoiutingimusi ja nende jaoks on otstarbekohane, mõnikord ka hädavajalik, ehitada eraldi laoruumid, näiteks soolalaod, petrooleumihoidlad ja metsalaod. Kuid enamiku kaupade jaoks, mis kuuluvad maakondliku (rajooni-) liidu ladude sortimendi hulka, on parem ehitada üks segatüüpi ladu, mis koosneb mitmest ruumist ja on kohastatud kaubarühmade hoidmiseks ja töötlemiseks. Niisuguse lao ehitamine tuleb odavam ja temas saab paremini tööd organiseerida.

Ladude tüübid, nende arvu ja mahutavuse määrab iga maakondliku (rajooni-) liidu jaoks tema lao kaubakäibe suurus.

Olemasolev maakondlike (rajooni-) liitude kaubaladude võrk sisaldab järgmisi tüüpe:

- 1) spetsialiseeritud toidukaubalaod;
- 2) spetsialiseeritud mittetoidukaubalaod;
- 3) üldkaubalaod (toidukaupade ja mittetoidukaupade hoidmiseks);
- 4) metsalaod (kinniste ruumide, katusealuste ja lahtiste platsidega);
- 5) soolalaod;
- 6) petrooleumihoidlad;
- 7) jäähoidlad ja keldrid.

3. Kaubalao korraldus.

Kaubalao korraldus peab looma kõige ratsionaalsemad tingimused kaupade hoidmiseks ja nende juures töötamiseks (kaupade

vastuvõtmisel, ümberpaigutamisel, lahtipakkimisel, sortimisel ja müümisel).

Põrandad.

Põrandad peavad olema siledad, kuid mitte libedad. Parim materjal põrandate jaoks on asfalt ja puu. Asfaltpõrandate puuduseks on nende soojusejuhtivus, puupõrandate puuduseks — neid purevad kergesti läbi närrijad.

Aknad.

Aknad ehitatakse 1,0 kuni 1,8 meetri kõrgusele põrandapinnast, selleks et jätta seinad vabaks kaupade paigutamiseks. Klaasitud pindala suurus oleneb töö iseloomust laos: töötamisel lahtipakitud kaupadega on vajalik tugevam valgustus; töötamisel lahtipakkimata kaupadega, mis võetakse vastu ja müüakse tervete üksustena, võib valgustus olla nõrgem. Olenevalt sellest, kõigub akende klaasitud pinna ja põranda pinna vahekord 1:6 kuni 1:12 vahel.

Aknad varustatakse raudvõrestikkude või luukidega.

Uksed.

Välisüksed ehitatakse 2,0 kuni 2,6 meetri laiused ja 2,2 kuni 3,0 meetri kõrgused. Uksed tuleb teha ilma lävedeta. Kõetavates ladudes pealistatakse uksed vildiga või teiste soojusisolatsiooni materjalidega ning varustatakse tuulekojaga. Kui on vajadus järjekindlaks tuulutamiseks, varustatakse laod võretatud lisustega.

Rambid.

Lao seinte äärde ehitatakse rambid, mis on määratud kaupade maha- ja pealelaadimiseks. Rambid ehitatakse 1,1 meetri kõrgusele rööpmeist või 1,25 meetri kõrgusele maapinnast, ühele tasemele vaguni platvormiga ja lao põrandapinnaga. Auto-hobutranspordi veokite ettesõidu külje poolt kõrgendatakse rambi ees oleva platsi pinda 0,35 meetri võrra, sellise arvestusega, et auto platvorm oleks ühel tasemel rambiga. Rambi laius on vähemalt 1,5 meetrit, suurema veokäibega ladudes kuni 3 meetrit.

Sirmid.

Sirmid tehakse rampide kohale laadungite kaitsmiseks sademete eest. Raudteeäärsest küljest peab sirm katma rampi ning vahet rambi ja vaguni vahel. Auto-hobuteede äärsest küljest peab sirm kaitsma rampi ja autot (või vankrit), mis on rambi juures peale- või mahalaadimisel.

4. Kaubalao ruum.

Ruumi koostusosad.

Laoruum koosneb järgmistest põhiosadest:

- a) laadungiruum laadungite paigutamiseks ja hoidmiseks;
- b) läbikäigud laadungite vahel;
- c) töökoht kaupade vastuvõtmiseks, lahtipakkimiseks, sortimiseks ja teisteks operatsioonideks kaupadega;
- d) koridorid, mis ühendavad laoruume omavahel;
- e) kontoriruum (raamatupidamise kontor, laojuhataja tuba, üksikute eriladude juhatajate ruumid);
- f) teenistujate tuba (toidu valmistamiseks ja tarvitamiseks) suurtes ladudes.

Lao suurus ja planeerimine.

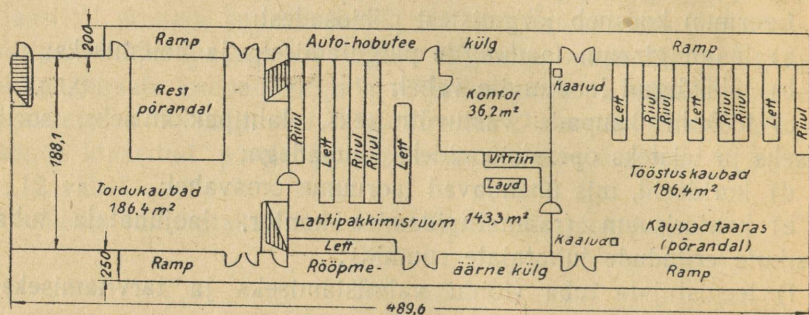
Lao suurus määratakse sõltuvalt laadungite kogusest, mida temas üheaegselt tuleb hoida ja töödelda. See kogus arvutatakse tavaliselt vagunites (pidades silmas kaheteljelisi vaguneid, kandevõimega 16,5 tonni).

Tsentrosojuzi poolt on kinnitatud maakondliku (rajooni-) liidu ladude tüüpprojektid, mida tuleb kasutada nii uute ehitiste kui ka olemasolevate ladude kapitaalse ümberseadistamise juures. Tüüpprojektid on välja töötatud mitmes variandis, nagu: mitmesuguse mahutavusega laod; rööpmelähedased, sadama- ja kaugel asuvad laod; laod mitmesugustest ehitismaterjalidest — puust, samanimist, telliskivist, looduslikust kivist; spetsialiseeritud ja üldkaubalaod.

Joonistel 32 ja 33 on esitatud maakondliku (rajooni-) liidu kahe lao planeerimine: rööpmelähedane üldkaubaladu 25—30 vagunile (tüüpprojekt nr. 2 T-37) ja metsakaubanduse ladu (tüüpprojekt nr. 6 T-38, variant „B”).

Üldkaubalao planeerimine.

Hoone on projekteeritud ristküliku kujul, pikkusega 48,96 meetrit ja laiusega 13,81 meetrit. Ladu on jaotatud pikkust mööda kolmeks osaks. Keskmine osa on soe; ta on määratud tööstus- ja toidukaupade jaoks. Seal asub ka kontor. Lao äärmised osad on külmad. Üks neist on määratud tööstuskaupade, teine toidukaupade

Joon. 32. Maakondliku (rajooni-) liidu rööpmelähedase üldkaubalao planeerimine (Tsentrosojuzi tüüpprojekt nr. 2 T-37).

jaoks. Külma toidukaupade lao alla on ehitatud kelder.

Hoone pikutiste välisseinte ääres on rambid. Rampide laius raudteeäärsel poolel on 2,5 meetrit, auto-hobutranspordi ettesõidu poolel 2,0 meetrit.

Metsakaubanduslao planeerimine.

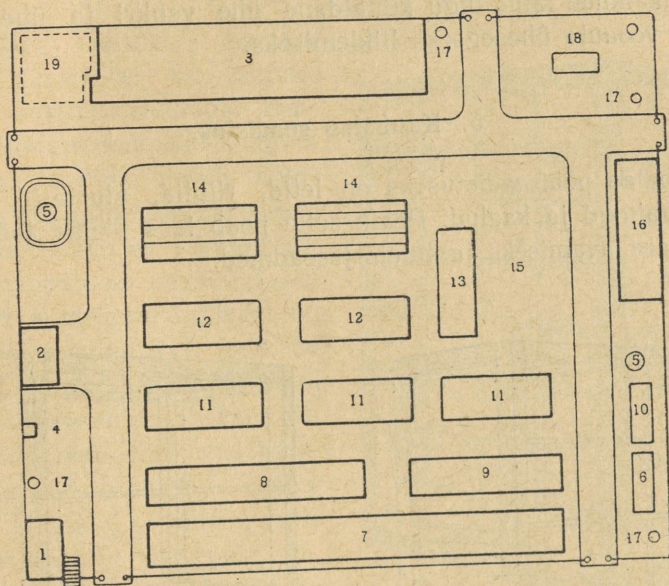
Lao alla projekteeritakse maatükk suurusega 63,5 meetrit \times 80,0 meetrit, üldpindalaga 5080 ruutmeetrit.

Lao territoorium on piiratud planguga, millesse on tehtud 5 väravat (neist 4 varuväravat).

Ladu on määratud kauplemiseks metsamaterjalidega, ehitusremondimaterjalidega ja voori-laastkaupadega.

Laoplatsil asetsevad:

1. Kontor.
2. Vööri-laastkaupade ladu.
3. Puist-ehitusmaterjalide ladu.
4. Platsid saematerjalide, ümmarguse metsamaterjali ja küttepuude jaoks.
5. Sortimisplats.

Joon. 33. Maakondliku (rajooni-) liidu metsakaubanduslao planeerimine (Tsentrosojuzi tüüpprojekt nr. 6 T-38, variant „B”).

Seletus.

1. Kontor.	11. Saematerjalid.
2. Tuletõrje kuur.	12. " "
3. Vööri-laastkaupade ladu.	13. " "
4. Käimla.	14. Küttepuud.
5. Tiik.	15. Sortimisplats.
6. Ümmargune metsamaterjal.	16. Puist-ehitusmaterjalide hoidmise ladu.
7. " "	17. Aamid veega.
8. " "	18. Plats sae ülesseadmiseks.
9. " "	19. Telliskivide hoidmise koht.
10. Saematerjalid.	

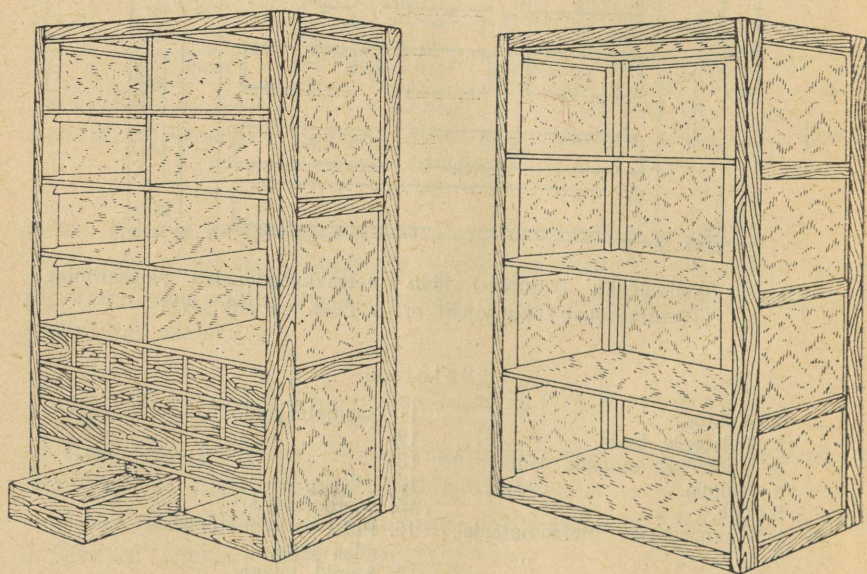
6. Saagimisplats.
7. Plats telliskivide jaoks.
8. Tuletõrje kuurid, veemahutid, aamid veega.
9. Käimla.

Platsid saematerjalide hoidmiseks on paigutatud niiviisi, et oleks tagatud üheaegne juurdepääs ükskõik missugusele rühmale ja ükskõik missugusele kaubaliigile kahest kohast.

Läbikäikude laius olgu küllaldane ühe vankri ja ühe kolmetonnise veoauto üheaegseks liiklemiseks.

5. Kaubalao seadistus.

Kaubalao põhiseadistuseks on letid, riulid, aluslatid, salved, kärud, vajukid ja kaalud. Peale selle peab laos olema tööriistade kogu taara avamiseks ja tuletõrjeseadmed.

Joon. 34. Riulite tüübid laudite ja sahtlitega.

Letid.

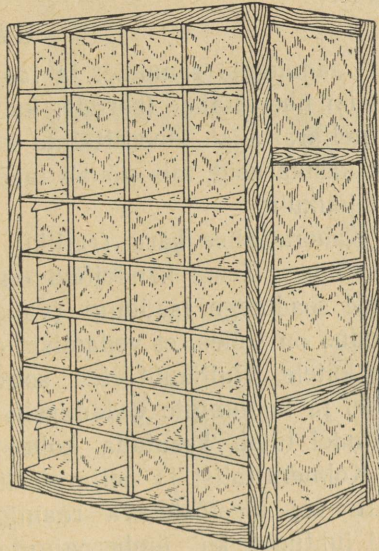
Lettidel sorditakse vastuvõetavat kaupa ning valitakse, arvestatakse ja pakitakse müüdavaid kaupu. Leti kõrgus on 0,9 meetrit, laius 0,8 kuni 1,1 meetrit.

Lett varustatakse seestpoolt ühe või kahe riuliga, millel hoitakse kaupu.

Riulid.

Riulitel hoitakse taarata kaupu. Tarvitusel on mitmesuguse konstruktsiooniga riiuleid, sõltuvalt kaupade mahust ja kujust, samuti nende hoidmise ja müümise iseärasustest.

Maakondlikkude (rajooni-) liitude kaubalaod seadistatakse harilikult riiulitega, millel on laudid või ruudud (vt. joon. 34 ja 35). Laudite vahemaad, nagu ruutude suurusedki, tehakse mitmesugused, olenevalt neis hoitava kaupade mahust. Valmisrõivaid hoitakse riiulites, mis on varustatud kangpuudega, millelele palitud, kostüümid ja rõivad riputatakse üles õlpmel. Riiulid asetatakse seinte äärde (ühepoolsed) ja lao keskele (kahepoolsed). Riiuli kõrgus on 2,5—3,0 meetrit, sügavus 0,8 meetrit.

Joon. 35. Riiuli tüüp ruutudega.

Aluslatid.

Aluslatte kasutatakse pehmes hulgitaaras ja pakendis — kottides, suurtes roguskist kulides ja pallides — kaupade hoidmiseks. Aluslattidel hoides kaubad ei määrdu, nende ja põranda vahel saab õhk vabalt liikuda, mis hoiab kaupu riknemise eest. Alus-

latid seatakse restide kujul. Nende kõrgus põrandast on 10—15 sentimeetrit.

Salved.

Salvedes hoitakse taarata puistkaupu (näiteks soola, mõnesuguseid puist-ehitusmaterjale). Salv kujutab endast lao osa, mis on piiratud kolme seinaga; salve neljandaks seinaks on lao sein.

Salve külgeseinad tehakse 1,0 kuni 1,5 meetri kõrgused. Salve esisein tehakse lahtivõetavana, horisontaalseist plaatidest. Salve täites lisatakse plaate juurde, tühjendades võetakse neid vähe- maks.

Kärud.

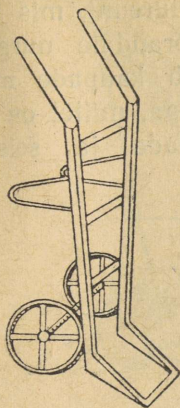
Laadungeid rampidel ja lao sees veetakse kärudel. Käsikäru- sid on üherattalisi (sarud), kaherattalisi (rullikud), kolmerattalisi ja neljarattalisi. Üherattaline käsikäru on kõige ebaratsionaalsem liik käsikärusid, mis nõuab laadungite vedamiseks tunduvat füüsi- list jõukulu.

Kaherattalise kärü (rulliku) paremused on tema manööverda- misvõimes. Tema kandejõud on kuni 0,3 tonni. Rullikud varusta- takse seadmega laadungi (vaadi, kasti) pealevõtmiseks. Rulliku puudus on selles, et vedamisel osa laadungi raskusest langeb töö- lise kätele. Rullikuid võib soovitada väikese veokäibega ladude jaoks ja laadungite vedamiseks kuni 50 meetri kaugusele. Teistel juhtudel tuleb kasutada kolmerattalisi ja neljarattalisi kärusid.

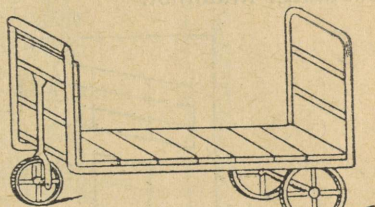
Kolmerattalisi ja neljarattalisi kärusid konstrueeritakse liiku- matu või ülestõstetava raamiga. Viimast moodust kasutatakse neil juhtudel, kui ümberpaigutatav laadung asetatakse erilistele aluslattidele, millede suurus vastab kärü kandepinna suurusele. Allalastud raamiga kärü viiakse aluslattide alla, mille järel tõstetakse raam üles ja koos temaga aluslatid laadungiga. Sellel kohal aga, kuhu laadung tuleb asetada, lastakse raam alla, aluslatid jäävad seisma põrandale ja kärü tõmmatakse nende alt välja. Niisugune laadungite ümberpaigutamise viis hoiab kokku kärult mahalaadimise aega.

Kasutatakse veel kärusid-virnaladujaid. Need ei paiguta laadungeid mitte üksnes ühest kohast teise, vaid võimaldavad neid ka kihtidesse laduda. Sageli toimetatakse kohaleasetamist

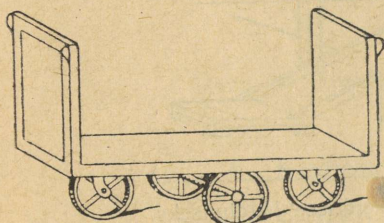
koos aluslattidega, mis võimaldab aega kokku hoida nii kaupade kohaleasetamisel kui ka nende müümisel.

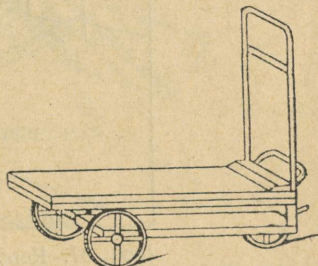
1

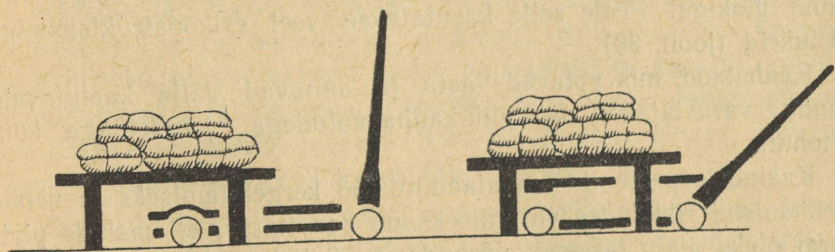
2

3

4

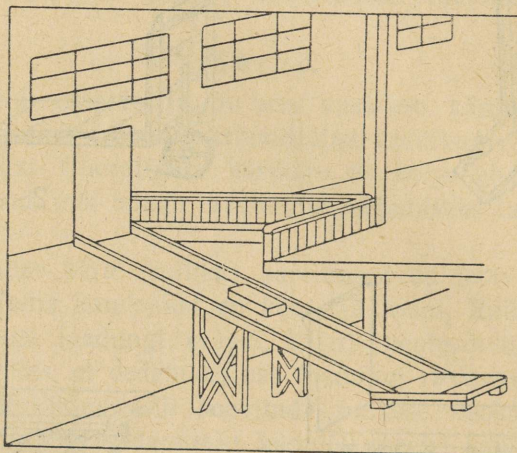

5

Joon. 36. Käsikäru: 1 — kahe rattaline käru (rullik); 2 — kolme rattaline käru; 3 — neljarattaline käru; 4 — tõstekangiga käru; 5 — tõstekangiga käru töö skeem.

Vajukid ja tõstukid.

Keldrite täis- ja tühjakslaadimiseks varustatakse nad vajukite ja tõstukitega. Vajuk kujutab endast lahtist puurenni, mis udest (või laadimisaknast) on alla lastud keldri põrandale nurga all mitte üle 30° (joon. 37). Renni laius oleneb kaupade mahust (kotid, kastid jne.). All lõpeb renn kandepinnaga, millel on väike kallak. Kandepinna ülesandeks on pidurdada ja seistada laadungi liikumist.

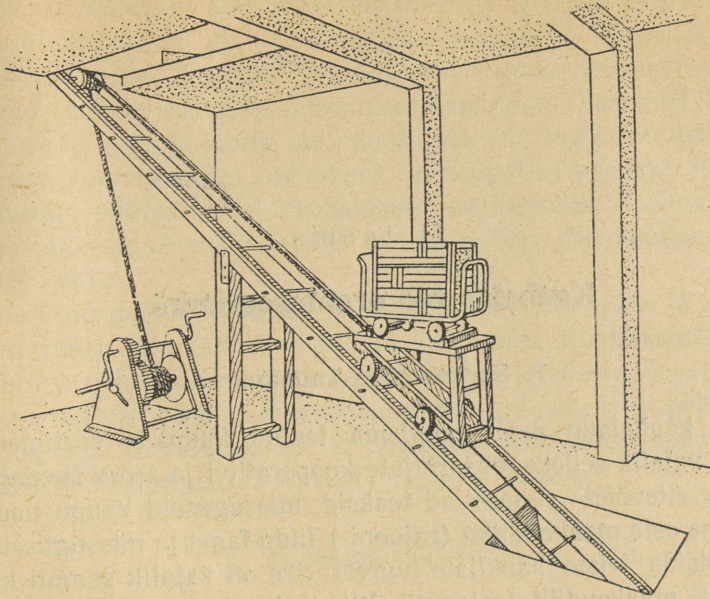

Joon. 37. Renn laadungite keldrisse laadimiseks.

Laadungite ülestõstmiseks võib vajukit varustada kõige lihtsama plokiga. Peale selle kasutatakse veel erikonstruktsiooniga tõstukeid (joon. 38).

Kaubalaod, mis võtavad vastu ja annavad välja kaalutavaid kaupu, varustatakse sajandik-kaubakaaludega, kandejõuga kuni 3 tonni.

Kaaludele peale- ja mahalaadimistöö kergendamiseks ja nende mehhanismi rikkumise vältimiseks on soovitatav, et kaalude platvorm oleks ühel tasemel põrandaga. Selleks lõigatakse kaalud põranda sisse. Kui kaalusid sisse lõigata ei saa, tuleb teha trampliin (hoovõttelaud). Trampliini ülemine osa on ühel tasemel kaalude platvormiga, alumine osa aga põranda tasemel.

Joon. 38. Tõstuk keldri tühjendamiseks.

6. Kaubalao hoovi korraldus.

Kaubalao juures seadistatakse hoov, kuhu paigutatakse vajalikud ehitised.

Nii võib lao hoovi paigutada: kuuri, katusealuse mõningate kaupade ja taara hoidmiseks, jääkeldri rutturiknevate kaupade säilitamiseks, elamu valvuri jaoks, hobusetalli ja garaaži, käimla. Hoov piiratakse plankaiaga. Tänaval ääres oleva plangu pikkuse iga 120 meetri kohta tehakse 3,5—4,0 meetri laiused väravad. Plank ja väravad peavad olema täies korras.

Sissekäik hoovi ja läbikäigud hoovis sillutatakse või tambitakse hästi kinni. Hoovi piirkond puhastatakse iga päev prügist, mille jaoks ehitatakse kinnine prügikast.

Hoovile ehitatakse kaev.

Valve otstarbel valgustatakse hoovi piirkonda õhtul ja öösel.

11. teema.

Kaubalao töö organiseerimine.

1. Sortiment ja kaubavarud.

Iga kaubaladu peab kauplema teatud kaupade sortimendiga. See on vajalik selleks, et tarbijate kooperatiivi ja tema isemajandavate jae-ettevõtete sisseostjad teaksid, missuguseid kaupu nad saavad sisse osta maakondliku (rajooni-) liidu laost ja missuguseid neil tuleb otsida teiste hankijate juurest. See on vajalik samuti ka selleks, et maakondlik (rajooni-) liit saaks tagada maa jaevõrgu häireteta varustamist temale vajalikkude kaupadega. Sellepärast peab tarbijate kooperatiivide oblastiliit iga maakondliku (rajooni-) liidu kaubalao jaoks kindlaks määrama kohusliku sortimendi.

Lao kohuslik sortiment sisaldab kõiki põhimisi kaupu, nii toidukui ka laiatarbekaupu, milledega kauplevad maa jae-ettevõtted, välja arvatud need kaubad, mis tuuakse hankija juurest kohale vahetult, möödudes maakondliku (rajooni-) liidu laost. Lao kohuslik sortiment sisaldab ka tooraineid ja materjale, mis on vajalikud tarbijate kooperatiivi tootmisettevõtete tööks.

Kohuslik sortiment on nende kaupade minimaalne loetelu, milledega maakondliku (rajooni-) liidu ladu peab kauplema pidevalt ja katkestamatult. See loetelu laieneb maal nõutavate uute kaupade sissevõtmise teel, mida laseb välja meie tööstus. Maakondlik (rajooni-) liit peab seepärast süstemaatiliselt tundma õppima ostjaskonna nõudmist ja sellega võrrutama oma ladude sortimenti.

Lao töö ratsionaalseks korraldamiseks on suur tähtsus ka tema kaubavarude normaliseerimisel. Põhinõue lao kaubavarude suuruse

kohta seisab selles, et nad tagaksid jaevõrgu häireteta varustamist, mitte tekitades samal ajal aga kaupade seiskumist. Liigsed kaubavarud viivad organisatsiooni finantsilise seisukorra halvenemisele ja tähtaegade möödalaskmisele maksimise hankijaile. Ülearused kaubavarud toovad endaga kaasa lao operatiivse töö tingimuste halvendamist, nagu ruumipuudust, mõnikord ka kaupade riknemist. Liigsed kaubavarud põhjustavad kaubakäibe aeglustumist, külmutavad käibesse mahutatud vahendeid ja toovad sellega rahvamajandusele tunduvat kahju.

Varude normid määratakse kindlaks üksikute kaupade ja kaubarühmade järgi ning arvestatakse käibepäevades. Kindlaksmääratud normi piires eristatakse puutumatut ehk kindlustamisvaru, mis tagab lao häireteta kauplemist. Maakondlik (rajooni-) liit peab kaupade hulgiostu korraldama nii, et need oma ladudesse saabumisega võimaldaksid puutumatuid varusid mitte kasutada.

2. Kaubalao töö sisu.

Ladu allub vahetult maakondliku (rajooni-) liidu kaubandusosakonnale. Ladu ei toimetata iseseisvalt kaupade ostu ega müüki, neid operatsioone toimetab kaubandusosakond. Lao ülesanne seisab selles, et kaupu vastu võtta, neid laos kohale paigutada, hoidmise keskel nende eest hoolitseda ja neid müüa kaubandusosakonna korralduste järgi.

3. Kaupade vastuvõtmine.

Hankijailt saabuvate kaupade vastuvõtmine seisab nende koguse, kvaliteedi, sortimendi, kompleksuse ja markeerimise kontrollimises. Kõik need näitajad peavad olema kooskõlas lepingu tingimustega, mille järgi kaup osteti, ja vastavate standardite, tehniliste tingimuste või proovide nõudmistega.

Kaupa võib vastu võtta hankija laos, raudteejaamas või sadamas ja maakondliku (rajooni-) liidu laos. Raudteejaamas ja sadamas, samuti tavaliselt ka hankija laos, toimetatakse ainult koguselist vastuvõtmist. Maakondliku (rajooni-) liidu laos aga toimetatakse vastuvõtmist kõigi loeteldud näitajate järgi.

Kaupade vastuvõtmine raudteejaamas.

Kaubasaatja kannab vastutust kaupade eest, mis ta ära andis raudteele, raudtee aga vastutab nende säilivuse eest teel ja nende kättetoimetamise eest kindlaksmääratud tähtaegade piires. Kõik juhtumid, mil saabunud laadung ei vasta raudtee veokirja andmetele, tuleb kindlaks teha kaupade vastuvõtmisel jaamas ja vormistada kommertsakti koostamisega (kaupade viibimine teel üle kindlaksmääratud sõidutähtaja, märgunud kauba saamine, kauba puudujääk, taara vigastamine jne.). See on vajalik selleks, et esitada pretensiooni raudtee vastu ja temalt kahjud sisse nõuda, sest kauba saatja ei kata kahjusid, mis on tekitatud raudtee süü läbi.

Vagunpartii saamisel alustatakse vastuvõtmist vaguni järelevaatisest (kas on plommid olemas ja kas nad on korras, kas ei ole väliseid põranda, seinte ja katuse vigastusi, kas luugid on kinni, kas vagun on riiviga suletud). Seda järelevaatust, samuti kui kõiki järgnevat vastuvõtmise järke, tuleb tingimata toimetada raudtee esindaja juuresolekul.

Pärast välist järelevaatust avatakse vagun ja vaadatakse saabunud laadung üle vaguni sees, millele järgneb vaguni tühjakslaadimine.

Olenevalt kaubast, võetakse ta vastu kas kaalu järgi või ülelugemisega.

Vastuvõtmisel tuleb hoolikalt järele vaadata taara. Kui taara on vigastatud või tekib kahtlus laadungi puutumatuses, tuleb koht avada ja täpselt kindlaks teha tema sisu.

Kaupade vastuvõtmine auto-hobustranspordilt.

Neil juhtudel, kui kaubad on kohale toimetatud auto-hobustranspordiga, võetakse need vastu autojuhi (voorimehe) käest, kui ta täidab ka ekspediitori kohuseid, või ekspediitori (hankija, maakondliku (rajooni-) liidu transpordikontori) käest. Laojuhataja või laohoidja, kes kaup vastu võtab, peab eelkõige tutvunema veokirjaga, mille järgi kaubad on saadetud. Pärast seda loetakse üle üldine kohtade arv ja kontrollitakse nende markeerimist. Järgnevalt vaadatakse järele iga koha taara ja võetakse kaup vastu kaalu järgi või üleluge-

misega. Kõik vigastatud taaraga, samuti nende puutumatuses kahtlust äratavad kohad avatakse tingimata ja kontrollitakse nende sisu. Avastatud puudused ja vigastused fikseeritakse aktis, millele peab alla kirjutama isik, kes kauba vastu võttis (laojuhataja või laohoidja) ja isik, kes kauba ära andis (autojuht, voorimees, ekspedii- tor). Vastuvõtmine peab olema korraldatud nii, et maksimaalselt lühendada autotranspordi seisuaega kaupade mahalaadimisel. Teades eelseisvast kaupade kohalejõudmisest, tuleb varakult vabastada koht laadungite vastuvõtmiseks, kontrollida kaalud ja ette valmistada tööjõud.

Kaupade vastuvõtmine maakondliku (rajooni-) liidu laos.

Kaupade vastuvõtmise õigel organiseerimisel maakondliku (rajooni-) liidu laos on suur tähtsus. Vastuvõtmise kestel toimetatakse saabunud tükikaupade koguse lõplikku kontrollimist: kõik kaubakohad avatakse ja neis sisalduvad kaubad loetakse ja mõõdetakse üle.

Peale selle kontrollitakse vastuvõtmise kestel kaupade kvaliteeti, nende vastavust lepingu tingimustele, standardite nõuetele, tehnilistele tingimustele ja kirjeldustele, vastavust proovidele. Lõpuks tehakse vastuvõtmise kestel lõplikult kindlaks saabunud kaupade sortimendi vastavus sellele sortimendile, mida hankija kohustus muretsema lepingu järgi, selgitatakse vastuvõetavate kaupade kompleksus ja kontrollitakse nende markeerimist.

Kõik see näitab, milliseid tõsiseid nõudeid tuleb esitada kaupade vastuvõtmise õigele organiseerimisele. Vastuvõtmist peab toimetama varaliselt vastutav isik, laojuhataja või laohoidja.

Vastuvõtmisest peavad tingimata osa võtma maakondliku (rajooni-) liidu kaubatundjad, aidates lao töötajail korraldada vastuvõtmist võimalikult paremini. Ladudes peavad käepärast olema standardid ja tehnilised tingimused, samuti ka väljakirjutused lepinguist hankijatega, milledes on loeteldud nõuded, mis esitatakse kaupade vastuvõtmisel.

Vastuvõtmiseks peab olema eraldatud isoleeritud koht, võimaluse

vältimiseks, et vastuvõetavad kaubad ei seguneks juba laos olevate kaupadega. Vastuvõetava kauba iga koht tuleb kontrollida eraldi ja samuti kõik puudujäägid üles märkida eraldi.

Mingisuguste puudujääkide avastamisel koostatakse akt, mis on pretensioonide esitamise aluseks hankija vastu.

Aktid tuleb koostada täpses vastavuses korraga, mis on kindlaks määratud NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu juures oleva Riikliku Arbitraaži instruksioonis.

Aktis peab näidatud olema:

a) akti koostamise aeg ja koht, akti koostavate isikute perekonnanimed ja ametid;

b) kauba saatmise aeg saatejaamast (sadamast), tema saabumise aeg sihtjaama (sadamasse) ja kaubasaaja lattu;

c) kauba valmistanud ettevõtte, hankija, laadungi saatja ja saaja täpne nimetus, arve-faktuuri ja saatekirja kuupäev ja number;

d) kauba, markeerimise, taara ja tema seisukorra kirjeldus, hoidmise tingimused, vajalikel juhtudel ka kauba kasutamise või töötlemise tingimused;

e) saadud ja tegelikult kontrollitud kauba kogus, täielik nimetus ja loetelu, eraldades tarvitamiseks täiesti kõlbmatud, samuti allahindamisele kuuluvad kaubad;

f) kauba kvaliteediliste puuduste ja neid esile kutsunud põhjuste täpne kirjeldus, mittekomplektsuse korral — puuduvate osade loetelu;

g) allahindamise (hinnaalanduse) suurus tema täpse põhjendusega.

Allpool esitame aktide näiteid saabunud kauba puudujäägi ja ümbersortimise, ebakohase kvaliteedi, markeerimata või valesti markeeritud kauba, selle (tekstiil) sordi mittevastavuse kohta.

Kaupade vastuvõtmise, aktide koostamise ja pretensioonide esitamise tähtsajad.

Kui tarbijate kooperatsiooni süsteemi ühed organisatsioonid varustavad kaupadega teisi, rakendatakse kaupade koguselisel

vastuvõtmisel, aktide koostamisel ja pretensioonide esitamisel kauba puudujääkide alal järgmisi tähtaegu¹:

Ühelinnalise käibe korral:

- a) kallatavad, laotavad, taarata kaubad — nende lattu saabumisel;
- b) rutturiknevad (taaras) kaubad:
brutokaalu ja kohtade arvu kohta — kauba saamisel;
netokaalu ja taara sisu kohta — tema avamisel, kuid hiljemalt 24 tunni jooksul pärast kauba lattu saabumist;
- c) ülejäänud taaras-kaubad:
brutokaalu ja kohtade arvu kohta — kauba saamisel;
netokaalu ja taara sisu kohta — tema avamisel, kuid hiljemalt 5 päeva jooksul pärast kauba saabumist.

Teiselinnalise käibe korral:

- a) kallatavad, laotavad, taarata kaubad — hiljemalt 48 tunni jooksul pärast kauba lattu saabumist;
- b) rutturiknevad (taaras) kaubad — hiljemalt 24 tunni jooksul pärast kauba saabumist sihtjaama;
- c) ülejäänud taaras-kaubad — taara avamisel, kuid hiljemalt 10 päeva jooksul pärast kauba saabumist sihtjaama, kui lepingus ei ole ette nähtud lühemaid tähtaegu.

Kui ühed riiklikud, majanduslikud, kooperatiivsed ja ühiskondlikud organisatsioonid varustavad kaupadega teisi, rakendatakse aktide koostamisel ja pretensioonide esitamisel järgmisi tähtaegu neil juhtudel, kui hangitud kaupade kogus, kompleksus või markeerimine ei vasta standarditele või lepingu tingimustele²:

¹ „Instruktsioon kaupade koguselise kontrollimise, aktide koostamise ja kauba puudujääkide alal pretensioonide esitamise korra kohta tarbijate koöperatsiooni süsteemis”, kinnitatud Tsentrosojuzi poolt 21. XII 1939. a.

² Riikliku Arbitraaži instruktsioon „Pretensioonide esitamise korra ja tähtaegade kohta ebakohase kvaliteediga kaupade hankimisel ühtede riiklike, majanduslike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide poolt teistele”.

Ühelinnalise käibe korral, kui kvaliteediline vastuvõtmine toimub ostja laos — 24 tundi ratturiknevate kaupade ja 10 päeva kõigi ülejäänud kaupade alal.

Teiselinnalise käibe korral — 24 tundi ratturiknevate kaupade ja 20 päeva kõigi ülejäänud kaupade alal.

Loeteldud tähtjad on maksimaalsed ja kehtivad sel juhul, kui lepingus ei ole ette nähtud lühemaid tähtaegu.

Kui avastatakse ratturiknevate kaupade alaväärtuslikkust, siis määratakse aktis kindlaks nende realiseerimise viis:

a) müük allahindamisega (kui kaubad on täielikult säilitanud oma toiteomadused);

b) tehniline ümbertöötamine (kui on võimatu kaupu toiduks tarvitada);

c) hävitamine (kui kaubad on täiesti kõlbmatud).

Aktid varjatud defektide avastamise kohta koostatakse, kui lepingus ei ole ette nähtud teisi tähtaegu, 5 päeva jooksul pärast nende defektide avastamist, kuid mitte hiljemalt kui 3 kuud pärast kauba saamise päeva.

Aktid defektide avastamise kohta kasutamise garantiitähajaga kaupadel koostatakse 5 päeva jooksul pärast defektide avastamist, kuid hiljemalt kindlaksmääratud kasutamise garantiitähajaja jooksul.

Lepingus võib ette näha hankija esindaja kohuslikku väljakutsumist akti koostamiseks. Kui hankija esindaja ei ilmu või tekivad lahk-
arvamused tema ja ostja vahel, koostatakse akt Riikliku Ekspertiisi või vastava kaubaharu kvaliteedi-inspektsiooni esindaja osavõtul, nende puudumisel aga — asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja osavõtul.

Koostatud aktide põhjal peab maakondlik (rajooni-) liit esitama hankija vastu pretensiooni (reklamatsiooni). Pretensioon esitatakse hiljemalt 10 päeva jooksul pärast akti koostamist. Hankija peab 10-päevase tähtaja jooksul, arvates pretensiooni saamise päevast, selle rahuldama või teadustama oma motiveeritud keeldumisest.

Kui pretensioon esitatakse kauba puudujäägi puhul, hankija aga ei ole laadungi saatja, siis esitatakse reklamatsioon laadungi saatjale ja ärakiri hankijale.

4. Kaupade paigutamine ja hoidmine.

Lao töö peab olema nii korraldatud, et kaubad nende hoidmise kestel ei kaotaks kvaliteedis ega väheneks kaalus. Selle nõude täitmiseks tuleb kinni pidada hoidmise režiimist, mis vastab kaupade füüsikalis-keemilistele omadustele, kaubad õigesti laiali paigutada ja kohale asetada, organiseerida süstemaatilist hoolitsemist kaupade ja ruumide eest.

Kaupade hoidmine.

Kaupade õige hoidmine nõuab teatavat temperatuuri ja õhu niiskust laos. Selles suhtes esitavad mitmesugused kaubad erinevaid nõudmisi, millest lähtudes tulebki rühmitada kaupu ühiseks hoidmiseks ühes ruumis.

Kõetavates ladudes peab temperatuur olema mitte alla $+10^{\circ}$ kuni $+12^{\circ}$ C toidukaupade ja mitte alla $+12^{\circ}$ C tööstuskaupade jaoks. Iga üksik lao ruum peab olema varustatud termomeetriga. Tuleb vältida teravaid temperatuuri kõikumisi, mis eriti kahjulikult mõjuvad kaupadele, ja ahje kütta niisuguste vaheaegadega, et tarvilikuks tunnistatud soojuse määr kestaks kogu öö-päeva.

Õhu suhtelise niiskuse kindlaksmääramiseks kasutatakse erilisi aparate — hügro- ehk psühromeetreid. Õhu niiskust reguleeritakse ettemääratud temperatuuri alalhoidmise ja ventilatsiooniga.

Kaupade paigutamine.

Kaupade paigutamisel laos tuleb silmas pidada järgmisi tähtsaid nõudeid:

a) tuleb välja valida kas kõetavad, soojustatud või külmad ruumid, olenevalt kaupade füüsikalis-keemilistest omadustest ja nendega töötamise tingimustest;

b) mitmesuguseid kaupu ühte ruumi paigutamiseks tuleb need välja valida niiviisi, et ei tekiks võimalust ühtede kaupade kahjuliku mõju avaldamiseks teistele (lõhn jne.);

c) põhimiste kaupade ja kaubarühmade hoidmiseks tuleb eraldada alalised kohad;

Ettevõtte nimetus

linn

Tsentrosojuzi vorm nr. 18.

Kuupäev

AKT nr.

lepingu (tehingu) täitmiseks saabunud kauba puudujäägi ja ebaõige sortimise kohta.

1. Akti koostavate isikute amet, perekonnanimi ja initsiaalid

a) ostja (kauba saaja) esindaja

b) hankija esindaja

c) riikliku ekspertiisi, kvaliteedi-inspektsiooni, Kaubandusministeeriumi kohaliku organi või asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja

2. Laadungi saaja nimetus ja aadress

3. Hankija " " "

4. Laadungi saatja " " "

5. Kauba tootja (vabriku, artelli) nimetus ja aadress

6. Hankija arve-faktuuri nr. kuupäev

7. Raudtee (laevanduse) veokiri nr. kuupäev

8. Saatejaam (sadam)

9. Sihtjaam (sadam)

10. Kauba sihtjaama saabumise kuupäev

11. Lattu saabumise kuupäev

12. Kaal ja kohtade arv raudtee veokirja järgi

13. Lattu vastuvõetud kohtade arv kaal

14. Taara ja pakendi kirjeldus, nende seisukord ja kauba hoidmise tingimused

Järeforra nr.	Kauba nimetus	Hankija dokumentide järgi					Tegelikult osutus					Ülejäägid		Puudujäägid		
		Koha nr.	Artikli nr.	Kogus	Hind	Summa	Koha nr.	Artikli nr.	Kogus	Hind	Summa	Kogus	Summa	Kogus	Summa	

Ettevõtte nimetus

Tsentrosojuzi vorm nr. 19.

Linn

AKT nr.

lepingu (teingu) järgi saabunud kauba ebakohase kvaliteedi, markeerimata jätmise või valesti markeerimise kohta.

1. Akti koostavate isikute amet, perekonnanimi ja initsiaalid

a) ostja (kauba saaja) esindaja
 b) hankija esindaja
 c) riikliku ekspertiisi, kvaliteedi-inspeksiooni, Kaubandusministeeriumi või asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja

2. Laadungi saaja nimetus ja aadress

7. Raudtee (laevanduse) veokiri nr. saatmise kuupäev

3. Hankija " " "

8. Saatejaam (sadam)

4. Laadungi saatja " " "

9. Sihtjaam (sadam)

5. Kauba tootja (vabriku, artelli) nimetus ja aadress

10. Kauba sihtjaama saabumise kuupäev

6. Hankija arve-faktuuri nr. kuupäev

11. Lattu saabumise kuupäev

12. Markeerimise, taara ja pakendi kirjeldus, nende seisukord ja kauba hoidmise tingimused

Järjekorra nr.	Kauba nimetus	Koha nr.	Kaubaartikli nr.	Üksuste arv (kaal)	Saabunud kogusest vaadati läbi	Läbivaadatust osutus (üksuste arv)		Allahindluse määr %-des	Märkused
						tarvitamiseks päris kõlbmatu või markeerimata	ebakohase kvaliteediga või valesti markeeritud		

Defektide üksikasjaline kirjeldus ja võimalust mööda nende põhjused (täpselt ära näidates, milles kauba kvaliteet või markeerimine ei vasta üleüldise standardi tingimustele, tehnilistele tingimustele, lepingutes ettenähtud proovidele ja markeerimise reeglitele).

(Akti tagakülg)

Järeldused ja märkused:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Akti koostanud isikute allkirjad.

Esindajad:

- a) ostja (kauba saaja),
- b) hankija,
- c) riikliku ekspertiisi, kvaliteedi-inspeksiooni, Kaubandusministeeriumi kohaliku organi või asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja.

d) kaubad tuleb paigutada niiviisi, et ei oleks tõkestatud tulekustutajad, lao sissekäigid ja väljapääsud, et oleks tagatud vaba juurdepääs kõigile kaupadele ja nende ümberpaigutamine;

e) kogukad ja hästiminevad kaubad tuleb paigutada väljapääsule lähemale;

f) ahjude ja akende suhtes tuleb paigutada kaubad olenevalt sellest, kuidas neid mõjutavad kõrgendatud temperatuur ja päevalgus.

Kaupade paigutamine.

Sõltuvalt kauba pakkimise viisist, tema töötlemise tingimustest laos ja müümisest, hoitakse kaupu virnades või riulitel. Virnadesse laotakse kaubad, mis on pakitud kottidesse, pallidesse, kastidesse ja tünnidesse ning mida müüakse ilma konkreetse üksuse valikuta (niinimetatud partiihoidmine).

Suurekaalulised kaubakohad paigutatakse ühte ritta. Ühte ritta paigutatakse ka niisugused kaubakohad, mida müüakse konkreetse margi väljavalimise järgi (niinimetatud kohaviisi hoidmine). Ülejäänud taaras-kaubad laotakse kuubi- või püramiidi-kujulistesse virnadesse. Kui on olemas eri seadised (virnaladujad), pannakse ka suure kaaluga kaubakohad virnadesse, taaras-kauba kohaviisi hoidmiseks aga kasutatakse eri konstruktsiooniga riiuleid¹.

Tarvitatakse järgmisi virnadesse ladumise viise (joon. 39):

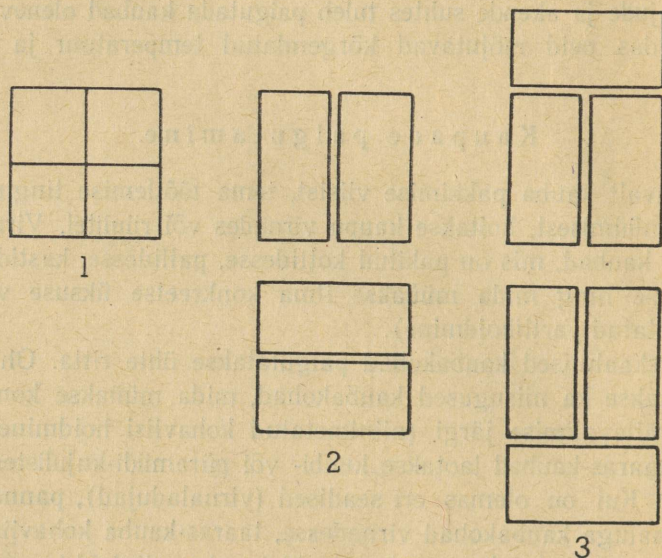
otseladumine, kui iga ülemise rea kaubakohad pannakse vahetult alumise rea kohtadele samas suunas; otseladumisega pannakse virna kaubad ühesuguse suuruse ja vormiga kastides;

ruutu-ladumine, kui iga ülemise kihi kaubakohad pannakse põiki alumise rea kohtadega; ruutu laotakse harilikult pikamõõdulised kaubad;

vastupidi-ladumine, kui ruut koosneb teatud arvust kaubakohtadest (3, 4, 5 jne.) ja iga ülemise kihi ruut laotakse vastupidiselt alumise rea ruuduga; vastupidi-ladumisega pannakse virna kottides ja pallides kaubad.

¹ Vt. teema 10 — „Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu kaubalaod, nende korraldus ja seadmed”.

Kaubad, mida müüakse vabriku välispakendis või üksikute toodetena, vabastatakse välisest pakendist ja pannakse riiulitele (nii nimetatud sortimendi järgi hoidmine). Valmisrõivad riputatakse õlpmel riiulite jaoskondadesse, mis on laudite asemel varustatud põikpuudega.

Joon. 39. Kaupade vinnadesse ladumise viisid: 1 — otseladumine; 2 — ruutuladumine (1-ne ja 2-ne rida); 3 — vastupidi-ladumine (kolmikutena, 1-ne ja 2-ne rida).

Sanitaar-hügieenilised nõuded.

Lao ruumid ja seadmed tuleb hoida puhtuses. Iga päev tuleb pühkida põrandaid ja koristada kogu praht, mis tööpäeva jooksul on kogunenud; samuti tuleb ära pühkida tolm kaupadelt ja seadistusest.

Peale niisuguse igapäevase koristamise pestakse, mitte harvemalt kui üks kord kuus, põrandaid ja aknaid, pühitakse tolm ära seintelt ja laest. Lõpuks vähemalt kaks korda aastas, seoses lao ettevalmistamisega sügis-talviseks ja kevad-suviseks hooajaks, toimetatakse ruumide ja seadmete koristamist ja remonti.

Suur tähtsus kaupade säilimiseks laos on võitlusel putukate

ja närijatega. Selles võitluses eristatakse ettevaatus- ja hävitusabinõusid. Ettevaatusabinõud takistavad putukate ja närijate tungimist lattu. Selleks on tarvis:

a) mitte võimaldada põrandas, seintes ja lagedes pragude tekkimist, vaid tekkinud praod tuleb otsekohe ära parandada, kusjuures praod põrandas tuleb täis toppida purukstambitud klaasiga ja katta tsemendiga või plekiga, et ära hoida närijate läbipääsemist;

b) lattu saabuvad kaubad tähelepanelikult järele vaadata, eriti vigastatud kohad, tühi taara ja pakkematerjalid, et mitte võimaldada kahjurite sissepääsemist lattu koos kaubaga;

c) pidevalt pidada laos puhtust ja korda.

Hävitusabinõud hävitavad lattu pääsenud kahjureid.

Närijate hävitamiseks tarvitatakse mitmesuguseid lõkse. Samaks otstarbeks peetakse tööstuskaupade ladudes kassé ja mõnda koeratõugu (näiteks pintšereid, rotipüüdjaid, takse jt.). Keemiliste hävitusvahendite tarvitamiseks on soovitatav kohale kutsuda eriteadlane.

Hoolitsemine kaupade eest.

Hoidmise kestel on vajalik süstemaatiliselt jälgida kaupade seisukorda, eriti nendel, mida hoitakse laos pikemat aega.

5. Kaupade müümine.

Lao tööaeg.

Ladu peab töötama kindlaksmääratud päevadel ja tundidel, mis on teada tema klientuurile.

Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu lao ja kontori tööpäevad langevad ühte. Töö laos algab tavaliselt varem kui kontoris.

Kui esineb vajadus töötada laos ka puhkepäevadel või pikendada töötunde (kaupade kiire vastuvõtmine, kaupade kiire ärasaatmine tarbijate kooperatiividesse), tuleb kontoris varakult kõik selleks tööks vajalikud materjalid ette valmistada või töö kohta neil päevadel ja tundidel kokku leppida kontori vastavate töötajatega.

Tarbijate kooperatiivide esindajate saabumise graafik.

Tarbijate kooperatiivide esindajate lattu saabumise tähtjad peavad olema kindlaks määratud erilise graafikuga, mis on kinnitatud maakondliku (rajooni-) liidu kaubandusosakonna juhataja poolt ja kooskõlastatud tarbijate kooperatiivide esindajatega. Niisuguse graafiku puudumine toob kaasa lao ebaühtlast koormatust, tunduvald ajakaotusi tarbijate kooperatiivide esindajaile, kes ootavad oma järjekorda või on üldse asjatult kohale sõitnud, tarbijate kooperatiivide transpordi seisakuid ja ülearuseid sõite.

Graafik koostatakse sellise arvestusega, et tarbijate kooperatiivid saaksid laos õigeaegselt vajalikke kaupu sisse osta ja neid oma võrku laiiali vedada, tagades seega häireteta kauplemist. Ühtedele ja samadele päevadele on tarvis määrata niisuguste tarbijate kooperatiivide esindajate kohalesõit, kes saaksid kaupade vedu oma ettevõtetesse organiseerida üheaegsete või ringsõitudena.

Teades, missuguste tarbijate kooperatiivide esindajad peavad kohale sõitma, võivad lao töötajad aegsasti alustada ettevalmistusi nende teenindamiseks, näiteks eelõhtul, tööst vabadel tundidel ja hommikul enne nende saabumist. Ettevalmistamine seisab tarbijate kooperatiivide poolt lattu saabunud kirjalike tellimuste läbivaatamises ja lihtsortimendi-kaupade eelnevas väljavalimises. Selleks otstarbeks mõned laod praktiseerivad niisugust süsteemi. Ühes lao ruumis eraldatakse koht, mis jagatakse osadeks 1,5 meetri kõrguste vaheseintega. Vaheseinad tehakse perpendikulaarselt lao seinale 2—2,5-meetrise vahemaaga üksteisest. Nii viisi saadakse lahtised kabiinid, milledest igaüks määratakse teatava tarbijate kooperatiivi kaupade jaoks.

Kaupade väljavalimine.

Laos müüakse kaupu kas tarbijate kooperatiivide esindajate isikliku väljavalimise järgi või nende kirjalikkude tellimuste põhjal. Viimast moodust saab tarvitada ainult lihtsortimendi-kaupade suhtes. Lihtsortimendi-kaupu tuleb välja valida tarbijate kooperatiivi esindaja vahetute näpunäidete järgi.

Kaupade väljavalimist kergendatakse: a) kõigi müügilolevate kaupade proovide näituse organiseerimisega; b) kaupade kataloogi süstemaatilise pidamisega.

Kõige parem on kaupade näitust organiseerida eraldi toas („proovide tuba”). Kui ruumide puudumise tõttu niisugust võimalust ei ole, tuleb eraldada „proovide nurgake”. Ka selle võimaluse puudumisel tuleb proovide näitust organiseerida vahetult töökohtadel, kasutades selleks neidsamu vahendeid ja viise, mis kauplusteski: vitriine, tahvleid, kaardikesi, albumeid, kaupade väljapanekut riiulitel ja lettidel jne.

Iga kaubaproovi külge kinnitatakse lipik, mis sisaldab kõiki ostjale ja lao väljavalijale vajalikke andmeid antud kauba kohta, nagu kauba nimetuse, tema artikli ja sordi, kauba valmistanud organisatsiooni (ettevõtte) nimetuse, hinna ja olemasoleva koguse. Läbimüüdud kaupade proovid võetakse viibimata näituselt ära.

Lisaks proovide näitusele on laos otstarbekohane pidada kaupade kataloogi, milles kõik müügilolevad kaubad on kantud kaartidele. Iga kauba kohta seatakse sisse eraldi kaart, milles on näidatud kõik teda iseloomustavad andmed. Kaardid paigutatakse erilisse kasti (raamatukogu tüüpi) kaubarühmade järgi, kaubarühmas aga tähestiku järgi.

Eraldi rühma pannakse kaardid kaupade kohta, millede saabumist oodatakse (näidates arvatava saamise tähtaja).

M ü ü g i v o r m i s t a m i n e .

Väljavalitud kaup kantakse arve-faktuuri, mille alusel tarbijate kooperatiivi esindaja toimetab maakondliku (rajooni-) liidu kontoris arveldused ja saab loa (läbipääsu) kaupade väljavedamiseks. Kui kaupa müüakse vahetult tarbijate kooperatiivi kauplustele, kontrollitakse nende ostu-limiidiraamatuid vastavalt instruksiooni nõuetele, mis on kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi poolt.

12. teema.

Taara ja taaramajandus.

1. Taara määrang ja tema tähtsus.

Taara on eriline pakis, mis on vajalik kaupade hoidmiseks ja vedamiseks.

Taara hoiab kaupu mitmesuguste kadude (murdumise, riknemise jt.) eest ja soodustab kaupade füüsikalis-keemiliste omaduste säilitamist.

Enamiku kaupadest saavad maakondlikud (rajooni-) liidud ja tarbijate kooperatiivid hankijailt taaras. Taara valmistamiseks kulutatakse rahvamajanduses tohtu hulk mitmesuguseid väga väärtuslikke materjale, nagu puitu, paberit ja kartongi, metalli, klaasi jt. Taara maksumus läheb ühtedel juhtudel kauba hinna sisse, teistel juhtudel need tasutakse kauplevate organisatsioonide poolt. Mõned taara liigid peavad kauplevad organisatsioonid oma hankijaile tagastama.

Kõik need asjaolud sunnivad eriti tähelepanelikult suhtuma taaramajanduse ratsionaalse organiseerimise küsimustesse ja taarat hoolikalt käsitsema.

2. Taara liigid.

Taara jaguneb liikideks, sõltuvalt tema otstarbest, valmistamismaterjalidest, tema kasutamise sagedusest ja teistest tunnustest.

Seesmine ja väline taara.

Seesmiseks nimetatakse taarat, milles kaupa müüakse ostjaile jaemüügil: karbid (konservide, tuletikkude, paberosside), pudelikesed (odekolonni, lõhnaõlide), purgid (mee, džeeми, keediste), pudelid (piima, veini) jne.

Väliseks nimetatakse taarat, milles kaupa transporditakse, milles teda hoiavad kaubandusorganisatsioonid ja millest ta vabastatakse jaemüügil.

Välise taara hulka kuuluvad vaadid, kastid, kotid jne.

Välise taara maksumuse selliste kaupade all, millele jaoks ei ole sisse seatud ühtseid jaehindu, tasuvad kauplevad organisatsioonid hinnakirja alusel, või hindade järgi, mis on määratud järgnevate valitsuse korraldustega.

Kõva, poolkõva ja pehme taara.

Olenevalt füüsikalis-keemilistest omadustest, nõuavad kaubad nende hoidmisel ja transportimisel mitmesuguse taara kasutamist.

Vedelad kaubad ja niisugused, mis võivad rikutud saada teiste kaupade tõugete ja surumise teel, pakitakse kõvasse taarasse (vaatidesse, kastidesse jt.).

Kaubad, mis suudavad välja kannatada osa välisest survest, jäädes seejuures rikkumata, pakitakse poolpehmesse taarasse (punutud korvidesse, siledast ja gofreeritud kartongist karpidesse ja kastidesse).

Kaubad, mida on vajalik hoida määrdumise, tolmumise jne. eest, pakitakse pehmesse taarasse (kottidesse jt.).

Taara-inventar.

NSV Liidu Kaubanduse Rahvakomissariaadi käskkirjas nr. 29 — 25. jaanuarist 1946. a. antakse järgmine taara-inventari määrang:

„Taara-inventari all mõistetakse erikonstruktsiooniga välist taarat, mis on arvestatud mitmekordseks kasutamiseks, kuulub teatud

ettevõttele ja teeb vahetuid plaanipäraseid ringkäike vabriku, tehase, puu-aedvilja kombinaadi (baasi) ja kaubandusliku ettevõtte vahel rangelt kindlaksmääratud raadiuses.

Taara-inventari hulka kuuluvad muuseas järgmised standardset vormi puust taara liigid: veini, õlle ja alkoholita jookide vaadid, pesadega kastid ja korvid pudelite jaoks, erikonstruktsiooniga kastid saiatoodete, hapupiima ja kohupiima jaoks, kandelauad kondiitrisaaduste jaoks, mitmekordseks kasutamiseks määratud puu-aedvilja taara, nagu kallamisvaadid ning õunte ja kivi-puuviljade kastid.

Taara-inventar peab olema varustatud vabrikumärgiga, trafaretiga või lipikuga, millel on märgitud ettevõtte inventari number, kelle bilansis on taara arvele võetud."

T a a r a p a k k i m i s m a t e r j a l i d .

Laadungite taarasse pakkimiseks tarvitatakse mitmesuguseid pakkimismaterjale: pakkimispaberit, millega kaetakse taara seestpoolt või mähitakse temasse pakitavad kaubad; puulaaste ja põhku kaupade mähkimiseks; sidumiskoõri, köit ja traati kaubapakkide ja -kimpude ning üksikute taarakohtade sidumiseks; kerge vitsplekki kastide ja pallide kinnitamiseks; naelu.

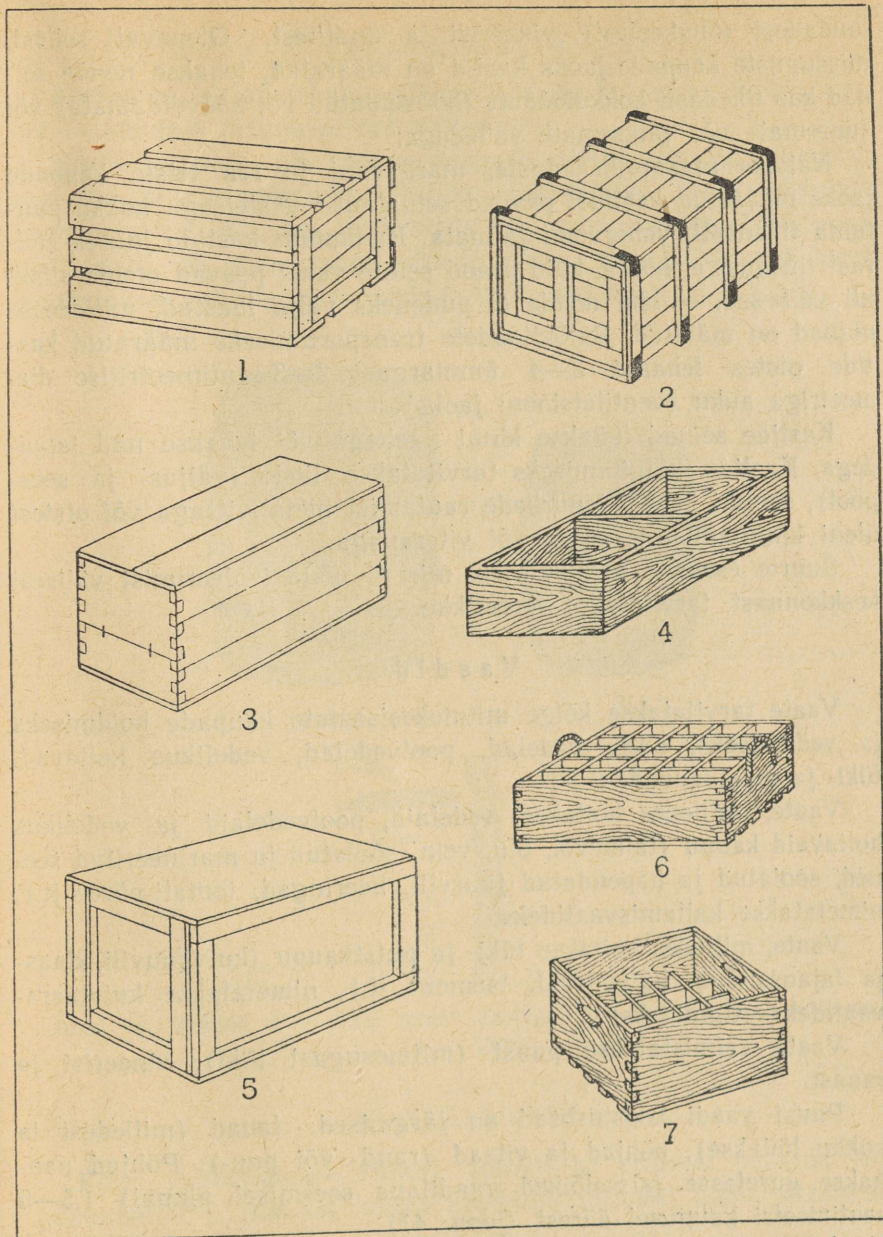
3. Kaubanduses kasutatav taara.

Materjali, millest valmistatakse taara, tema suuruse ja konstruktsiooni määravad standardid ja tehnilised tingimused.

Toome kaubanduses kasutatava taara põhiliikide lühikese iseloomustuse.

Kastid ja võrestikud.

Kast koosneb kolmest osast: kahest otsast (peast), kahest seinast (või küljest, külgseinast), põhjast ja kaanest (joon. 40). Mõnede kaupade transportimiseks konstrueeritakse kaste, millel peale kahe välise pea on veel kolmas, mis seatakse keskele ja jagab kasti kaheks osaks (kolmepealised kastid). Kastid tehakse

Joon. 40. Kastide tüübid: 1–2 — liistudega puukastid; 3 — liistude ja tappidega kast; 4 — kolmepealine kast; 5 — liistudega vineerist kast; 6–7 — lahtised kastid pudelite vedamiseks.

laudadest (õhukestest), vineerist ja sindlitest. Olenevalt sellest, missuguste kaupade jaoks kastid on määratud, tehakse nende seinad kas tihedasti kokkulöödult (hõõveldatud või hõõveldamata) või suuremate või väiksemate vahedega.

Näiteks makaronisaaduste, margariini ja rea teiste kaupade jaoks määratud kastidel peavad seinalauad üksteisega kokku puutuma tihedasti, vaheruumi jätmata. Kanamuna-kastide juures säärast tihedust ei nõuta, kuid praod seinte vahel peavad olema siiski nii väikesed, et läbi nende ei pudeneks välja laastud, milledesse munad on mähitud. Balõkitoodete transportimiseks määratud kastide otstes tehakse 3—4 ümmargust 2—3-sentimeetrilise diameetriga auku (ventilatsiooni jaoks).

Kastide seinad lüüakse kinni naeltega või tehakse nad tappidega. Kastide kinnitamiseks tarvitatakse liiste (väljas- ja seespool), samuti ka kasti nurkade rautamist metallvitsaga või otstest üleni kinnitamist traadiga või vitsrauaga.

Suurte esemete pakkimiseks, mis ei nõua isoleerimist välisest keskkonnast, tarvitatakse võrestikke.

V a a d i d.

Vaate tarvitatakse kõige mitmekesisemate kaupade hoidmiseks ja vedamiseks, nagu vedelad, poolvedelad, vedelikus hoitavad, tüki- ja puistkaubad.

Vaate, milledes hoitakse vedelaid, poolvedelaid ja vedelikus hoitavaid kaupu (taimevõi, õlu, vein, soolatud ja marineeritud seened, soolatud ja hapendatud juurvili, heeringad, tomati-püree jt.), nimetatakse kallamisvaatideks.

Vaate, milledes hoitakse tüki- ja puistkaupu (kuivpuuvili, klaas- ja fajanssnõud, kuivvärvid, tsement jt.), nimetatakse kuivtaara-vaatideks (tunnideks).

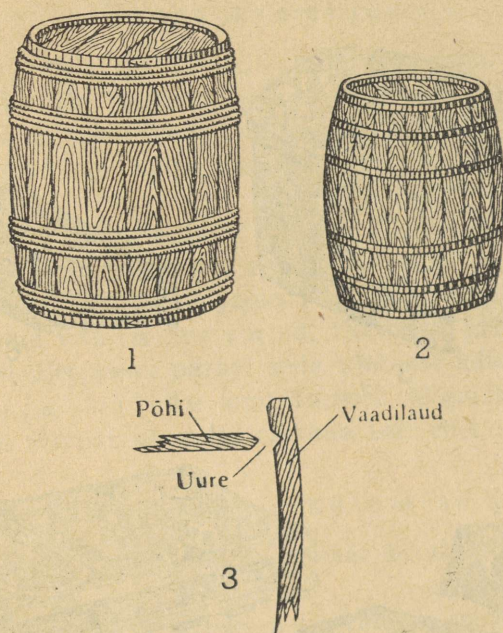
Vaate valmistatakse puust (mitmesugust liiki), vineerist ja rauast.

Puust vaadi koostusosad on järgmised: lauad (milledest ta kokku lüüakse), põhjad ja vitsad (raud- või puu-). Põhjad panakse uuretesse (sisselõiked vaadilaua seesmisel pinnal) 1,5—5 sentimeetri kaugusel äärest (joon. 41).

Korvid, sõelad, pakid, karbid.

Korvid ja sõelad tehakse vitstest, kõrkjatest ja laastudest, karbid — siledast ja gofreeritud kartongist.

Korve ja sõelu tarvitatakse marjade, viinamarja, puuviljade ja juurvilja transportimiseks. Pakiks nimetatakse taara niisugust kombineeritud liiki, kus mitu sõela või korvi pakitakse ühe puust sõela sisse või kahe raami vahele (joon. 42). Kartongist karpe kasutatakse paljude toidukaupade transportimisel.

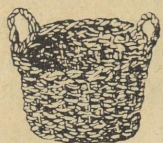

Joon. 41. Vaadid: 1 — vaat puust vitstega; 2 — vaat rauast vitstega; 3 — uure.

Kotid, kulid.

Kotte valmistatakse riidest, samuti ka erilisest paberist (nn. „jõupaberist”), mis on kokku kleebitud mitmest kihist. Kulid on roguskist.

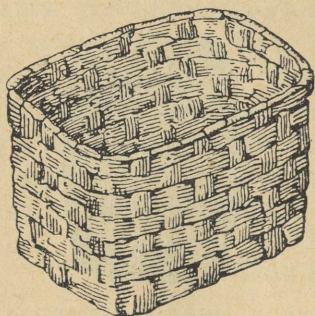
Suhkru, jahu ja tangude hoidmiseks ja transportimiseks tarvitatakse riidest kotte („suhkru-“, „proviandi-“). Lauasoola transportimiseks kasutatakse riidest kotte, roguskist kulisid ja mitmekihilisi kotte jõupaberist.

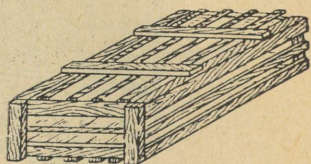
1

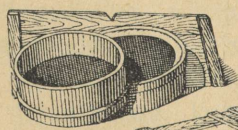
2

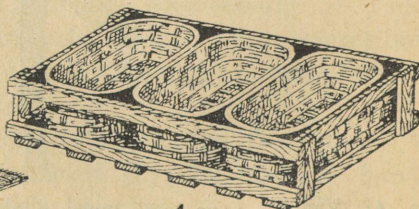
3

6

5

4

Joon. 42. Korvid, sõelad, pakid: 1 — ümmargune vitstest korv; 2 — pikergune vitstest korv; 3 — laastudest korv; 4 — laastudest korvide pakk sõelas; 5 — sõelte pakk kahe raami vahel (lahtivõetud kujul); 6 — kapsaste võrestik.

Roguskist kulisid tarvitatakse ka mõnede kuivatatud kala liikide transportimiseks.

4. Taara vastuvõtmine, avamine, hoidmine ja remont.

Taara vastuvõtmine.

Taaraga laadungite saabumisel tuleb taara hoolikalt järele vaadata ja hinnakirja järgi kontrollida hindu, mis hankija dokumentides tema kohta on näidatud. Hindade mittevastavuse juhtudel tuleb koostada akt ja nõuda hankijalt vahe tagasimaksmist, mis temale on üle makstud.

Taara avamine.

Taara tuleb avada nii, et teda mitte vigastada. Selleks tuleb kasutada eri tööriistu ja kinni pidada kehistatud reegleist.

Kaste avades tuleb traat läbi lõigata lõiketangidega (näpits-tangidega), naelad aga välja tõmmata naelatõmbajaga või tangidega.

Vaate avades tuleb kiilu (talva) ja haamri abil maha võtta ülemine (uurde-) vits, seejuures raudvitste jaoks tarvitades metallist kiilu ja haamrit, puuvitste jaoks puust kiilu ja haamrit. Pärast seda, kui ülemine vits on ära võetud, tõstetakse järgmised ülemised vitsad veidi ülespoole; pärast seda võetakse kätega põhi välja.

Kottide ja kulide õmblusekoht lõigatakse noaga või kääridega lahti niiviisi, et mitte rikkuda koti riidet.

Taara rühmitamine kulumise järgi.

Tarvitusel oleva taara kulumise määr tehakse kindlaks vastavate näitajate järgi.

Puust taara jagatakse selleks nelja rühma: remonti mittenõudvaks, remonti nõudvaks, praagiks ja taaramaterjalideks.

Riidekotid jagunevad 5 kategooriasse:

1-ne kategooria — kaupade all tarvitusel olnud, puhtad, kuivad, terved, paikadeta, täiemõõdulised, pehkimata, kõlblikud kõigi toodete liikide taarastamiseks.

2-ne kategooria — kaupade all tarvitusel olnud, puhtad, kuivad, täiemõõdulised, pehkimata, parandatud mitte rohkem kui

Puutaara kulumise iseloomustus.

Jrk. nr.	Rühm	Kastid		Vaadid
		laud-	vineer-	
1.	Ei nõua remonti	Kõik osad on olemas ja vigastamata	Kõik osad on olemas ja vigastamata	Täiesti korras vaadid
2.	Nõuab remonti	Puudub kolm liistu ja kaks lauda ühes või kahes seinas	Puudub viis liistu või on läbi murtud kas või üks sein	Puudub üks põhi
3.	Praak	Puudub üks sein või on vigastatud kaks lauda või kolm liistu	Puudub üks sein või on ülejäänutes murdunud viis liistu	Puudub põhi või vits; on vigastatud kolm lauda; on vigastatud uured
4.	Taaramaterjalid	Üksikud lauad ja liistud	Üksikud vineeritahvlid ja liistud	Lauad, põhjad, vitsad

kuue paigaga, üldise pindalaga mitte üle 80 sm²; peale selle võivad nad olla kotisuu ümber parandatud paela pealeõmblemisega või nõelutud mitte üle 10 sm laiuses, kõlblikud kõigi toodete liikide taarastamiseks.

3-as kategooria — kaupade all tarvitusel olnud, puhtad, kuivad, täiemõdulised, pehkimata, paikadega parandatud, üldise pindalaga mitte üle 300 sm²; peale selle võivad olla kotisuu ümber parandatud paela pealeõmblemisega või nõelutud, kõlblikud kõigi kaupade taarastamiseks, peale raskete kaupade (soola, tsemendi jt.).

4-as kategooria — kaupade all tarvitusel olnud, puhtad, kuivad, täiemõdulised, pehkimata, paikadega parandatud, üldise pindalaga mitte üle 500 sm², samuti ka kahest või kolmest kulumata kangalaiusest riidetükist kokkuõmmeldud kotid, mis on kõlblikud kaera, kliide, segasõotade jne. taarastamiseks.

5-es kategooria — tarvitusel olnud, puhtad, kuivad, täiemõdulised, pehkimata, paikadega parandatud, üldise pindalaga üle 500 sm², lõdvenenud ja hõrenenud riidega, kõlblikud kergete kaupade — kuivpuuvilja jne. taarastamiseks.

Taara hoidmine ja remont.

Kotte tuleb hoida kinnises ruumis. Nad laotakse kimpudesse (kümme kotti igas kimbus) ja pannakse virnadesse.

Kaste ja vaate tuleb hoida katuse all, neid korralikult ära pannes. Taarat, mis annab spetsiifilisi lõhnu (petrooleumi, tókati, heeringate jt.), tuleb hoida lahus muust taarast.

Hoidmisel sorditakse taara tagastamisele kuuluvaks ja mittekuuluvaks ning kumbki neist taara liikidest pannakse eraldi.

Tagastamisele kuuluvat taarat tuleb eelnevalt remontida, et tõsta tema väärtust vastavalt hinnakirja nõuetele.

Tagastamisele mittekuuluv taara tuleb kohapeal ära kasutada, vastavalt olemasolevatele võimalustele, kas toorainena tootmise jaoks, taarainventarina või müümiseks.

Taara väikest remonti saab toimetada igas tarbijate kooperaatiivis.

Taara valmistamiseks, remondiks ja tema hoidmiseks organiseeritakse erilised taaratöökodjad.

Tsentrosojuzi poolt on kinnitatud tüüpprojekt (nr. 1430 — III, 1944. a.) taaratöökodja ehitamiseks ühes katusealusega taara hoidmiseks.

Töökodja pindala on projekteeritud suurusega 30,0 m², katusealuse pindala suurusega 54,0 m².

5. Taara tagastamine.

Mõned kaubaga sissetulevad taara liigid võivad jääda kaubandusorganisatsioonide kätte, selleks et neid kasutada oma äranägemise järgi. Teisi taara liike tuleb hankijale tingimata tagastada või ära anda eri organisatsioonide baasidesse, kes korraldavad taara valmistamist ja remonti.

Taara tagastamise kohuslikkus on kehistatud valitsuse eri määrustega, mis näevad üheaegselt ette ka sanktsioone nende määruste rikkumise puhul. Kohuslikule tagastamisele kuuluvad kotid ja puutaara.

Kotid tuleb ära anda hankija nendesse baasidesse, kust kaubandusorganisatsioon sai taaras tooteid. Mitteõigeaegse tagastamise

eest võetakse trahvi, mille tasumine aga ei vabasta kottide tagastamisest. Kaubandusorganisatsioon on kohustatud pidama kõigi kottide liiklemise kohta eri arvestust, mis on kaubaga saabunud, mis on ära antud ja mis peavad olema jäägi hulgas.

On kehitatud kohuslik vabanenud puutaara tagastamine, arvates 1. jaanuarist 1946. a. (välja arvatud inventartaara, samuti taara, millega veetakse kaupu punktidesse, mis asuvad üle 20 kilomeetri kaugusel sadamatest ja raudteejaamadest).

1946. aastaks kehitati määrusega järgmised tagastamise normid:

võitünnid ja -kastid	— 60%
kallamisvaadid	— 90%
kuivtaara-tünnid	— 80%
kastid	— 60%.

Taara tuleb ära anda Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse, kes tasuvad selle eest kehtiva hinnakirja järgi. Veohinna maksavad Metsavarustuse Peavalitsuse baasid kauplevatele organisatsioonidele kehtivate tariifide alusel.

Taara mittetagastamise eest kindlaksmääratud normide piires võetakse kaubandusorganisatsioonidelt trahvi taara väärtuse viiekordses suuruses, õlle- ja viinavaatide mittetagastamise korral — kümnekordses suuruses.

Kaubandusorganisatsioonid on kohustatud pidama taara liiklemise arvestust ja esitama selle kohta aruandeid oma süsteemi kõrgemalseisvatele organisatsioonidele viimaste poolt määratud tähtaegadel. Töö edukate tulemuste eest taara tagastamise alal rakendatakse kaubandusvõrgu töötajate premeerimise süsteemi.

13. teema.

Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivide maakondlikus (rajooni-) liidus.

1. Aparaaadi ehitus.

Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu põhikiri, nagu juba eespool oli öeldud, määrab tema töö sisu. Maakondliku (rajooni-) liidu tööks on majanduslik (kaubanduslik, varumise, tootmise), finantsiline ja organisatsiooniline tegevus. See tegevus on põhimiselt ühesugune kõigil maakondlikel (rajooni-) liitudel.

Toome siinjuures maakondliku (rajooni-) liidu aparaaadi üksikute osade töö sisu lühikese iseloomustuse¹.

Kaupade hulgi-sisseostu ja -müügi korraldamiseks, maakondliku (rajooni-) liidu kaubanduslike jae-ettevõtete juhtimiseks, süstemaatilise abi osutamiseks oma süsteemi tarbijate ühistuile ja kaubandusliku töö paremaks korraldamiseks — organiseeritakse kaubandusosakond.

Maakondliku (rajooni-) liidu normaalpõhikirja § 2-es (punkt „Ж”) on öeldud: „Varumise, sisseostu, põllumajandussaaduste ja toorainete töötlemise ja müügi korraldamiseks organiseeritakse maakondliku (rajooni-) liidu juures ja allub temale varumiskontor, kes tegutseb juriidilise isiku õigustega ja põhikirja alusel, mis kinnitatakse Tsentrosojuzi poolt”.

Varumiskontori ja kaubandusosakonna eesotsas seisavad maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse esimehe asetäitjad.

¹ Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu aparaaadi organisatsioonilise ehituse skeem on toodud käesoleva kursuse I osas.

Maakondlikud (rajooni-) liidud organiseerivad ettevõtteid laiatarbekaupade ja toidukaupade tootmiseks kohalikust toorainest (tööstuskombinaate, toiduainete kombinaate, spetsialiseeritud ettevõtteid). Oma põhiülesande, kaupade tootmise kõrval need ettevõtted aitavad tarbijate ühistuil paremini organiseerida nende tootmistegevust.

Maakondlikud (rajooni-) liidud organiseerivad ka põllumajanduslikke abimajandeid, millede toodang on määratud realiseerimiseks kaubanduslikes jaemüügi- ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtteis, töötlemiseks ja kasutamiseks oma majapidamises (loomasööt).

Põllumajanduslike abimajandite toodangu realiseerimine peab toimuma täpses vastavuses sel alal kehtivate direktiivsete juhenditega.

Hankijaile tagastamisele kuuluva ning maakondliku (rajooni-) liidu ja tema süsteemi kaubakäibes ringleva taara remontimiseks organiseeritakse taara-remonttöökoda (iseseisva tootmisettevõttena või abiettevõttena hulgilao juures).

Tavaliselt ei moodustata maakondliku (rajooni-) liidu aparaadis tootmisosakonda ja tootmistegevust juhib sel juhul juhatuse esimehe asetäitja kaubanduse alal (Eesti NSV-s on kõikide suuremate maakondlike liitude juures tootmisosakonnad olemas. Toim.).

Maakondliku (rajooni-) liidu majapidamine sisaldab endas omi ja renditud hooneid (kontori, ladude, tootmisettevõtete ja kaubanduslike jae-ettevõtete all), samuti ka auto-hobutransporti. Suurte maakondlike (rajooni-) liitude aparaadis, kus on suur transpordipark, moodustatakse transpordiosakond (või isemajandav transpordikontor). Töö majapidamise alal seisab hoonete ja seadmete õigeaegse remondi korraldamises, küttematerjali ja kontoritarvete tagamises ning transpordi ekspluateerimises.

Maakondliku (rajooni-) liidu ja tema süsteemi raamatupidamisarvestuse pidamiseks ja finantsilise tegevuse kontrollimiseks organiseeritakse raamatupidamine.

Maakondliku (rajooni-) liidu aparaati kuulub ökonomist, kes korraldab plaanimis-statistilist tööd, instruktor ja instruktor-revident¹.

¹ Instruktorite töö iseloomustus antakse käesoleva teema viimases osas.

2. Töö kaadritega.

Maakondlik (rajooni-) liit vajab pidevat ja laiaulatuslikku tööd oma kontori aparadi, oma ettevõtete ja tarbijate ühistute kaadritega. Selle töö sisuks on kaadrite väljavalimine, kohalepaigutamine, tundmaõppimine ja ettevalmistamine.

Vajadus tööks oma süsteemi kaadritega on tingitud sellest, et maakondlik (rajooni-) liit, nagu on öeldud tema põhikirjas, „teostab organisatsioonilist ja majanduslikku juhtimist (tarbijate kooperatiivide) nõukogude kultuurse kaubanduse arendamiseks maal”. Juhtimise teostamine nõuab aga teiste abinõude kõrval ka süstemaatilist tööd kaadritega. Töö kaadritega peab alluma täielikult nõukogude kooperatiivkaubanduse põhjaliku ümberkorraldamise ja arendamise ülesandeile, vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele 9. novembrist 1946. a.

Maakondliku (rajooni-) liidu töötajate põhikategooriad.

Maakondliku (rajooni-) liidu töö juhtimist teostab juhatus 5—7-liikmelises koosseisus, kes valitakse volinike koosoleku poolt. Kõige sagedamini on valitud juhatus liikmeist põhitöös maakondlikus (rajooni-) liidus ja kuuluvad tema koosseisu ainult kolm. Need on juhatuses esimees ja tema kaks asetäitjat — kaubanduse ja varumise alal. (Suuremates maak. liitudes ka esimehe asetäitja tootmise alal. Toim.) Ülejäänud koosseis võetakse tööle juhatuses poolt. See koosseis koosneb kontori- (ökonomistid, kaubatundjad, instruktorid, raamatupidajad), ladude (ladude juhatajad, väljavalijad-pakkijad, ekspediitorid), transpordi- ja tootmis-ettevõtete töötajast ning teenindavast personalist (koristajad, valvurid).

Kõigi nende töötajate väljavalimisel, nende vastuvõtmise, ümberpaigutamise ja vallandamise vormistamisel tuleb kinni pidada neist juhendeist, mis on antud teemas „Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivis”.

Nomenklatuursed töötajad.

Mõnede, niinimetatud nomenklatuursete töötajate kategooriate ametisse kinnitamise, ümberpaigutamise, vallandamise ja arvelevõtmise küsimused otsustatakse eri korras.

Nomenklatuursete hulka kuuluvad niisugused töötajad, kes on ametis kohtadel, millede näiteline loetelu on iga lüli jaoks kindlaks määratud Tsentrosojuzi poolt. Need on juhtivad töötajad ja töötajad, ameteis, mis nõuavad kõrget erialalist kvalifikatsiooni. Peale selle kuuluvad nomenklatuursete hulka kõik kõrgema ja erialase keskhariidusega töötajad, olenemata nende ametikohast.

Iga lüli ametite nomenklatuuri, alates maakondlikust (rajooni-) liidust ja kõrgemale, kuuluvad antud lüli aparadi ja tema süsteemi töötajad. Nomenklatuur jaguneb kahte ossa:

a) töötajad, kelle ametissevõtmine, ümberpaigutamine ja vallandamine nõuavad kinnitamist; b) töötajad, keda ei kinnitata, vaid võetakse lüli ainult arvele.

Allpool esitame näitena, missugused ametid maakondlikes (rajooni-) liitudes ja tarbijate kooperatiivides on arvatud näitelisesse nomenklatuuridesse järgmistes tarbijate kooperatiivide liitudes: a) liiduvabariikide, b) Vene NFSV oblastite, kraide ja autonoomsete vabariikide ning oblastite, mis kuuluvad liiduvabariikidesse, c) rajoonide liitudes.

I. Liiduvabariikide tarbijate kooperatiivide liitude näiteline nomenklatuur.

Ametite loetelu tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude järgi, kes kuuluvad vahetult liiduvabariikide tarbijate kooperatiivide liitudesse ja kelle töötajad kinnitatakse liiduvabariikide tarbijate kooperatiivide liitude juhatuste poolt.

1. Maakondlike (rajooni-) liitude juhatuste esimehed.
2. Juhatuste esimeeste asetäitjad, kaubandusosakondade juhatajad, rajooni varumiskontorite direktorid, rajooni kooperatiivsete ehituskaubastute juhatajad.
3. Maakondlike (rajooni-) liitude kontroll-revisjonikomisjonide esimehed.
4. Maakondlike (rajooni-) liitude pearaamatupidajad.
5. Maakondlike (rajooni-) liitude revidendid.

II. Vene NFSV oblastite, kraide ja autonoomsete vabariikide ning oblastite, mis kuuluvad liiduvabariikidesse, tarbijate kooperatiivide liitude näiteline nomenklatuur.

Ametite loetelu maakondlike (rajooni-) liitude järgi, kellede töötajad kinnitatakse Vene NFSV oblastite, kraide ja autonoomsete vabariikide ning oblastite, mis kuuluvad liiduvabariikidesse, tarbijate kooperatiivide liitude juhatuste poolt (sama, mis liiduvabariikide tarbijate kooperatiivide liitude näitelises nomenklatuuris).

Ametite loetelu maakondlike (rajooni-) liitude järgi, kellede töötajad võetakse arvele Vene NFSV oblastite, kraide ja autonoomsete vabariikide ning oblastite, mis kuuluvad liiduvabariikidesse, tarbijate kooperatiivide liitude juhatuste poolt.

1. Maakondlike (rajooni-) liitude plaanijad.
2. Maakondlike (rajooni-) liitude instrukturid.
3. Maakondlike (rajooni-) liitude raamatupidajad.
4. Spetsialistid kõrgema ja erialase keskharidusega, sõltumata ametist.

III. Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse näiteline nomenklatuur.

Ametite loetelu, milledes töötajad kinnitatakse maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse poolt.

1. Pearaamatupidajad.
2. Plaanijad.
3. Instrukturid.
4. Revidendid.
5. Direktorid, juhatajad ja kõik varaliselt vastutavad isikud, kes töötavad maakondliku (rajooni-) liidu (rajooni tarbijate kooperatiivi) majapidamise kaubandus-varumissettevõtteis.
6. Tarbijate kooperatiivide raamatupidajad (arvepidajad).
7. Isikud kõrgema ja erialase keskharidusega, olenemata ametist.

Ametite loetelu, milledes töötajad võetakse arvele maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse poolt.

1. Tarbijate kooperatiivide esimehed.
2. Tarbijate kooperatiivide kontroll-revisjonikomisjonide esimehed.

Nomenklatuurseid töötajaid määratakse, paigutatakse ümber ja vallandatakse ametist ainult pärast selle organisatsiooni presiidiumi (juhatuse) vastavat otsust, kelle nomenklatuuri kuuluvad nende poolt peetavad ametid.

Erandi moodustavad valitavad töötajad — juhatuste ja revisjonikomisjonide liikmed —, kellelt võidakse volitused ennetähtaegselt ära võtta vaid nende organisatsioonide volinike koosolekute otsuse põhjal.

Kaadrite tundmaõppimine ja töötajate edutamine.

Kaadrite õige valik ja otstarbekohane ärakasutamine nõuab töötajate süstemaatilist ja hoolikat kontrollimist ja tundmaõppimist nii nende tööalase kõlblikkuse seisukohalt kui ka sellelt seisukohalt, kas nad väärivad poliitilist usaldust.

Seltsimees Stalin õpetab:

„Õige kaadrite valik tähendab:

Esiteks, hinnata kaadreid nagu partei ja riigi kullafondi, neid kalliks pidada, neid austada.

Teiseks, tunda kaadreid, hoolega tundma õppida iga kaadri-töölise vooresi ja puudusi, teada, missugusel kohal võiksid töötaja võimed kõige kergemini areneda.

Kolmandaks, kaadreid hoolikalt kasvatada, aidata igal areneval töötajal kõrgemale tõusta, mitte säästa aega selleks, et kannatlikult „vaeva näha” niisuguste töötajatega ja nende arenemist kiirendada.

Neljandaks, uusi noori kaadreid õigeaegselt ja julgelt edutada, neid vanal kohal mitte liiga kaua seista lastes, neid mitte hallitama minna lastes.

Viiendaks, paigutada töötajad kohtadele niiviisi, et iga töötaja tunneks end õigel kohal olevat, et iga töötaja võiks anda meie

ühisele tööle maksimumi sellest, mida ta üldse on võimeline andma oma isiklike omaduste poolest, et kaadrite paigutamise üldine suund vastaks täielikult selle poliitilise joone nõuetele, mille läbiviimiseks see paigutamine toimub.”¹

Need seltsimees Stalini juhendid tuleb aluseks võtta kogu töös kaadritega.

Tsentrosojuzi presiidium on töötanud välja konkreetsete abinõude süsteemi töö parandamiseks kaadritega ja kohustab tarbijate kooperasiiooni organisatsioone neid abinõusid kõrvalekaldumatult teostama².

Märgime ära need abinõud, mida peavad ellu viima tarbijate kooperatiivide maakondlikud (rajooni-) liidud.

a) Maakondliku (rajooni-) liidu juhatus on kohustatud oma istungitel regulaarselt arutama kaadrite valiku, kohalepaigutamise ja ettevalmistamise ning nende praktilise tegevuse kontrollimise küsimusi. Töötajaid võib ametisse määrata ainult pärast nende ametialaliste ja poliitiliste võimete ning omaduste põhjalikku ja igakülget tundmaõppimist.

b) Maakondliku (rajooni-) liidu juhatus peab moodustama ja kinnitama töötajate reservi, kes on kõlblikud määramiseks juhtivasse ameteisse. Maakondliku (rajooni-) liidu juhatus peab süsteemiliselt tegelikus töös tundma õppima ja kontrollima oma kaadreid ning täiendama reservi väärivate töötajatega. Niisuguse tundmaõpitud reservi olemasolu annab maakondliku (rajooni-) liidu juhatusele võimaluse vahetult asendada vabanevaid ametikohti, parandada juhtivate töötajate kaadrite koosseisu, edutada väärivaid töötajaid enamvastutavaile ametikohtadele.

c) Maakondliku (rajooni-) liidu juhatus peab kontrollima kõrgema ja keskharidusega spetsialistide ärakasutamise õigsust töös, pidevalt jälgima nende tööd, osutama neile töös abi ja sedamööda,

¹ J. Stalin. Aruandekõne UK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil. „Leninismi küsimusi”, RK „Poliitiline Kirjandus”, Tallinn 1945. a.

² NSV Liidu ja Venie NFSV Tsentrosojuzi presiidiumi määrus nr. 140 13. veebruarist 1947. a. „Töö parandamisest kaadrite alal tarbijate kooperasiiooni süsteemis”.

kuidas nad arenevad, edutama neid enamvastutavaile ametikohtadele.

Tsentrosojuz määras, et neljandal viisaastakul tuleb teatud ametikohad plaanilises korras asendada kõrgema ja keskkharidusega spetsialistidega. Toome nende ametikohtade loetelu maakondlikes (rajooni-) liitudes:

1. Maakondlike (rajooni-) liitude kaubandusosakondade juhatajad.

2. PEARAAMATUPIDAJAD.

3. Plaanijad.

4. Instruktor-revidendid.

d) Maakondlike (rajooni-) liitude juhataste esimehed peavad oblasti- (krai-, vabariiklike) liitude, kelle liikmeks nad on, juhataste ees süstemaatiliselt aru andma kaadrite valiku, paigutamise ja ettevalmistamise küsimustest.

Tarbijate kooperatiivide juhatajate tööst-
tagandamise tingimused ja kord.

Maakondlik (rajooni-) liit peab kontrollima tarbijate kooperatiivide tööd, tagama sotsialistliku kooperatiivse omandi kaitset. Maakondlik liit on kohustatud pidevalt abistama tarbijate kooperatiive nende töö paremas organiseerimises, nende ees seisvate ülesannete õiges täitmisel. Kuid juhtub, et kontroll ja abi maakondliku (rajooni-) liidu poolt ei saavuta oma eesmärki ja tarbijate kooperatiivide juhatajad töötavad halvasti: „ei pea küllaldast võitlust raiskamiste ja vargustega, tarbijate petmisega, tegevuse kahjutoovusega, kaupade ebaõige sisseostmisega, kooperatiivse distsipliini ja nõukogude kaubanduse arendamise huvide rikkumisega maal”.¹

Niisugustel juhtudel on maakondliku (rajooni-) liidu juhatusel õigus tarbijate kooperatiivi juhatajaid tööst- tagandada ja panna nende kohuste ajutine täitmine teistele isikutele.

Need maakondliku (rajooni-) liidu otsused jõustuvad ainult pärast nende kinnitamist selle tarbijate kooperatiivide liidu juhatusel poolt, kelle liikmeks on maakondlik (rajooni-) liit.

¹ Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu normaalpõhikiri.

Sel juhul peab kuuajalise tähtaja jooksul kokku kutsutama tarbijate kooperatiivi liikmete üldkoosolek (volinike koosolek), kus maakondliku (rajooni-) liidu juhatus esitab selle kooperatiivi juhatajate tööst tagandamise põhjused ja seab koosolekule kinnitamiseks nende isikute kandidatuurid, kes ajutiselt on määratud tagandatud juhatajate asemele¹.

Tööviljakuse tõstmine.

Maakondlik (rajooni-) liit peab süstemaatiliselt tarvitusele võtma abinõusid töödistsipliini kõvendamiseks, tööviljakuse tõstmiseks ja töö kvaliteedi parandamiseks. Need abinõud peavad silmas nii maakondliku (rajooni-) liidu enda aparadi kui ka kõigi tema ettevõtete ja tema süsteemi tööd.

Selleks, et tõuseks tööviljakus, tuleb kõrvalekaldumatult kõvendada töödistsipliini, taotella kõigi tööseaduses ettenähtud nõudmiste tingimusteta täitmist, nagu õigeaegne ja hiline miseta tööleilmumine ning töölt lahkumine mitte enne tähtaega.

Tuleb jälgida seda, et tööpäev oleks täielikult ära kasutatud, et tööaega ei raisataks asjata, et igal töötajal oleks oma kindel ülesanne, et ta teaks, mida ta päeva jooksul peab tegema.

Lõpuks on tarvis tundma õppida parimate kaubandusala inimeste kogemusi, kes ratsionaliseerivad oma töö organiseerimist ja tehnikat, laialdaselt populariseerida ja juurutada neid kogemusi.

Sel alal esinevate ülesannete täitmiseks peab maakondlik (rajooni-) liit välja töötama ja ellu viima abinõud sotsialistliku võistluse arendamiseks.

3. Kooperatiivide töötajate õpetamine.

Partei ja valitsus omistavad kaadrite õpetamisele, oma töö tehnika valdamisele väga suurt tähtsust. NSV Liidus on kõigil kodanikel õigus haridusele.

Stalinliku konstitutsiooni 121. paragrahvis on öeldud:

„NSV Liidu kodanikel on õigus haridusele.

¹ Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu normaalpõhikiri.

Seda õigust tagab üldine sunduslik algharidus, tasuta seitsmeaastane haridus, kõrgema kooli väljapaistvamatele õpilastele riiklike stipendiumide andmise süsteem, emakeele õpetus koolides; töötavale rahvale tehastes, sovhoosides, masina-traktorijaamades ning kolhoosides tasuta tootmis-tehnilise ja agronoomilise õpetuse organiseerimine."

Riiklikus koolivõrgus saadava üldharidusliku õpetuse baasil organiseerib tarbijate kooperatsioon erialalist (professionaalset) õpetust. Selleks ta arendab ulatuslikult oma õppeasutiste võrku ja teostab mitmesuguseid õppeüritusi.

Õpetamise ülesandeks on nii kooperatiivide töötajate uute kaadrite ettevalmistamine kui ka juba tööl olevate kvalifikatsiooni tõstmine.

Õpetamist teostatakse nii koolides kui ka kaugõppe-meetodil, nii tööl olles kui ka töö katkestamisega.

Kõrgema kvalifikatsiooniga töötajate (Tsentrosojuzi aparadi, tarbijate kooperatiivide oblasti-, krai- ja vabariiklike liitude jaoks) ettevalmistamine toimub kõrgemates erioõppeasutistes (nõukogude kooperatiivkaubanduse instituutides), mis on Kõrgema Hariduse Ministeeriumi juhtimisel.

Kõigi ülejäänud töötajate ettevalmistamist ja kvalifikatsiooni tõstmist teostatakse tehnikumides, kooperatiivkaubanduse koolides, kursustel, seminarides, õppe-kursuste kombinatsioonides, samuti individuaalse praktilise õpetamise teel kauplustes ja kontorites (kaubandus-arvestusala tööõpetus).

Pedagoogiliste kaadrite ettevalmistamist kooperatiivsete õppeasutiste jaoks korraldatakse Tsentrosojuzi kõrgemas pedagoogilises instituudis.

Süsteemi töö üldist juhtimist kooperatiivide töötajate ettevalmistamise ja kvalifikatsiooni tõstmise alal teostab Tsentrosojuz.

Kulud kooperatiivse hariduse andmise alal kaetakse kultuurifondist, mis moodustatakse kooperatiivsetes organisatsioonides järgmistest allikatest:

- a) arvestus-ülekannetest oma majapidamise kasumitest;
- b) arvestus-ülekannetest käibelt (jaemüügi, leivaküpsetuse, ühiskondliku toitlustamise, alkoholita jookide käibelt);

c) arvestus-ülekannetest, mis on ette nähtud kinnitatud kalku-
latsioonides (juurdehindluse normides) varumise ja töötlemise alal
(varumisorganisatsioonides).

4. Töötasu.

Töötasu maksmine maakondliku (rajooni-) liidu kontori ja kau-
banduslike ettevõtete töötajale toimub aja-preemialise, tükitasu ja
ajatasu süsteemi alusel ¹.

Tarbijate kooperatiivide maakondlike
(rajooni-) liitude töötajate palgamäärad.

Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu juhtivad
töötajad saavad palku, mille suurus on Tsentrosojuzi poolt kindlaks
määratud maakondlike (rajooni-) liitude rühmade järgi, võttes alu-
seks valitsuse vastavaid direktiive.

Maakondlike (rajooni-) liitude juhatuse esimeeste asetäitjate
palgad on määratud 15% madalamad maakondlike (rajooni-) lii-
tude juhatuste esimeeste palkadest.

Maakondlike (rajooni-) liitude pearaamatupidajate palgad on
määratud maakondlike (rajooni-) liitude juhatuste esimeeste ase-
täitjate palkade suuruses.

Maakondliku (rajooni-) liidu kontori ülejäänud töötajate ja
tema ladude juhatajate palgad määratakse skaala järgi, mis kinni-
tatakse vastavate organite poolt.

Preemia-lisandid.

Maakondlike (rajooni-) liitude juhtivad töötajad saavad tubli
töö eest preemialist lisatasu.

Preemia-lisatasu saamiseks on õigus järgmistel töötajatel:

¹ Tarbijate kooperatsiooni kaubandusvõrgu töötajale töötasu maksmise
suurust ja korda linnades ja töölisasulates, samuti ka töötajale, kes on tege-
vad toidukaupade ja põllumajanduslike toorainete kokkuostuga kolhoosidelt ja
talupoegadelt, esitatakse instruksioonid, mis on kinnitatud Tsentrosojuzi presii-
umi poolt 20. veebruaril 1947. a. (määrus nr. 154). Vt. lisad.

- a) juhatuse esimees,
- b) kaubandusosakonna juhataja,
- c) pearaamatupidaja,
- d) instruktor ja plaanija,
- e) finantsist,
- f) laojuhataja,
- g) kaubatundjad.

Preemia-lisatasu makstakse:

a) kvartali kinnitatud kaubakäibeplaani täitmisel — 20% suuruses kuupalkade summast kvartalis;

b) kinnitatud kvartaliplaani ületamisel — täiendavalt 2% suuruses kuupalgast kvartaliplaani iga ületatud protsendi eest.

Tõsise edu puudumisel võitluses raiskamiste ja varguste likvideerimiseks väheneb preemia-lisatasu summa poole võrra.

Kui üksikud juhtivad töötajad oma isikliku tööga ei ole ära teeninud ergutust, võidakse neid preemiast ilma jätta.

Preemia-lisatasude summa vähendamine poole võrra, samuti ka üksikute töötajate preemia-lisatasust ilmajätmine toimub oblasti (krai-, vabariikliku) liidu otsuse põhjal.

Preemia-lisatasu makstakse välja pärast seda, kui kaubakäibeplaani täitmise ja ületamise fakt on kindlaks tehtud tarbijate kooperatiivide liidu poolt, kelle liikmeks on maakondlik (rajooni-) liit.

Preemia-lisatasu kaubakäibe-plaani ületamise eest arvestatakse:

a) juhatuse esimehele, kaubandusosakonna juhatajale, pearaamatupidajale, plaanijale, finantsistile ja kaubatundjale, lähtudes jaekäibe-plaani ületamise suuruselt maakondliku (rajooni-) liidu ja tema süsteemi järgi tervikuna;

b) instruktorile, kes on kinnitatud teatud tarbijate kooperatiivide rühma juurde, lähtudes jaekäibe-plaani ületamise suuruselt tema poolt teenindatava tarbijate kooperatiivide rühma järgi tervikuna;

c) laojuhatajale, lähtudes lao hulgikäibe-plaani ületamise suuruselt, samaaegsel jaekäibe-plaani ületamisel maakondliku (rajooni-) liidu ja tema süsteemi järgi tervikuna.

Uuesti ametissevõetud töötajad, kes ei ole töötanud tervet kvartalit (kuid mitte alla kuu), samuti ka töötajad, kes on töölt vabasta-

tud mitte oma süü läbi enne kvartali lõppu, saavad preemia-lisatasu tegelikult töötatud aja eest, kui nad väärivad ergutust.

Töötajaile, kes on vallandatud töödistsipliini rikkumise pärast, preemia-lisatasu ei maksta.

Tasumaksimine laotöötajaile.

Operatiivseile laotöötajaile — septsioonide või ladude juhatajaile, väljavalijaile, pakkijaile ja ekspediitoreile — makstakse tasu hinnete järgi, mis saadakse töötajate kvartali tariifipalkade summa jagamise teel lao kvartali hulgikäibe-plaaniga.

Töötasu üldfondi suurus saadakse hinde korrutamise teel käibe tegeliku summaga. Lao kaubakäibe-plaani ületamisel hinne tõuseb:

- a) kaubakäibe-plaani ületamisel kuni 20% — tõuseb hinne üleplaanilise käibe iga tuhande rubla pealt 10% võrra;
- b) kaubakäibe-plaani ületamisel üle 20% — tõuseb hinne üleplaanilise käibe iga tuhande rubla pealt 20% võrra.

Töötasu üldfondi jaotamine üksikute töötajate vahel toimub proportsionaalselt nende tariifi tasumääradele ja igaühe poolt töötatud ajale.

Alaväärtuslike kaupade tagastamisel hankijale või kaupade allahindamisel seoses nende üleviimisega madalamatesse sortidesse, saavad töötajad, kes toimetavad vastuvõtmist, allahindamise summa iga tuhande rubla pealt või hankijaile tagastatud alaväärtuslike kaupade maksumuse iga tuhande rubla pealt tasu kindlaksmääratud hinde suuruses.

Ostjaile alaväärtusliku kauba müümisel jäävad süüdlased progressiivsest töötasust plaani ületatud osa eest ilma, kuna nende osaks langevast tegelikust käibest arvatakse maha ostjaile müüdüd alaväärtusliku kauba maksumus.

Kui kaupade hoolika hoidmise, parema sortimise, kohaleasetamise ja vastuvõtmise tulemusena saavutatakse kaupade loomuliku kao kindlaksmääratud normi alanemist, siis hinnete järgi tasutavad töötajad saavad preemiat 50% suuruses saavutatud kokkuhoiust.

Hinnete järgi tasutavaile töötajaile on määratud töötasu garanteeritud miinimum 100% suuruses nende tariifi-tasumääradest.

Garanteeritud miinimumi makstakse sel juhul, kui käibeplaan on täitmata jäänud mitte töötajate süü läbi ja kui töötasu suurus tegeliku käibe pealt on väiksem garanteeritud miinimumist.

Teiste kindlat palka saavate töötajate premeerimine.

Töötajaid, kes ei saa preemia-lisatasu ega töötasu hinnete järgi, võib premeerida igas kvartalis tubli töö eest.

Selleks eraldatakse maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse käsutusse summa, mis võrdub 40%-ga vastava kvartali preemia-lisatasude summast.

Premeerimine toimub maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse otsuse põhjal, mis on kooskõlastatud tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu komiteega. Preemia määr kvartali eest ei tohi olla suurem premeeritava töötaja kuuteenistuse suurusest.

5. Töö juhtimine.

Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu põhikiri paneb tema peale kohustuse teostada oma süsteemi organisatsioonilist ja majanduslikku juhtimist.

Selle juhtimise ülesandeks on taotella partei ja valitsuse otsuste elluviimist tarbijate kooperatsiooni töö alal.

Maakondlik (rajooni-) liit kannab vastutust nõukogude kultuurse kaubanduse ulatuslikuma arendamise eest maal, NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse 9. novembrist 1946. a. „Kooperatiivkaubanduse ulatuslikuma arendamise kohta toiduainete ja tööstuskaupade alal linnades ning töölisasulates ja toiduainete ning laiatarbekaupade tootmise suurendamise kohta kooperatiivsete ettevõtete poolt” täitmise eest.

Tema ees seisvate ülesannete teostamiseks maakondlik (rajooni-) liit:

a) määrab iga tarbijate kooperatiivi jaoks oma süsteemis plaanilised ülesanded kõigi tema tegevusharude alal, kontrollib nende ülesannete täitmist, vaatab läbi aasta- ja kvartali-ülesanded tema

kõigi tegevusharude alal, kontrollib nende ülesannete täitmist, vaatab läbi tarbijate kooperatiivi aasta- ja kvartali-aruanded ja teeb nende kohta otsused;

b) aitab tarbijate kooperatiive nende tööd paremini organiseerida, nii kaubandusliku, varumise, tootmise, finantsilise ja masside organiseerimise töö alal;

c) kontrollib tarbijate kooperatiivide tööd ja tagab sotsialistliku kooperatiivse omandi kaitset.

Maakondliku (rajooni-) liidu poolt teostatava juhtimise vormid on väga mitmekesised.

Kaubandusosakonna ja lao töötajad instrueerivad kaupade järele sõitvaid tarbijate kooperatiivide esindajaid, kuidas paremini organiseerida kaubanduslikku tööd, selgitavad puuduste põhjuseid nende töös ja aitavad neid kõrvaldada.

Raamatupidamisala töötajad ja plaanijad, võttes vastu tarbijate kooperatiivide aruanded, analüüsivad neid, avastavad töö üksikutes harudes läbilastud ebaõigsused, juhatavad, kuidas neid parandada ja tulevikus kõrvaldada. Andes tarbijate kooperatiividele plaaniülesandeid ja mitmesuguseid instrueerivaid materjale, selgitavad nad tarbijate kooperatiivide esindajatele nende ülesannete ja materjalide tähtsust, instrueerivad, kuidas neid täita.

Instruktorid jälgivad süstemaatiliselt tarbijate kooperatiivide tööd, kontrollivad seda tööd kohapeal, revideerivad, aitavad puudusi parandada ja tööd paremaks muuta.

Teostades üldist juhtimist, kuulab maakondliku (rajooni-) liidu juhatus oma istungitel ära tarbijate kooperatiivide juhatuste ja revisjonikomisjonide aruandeid, annab oma otsustes nende aruannete põhjal tegevuse tulemuste hinnangu, nii tarbijate kooperatiivide kohta tervikuna kui ka nende üksikute tegevusharude järgi, ja määrab abinõud, mis peavad tagama töö paranemist.

Eriti suurt tähelepanu tuleb osutada tarbijate kooperatiivide töö tulemuste pidevale jälgimisele, selle töö süstemaatilisele kontrollimisele kohapeal, väljaselgitatud puuduste parandamisele ning ratsionaalsete töömeetodite õpetamisele.

Sedalaadi juhtimise teostamine on maakondlikus (rajooni-) liidus pandud instruktorite peale.

6. Instruktor ja tema töö vormid.

Organiseerimis-instrueerimise ja revisjoni-aparaadi ehitus tarbijate kooperatsiooni süsteemis.

Kooperatiivsete organisatsioonide tegevuse kontrollimist teostavad nende ühiskondliku kontrollimise organid — revisjonikomisjonid, kaupluse- ja sööklakomisjonid ning kõrgemalseisva kooperatiivorganisatsiooni eriaparaat. See aparaat on ehitatud järgmisel viisil.

Tsentrosojuzis on kaks valitsust — organiseerimise ja revisjoni valitsus, kes juhivad kogu organiseerimis-instrueerimis- ja revideerimistööd süsteemis, toimetades samuti vahetult tarbijate kooperatiivide oblasti, krai- ja vabariiklike liitude — Tsentrosojuzi liikmete — ülevaatusi ja revideerimisi.

Tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariiklikes) liitudes on samuti kaks osakonda: organiseerimis-instrueerimis- ja revideerimisosakond, samade ülesannetega vastavate tarbijate kooperatiivide liitude süsteemi suhtes.

Maakondlikes (rajooni-) liitudes on ametis oma instruktor-revidendid ja instruktorid. Nende arvu määrab kindlaks koosseisude tabel, sõltuvalt maakondlikku (rajooni-) liitu koondunud tarbijate kooperatiivide arvust.

Suurtes maakondlikes (rajooni-) liitudes kuuluvad instruktor-revidendid ja instruktorid organiseerimis-instrueerimis-osakonna koosseisu. Väikestes maakondlikes (rajooni-) liitudes alluvad instruktor-revidendid ja instruktorid vahetult maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse esimehele.

Instruktori töö sisu.

Instruktor on maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse vastutav esindaja.

Tema peale on pandud töö „tarbijate kooperatiivide ning nende kaubandusliku ja finantsilise töö õige ehituse, tarbijate kooperatii-

vide revisjonikomisjonide ja kauplusekomisjonide instrueerimise, inventeerimise ja arvestuse kordaseadmise, samuti ka massilise töö arendamise alal liikmete keskel".¹

Vastavalt sellele seisab organiseerimis-instrueerimistöö põhiülesanne selles, et „süsteemaatilisel ja kvalifitseeritult kontrollida partei ja valitsuse tähtsamate otsuste, samuti ka Tsentrosojuzi presiidiumi otsuste täitmist tarbijate kooperasiiooni majandusliku tegevuse parandamise kohta; kontrollimisprotsessi kestel tegelikult abistada tarbijate kooperasiiooni organisatsioonide esinevate puuduste kõrvaldamises ja nende töö parandamises”.²

Maakondliku (rajooni-) liidu instruktori töös võib märkida järgmist näitelist sisu:

a) tarbijate kooperatiivide poolt partei ja valitsuse direktiivide, samuti kõrgemalseisvate organisatsioonide juhendite täitmise kontrollimine;

b) tegeliku abi osutamine tarbijate kooperatiividele nende majandusliku tegevuse parandamiseks; koos tarbijate kooperatiivi juhatusega kooperatiivi aparaadi ja aktiivi mobiliseerimine koguseliste ja kvaliteediliste näitajate, kaubakäibe, varumise ja tootmise plaanide täitmiseks ning ületamiseks; tegeliku abi osutamine tarbijate kooperatiivi juhatusele ja töötajatele majandusliku tegevuse plaanide täitmises ja ületamises ning tarbijate kooperatiivi töös avastatud puuduste kõrvaldamises;

c) kõigi tarbijate kooperatiivi tegevusharude süsteemaatiline revideerimine vähemalt üks kord aastas; „tarbijate kooperatiivide poolt jaemüügi- ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtteis ootamatute revisjonide”³ organiseerimine; sotsialistliku kooperatiivse omandi säilimise tagamine; võitlus raiskamiste, varguste ja kuritarvituste likvideerimise eest; võitlus varaste, tundmatute ja kahtlaste isikute

¹ NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja UK(b)P Keskkomitee määrus 25. jaanuarist 1939. a. „Tarbijate kooperasiiooni tööst”.

² NSV Liidu ja VNFSV Tsentrosojuzi presiidiumi määrus nr. 485 — 9. juunist 1945. a. „Organiseerimis-instrueerimistöö seisukorra ja ülesannete kohta tarbijate kooperasiiooni süsteemis”.

³ Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu normaalpõhikiri, § 3, punkt „e”.

kõrvaldamise eest tarbijate kooperatiivi aparaadist; kaasa aitamine tarbijate kooperatiivi kaadrite tugevdamisele;

d) massiline töö liikmete keskel nende osavõtu tugevdamiseks oma kooperatiivide juhtimisest;

e) töö tarbijate kooperatiivide ühiskondliku massikontrolli organitega — revisjoni-, kaupluse- ja sööklakomisjonidega, selleks et tagada nende aktiivset osavõttu pidevast kontrollist tarbijate kooperatiivi ja kõigi tema ettevõtete tegevuse üle;

f) tarbijate kooperatiivide töö juhtimine elanikkonna koopereerimise, osamaksude kogumise ja osamaksumajanduse korrastamise alal;

g) kõigist põhikirja nõudmistest kinnipidamise kontrollimine;

h) sotsialistliku võistluse arendamise juhtimine, kõigi tarbijate kooperatiivide kaasatõmbamine üleliidulisse sotsialistlikku võistlusse, selleks et muuta võistlust tõeliseks massiliikumiseks, mis on suunatud tarbijate kooperatiivide kõigi tegevusharude põhjalikuks parandamiseks ja edasiseks arendamiseks;

i) süstemaatiline kontroll kehtima pändud arvestuse ja aruandluse reeglitest kinnipidamise üle tarbijate kooperatiivides;

j) regulaarne kontroll tarbijate kooperatiivide finantsilise seisukorra üle, neile tegeliku abi osutamine finantsilise seisukorra parandamiseks;

k) tarbijate kooperatiividele tegeliku abi osutamine asjaajamise ja protokollimise korrastamisel.

Instruktorile esitatavad nõuded.

Instruktori töö näiteline sisu tunnistab sellest suurest vastutusest, mis tema peale pannakse, ja neist nõuetest, mis esitatakse tema poliitilisele tasemele ja ametialasele kvalifikatsioonile.

Instruktor peab hästi tundma partei ja valitsuse määrusi tarbijate kooperatsiooni töö kohta ning Tsentrosojuzi direktiivseid ja instrueerivaid juhendeid tarbijate kooperatiivide töö organiseerimise alal. Instruktor peab oskama neid määrusi, juhendeid ja instruktsioone rakendada praktikas, peab oskama kontrollida tarbijate kooperatiivide tööd ja osutama neile tegeliku abi.

Instruktor peab hästi tundma tarbijate kooperatiivi põhikirja, peab oskama selle alusel tagada „kooperatiivsest demokraatiast, põhikirja alustest ja liikmete õigustest kinnipidamist”.¹

Kõik see nõuab instruktorilt mitte üksnes tehnilisi, vaid ka poliitilisi teadmisi, mis aitavad tal õigesti aru saada direktiivseist sätetest, neid sätteid oskuslikult kasutada oma praktilises tegevuses. Selleks, et luua instruktorite aparaati, kes oleks võimeline tagama temale esitatavaid nõudeid, kehistas Tsentrosojuz kõigi instruktorite kohustusliku atesteerimise, mille „sihiks on kontrollida tarbijate kooperatsiooni instruktorite poliitilist taset ja ametialast kvaliteeti”.²

Atesteerimisele kuuluvad kõik instruktorid, selle hulgas ka isikud, kes on lõpetanud instruktorite erikursused ja koolid.

Atesteerimist toimetab eri komisjon tarbijate kooperatiivide vabariikliku, krai- ja oblastiliidu juures sel teel, et:

- a) vaatab läbi atesteeritava dokumendid;
- b) vestleb isiklikult atesteeritavaga ja küsitleb teda Tsentrosojuzi poolt kinnitatud „Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu instruktoreile atesteerimisel esitatavate nõudmiste miinimumi” ulatuses.

Eksamite mittesooritamisel võib atesteerimiskomisjon anda atesteeritavale ajapikendust mitte üle kolme kuu teistkordsele atesteerimisele ettevalmistamiseks. Atesteerimisest läbikäinud isikuile antakse tunnistus Tsentrosojuzi poolt kinnitatud vormi järgi.

Instruktori töö plaanimine.

Tarbijate kooperatiivide maakondlikes (rajooni-) liitudes, kes ühendavad väikest arvu tarbijate kooperatiive, saab koosseisus olla ainult üks, s. o. instruktor-revidendi ametikoht, kes sel juhul täidab nii revidendi kui ka kõiki muid kohuseid, mis pannakse instruk-

¹ Tarbijate kooperatiivi maakondliku (rajooni-) liidu normaalpõhikiri, § 2, punkt „n”.

² „Määrus tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai-, oblasti- ja maakondlike (rajooni-) liitude organiseerimisosakondade instruktorite atesteerimise korra kohta”. Lisa Tsentrosojuzi presiidiumi määrusele 21. veebruarist 1945. a. „Organiseerimis-instrueerimistöö seisukorra kohta”.

torile. Kui maakondlikus (rajooni-) liidus on kaks instruktorit, siis täidab üks neist instruktor-revidendi, teine instruktori kohuseid.

Kui aga maakondliku (rajooni-) liidu koosseisus on rohkem kui kaks instruktorit, siis viiakse läbi töö spetsialiseerimine, nagu see oli näidatud eespool, ja iga instruktor kinnistatakse teatava tarbijate kooperatiivide rühma juurde, kelle töö eest ta kannabki vastutust.

Umbes kaks kolmandikku oma tööajast peavad instruktorid ja instruktor-revidendid veetma vahetult tarbijate kooperatiivides, ülejäänud aja aga maakondlikus (rajooni-) liidus (väljasõitude tulemuste vormistamiseks, vajalike abinõude tarvituselevõtmiseks maakondlikus (rajooni-) liidus, järgmise väljasõidu ettevalmistamiseks, tutvunemiseks maakondlikku (rajooni-) liitu sissetulnud direktiivsete, instrueerivate ja informatsiooniliste materjalidega, oma kvalifikatsiooni täiendamiseks).

Instruktor organiseerib oma tööd kvartaliplaani (mis koostatakse kuude läbilõikes) alusel, mis kinnitatakse maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse poolt. Plaani koostamisel väljub instruktor juhendeist, mis antakse kõrgemalseisva kooperatiivse organisatsiooni organiseerimis-instrueerimis- ja revisjoni-osakonna poolt, maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse ülesandeist ja tema poolt teendatavate tarbijate kooperatiivide töö seisukorrast.

Instruktori töö vormid.

Instruktori töö põhivormideks on:

- a) jooksev järelevalve ja kontroll iga tarbijate kooperatiivi töö üle oma piirkonnas;
- b) kogu tarbijate kooperatiivi tegevuse ja selle üksikute alade läbiuurimine;
- c) revideerimised.

Jooksva järelevalve teostamiseks peab revident iga tarbijate kooperatiivi kohta oma piirkonnas:

- a) „tarbijate kooperatiivi toimikut”,
- b) „jooksva järelevalve kaarti”.

„Tarbijate kooperatiivi toimikusse” koondab instruktor kõik materjalid, mis iseloomustavad tarbijate kooperatiivi tööd, nagu aruandluse andmed, tähtsama osa kirjavahetusest jm.

Jooksva järelevalve kaarti peetakse vormi järgi, mida soovitab Tsentrosojuz või tarbijate kooperatiivide oblasti- (krai-, vabariiklik) liit.

Aruandematerjalide põhjal kannab instruktor kaardile andmed, mis iseloomustavad tarbijate kooperatiivi tegevusplaani põhimiste näitajate täitmist.

7. Instruktori töö organiseerimine.

Instruktori põhimine töö toimub kohapeal, oma piirkonna tarbijate kooperatiivides. Et seda tööd hästi teha, peab instruktor end selleks hästi ette valmistama maakondlikus (rajooni-) liidus. Lõpetanud töö tarbijate kooperatiivis, tuleb instruktoril selle tulemused vormistada maakondlikus (rajooni-) liidus. Seega tuleks instruktori töö organiseerimist vaadelda sellises järjestuses: ettevalmistamine väljasõiduks, töö kohapeal, töö tulemuste vormistamine maakondlikus (rajooni-) liidus.

Instruktori ettevalmistused väljasõiduks.

Enamiku väljasõitudest teeb instruktor oma plaani täitmise korras. Selle kõrval teeb instruktor ka plaaniväliseid väljasõite, seoses maakondliku (rajooni-) liidu juhatusele saadavate kiirete ülesannetega. Igaks väljasõiduks peab instruktor end hoolikalt ette valmistama: läbi vaatama jooksva järelevalve kaardi ja tarbijate kooperatiivi toimiku, läbi rääkima kaubandusosakonna töötajatega, plaanijaga ja raamatupidajaga, selleks et välja selgitada, missuguseid täiendavaid materjale on olemas käesoleva tarbijate kooperatiivi kohta.

Järgnevalt töötab instruktor välja järeleuurimise kava või revideerimise plaani ja esitab selle kinnitamiseks maakondliku (rajooni-) liidu juhatusele. Kui väljasõidu ülesandeks ei ole järeleuurimine või revideerimine, vaid tarbijate kooperatiivile abi osutamine mõnesuguste abinõude tarvituselevõtmiseks (näiteks aruandlus-ümbervalimis-kampaania läbiviimine, revisjoni- ja kauplusekomisjonide töö organiseerimine, põllumajandussaaduste ja toorainete jääkide sisseostu organiseerimine vastavalt Ministrite Nõukogu määrusele

9. novembrist 1946. a. jt.), koostab instruktor oma töö üksikasjalise plaani ja esitab selle samuti kinnitamiseks maakondliku (rajooni-) liidu juhatusele.

Instruktori töö organiseerimine tarbijate kooperatiivis.

Instruktor teeb oma tööd tihedas kontaktis kohalike partei-, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonidega ning kutsub sellest tingimata osa võtma liikmete aktiivi, revisjonikomisjoni ja tarbijate kooperatiivi töötajad.

Instruktor ei pea milgi juhul asendama nõrku ja mahajääjaid töötajaid. Tema ülesanne seisab selles, et õpetada neid õigesti töötama ja edasises töös iseseisvalt kõrvaldama neid puudusi, mis instruktori poolt välja selgitati. Instrueerimine töö kestel, kui seda oskuslikult kasutatakse ja kui ta kannab praktilist iseloomu, toob suurt kasu.

Teostatud järeleuurimise põhjal koostab instruktor esitise konkreetsete järelduste ja ettepanekutega. Märkused avastatud puuduste kohta tarbijate kooperatiivi töös ja juhendid selle kohta, mida tuleb teha nende puuduste kõrvaldamiseks ja millistel tähtaegadel, kannab instruktor „tarbijate kooperatiivi külaskäikude raamatusse”, mis peab alaliselt olema juhatuses.

Iga külaskäigu puhul tarbijate kooperatiivi peab instruktor eelkõige kontrollima, kuidas on täidetud eelmise küllastamise ajal antud juhendid. Toimetatud revideerimise kohta koostab instruktor akti Tsentrosojuzi poolt määratud vormis. Akt koostatakse iga revideeritud ettevõtte kohta ja sellele kirjutavad alla revident, organisatsiooni juhataja, pearaamatupidaja ja varaliselt vastutav isik. Järeldustele ja ettepanekutele revisjoniakti järgi kirjutab alla ainult revident.

Järeleuurimise ja revideerimise kokkuvõtted kannab revident ette tarbijate kooperatiivi juhatuse ja revisjonikomisjoni ühisel istungil aparadi töötajate ja aktiivi osavõtul.

Istungil arutatakse läbi instruktori poolt tehtud järeldused ja abinõud, mis on kavastatud puuduste kõrvaldamiseks ning töö parandamiseks, nende teostamise kord ja tähtajad.

Kui tarbijate kooperatiivi juhatus ja revisjonikomisjon ei nõustu instruktori järelduste ja ettepanekutega, siis lahendab lahtarvamused maakondliku (rajooni-) liidu juhatus.

Töö tulemuste vormistamine maakondlikus (rajooni-) liidus.

Iga revideerimise ja tähtsama järeleuurimise tulemuste põhjal valmistab instruktor ette maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse otsuse projekti ja peab juhatuse istungil ettekande.

Ettekandes peatub instruktor ka neil puudustel maakondliku (rajooni-) liidu enda aparadi töös, mis tema poolt avastati tarbijate kooperatiivi järeleuurimisel või revideerimisel, ja teeb ettepaneku abinõude kohta, mis on vajalikud nende puuduste kõrvaldamiseks.

Peale ettekannete maakondliku (rajooni-) liidu juhatusele üksikute järeleuurimiste ja revisjonide tulemuste kohta annab instruktor perioodiliselt aru kogu oma tööst maakondliku (rajooni-) liidu juhatuse laiendatud istungil. Nendest istungitest kutsutakse osa võtma instruktori poolt teenindatavate tarbijate kooperatiivide juhatuste ja revisjonikomisjonide esindajad.

Kirjanduse ja materjalide juht kursuse III osa juurde.

A. Direktiivseid materjale kogu kursuse kohta.

(Vt. „Juhti” kursuse I andes.)

B. Kirjandust ja materjale üksikute teemade kohta.

8. teema. Kaupade hulgi-sisseost ja müük.

1. Гликин Я. Краткий справочник по правовым вопросам для кооперативных работников. Tsentrosojuzi üleliidulise kooperatiivse kaugõppe-tehnikumi väljaanne, 1946, lk. 32—40.

2. „Kaubahankimise põhitõed”. Ametlikud materjalid. Tsentrosojuzi väljaanne.

3. „Kaubahankimise korraldamise kohta tarbijate kooperatsiooni organisatsioonides”. Tsentrosojuzi presiidiumi määrused. „Teatmaterjalid tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide töötajale”. Tsentrosojuz, 1946. a., lk. 203—210.

4. Аксельрод В. А. Оптовая торговля. Вопросы организации и техники. Teine trükk. NSV Liidu Kaubanduse Rahvakomissariaadi üleliiduline õppe-kursuste kaugõppe-kombinaat, Moskva, 1940.

5. Агапитов М. П. Организация оптовой торговли райпотребсоюза. NSV Liidu ja Vene NFSV Tsentrosojuz. Üleliiduline kooperatiivne kaugõppe-kombinaat «Всеккзо» hüalograafiline väljaanne. Moskva, 1939.

6. Полюнский П. А. Оптовая торговля районного потребсоюза. Госторгиздат, 1939.

10. teema. Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu kaubalaod, nende korraldus ja seadmed.

1. Курнин Д., Кузьменко И., Хохряков С. Склад райпотребсоюза. Организация и техника работы. Госторгиздат, 1941, lk. 18—43.

2. Tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu kaubalaodude tüüpprojektid, kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi poolt.

11. teema. Kaubalao töö organiseerimine.

1. Курнин Д., Кузьменко И., Хохряков С. Склад райпотребсоюза. Организация и техника работы. Госторгиздат, 1941, lk. 44—127.

13. teema. Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivide maakondlikus (rajooni-) liidus.

1. „Teatmaterjalid tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide töötajale”, Tsentrosojuz, 1946, lk. 18—33 ja 76—83.

2. Tsentrosojuzi presiidiumi määrus nr. 568 18. juunist 1946. a. — „Revisjonitöö kohta tarbijate kooperatsiooni süsteemis”.

3. Tsentrosojuzi presiidiumi määrus nr. 140 13. veebruarist 1947. a. — „Töö parandamise kohta kaadritega tarbijate kooperatsiooni süsteemis”.

4. Tsentrosojuzi presiidiumi määrus nr. 154 20. veebruarist 1947. a. — „Koosseisude määramise ja töötasu maksmise korra kohta tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide kaubandus-, varumis- ja tootmisettevõtete töötajale”.

KONTROLLTÖÖ nr. 2

nõukogude kooperatiivkaubanduse organiseerimise ja tehnika alalt.

A. Metoodilisi juhendeid.

I. Kontrolltöö nr. 2 hõlmab programmi järgmiste teemade ja õppematerjali sisu:

- 1) kaupade hulgi-sisseost ja hulгимүүк;
- 2) kaubavedude organiseerimine;
- 3) tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude kaubalaod, nende korraldus, seadistus ja töö organiseerimine;
- 4) juhtimise ja töö organiseerimine tarbijate kooperatiivide maakondlikus (rajooni-) liidus.

II. Kontrolltöö iga osa tuleb läbi uurida järgmises korras:

- 1) tähelepanelikult läbi lugeda õppematerjali tekst ja konspekteerida tema põhisätted;
- 2) eraldi välja kirjutada õpperaamatus toodud allpealkirjad;
- 3) endakontrolli korras vastata iseendale väljakirjutatud allpealkirjade järgi;
- 4) raskuste puhul vastustes veel kord tähelepanelikult läbi lugeda õppematerjali vastavad osad.

III. Pärast seda, kui iga osa on hästi kätte õpitud ja vastused kõigile allpealkirjadele ei tekita enam raskusi, võib asuda kontrolltöö koostamisele, s. o. kontrolltöös ülesseatud küsimustele kirjalikkude vastuste valmistamisele. Vastuseid ei tule koostada peast, vaid kasutades kõiki käepärast olevaid õppematerjale. Vastused peavad olema lühikesed, selged ja korralikult kirjutatud.

B. Kontrolltöö sisu.

I. Kaupade hulgi-sisseost ja hulгимүүк.

1. Konkreetse tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu viimase kvartali aruande materjalide järgi kirjutage välja tema hankijad, eraldi tsentraliseeritud ja detsentraliseeritud kaupade kohta:

TKML hankijad.

TKML ja oblasti, krai, vabariigi nimetus

kvartalis 194..... a.

Tsentraliseeritud kaubad:

Hankijate täielik nimetus.

1.

2.

3. jne.

Detsentraliseeritud kaubad:

Hankijate täielik nimetus.

1.

2.

3. jne.

2. Iseloomustage, mis on „kaubahankimise põhitingimused” ja millega nad erinevad lepingutest, mida tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit sõlmib kauba hankijaga.

3. Mis on „spetsifikatsioon” ja „saatekiri” ja kelle poolt nad koostatakse?

4. Arvutage välja pretensiooni suurus, mille tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit peab esitama hankijale järgmistel tingimustel:

1) hankija pidi tarbijate kooperatiivide maakondlikule (rajooni-) liidule ära saatma enne 31. märtsi (viimane kaasa arvatud) kaupu 120,0 tuh. rbl. eest;

2) tegelikult saatis hankija kaupu järgmistel tähtaegadel:

enne 31. märtsi — 85,0 tuh. rbl. eest,

enne 5. aprilli veel 15,0 tuh. rbl. eest,

enne 10. aprilli veel 10,0 tuh. rbl. eest,

enne 15. aprilli veel 10,0 tuh. rbl. eest.

3) „Kaubahankimise põhitingimustes” on kindlaks määratud, et hankija maksab ostjale kaupade ärasaatmise tähtaja möödalaskmise eest viivist 0,05% suuruses iga möödalastud päeva eest; kui aga tähtaja möödalaskmine on kestnud üle 10 päeva, jäetakse viivise arvestamine seisma ja peale viivise makstakse leppetrahvi 3% suuruses tähtajaks saatmata jäänud kauba maksumusest.

II. Kaubavedude organiseerimine.

Konkreetsed tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu materjalide järgi:

1) Kirjeldage tarbijate kooperatiivide maakondlikku (rajooni-) liitu ja tarbijate kooperatiivi järgmiste kaupade kohaletimetamise korda: jahu, tangud, suhkur, sool, kondiitrisaadused, petrooleum, mahorka, paberossid, tubakas, pesuseep, pudukaubad, kultuurkaubad, riidematerjalid;

2) tehke kindlaks, kas on erinevust teie poolt kirjeldatud praktika ja selle korra vahel, mida soovitatakse „Maakonna (rajooni) kaubaladude organiseerimise näitelises skeemis” (vt. õppematerjali), ja millega on seletatav see erinevus.

III. Tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude kaubalaod, nende korraldus, seadistus ja töö organiseerimine.

Koostage kokkuvõtte konkreetse tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu kaubaladude kohta. Kokkuvõttes näidake:

- 1) missugused laod on tarbijate kooperatiivide maakondlikul (rajooni-) liidul, nende otstarve, pindala suurus või mahutavus vaguneis;
- 2) vahemaa raudteejaamani või sadamani;
- 3) küte, valgustus ja tuletõrje-seadmed;
- 4) kaubanduslikud seadmed (riiulid, aluslatid, lauad), nende suurus (kõrgus, sügavus) ja konstruktsiooni iseärasused;
- 5) kaalud (arv, kandevõime, passide olemasolu, kasutamine);
- 6) kaupade paigutus ja nende hoidmise režiim.

IV. Juhtimise ja töö organiseerimine tarbijate kooperatiivide maakondlikus (rajooni-) liidus.

1. Loetelge töötajate kategooriad, kes kuuluvad maakondliku (rajooni-) liidu nomenklatuuri.

2. Loetelge maakondliku (rajooni-) liidu töötajate kategooriad, kellel on õigus preemia-lisatasu saamiseks, ja kirjeldage:

- 1) tingimusi, millede korral makstakse preemia-lisatasu;
- 2) missugusel juhtudel preemia-lisatasu vähendatakse või töötajaile üldse ei maksta.

3. Koostage kokkuvõtted:

- 1) tarbijate kooperatiivide maakondliku (rajooni-) liidu ühe instruktori töö-plaani (kuu või kvartali) kohta;
- 2) ühe instruktori järeleuurimisakti kohta.

INSTRUKTSIOON

määruste rakendamiseks töötasu maksmise kohta tarbijate kooperatsiooni, tööndusliku kooperatsiooni ja invaliidide kooperatsiooni kaubandusvõrgu töötajatele linnades ja töölisasulates, samuti ka töölistele, kes on tegevad toidukaupade ja põllumajanduslike toorainete kokkustuga kolhoosidelt ja talupoegadelt.

(Kinnitatud Tsentrosojuzi presiidiumi määrusega nr. 154 20. veebruarist 1947. a.)

Määruste rakendamisel töötasu maksmise kohta tarbijate kooperatsiooni kaubandusvõrgu töötajatele linnades ja töölisasulates ning töötajale, kes on tegevad toidukaupade ja põllumajanduslike toorainete kokkustuga kolhoosidelt ja talupoegadelt, tuleb juhendada järgnevalt:

I. Toidukaupade kauplustes, poodides, telkides, kioskites, veo- ja kandekauplustes.

1. Kaupluse, poe, telgi, kioski, veo- ja kandekaupluse töötajale: kaupluse juhatajale, kaupluse juhataja asetäitjale-sektsiooni juhatajale, müüjaile, kassapidajaile ja töölistele tuleb töötasu maksta protsentides jaekaubakäibest.

2. Raamatupidaja, õpilased, agent, koristajad ja valvurid saavad kindlat kuu-palka suuruses, mis on näidatud punktis 8.

3. Protsendilise tasu suurus kaupluse, telgi, kioski, veo- ja kandekaupluse töötajate jaoks tervikuna määratakse väljudes kaubakäibe mahust, kaupade sortimendist ja müügihindade tasemest:

a) kooperatiivkaubastute jaevõrgu jaoks — tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude juhatuste poolt;

b) tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude, rajooni tarbijate

kooperatiivide, linna tarbijate kooperatiivide, valla tarbijate kooperatiivide ja küla tarbijate kooperatiivide jaevõrgu jaoks — kooperatiivkaubastu direktori poolt;

c) kalurite tarbijate kooperatiivide liitude ja kalurite tarbijate kooperatiivide jaevõrgu jaoks — kalurite tarbijate kooperatiivide liitude juhatuste poolt — alljärgnevas suurus:

	I vöönd	II vöönd	III vöönd	IV vöönd
kauplustes ja poodides töötajate arvuga				
kuni 3 inimest	1,68	1,57	1,52	1,39
telkides ja kioskites	1,55	1,42	1,36	1,28
veo- ja kandekauplustes	1,93	1,78	1,70	1,63
kauplustes töötajate arvuga üle kolme inimese	1,36	1,20	1,12	1,04

Kaubandus-ettevõtte jaoks määratud kaubakäibe kvartaliplaani ületamisel tõuseb protsendilise tasu suurus 10% võrra üleplaani käibe igalt tuhandelt rublalt.

4. Juhtudel, kui väljudes kaubakäibe mahust, kaupade sortimendist ja müügihindade tasemest, instruksiooni punkt 3-ndas näidatud protsendilise tasumäära rakendamine põhjustab kaubandusliku jae-ettevõtte töötajate töötasu kõrge taseme, võivad kalurite tarbijate kooperatiivide vabariiklike, kraia- ja oblastiliitude presiidiumid, kooskõlastatult tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu vastavate komiteedega, kehistada alandatud protsendilise tasumäära.

Kehistatud tasumäära võib revideerida (vähendamise või suurendamise poole, kuid mitte üle punkt 3-ndas ette nähtud suuruse) juhtudel, kui esineb kaubakäibe mahu, kaupade sortimendi ja müügihindade taseme järsk muutus.

5. Protsendilise tasu suuruse kindlaksmääramisel igale kaubandus-ettevõttele tuleb väljuda töötajate arvust (välja arvatud raamatupidajad ja valvurid), mis on kinnitatud kõrgemalseisva kooperatiivorganisatsiooni poolt.

6. Töötajate töötasu arvutamine toimub iga kuu, väljudes kindlaksmääratud protsendilisest tasust ja tegelikust kaubakäibest ettevõtte kohta tervikuna.

Töötasu üldsummast, mis tuleb maksta kaubandus-ettevõtte töötajale tegeliku käibe pealt, väljudes kindlaksmääratud protsendilisest tasust, arvatakse maha:

a) agendi, õpilaste ja koristajate töötasu summa, kellele makstakse palka kindlate tariifinormide järgi;

b) kassapidajate ja tööliste töötasu summa, mis neile tuleb maksta ühe protsendi suuruses nende kuupalga tariifinormidest kuu käibeplaani täitmise iga protsendi pealt.

Ülejääv osa jaotatakse ülejäänud töötajate (kaupluse juhataja, kaupluse juhataja asetäitja-sektsiooni juhataja, müüjad) vahel proportsionaalselt nende tariifipalkadele ja igapähe poolt töötatud ajale.

7. Töötajale makstava protsendilise tasu jaotamiseks tuleb kasutada alljärgnevaid kuu arvestus-palgamäärasid:

a) Kaupluste juhatajate jaoks:

Kaupluse plaanilise kuukäibe korral:

	150 tuh. rbl.	150 kuni 200 tuh. rbl.	200 kuni 300 tuh. rbl.	300 kuni 600 tuh. rbl.	600 kuni 1000 tuh. rbl.	1000 kuni 2000 tuh. rbl.	2000 tuh. rbl. ja üle selle
I vöönd	535	560	585	600	700	780	815 — 915
II vöönd	510	540	565	590	620	700	725 — 850
III vöönd	460	490	525	560	600	680	700 — 800
IV vöönd	415	450	490	530	580	675	—

b) ülejäänud töötajate jaoks:

	I vöönd	II vöönd	III vöönd	IV vöönd
Vanem müüja	435	400	380	360
I järgu müüja	385	355	340	325
II järgu müüja	340	310	300	280

8. Kaupluse töötajaile, kes on loeteldud instruksiooni punktis 2, makstakse töötasu kindlate palkade näol järgmises suuruses:

	I vöönd	II vöönd	III vöönd	IV vöönd
Kassapidaja	375	340	325	305
Agent	450	400	375	350
Raamatupidaja	560	500	405	375
Valvur	300	275	250	250
Õpilane 1—2-sel õpekuul	190	185	180	175
Õpilane 3—4-ndal õpekuul	205	200	195	185
Õpilane 5—6-ndal õpekuul	230	220	215	210
Koristaja	250	225	225	225
Tööline	300	275	250	250

Kassapidajaile ja töölistele makstakse kuu käibeplaaniga täitmise iga protsendi pealt üks protsent nende töötasu kuu tariifimäärast.

Märkus. Raamatupidaja ja valvuri töötasu ei arvata protsendilise töötasu suuruse hulka ja makstakse välja üle töötasufondi, mis on arvatud protsentides käibest.

Näide. Toidukaupade kaupluste töötajate töötasu jaotus.

II vööndi kaupluse plaan ja tegelik käibe kuus on 200 tuh. rbl. Kaupluse koosseisus on 7 inimest: kaupluse juhataja, vanem müüja, 2 II järgu müüjat, kassapidaja, koristaja, tööline. Üks II järgu müüja töötas pooliku kuu — 20 päeva ja tööline — 10 päeva.

Töötasu summa, mis tuleb maksta kaupluse töötajaile tegeliku käibe pealt, väljudes protsendilisest tasust 1,2%, moodustab 2400 rbl. (1,2% — 200 tuh. rbl. käibest). Sellest summast arvatakse maha koristaja töötasu 225 rbl., kassapidaja töötasu 340 rbl. (100% tariifimäärast) ja töölise töötasu 108 rbl. (100% tariifimäärast 10 päeva eest).

Seega jääb ülejäänud töötajate töötasu summaks 2400 — 673 rbl. (225 + 340 + 108) = 1727 rbl.

Pärast seda tehakse kindlaks kaupluse ülejäänud töötajate töötasu summa arvestus-palgamäärade järgi nende poolt tegelikult töötatud aja eest:

Kaupluse juhataja — 565 rubla 25 tööpäeva eest, vanem müüja — 400 rubla 25 tööpäeva eest, II järgu müüja — 310 rubla 25 tööpäeva eest, II järgu müüja — 244 rubla 20 tööpäeva eest. Kokku 1519 rubla.

Jagades töötasu summa, mis töötajale maksta tuleb protsendilise tasu järgi tegeliku käibe pealt, töötasu summaga arvestus-palgamäärade järgi, saame töötaja tegeliku teenistuse arvestus-palgamäära ühe rubla pealt:

$$1727 : 1519 = 1 \text{ rbl. } 13,7 \text{ kop.}$$

Järelikult moodustab tegelik teenistus: kaupluse juhatajal — 1 rbl. 13,7 kop. \times 565 = 642 rbl. 40 kop., vanemal müüjal — 1 rbl. 13,7 kop. \times 400 rbl. = 454 rbl. 80 kop. jne.

9. Juhtudel, kui kauplusele on lubatud toimetada toidukaupade iseseisvat sisseostu, makstakse sisseostuga tegutsevale töötajale tasu instruksiooni punktis 16 ettenähtud suuruses.

Töötaja poolt sisseostmiseks kulutatud aega ei arvata kaupluse töötajate töötasu jaotamisel kaupade müügi aja hulka.

10. Tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude kooperatiivkaubastute direktorid, samuti tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude, rajooni tarbijate kooperatiivide, linna tarbijate kooperatiivide ja maa tarbijate kooperatiivide juhatused sõlmivad toidukaupade kauplustega (poodide, telkide, veo- ja kandekauplustega), kus töötavad kuni 3 inimest, eri lepingu, milles on ette nähtud lisatasu (protsendi näol käibest) transpordikulude katmiseks, ruumide korrahoiuks, kaupade loomulikuks kahanemiseks, valveks ja eririietuseks, suuruses, mis ei ületa selleks otstarbeks plaani järgi ettenähtud käibekulude norme. Töötajale makstakse see tasu välja peale summa, mis kuulub neile vastavalt instruksiooni punktile 6.

II. Kauplustes, telkides, kioskites, veo- ja kandekauplustes tööstuskaupade müügi alal.

11. Tööstuskaupade kaupluste, telkide, kioskite ja kandekaupluste töötajale: juhatajale, juhataja asetäitjale-sektsiooni juhatajale, müüjale — makstakse töötasu protsentides jaekäibest.

12. Tööstuskaupade kaupluste kassapidajale, töölistele, arvepidajale, agendile, koristajale ja valvureile makstakse töötasu kuu tariifimäärade näol, kusjuures kaupluse kassapidajale ja töölistele makstakse kuuplaani täitmise iga protsendi pealt üks protsent nende töötasu kuu tariifimäärast.

13. Protsendilise tasu määr tööstuskaupade kaupluste juhatajale määratakse kindlaks tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude ning kalurite tarbijate kooperatiivide liitude juhatusete poolt, kooskõlastatult tarbijate kooperat-

siooni töötajate ametiühingu vastavate komiteedega ja väljudes kaubakäibe mahust, kaupade sortimendist, müügihindade tasemest ja töötajate kvalifikatsioonist, järgnevas suuruses:

I vöönd	0,23% kuni 0,12%
II vöönd	0,23% kuni 0,12%
III vöönd	0,20% kuni 0,10%
IV vöönd	0,20% kuni 0,10%

Tööstuskaupade kaupluste juhatajaile, kes ei ole vabastatud tööst leti taga, makstakse peale nende poolt tegelikult müüdud kaupade pealt tasu suuruses, mis on kindlaks määratud tööstuskaupade kaupluste müüjatele, vastavalt instruksiooni punktile 14.

14. Töötasu telgi ja kioski juhatajale, samuti ka tööstuskaupade kaupluste, telkide, kioskite, veo- ja kandekaupluste müüjaile makstakse välja iga kuu tegelikust kaubakäibest hinnete järgi, mis on kindlaks määratud kaubarühmade kohta, ja nimelt:

pudu- ja parfümeeriakaupade müügilt	2,6%
raamatute, mänguasjade müügilt	5,1%
manufaktuurkaupade, valmisrõivaste, trikootaazi müügilt	0,3%
jalatsite müügilt	0,4%
ülejäänud kaupade müügilt	1,4%

Kaubakäibe kvartaliplaani ületamisel suureneb protsendilise tasu määr 10% võrra üleplaanilise käibe igalt tuhandelt rublalt.

15. Töötasu arvestamine töötajaile toimub järgmises korras:

a) kauplustes, kus ei ole erisektsioone (osakondi), arvestatakse müüjaile töötasu, väljudes kaupluste tegeliku käibe protsentidest tervikuna, mis on kindlaks määratud kaubarühmade järgi (instruksiooni punkt 14).

Arvestatud töötasu jaotatakse müüjate vahel proportsionaalselt arvestus-palgamääradele, mis on näidatud instruksiooni punktis 7, ja igaühe poolt töötatud ajale:

b) kauplustes, kus on erisektsioonid (osakonnad), arvestatakse müüjaile töötasu sektsiooni või osakonna tegelikust käibest eespool näidatud protsentides, mis on ette nähtud vastavate kaubarühmade jaoks.

Kui sektsioonides (osakondades) on kaks ja rohkem müüjat, jaotatakse välja-makstav tasu nende vahel proportsionaalselt arvestus-palgamääradele, mis on näidatud instruksiooni punktis 7, ja igaühe poolt töötatud ajale.

III. Töötasu maksmise kohta töötajaile, kes on tegevad toidukaupade ja põllumajanduslike toorainete kokkuostuga kolhoosidelt ja talupoegadelt.

16. Maa, rajooni, valla ja linna tarbijate kooperatiivide töötajaile, tarbijate kooperatiivide rajooni-, maakondlike liitude ja kalurite tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude töötajaile, rajooni varumiskontorite ja nende varumiskontorite töötajaile, samuti ka mittekoosseisulistele varujaile nende poolt

vahetult toimetatud põllumajandussaaduste kokkuostu eest kolhoosidelt ja talu-poegadelt, makstakse tasu (protsentides kokkuostetud saaduste ja toorainete sum-mast) järgmises suuruses:

Jrk. nr.	Põllumajandussaaduste ja toorainete liikide nimetus	Töötajaile töötasu maksmise suurus
1.	Teravili, jahu, tangud, kaunvili	2% kuni 4%
2.	Kartul, köögivilid (värsked ja töödeldud), melonid . . .	1,5% kuni 3%
3.	Puuvili, kuivpuuvili, marjad, viinamarjad, kuivad mustad seemned, soolatud-marineeritud seemned, metspuuviljad ja -marjad, pähklid	3% kuni 5%
4.	Liha, linnud, vesilinnud ja metslinnud, kala	3% kuni 6%
5.	Piim, või	3,5% kuni 7%
6.	Kanamunad, mesi, kuivad valged seemned	6% kuni 8%
7.	Mahorka, tubakas	7% kuni 10%
8.	Toornahad, hobusejõhvid, harjased, vill, lühikiud, udu-suled, sarved-sõrad	15% kuni 20%
9.	Tarbekondid	40% kuni 50%

17. Protsendilise tasu konkreetne suurus ülalnäidatud normide piires määratakse kindlaks tarbijate kooperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude ning kalu-rite tarbijate kooperatiivide liitude presiidiumide poolt, kooskõlastatult tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu vastavate komiteedega.

Kõrgem tasumaksmise protsent põllumajandussaaduste ja toorainete kokkuostmise eest piirides, mis on ette nähtud instruksiooni punktis 16, määratakse tingimusel, kui kokkuostu toimetatakse kohalikest turuhindadest madalamate hindadega.

Näide.

Kokkuostu tingimuste ja kohalike turuhindade taseme põhjal määras tarbijate kooperatiivide liidu presiidium, kooskõlastatult ametiühingu oblastikomiteega, kokkuostjaile konkreetse tasu suuruse kartuli ja köögivilja kokkuostu eest — 1,5%. See tasumäär makstakse välja kartuli ja köögivilja kokkuostmisel hindadega, mis on määratud kooperatiivorganisatsiooni poolt.

Kui kartuleid ja köögivilja ostetakse kokku määratuist madalamate hindadega, võivad tarbijate kooperatiivide ja tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude juhatused sel juhul maksta töötajaile kõrgendatud tasu, kuid mitte üle 3% kokkuostetud kartulite ja köögivilja summast.

18. Toidukaupade ja põllumajanduslike toorainete kokkuostu eest, mida ei ole ette nähtud instruksiooni punktis 16, makstakse töötajaile protsendilist tasu normide piires, mis on kehitatud Tsentrosojuzi presiidiumi ja tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu keskkomitee määrusega nr. 999 6. novembrist 1946. a. rühmale „Muud“.

19. Tarbijate kooperatiivi juhatuse esimehe asetäitjale varumise alal või tema puudumisel tarbijate kooperatiivi esimehele makstakse põllumajandussaaduste ja toorainete kokkuostutöö organiseerimise eest kuni 0,3% kokkuostetud saaduste ja toorainete summast.

Tasu konkreetne suurus määratakse kindlaks kõrgemalseisva kooperatiivorganisatsiooni poolt.

20. Tasu väljamaksmine töötajale põllumajandussaaduste ja toorainete kokkuostu eest toimub iga kuu, väljudes protsendilise tasu kindlaksmääratud suuruselt ja varumiskäibest.

21. Preemia-lisatasu arvutamisel juhtivaile töötajale varumise alal käibe kvartaliplaani täitmise eest võetakse plaaniks ülesanne, täitmiseks aga — tegelik käibe toidukaupade ja põllumajanduslike toorainete kokkuostu alal, turul kujunevate hindadega.

22. Tarbijate kooperatiivide oblasti-, krai- ja vabariiklike liitude isemajandavate varumiskeskuste, kalurite tarbijate kooperatiivide liitude ja Tsentrosojuzi varumiskeskuste töötajale, kes on tegevad toidukaupade kokkuostuga, makstakse preemia-lisatasu kokkuostu kvartaliplaanide täitmise eest korra järgi ja suurus, mis on kindlaks määratud Tsentrosojuzi ja tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu keskkomitee kokkuleppega 9. märtsist 1939. a.

IV. Töötasu maksmisest kommerts-teemajade töötajale.

23. Töötasu maksmine kommerts-teemajade töötajale linnades ja töölisasulates peab toimuma korra järgi ja suurus, mis on ette nähtud Tsentrosojuzi presiidiumi määruses nr. 196 26. märtsist 1946. a. (lisa nr. 6) ning Tsentrosojuzi ja tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu keskkomitee määruses nr. 922 14. oktoobrist 1946. a.

V. Üldosa.

24. Kaubandusettevõtete müüjate arvamine järkudesse toimub oma võrgus kooperatiivorganisatsiooni juhatuse ja kooperatiivkaubastu poolt, kooskõlastatult ametiühingu kohaliku (rajooni-) komiteega, lähtudes töötaja staažist ja kvalifikatsioonist.

25. Kaupluste, poodide, telkide, kioskite, veo- ja kandekaupluste töötajale makstakse töötasu kaks korda kuus: esimese poole eest 50% suuruses arvestuspalgamäärast, kuu lõpul aga tehakse lõplik arveldus tegeliku käibe järgi.

26. Tarbijate kooperatsiooni jaekaubandusvõrgu jaotamine vöönditesse on näidatud Tsentrosojuzi presiidiumi määruse lisa nr. 6.

27. Tarbijate kooperatsiooni tootmisettevõtete administratiiv-juhtiva personali koosseise peavad kinnitama kõrgemalseisvad kooperatiivorganisatsioonid, vastavalt tüüpkoosseisudele.

Nimetatud tüüpkoosseisud on lisatud Tsentrosojuzi presiidiumi määrusele nr. 154 20. veebruarist 1947. a. (vt. lisad nr. 7-a, 7-b, 7-c).

Ettevõtte koosseisude kinnitamisel tuleb muuta ametinimetusi. Nimelt tuleb artelli juhatuse esimehe ja artelli esimehe asetäitja ametite asemel kinnitada — ettevõtte direktori ja ettevõtte direktori asetäitja ametid.

Tsentrosojuzi presiidiumi esimehe asetäitja M. Šahhurin.

Tarbijate kooperatsiooni töötajate ametiühingu Keskkomitee
esimees F. Tajurski.

Sisukord.

	Lk.
I osa. Nõukogude kaubanduse organisatsioonilised vormid.	
1. teema. Nõukogude kaubanduse organisatsiooniline ehitus	3
2. teema. Tarbijate kooperasiiooni süsteemi organisatsiooniline ehitus . . .	9
II osa. Tarbijate kooperatiiv ja tema töö organiseerimine.	
3. teema. Jaevõrk ja tema paigutus	22
4. teema. Maa jae-ettevõtete korraldamine, planeerimine ja seadistamine	30
5. teema. Kaupade sisseost ja kohalevedu	67
6. teema. Kaupade müük	77
7. teema. Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivis	92
Kirjanduse ja materjalide juht kursuse I ja II osa juurde	110
Kontrolltöö nr. 1	113
Väljakirjutus tariifikokkuleppest	118
III osa. Tarbijate kooperatiivide maakondlik (rajooni-) liit ja tema töö organiseerimine.	
8. teema. Kaupade hulgi-sisseost ja hulgimüük	120
9. teema. Kaubavedude organiseerimine	143
10. teema. Tarbijate kooperatiivide maakondlike (rajooni-) liitude kauba- laod, nende korraldus ja seadistus	161
11. teema. Kaubalao töö organiseerimine	174
12. teema. Taara ja taaramajandus	192
13. teema. Töö ja juhtimise organiseerimine tarbijate kooperatiivide maa- kondlikus (rajooni-) liidus	203
Kirjanduse ja materjalide juht kursuse III osa juurde	226
Kontrolltöö nr. 2	228
Instruktsioon määruste rakendamiseks töötasu maksmise kohta tarbijate kooperasiiooni, töendusliku kooperasiiooni ja invaliidide kooperasi- ooni kaubandusvõrgu töötajatele linnades ja töölisasulates, samuti ka töölisele, kes on tegevad toidukaupade ja põllumajanduslike toor- ainete kokkuostuga kolhoosidelt ja talupoegadelt	231

Tõlkinud J. Möttus

Vastutav toimetaja

H. Pant

Keeleline toimetaja

J. Väinaste

Ladumisele antud 10. X 1949.
Trükkimisele antud 28. XII 1949.
Trükiarv 2000. Paber 61×86, 1/16.
Trükipoognaid 15. MB-09594.
Trükikoda „Hans Heidemann“,
Tartu, Vallikraavi 4. Tellimise
nr. 2678.

На эстонском языке.

В. М. Конко. Организация и
техника советской кооператив-
ной торговли.

Hind. rbl. 6.—

Rbl. 6.—

A
A-18292

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00504616 6

Rbl. 6.—

A-18292

V. KONKO - NÕUKOGUDE KOOPERATIIVKAUBANDUSE ORGANISEERIMINE JA TEHNIKA

A-18292

V. KONKO

**NÕUKOGUDE KOOPERATIIVKAUBANDUSE
ORGANISEERIMINE JA TEHNIKA**

(LÜHENDATUD KURSUS)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1950

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00504616 6